

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

كتاب اللباس

ЛИБОС КИТОБИ

فيه خمسة أبواب وخاتمة

Беш боб ва хотимадан иборат

Аллоҳ субҳонаҳу ва таолога ҳамду санолар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловоту дурудлар бўлсин. Аллоҳ таолодан ёрдам сўраб, ушбу «либос китоби»ни бошлар эканмиз, унинг аввалида баъзи умумий тушунчалар ҳақида сўз юритишга ижозатингизни сўраймиз.

Эътибор билан қарайдиган бўлсак, Ислом динининг батафсил ҳукмларини баён қиладиган барча китобларимизда «Либос китоби» бор. Айниқса, ҳадис, тасаввуф ва фикҳ китобларимизда бунга алоҳида эътибор берганлар.

Ислом дини Аллоҳ таолонинг мукаммал, барча замон ва маконларга салоҳиятли дини ўлароқ, инсон ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олган. Шу билан бирга, кийиниш ҳам инсон ҳаётининг муҳим соҳаси эканлиги ҳаммамизга маълум. Ислом бошқа ҳамма соҳаларда ўз кўрсатмаларини берса-ю, кийиниш борасини тарк этса, унинг мукаммаллигига футур етган бўлар эди.

Шунинг учун ҳам Исломда бу масала ҳам бошқа масалалар қатори ўзига етарли даражада муолажа қилинган. Бу эса мусулмонлар учун бахтдир. Чунки улар ҳаётнинг бошқа соҳаларида бўлгани каби кийиниш

масаласида ҳам тайёр таълимотларга амал қилиб, икки дунё саодатига эришиш учун яна бир илоҳий ёрдам ола биладилар.

Бошқалар эса бу соҳада ҳам талашиб-тортишиб, сеники нотўғри, меники тўғри, дейиш билан овора бўладилар. Оқибатда ҳаммасиники нотўғри бўлиб чиқади.

Баъзилар кийиниш масаласига бунчалик эътибор беришнинг боиси нима, ахир бу арзимаган нарса-ку, дейишлари мумкин. Уларга, аввало, кийиниш арзимаган нарса эмас, қолаверса, Исломда инсон ҳаётининг арзимайдиган ҳеч бир жойи йўқ, балки, инсон ҳаётининг ҳамма соҳалари ҳар қанча эътиборга сазовордир, дейилади.

Инсоннинг кийиниши унинг ички-маънавий дунёсининг сиртда акс этишидир, дейишимиз мумкин. Қайси инсонда уят, айб, ор-номус каби тушунчалар бўлса, ўша инсон ўзининг обрўсини сақлайдиган, бошқаларнинг нафратини кўзитмайдиган бўлиб кийинади. Мазкур тушунчалардан йироқ кишилар эса, яланғоч юришлари ёки бошқача ҳолга ўтишлари ҳеч гап эмас.

Бунинг устига, кийим-бош инсоннинг доимий ҳамроҳи бўлганидан унга таъсир қилиши турган гап. Мисол келтирадиган бўлсак, аскарларга ўзига хос кийим кийдириш ҳамма халқларда қадимдан одат бўлиб келган. Бу аввало, аскарларга ўз вазифасини адо этишида қулайлик туғдирса, иккинчидан, махсус кийим уларга таъсир қилиб, аскарлик руҳини тутиб туришда, кучайтиришда иш беради. Ҳатто оддий одам аскар кийимини кийиб олса, аскарларга ўхшаб шахдам юришга интилиб қолиши шундан.

Ана шу ва шунга ўхшаш бошқа кўпгина эътиборларга кўра, Исломда кийим-бошга алоҳида эътибор берилган. Бу маънони ушбу китобни ўрганиш жараёнида батафсил тушунишга ҳаракат қиламиз.

«Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласининг ушбу китоби гарчи «Либос китоби» деб номланса ҳам, унда либосдан бошқа

нарсалар, уй тутиш, уй анжомлари, шахсий озодалик, умумий озодалик ва бошқа олий маданий сифатлар ҳақида ҳам батафсил сўз юритилади.

Қадимги муҳаддис ва фуқаҳоларимиз ушбу мавзуга бағишлаган китобларини бошқача номлар билан ҳам атаганлар. Жумладан, баъзилари «Либос ва зийнат китоби» деб ҳам номлаганлар. Агар ўзимизга эрк бериб ўша улуғвор номларни бугунги кун тилига таржима қиладиган бўлсак, «маиший маданият китоби» деган бўлар эдик. Аммо ундоқ қилмадик, ўзимиз шарҳ қиляётган китобда қандоқ келган бўлса, шундоқ олдик.

«Либос китоби»нинг бобларини ўрганишга киришишдан олдин яна бир нарсани алоҳида таъкидлаб қўймоғимиз лозим.

Исломдан олдин кийиниш, уй тутиш, умуман, маиший маданият бўйича дунё инсон номига доғ бўлиб тушадиган бир ҳолда эди. Ҳеч ким бу соҳа бўйича ҳалол-ҳаром ёки савоб-гуноҳ деган нарсани билмас эди. Шахсий ва умумий озодалик ҳақида гапирмаса ҳам бўлади.

Ана шундоқ бир пайтда Ислом ҳаётнинг бошқа соҳалари қатори бу соҳани ҳам тағ-туғи билан илоҳий таълимотлар асосида ислоҳ қилишни бошлади. Аста-секин инсониятни бу соҳада ҳам жоҳилият зулматларидан Ислом нурига олиб чиқди. Ана ўша инсоният тарихидаги оламшумул ўзгариш қандоқ рўёбга чиққанини Аллоҳ таолонинг ёрдами ила кейинги бобларда ўрганамиз.

الباب الأول

Б И Р И Н Ч И Б О Б

في تحريم الحرير والذهب والفضة على الرجال

ЭРКАКЛАРГА ИПАК, ТИЛЛО ВА КУМУШНИНГ ҲАРОМЛИГИ ҲАҚИДА

2363- عَنْ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ^{'''} قَالَ: مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

2363. Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бу дунёда ипак кийса, охиратда уни киймас», дедилар».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳадислари эркак кишиларга ипак кийим кийиш мумкин эмаслигининг ишончли далилидир. Бундан охиратда ипак кийим киймоқчи, бошқача қилиб айтганда, жаннатдан жой олмақчи бўлган эр киши бу дунёда шариат амрига итоат қилиб, мутлақо ипак кийим киймаслиги лозим бўлади. Чунки охиратда ипак кийим кийиш жаннати бўлишнинг рамзидир.

Исломда эркак кишига ипак кийимларни кийиш манъ этилганлиги улкан ҳикмат боисидандир. Ипак юмшоқ ва нозик нарса бўлиб, у билан муомалада бўлган шахсдан юмшоқлик ва нозикликни талаб қилади. Бинобарин, ипак кийим кийишга ўрганган шахс юмшоқ ва нозик бўлиб қолиши турган гап. Бу эса, ҳақиқий эр кишига мутлақо тўғри келмайди. Мусулмон эркак доимо турли оғирликларни кўтаришга шай турадиган, нозиклик ва зеб-зийнатни ўзига эп кўрмайдиган забардаст кишидир. Шу боисдан ҳам шариат аёлларга атаган ва нозиклик ҳамда зеб-зийнат рамзи бўлган ипак мусулмон эркак учун ҳаром қилинган.

2364- وَكَانَ حَذِيفَةُ $\frac{1}{100}$ بِالْمِدَائِنِ فَاسْتَسْقَى فَأَتَاهُ دِهْقَانٌ
 بِمَاءٍ فِي إِنْبَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ فَرَمَاهُ بِهِ وَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَرْمِهِ إِلَّا أَنِّي نَهَيْتُهُ فَلِمَ
 يَنْتَهٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ " : الدَّهَبُ وَالْفِضَّةُ وَالْحَرِيرُ وَالذِّبَاخُ هِيَ لَهُمْ فِي
 الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ. وَفِي رِوَايَةٍ: نَهَانَا النَّبِيُّ " أَنَّ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ
 الدَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَعَنْ لُبَيْسِ الْحَرِيرِ وَالذِّبَاخِ وَأَنْ نَجْلِسَ
 عَلَيْهِ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

2364. Хузойфа розияллоху анху Мадоинда эди. Ичимлик келтиришларини сўради. Қишлоқнинг оқсоқоли кумуш идишда сув келтирди. У идишни олиб, келтирувчига қараб отди ва:

«Мен уни қайтарсам ҳам, яна шу идишда олиб келгани учун уни ўзига қараб отдим. Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Тилло ва кумуш идишларда ичманглар. Ипак ва дебожни кийманглар. Чунки, ўшалар бу дунёда уларга, охиратда сизларга», деганлар», деди.

Бошқа бир ривоятда:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам бизларни тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичмоқ ва таом емоқдан ҳамда ипагу дебожни киймоқ ва устига ўтирмақдан қайтарганлар», дейилган.

Иккисини икки шайх ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Хузойфа розияллоху анху машхур саҳобийларданлигини ва у киши Шом тарафларда волий бўлиб ўтганларини аввалги китобларда ўрганганмиз.

Мадоин ўша пайтда Форс юртига қарашли машхур шаҳарлардан бири бўлган. Биз қишлоқ оқсоқоли, деб таржима қилган ибора «деҳқон» деб келган. Араблар ўша

пайтда қишлоқ бошлиқларини шундоқ атаган эканлар.

Ушбу ривоятда саҳобаларнинг бошқа мусулмонларга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан олган таълимотларини, шариат аҳкомларини қандоқ ўргатганлари худди кўргазмали дарсдек аён бўлиб турибди.

«Ҳузайфа розияллоҳу анҳу Мадоинда эди. Ичимлик келтиришларини сўради».

Машҳур саҳобий Ҳузайфа розияллоҳу анҳу Мадоин шаҳрида турганларида кунлардан бир кун сув ичгилари келиб, ўша ерда турганлардан сув келтиришларини сўрадилар.

«Қишлоқнинг оқсоқоли кумуш идишда сув келтирди».

Ҳузайфа розияллоҳу анҳу катта саҳобий ва катта вилоят волийси бўлганларидан ҳурматларини жойига қўйиш мақсадида бировга амр қилмасдан қишлоқ оқсоқолининг ўзи у кишига сув тутди. Аммо унинг сув келтирган идиши кумушдан эди. Ҳузайфа розияллоҳу анҳу қишлоқ оқсоқоли қўлидан сувли идишни олдилар, аммо идиш кумушдан эканини кўриб:

«У идишни олиб, келтирувчига қараб отди»

Албатта, Ҳузайфа розияллоҳу анҳунинг қишлоқ оқсоқолига нисбатан бундоқ муомала қилишлари ўша ерда бўлганларни ажаблантириши турган гап эди. Шунинг учун у киши дарҳол ўзлари қилган иш юзасидан кишиларга тушунтириш ҳам бердилар.

«Мен уни қайтарсам ҳам, яна шу идишда олиб келгани учун уни ўзига қараб отдим».

Яъни, бундан олдин ҳам шунга ўхшаш ҳодиса бўлган, Ҳузайфа розияллоҳу анҳуга худди шу қишлоқ оқсоқолининг ўзи кумуш идишда сув тутган, унга кумуш идишда сув ичмоқ мусулмон киши учун ҳаром эканини баён қилиб берган эканлар. Лекин қишлоқ оқсоқоли бу

гапларга эътибор бермай яна кумуш идишда қайтадан сув олиб келгани учун Ҳузайфа розияллоҳу анҳу ибрат бўлсин деб, унга юқоридагидек муомалани қилган эканлар. Аммо Ҳузайфа розияллоҳу анҳу ўз сўзлари сингани учун бундоқ муомалага ўтган эмасдилар. Балки, мазкур қишлоқ оксоқоли ўзининг нотўғри тасарруфи ила Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўзларини синдиргани учун эди. Шунинг учун Ҳузайфа розияллоҳу анҳунинг қаттиқ аччиқлари чиқди. Ва сўзлари давомида:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Тилло ва кумуш идишларда ичманглар. Ипак ва дебожни кийманглар. Чунки, ўшалар бу дунёда уларга, охиратда сизларга», деганлар», дедилар».

Худди шу жумлалар «Таом ва шароб китоби»да келган ва ўша ерда бу масалани батафсил шарҳ қилганмиз.

Бошқа бир ривоятда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларни тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичмоқ ва таом емоқдан ҳамда ипагу дебожни киймоқ ва устига ўтирмоқдан қайтарганлар», дейилган».

«Ипак» ингичка арқоқли майин шойи бўлиб, «дебож» йирик арқоқли, майинлиги ипакникича даражада бўлмаган шойидир.

Ушбу ривоятда тўрт нарсадан тўрт мақсадда фойдаланмоқ манъ қилинмоқда.

Тилло ва кумуш идишлардан ичимлик ичмоқ ва таом емоқ мақсадида фойдаланиш манъ қилинган бўлса, ипак ва дебожни кийим қилиб киймоқ ёки тўшаб устига ўтиришдан қайтарилмоқда.

Ушбу ривоятдан олинадиган фойдалар:

1. Обрўли кишилар ўз атрофидагилардан бирор нарсани келтиришни талаб қилиши мумкинлиги.

2. Бирор шаръий ҳукмни бузган кишини кўрганда билган одам унга қилган хатосини тушунтириши

лозимлиги.

3. Бир марта айтилган хатони яна такрорлаган одамга ибрат учун қаттиқроқ муомала қилиш мумкинлиги.

4. Бировга сиртдан ноўрин бўлиб кўринадиган муомала қилган одам атрофдагиларга бундоқ ишнинг сирини айтиб қўйиши кераклиги.

5. Тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичиш ва таом тановул қилиш ҳаромлиги.

Бу ҳукм эркагу аёлга баробардир. Барча ҳадисларда бу ҳукм умумий қилиб айтилган, ҳеч ким истисно қилинмаган.

6. Ипак ва дебождан кийим кийиш эркакларга ҳаромлиги.

Бошқа ҳадисларда аёллар ипак ва дебож кийишлари мумкинлиги айтилган, иншааллоҳ, кези келганда бу масалани батафсил ўрганамиз.

7. Ипак ва дебождан тўшак, ўриндик сифатида фойдаланиб бўлмаслиги.

Бу масалада уламо аҳлларимизнинг, хусусан, ханафийларнинг баъзи мулоҳазалари бор. Улар бошқа мазҳабларга хилоф қилароқ шойи тўшакларга ижозат берадилар. Чунки, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоху анхунинг гиламлари устига ташлаб қўядиган, ипакдан қилинган болишлари бўлган. Иккинчидан, устига чиқиб ўтириш ўша нарсани хорлашдек гап, дейдилар ханафийлар. Жонли нарсаларнинг расми бор матодан кийим киймоқ ҳаром, лекин ўшандоқ нарсанинг устига ўтириш ҳалол қилинган. Ипак масаласи ҳам худди шунга ўхшайди. Бу ривоятда келган маъно эса, фақат шу жойда бўлиб, уни қўллайдиган бошқа далил йўқ.

2365- عَنِ الْبَرَاءِ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَهْدِي لِنَيِّ. "تَوْبُ حَرِيرٍ

فَجَعَلْنَا نَلْمُ سُبُهُ وَنَتَعَجَّبُ مِنْهُ فَقَالَ النَّبِيُّ: "أَتَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا

فُلْنَا: نَعِمَ قَالَ: مَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْ هَذَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ. وَلَفْظُهُ: قَالَ أَنَسٌ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَدَخَلَ عَلَيْهِ وَقَدْ بُنِيَ عَمْرُو بْنُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ كَانَ سَعْدٌ أَكْثَرُ النَّاسِ وَأَطْوَلُهُ ثُمَّ بَكَى فَيَاكْثَرُ الْبُكَاءِ وَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - ﷺ - بَعَثَ إِلَيَّ أَكْبَدَ صَاحِبِ دُومَةٍ بَعْدِي فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ بِجَبَّةٍ دِيَّاجٍ مَنَسُوجَةٍ فِيهَا الذَّهَبُ فَلَبِسَهُ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ - ثُمَّ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَقَعِدَ فَلَمَّ يَتَكَلَّمُ وَنَزَلَ فَجَعَلَ النَّاسُ يَلْمُسُونَهَا بِأَيْدِيهِمْ فَقَالَ: أَتَعْجَبُونَ مِنْ هَذِهِ لِمَنَادِيلُ سَعْدِ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْهَا.

2365. Баро розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга ипак кийим ҳада қилинди. Биз уни силаб кўриб, таажжублана бошладик. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ҳа, бундан ажабланияпсизларми?» дедилар.

«Ҳа», дедик бизлар. Шунда у зот:

«Саъд ибн Муознинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар».

Икки шайх, Термизий ва Насайй ривоят қилишган. Насаййнинг лафзиди:

«Анас розияллоху анху Мадинага келганда ва олдига Воқид ибн Амр ибн Саъд ибн Муоз кирганда «Саъд одамларнинг энг жуссалиси ва новчаси эди», деб йиғлади. Кўп йиғлади. Сўнг қуйидагиларни айтди:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам Давманинг соҳиби Укайдирга одам юбордилар. Бас, Укайдир У зотга дебождан бўлган, тилло қўшиб тикилган чопон юборди. Набий соллаллоху алайҳи васаллам уни

кийдилар. Сўнг ўринларидан туриб, минбарга чикдилар. Унда ўтирдилар, гапирмадилар. Сўнг тушдилар. Одамлар уни қўллари билан ушлаб кўра бошладилар. Шунда У зот:

«Ха, бундан ажабланияпсизларми? Саъднинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятлар бир-бирини тўлдирган ҳолда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у кишининг саҳобалари яшаган содда ҳаёт ҳақида ҳам бизга маълумот бермоқда. Ривоятларни биргаликда қўшиб, тартибли равишда ўргансак, бутун бошли бир қисса чиқади.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Давманинг соҳиби Укайдирга одам юбордилар. Бас, Укайдир У зотга дебождан бўлган, тилло қўшиб тикилган чопон юборди».

«Давма»дан мурод Давматул Жандал номли Яман тарафдаги бир юртдир.

«Укайдир» ўша даврдаги Давматул Жандал хукмдорининг исми.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошқа хукмдорларга ўз вакиллари юбориб, уларни Иломга даъват қилганлари каби Давматул Жандалнинг ҳоками Укайдирга ҳам одам юборган эканлар. У эса эҳтиром юзасидан ўз олдига келган вакил орқали Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга совға тариқасида чопон юборган. Ушбу ҳадя ҳақидаги маъно Анас розияллоҳу анҳунинг ривоятларида тўлиқ айтилган бўлса ҳам, Баро розияллоҳу анҳунинг ривоятларида:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ипак кийим ҳадя қилинди», деган қисқа жумла ила баён қилинган.

Ҳар икки ровий билганини ўз услубида баён қилган. Биз эса икки ривоятни қўшиб, тўлиқ маънони англаб олмақдамиз. Яна шу услуб ила ривоятларни ўрганишни

давом эттирамир.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кийдилар. Сўнг ўринларидан туриб, минбарга чиқдилар. Унда ўтирдилар, гапирмадилар. Сўнг тушдилар. Одамлар уни қўллари билан ушлаб кўра бошладилар. Шунда У зот:

«Ҳа, бундан ажабланишсизларми? Саъд ибн Муознинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар».

Кўриниб турибдики, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Давматул Жандал ҳокими совғага юборган тилло қўшиб дебождан тикилган чопонни кийганлар. Уни одамларга кўрсатиш учун баландроқ жой, минбарга чиқиб ўтирганлар. Чопон нодирлиги билан содда ва арзон кийимдан бошқани билмайдиган одамларда катта қизиқиш ва ажабланиш уйғотган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам минбардан тушганларидан кейин саҳобалар мазкур чопонни қўллари билан силаб кўра бошлаганлар. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бундоқ кийимларга қарши ташвиқот ишларини бошлаганлар ва «Саъд ибн Муознинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», деганлар.

Ўз-ўзидан ипак кийим ва тилло ҳаром бўлса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам нима учун мазкур тилло қўшиб ипакдан тикилган чопонни кийдилар, деган савол пайдо бўлади. Бу саволга уламо аҳллари бир овоздан, ушбу ривоятдаги ҳодиса шариатда ипак ҳаром қилинишидан олдин бўлган эди, деб жавоб берганлар.

Агар Аллоҳнинг амри ўша вақтда ҳам бўлганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у чопонни мутлақо киймаган бўлар эдилар.

Ушбу ривоятдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Давматул Жандал ҳокими Укайдирга ҳам одам

юборганлари.

2. Давматул Жандал ҳокими Укайдир Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳурмат қилиб, элчи орқали У зотга ўзича қадрли ҳисоблаб юрган дебождан қилинган чопонни ҳадя тариқасида юборгани.

3. Бошқа диёрдан юборилган совғани қабул қилиш, агар совға кийим бўлса уни кийиш мумкинлиги.

4. Аввалда ипак кийим кийиш ҳаром бўлмагани.

5. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ саҳобалар ўта камтарона ҳаёт кечирганлари. Ипак чопонни кўриб хайрон қолишлари, уни қўллари билан силаб кўришлари ана шунга далолат қилади.

6. Жаннати бўлган мусулмонлар у ерда ипакдан ҳам яхши кийимлар кийишлари.

7. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг фазллари.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг жаннатга киришлари ва у ердаги дастрўмоллари бу дунёдаги тилло аралаштириб дебождан тикилган чопондан ҳам яхши бўлишининг башоратини бердилар.

8. Саҳобаи киромларнинг бир-бирларига муҳаббатлари олий даражада бўлгани.

Анас розияллоҳу анхунинг Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг набиралари Воқид ибн Амрни кўриб, унинг бобосини эслаб узоқ йиғлашлари ва у кишига нисбатан улкан башорат ҳисобланган ривоятни айтиб беришлари шунини кўрсатади.

2366- عَيْنُ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: أَهْدَيْتَنِي إِلَى النَّجْدِ

فَرُوجُ حَرِيرٍ فَلَسِسَهُ فَصَبَّلَى فِيهِ ثُمَّ أَنْصَرَفَ فَنَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كَالْكَارِهِ لَهُ وَقَالَ لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2366. Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга ипакдан бўлган фарруж ҳадя қилинди. У зот уни кийиб намоз ўқидилар. Сўнг қайтиб бориб уни, ёмон кўргандек, жаҳл билан ечиб ташладилар-да:

«Бу тақводорларга тўғри келмайди!» дедилар».

Икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Фарруж» кийимнинг устидан кийиладиган енгил яхтак тўн.

Уламо аҳлларимиз ушбу ҳадиси шарифни эркак мусулмонлар учун ипакнинг ҳалоллиги тугаб, ҳаромлиги бошланган айрим нуқтадир, дейдилар.

Мулоҳаза қиладиган бўлсак, Исломдан аввал бошқа масалалар қатори кийим-кечак масаласида ҳам тартиб-интизом, ҳалол-ҳаром, фойда-зарар, деган тушунчалар бўлмаган. Ким ҳаёлига нима келса шуни қилаверган. Ислом дини инсон ҳаётининг бошқа соҳалари қатори кийимниш масаласини ҳам тартибга солди. Аввал ўтган ривоятларда ипак кийимлар у дунёнинг кийимлари олдида ҳеч нарсага арзимаслиги баён этилиб, мусулмонлар ундок зеб-зийнатларга қизиқмасликка чорланган эди.

Кейин ушбу ўрганаётган ҳадисимиздагига ўхшаб, ипак кийим тақводорларга тўғри келмаслиги таъкидланди. Қайси мусулмон тақвосидан айрилиб қолишни истарди, дейсиз.

Кейин эса, мусулмон эркакларга ипак ҳаром эканлиги узил-кесил айтилди.

2367 – وَخَطَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالْجَنَابَةِ فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ

عَنْ بُسِّ الْحَرِيرِ إِلَّا مَوْضِعَ إِصْبَعَيْنِ أَوْ ثَلَاثٍ أَوْ أَرْبَعٍ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

2367. Умар ибн Хаттоб Жобияда хутба қилди ва:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ипак кийишдан қайтардилар. Магар икки, уч ёки тўрт панжа микдорича бўлса, майли», деди.

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ҳазрати Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу халифалик вақтларида Шомга борганлар. Жобия ҳам Шомдаги бир маконнинг номи. Ҳазрати Умар ўша жойда одамлар олдида қилган хутбаларида, ипак кийим ҳақидаги шариат ҳукмини баён қила туриб, ушбу ривоятда келган гапларни айтган эканлар.

Ушбу ривоятдан кийимга ипакдан ямоқ солинса, белги учун юқорида зикр қилинган микдорда ипак қўшилса жоиз, деган ҳукм олинган. Бу гапга барча мазҳаблар ва уламо аҳллари иттифоқ қилганлар.

2368- اشْتَرَى ابْنُ عُمَرَ فِي السُّوقِ ثَوْبًا شَامِيًّا فَرَأَى فِيهِ خَيْطًا أَحْمَرَ فَرَدَّهُ فَسُئِلَتْ عَنْ ذَلِكَ أَسْمَاءُ فَقَالَتْ: يَا حَارِثَةُ نَبَاوِلِي نِ جَبَّةَ رَسُولِ اللَّهِ " فَأَخْرَجَتْ جَبَّةَ طَيَالِسَةَ مَكْفُوفَةَ الْجَنَيبِ وَالْكَمَيْنِ وَالْفَرْحَيْنِ بِالدِّيَّاجِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ. وَرَأَى: وَقَالَتْ كَيْانَ النَّبِيِّ " يَلْبَسُهَا فَنَحْنُ نَغْسِلُهَا لِلْمَرْضَى يُسْتَشْفَى بِهَا.

2368. Ибн Умар розияллоҳу анҳу бозорда Шомдан келтирилган бир кийим сотиб олди. Сўнгра унда қизил хошия борлигини кўриб қолиб, қайтариб берди. Бу ҳақда Асмаадан сўралди. У:

«Эй жорня! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чопонларини олиб бер!» деди.

Бас, у ёқаси, икки енги ва этагида дебождан хошияси бор қалин чопонни олиб чиқди».

Абу Довуд ва Муслим ривоят қилган ва:

«У: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам шуни кияр эдилар. Биз шуни беморларга шифо учун ювар эдик», деди»ни зиёда қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда кишилар саҳобаи киромларнинг тасарруфларидан қанчалик ибрат олишлари, шариат ҳукмини аниқлаб олиш учун қандоқ ҳаракат қилишлари лозимлиги яққол намоён бўлмоқда.

«Ибн Умар розияллоҳу анҳу бозорда Шомдан келтирилган бир кийим сотиб олди. Сўнгра унда қизил ҳошия борлигини кўриб қолиб, қайтариб берди».

Ҳазрати Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу тақводорликлари билан саҳобалар ичида алоҳида ажралиб турадиган ўта илмли зот эдилар. Шунинг учун бозордан сотиб олган кийимда ипакдан тикилган ҳошияни кўриб қолиб, уни эгасига қайтариб беришлари у киши учун оддий бир ҳол. Тақволари қаттиқ бўлганидан шундоқ қилганлар.

Аммо у кишининг тасарруфларига назар солиб турган баъзи кишилар шунчалик катта одам бу ишни қилдилар, ипак ҳошияли кийим ҳам жоиз эмас эканда, деган хаёлга бордилар. Лекин кўпчиликка маълум гапга қараганда, ипак ҳошияли кийимга шариатда руҳсат бор эди. Орада шубҳа пайдо бўлди. Ана шунда,

«Бу ҳақда Асмадан сўралди».

Оиша онамизнинг опалари Асмаа бинти Абу Бакр розияллоҳу анҳо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хонадонларига яқин бўлишлари билан бирга, баракали илм соҳибаси ҳам эдилар. Шунинг учун одамлар ўзларида шубҳа пайдо қилган мазкур масалани у кишидан сўрадилар. Яна, Асмаа розияллоҳу анҳо айнан шу масалани яхши билишлари ила машҳур бўлишлари ҳам мумкин. Бунга у кишининг ўзларига берилган саволга жавоб бериш услублари ҳам далолат қилади.

«Эй жория! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг чопонларини олиб бер!» деди.

Бас, у ёқаси, икки енги ва этагида дебождан хошияси бор чопонни олиб чиқди».

Асмаа розияллоҳу анҳо жавобни ашёвий далил билан бердилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чопонлари у кишининг уйида сақланиб турар эди. Хизматчи қизга ўша муборак чопонни олиб чиқишни амр қилдилар. У чопоннинг ривоятда зикр қилинган жойларига ипакдан хошия қилинган эди. Асмаа розияллоҳу анҳога кийимда ипакдан хошия бўлиши мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳақида савол сўраган кишилар ўша далил—чопонни кўрдилар.

Сўнгра, Асмаа розияллоҳу анҳо яна ҳам аниқроқ қилиш мақсадида масалага изох ҳам бердилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам шунни кияр эдилар. Биз шунни беморларга шифо учун ювар эдик», деди».

Яъни, чопон Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳадя қилингану уни киймаган бўлсалар керак, деган хаёлга борманглар. Бу чопонни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кияр эдилар. Бунинг устига, биз худди шу чопонни ювиб, сувини шифо учун беморларга ичираар эдик, дедилар.

Агар шариатда бунга ўхшаш нарса ҳаром бўлса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мутлақо қилдирмас эдилар.

Шундоқ қилиб, шубҳа пайдо бўлган масалага қоникарли жавоб олинди.

Биз яна бир нарсани таъкидламоқчимиз. Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу ипакдан қизил чизиги бор кийимни олмай эгасига қайтариб берганлар, холос. Унинг ношаръий эканлиги ҳақида бирор нарса демаганлар. У киши ўз шахслари учун ҳеч бир кўнгилларига ғубор туширмайдиган равишдаги кийим олишни ният қилган

бўлишлари мумкин ва бунга ҳақлари бор. Бундоқ қилиш ҳар кимнинг шахсий иши.

Ушбу ривоятдан олинadиган фойдалар:

1. Саҳобийларнинг (розияллоҳу анҳум) камсуқум ва камтар эканликлари. Абдуллоҳ ибн Умардек улуғ зот бозорга бориб, ўзлари учун кийим олишлари шуни кўрсатади.

2. Одамлар орасида шариат илмлари ила машҳур кишилар авом халқ билан бўладиган муомалада ҳушёр бўлишлари лозимлиги. Уларнинг баъзи тасарруфотлари сирини тушунмаган кишилар бу шариатда бор бўлса керак, бўлмаса, фалончи қилмас эди, деб нотўғри хулоса чиқариб олишлари мумкин.

3. Асмаа розияллоҳу анҳонинг фазллари. Кишиларнинг ўзлари шубҳада қолган масалани у кишидан сўраб боришлари, у кишининг ҳузурларида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чопонлари сақланиб туриши шуни кўрсатади.

4. Эркак кишининг кийимида оз миқдорда ҳошия ва шунга ўхшаш ипак бўлиши мумкинлиги.

5. Улуғ кишилардан қолган нарсани сақлаб қўйиш мумкинлиги.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хос нарсаларини табаррук учун ювиб беморларга ичирилганлиги.

2369- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ¹/₁₀₀ قِيلَ: إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللَّهِ -

عَنِ الثَّوْبِ الْمُصَمَّتِ مِنَ الْحَرِيرِ فَأَمَّا الْعَلِيمُ مِنَ الْحَرِيرِ وَسَبْدَى الثَّوْبِ فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ.

2369. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам соф ипакдан

бўлган кийимдан наҳйи қилганлар, холос. Аммо белги учун ёки узун арқоқ учун ипак ишлатилган бўлса, ҳеч гап эмас».

Абу Довуд ва Ал-Ҳоким ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоят ҳам ўзидан олдингиларининг маъносини таъкидлаш билан бирга, баъзи янгиликларни ҳам баён қилмоқда.

Белги учун, ҳошия ва шунга ўхшаш нарсаларда эркак кишилар кийимида ҳам ипак ишлатиш мумкинлигини олдин ўргандик.

Бу ривоятдан эса, кийимлик мато тўқиш пайтида узун тарафига ишлатиладиган арқоқнинг баъзисини ипакдан қилинса жоизлиги тушунилади. Чунки, бу оз бўлади. Аммо кўндалангига ишлатиб бўлмайди. Чунки, у ҳолда ипак кўпайиб кетади.

2370- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فِي لُبْسِ الْحَرِيرِ لِحِكْمَةٍ كَانَتْ بِهِمَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنِّسَائِيُّ.

2370. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Абдуррахмон ибн Авф ва Зубайр ибн Аввомларга икковларида пайдо бўлган қичима сабабидан ипак кийим кийишга рухсат берганлар».

Учовлари ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятда умумий ҳукмдан ташқари истисно тариқасида, эркак кишиларга ипак кийиш мумкин бўлган ҳолатлардан бири ҳақида сўз кетмоқда. Эркак киши ушбу ривоятда зикр қилинган Абдуррахмон ибн Авф ва Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳумога ўхшаб қичима ёки шунга ўхшаш кийимга боғлиқ хасталикка чалиниб қолса, тиббий

мақсадда, истисно тариқасида, ипак кийим кийса бўлар экан.

2371- وَعَنِهُ أَنَّهُمَا شَبَكُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمَلُ فَرَجَّصَ

هُمَا فِي قُمْصِ الْحَرِيرِ فِي غَزَاةٍ هُما. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2371. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Ўша икковлари ўзлари иштирок этган бир ғазотда Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга битдан шикоят қилган эдилар, У зот уларга ипак кўйлақлар кийишга рухсат бердилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Ўша икковлари» Абдурраҳмон ибн Авф ва Зубайр ибн Аввом. Кўриниб турибдики, ғазот ишлари билан машғул бўлиб, баъзи ғозийларга, бу ривоятда зикр қилинишича, Абдурраҳмон ибн Авф ва Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳумога бит тушиб қолган. Бу нарса уларга озор берган. Бу ҳақда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилганларида уларга истисно тариқасида, ипак кийим кийишга рухсат берганлар. Чунки бит асосан, кийимдаги ўзига қулай жойга ўрнашиб олиб, урчийди. Кишиларга озор беради. Ипак кийим кийилганда эса, инсон у муаммодан қутулади.

Ушбу ривоятдаги саҳобаларнинг тасарруфларидан баъзи ноқулай ҳолатларга дучор бўлиб қолган кишилар ўзларича турли чоралар кўришга уринмай, дарҳол шариат илмларини яхши биладиган кишилардан маслаҳат, фатво сўрашлари лозимлигини билиб оламиз.

2372- عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ أَبِيهِ قِيَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا

بُخَيَّرَ عَلَى بَغْلَةٍ يَبْضِيَاءَ عَلَيْهِ عِمَامَةٌ خِزْرٌ سَوْدَاءُ فَقِيَالَ كَسَانِيهَا

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَأَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: قَدْ لَبِسَ الْحَبِيرَ عَشْرُونَ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

2372. Абдуллоҳ ибн Саъддан, у ўз отасидан ривоят қилинади:

«Бухорода бир кишини оқ хачирга миниб олиб, хаздан бўлган қора салла кийиб олиб кетаётганини кўрдим. У:

«Буни менга Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари кийгизганлар», деди».

Насайи, Ал-Ҳоким ва Абу Довуд ривоят қилганлар. Ҳамда у:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг асҳобларидан йигирмадан ортиқ киши хазни кийган», деди.

Шарҳ: «Хазз» бизнинг эски тўқувчиларимиз тили билан айтганда, арқоғи ипакдан, ўрмағи ипак бўлмаган иплардан тўқилган матодир. Яъни, узунига тортилган иплари ипакдан, кўндаланг иплари ипакдан бошқа ипдан бўладиган матодир. Бу ҳолда, албатта, ипак оз бўлади. Ана ўша хилдаги матоларни эркак кишилар кийимига ишлатса, жоиз. Бунга далил, ушбу биз ўрганаётган ривоятдир. Унда ровий:

«Бухорода бир кишини оқ хачирга миниб олиб, хаздан бўлган қора салла кийиб олиб кетаётганини кўрдим. У:

«Буни менга Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари кийгизганлар», деди».

Ушбу васф қилинган саллани киши ўша вақтдаги Хуросоннинг амири Абдуллоҳ ас-Силмий номли киши эканлар. У киши саҳобийлардан бўлиб, ўша кийиб юрган саллаларини у кишига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари кийгизган эканлар. Агар бундоқ

матодан бўлган салла кийиш шариатда нодуруст бўлганида, У зот Абдуллоҳ ас-Силмий розияллоҳу анҳуга мазкур саллани кийгизмас эдилар.

Имом Абу Довуднинг ривоятга қилган қўшимчаларига қараганда хаздан бўлган саллани саҳобийлардан фақат Абдуллоҳ ибн ас-Силмий розияллоҳу анҳугина эмас, балки бошқалар ҳам кийган эканлар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг асҳобларидан йигирмадан ортиқ киши хаззни кийган»

Демак, бу нарсa саҳобалар ичида маълум ва машҳур экан.

Уламо аҳллариимиз ҳам бу ва шунга ўхшаш бошқа далилларни эътиборга олиб, арқоғи ипакдан бўлган матодан қилинган кийимни эркаклар ҳам кийса бўлади, дейдилар.

Имоми Шофеъий бу масалада энг кенг йўл тутиб, ярми ипакдан бўлса ҳам бўлаверади, деган эканлар.

2373- عَنْ عَلِيٍّ $\frac{1}{100}$ قَالَ: إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ أَخَذَ حَرِيرًا فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ وَأَخَذَ ذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ حِرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2373. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Аллоҳнинг набийси ипакни олиб ўнг қўллари ила тутдилар, тиллони олиб чап қўллари ила тутдилар, сўнгра:

«Албатта, мана бу иккиси менинг умматимнинг эркаклари учун харомдир», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввалги ривоятларда ипак, тилло ва қумушнинг харомлиги, у ҳукмдан истисно бўладиган ҳолатлар ва шунга ўхшаш масалалар баён қилинган эди.

Ушбу ривоятда эса, мазкур ҳукмларнинг ҳаммаси фақат эркакларга хос экани, аёлларга тегишли эмаслиги очиқ-ойдин айтиб ўтилмоқда. Бу нарсаларнинг нима учун айнан эркакларга ҳаром қилинганлигининг ҳикмати аввал айтиб ўтилди.

2374- وَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَحِوْلُهُ نِيَاسٌ مِّنَ الْمُهِاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ:

أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ لُبْسِ الْحَرِيرِ فَقَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ
قَالَ: وَنَهَى عَنِ لُبْسِ الذَّهَبِ إِلَّا مُقَطَّعًا قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. رَوَاهُ
التَّسَائِيُّ.

2374. Муовия атрофида муҳожир ва ансорлардан бир қанча кишилар турганда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ипак кийишдан қайтарганларини биласизларми?» деди. Улар:

«Шундоқ! Аллоҳ ҳаққи!», дедилар. У:

«Тиллонинг китъа-қитъа бўлганидан бошқасини кийишдан қайтарганларини-чи?» деди. Улар:

«Шундоқ! Аллоҳ ҳаққи!» дедилар».

Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Машхур саҳобий Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу ўз илмлари етарли бўлса ҳам, ипак ҳақидаги шаръий ҳукмни муҳожир ва ансорийлардан иборат бир гуруҳ саҳобалар ҳузурида яна бир бор тасдиқлаб олишни ирода қилиб, уларнинг ҳаммаларига бирданига савол бериб:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ипак кийишдан қайтарганларини биласизларми?» деди».

Бу саволга у кишининг ҳузурларида турган саҳобийлар «ҳа» деб жавоб бердилар.

Ҳазрати Муовия розияллоҳу анҳу бу масалани майда тафсилотларигача бир йўла тасдиқлатиб олишни ирода қилиб:

«Тиллонинг қитъа-қитъа бўлганидан бошқасини кийишдан қайтарганларини-чи?» деди».

Уламо аҳллари тиллонинг қитъа-қитъа бўлгани–унинг тишга, бурунга ва шунга ўхшаш аъзоларга заруратдан озгина миқдорда ишлатилгани, дейдилар.

Бу саволга ҳам саҳобалар гуруҳи таъкидли равишда, ҳа, деб жавоб бердилар. Бундан, бу ҳукмлар ҳаммага маълум ва машҳур ҳукмлар бўлиб, улар ҳақида ҳеч ким ихтилоф қилмагани келиб чиқади.

2375- عَنِ عَرْفَجَةَ بْنِ أَسْعَدَ $\frac{1}{100}$ قِيَالٍ: أُصِيبَ أَنْفِي يَوْمَ الْكَلَابِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَاتَّخَذْتُ أَنْفًا مِنْ وَرَقٍ فَأَنْتَنَ عَلَيَّ فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَّخِذَ أَنْفًا مِنْ ذَهَبٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ.

2375. Аржафа ибн Асъад розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Жоҳилиятда Кулоб воқеаси куни бурним ярадор бўлди. Шунда кумушдан бурун қилиб олувдим, сасиб кетди. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менга тиллодан бурун қилиб олишга амр қилдилар».

Термизий ва унинг икки соҳиби ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Кулоб» бир жойнинг номи бўлиб, у ерда бир неча бор уруш бўлган экан. Ўша урушлардан бирида ушбу ривоятнинг соҳиби Аржафа ибн Асъад розияллоҳу анҳунинг бурнига душман тарафнинг силоҳи тегиб, кесилиб кетган экан. Шунда у киши ўша замоннинг имкониятларидан келиб чиқиб, ўзларига кумушдан бурун ясатиб олган эканлар. Лекин кумуш ярали этга мос келмай, жароҳат ўрни йиринглаб, сасиб кетибди. Шунда

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам Аржафа розияллоху анхуга тиллодан бурун қилиб олишни амр қилибдилар. Тилло соф ва баданга зарар етказмайдиган бўлганидан яхши ўрнашиб, Аржафа розияллоху анхунинг жонлари ором топибди.

Ушбу ҳадисни ҳужжат қилароқ, уламо аҳлларимиз бурундан бошқа аъзолар зарар топиб ўрнига сунъий нарса қўйиш эҳтиёжи туғилиб қолса, тиллодан қўйса бўлади, деган фатвони чиқарганлар. Бу масала, айниқса, сунъий тиш қўйдиришда кўп асқотади. Тиш масаласига келганда Имом Термизий аҳли илмларнинг бир қанчалари тилло тиш қўйдирганлари ривоят қилингандир, деганлар.

Баъзи кишилар сунъий тилло тиш қоплама бўлиши эътиборидан, асл тиш тиллонинг остида қолиб кетиб, ғусл ва таҳорат пайтида унга сув тегмай қолади-ку, деган мулоҳазага ҳам борадилар. Бу мулоҳазага уламо аҳллари ўша сунъий тилло тишни таҳоратли ҳолда қўйдирса бўлди, кейингиларида тилло тишга теккан сув асл тишга теккан ўрнига ўтаверади, дейдилар. Чунки, соғлиқка зарар етганда, зарурат юзасидан бўладиган ишларда енгиллик томонини олиш Ислош шариатининг қоидаларидандир.

Кўриниб турибдики, оддий ҳолатларда шариатимиз ҳаром қилган нарсаларга зарурат юзасидан рухсат берилар экан.

Оддий ҳолатларда эркакларга ипак кийим кийиш ҳаром, аммо қичима касалига йўлиққан ёки бит тушганларга истисно тариқасида рухсат берилган.

Оддий ҳолатда эркак кишиларга тилло ёки кумушдан идишлар ва баданда бўладиган нарсалар шаклида фойдаланиш ҳаром қилинган. Аммо танадаги жароҳат ёки зарарланган тиш ўрнига тилло қўйишга рухсат берилган.

Афсуски, ҳозирги пайтда диндан узоқлашганимиз сабабли, бошқа масалалар қатори, бу ишга ҳам эътибор бермай қўйилди. Эркаклар қўлларига тилло узук ва

соатлар, бўйинларига тилло занжирлар тақишни ўзлари учун фахр деб биладиган бўлиб қолдилар. Ўйлаб кўрайлик-а! Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсани одамлар фахр ила қилмоқдалар. Ҳаттоки баъзи Ғарбдаги бетайинларга эргшиб, қулоқларига тилло исирға тақиб оладиганлар ҳам бор. Уйида олтин ва кумуш идишлар ишлатиш билан ўзини кўрсатишга ҳаракат қиладиганлар ҳам кўпайди. Ипак кийимлар ҳақида ҳам шунга ўхшаш гапларни айтишимиз мумкин.

Ҳаммамиз Аллоҳ таолонинг шариати кўрсатмаларига амал қилишга ўтишимиз лозим. Жумладан, ушбу бобда келган амрларни ҳам ҳаётимизда оғишмай амалга оширишимиз зарур.

يجوز الحرير والذهب للإناث

АЁЛЛАРГА ИПАК ВА ТИЛЛО ЖОИЗ

2376- قَيَّالَ أَنَيْسُ 100: رَأَيْتُ عَلَى أُمِّ كُثَيْبٍ عَلَيْهَا السَّيْلَامُ

بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ - " بُرْدَ حَرِيرٍ سَبْرَاءَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2376. Анас розияллоҳу анҳу:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари Умму Гулсум алайҳассаломнинг устиларида ипак чопонларни кўрдим», деди.

Бухорий, Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввалги ҳадисларда ипак ва тиллонинг ҳаромлиги ҳақида умумий гаплар келган эди. Фақат битта ҳадисда бу нарсалар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг эркак умматларига ҳаром қилинганлиги таъкидланган эди. Энди эса, ўша умумий ҳукмдан муслима аёллар истисно қилингани, улар учун ипак кийим ҳам, тилло ҳам ҳалоллигини амалда кўрсатувчи ривоятлар келтирилмоқда.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари Умму Гулсум розияллоҳу анҳо ипакдан тикилган тўн кийиб юрганлари бу нарса аёлларга ҳалол эканлигининг ёрқин далилидир.

2377- عَيْنُ عَلِيٍّ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَهْدَى لِي النَّبِيُّ " حُلَّةً سِتْرَاءَ فَلَبِسْتُهَا فَعَرَفْتُ الْعَضِيبَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَشَقَّقَهَا خُمْرًا بَيْنَ النِّسَاءِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ.

2377. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менга ипак чопон ҳадя қилдилар. Мен уни кийиб олдим. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юзларида ғазаб аломатини кўриб қолдим. У зот менга:

«Мен бунни сенга кийишинг учун юборганим йўқ. Мен сенга уни йиртиб, аёлларга рўмол қилиб беришинг учун юбордим», дедилар».

Икки шайх ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда ҳам эркак кишига ҳаром бўлган ипак нарса аёлларга ҳалол эканлиги таъкидланмоқда.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳазрати Али розияллоҳу анхунинг ипак чопонни ўзлари кийиб олганларини кўриб, аччиқлари чиқиши ва у чопонни йиртиб, аёлларга рўмол қилиб беришлари зарурлигини таъкидлашлари бу ҳукмнинг қатъийлигини кўрсатади.

الباب الثاني

في أنواع الملبوس

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَحْكِي قَوْلَ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِإِخْوَتِهِ: وَقُورُورُ

وَيُؤْتِي السَّحَابَ ثِقَالًا

Биз «кўйлак» деб таржима қилган кийим арабларда

«комийс» дейилади ва эркаклар киядиган узун кўйлакни англатади.

2378- عَيْنُ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَيَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمِيصَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2378. Умму Салама розияллоху анҳодан ривоят қилинади. У киши:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам учун кийимларнинг энг махбуби кўйлак эди», дедилар.

Сунан эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Чунки ўша пайтда Арабистон ярим ороли шароитида энг қулай ва энг муносиб кийим кўйлак эди. Умуман, бу боблардаги кийим ва бошқа нарсалар ҳақидаги гапларда ўша пайт шароитини, воқелигини баён қилиш бор. Бундан мана шу ривоятларда зикр қилинмаган кийимларни кийиш мусулмон одамга тўғри келмайди, деган нотўғри мулоҳазага бормаслик керак.

2379- قَبَالَ مُحَمَّدُ بْنُ 100 لَا بَيْتَهُ الْمَسْبُورِ: يَا بُنَيَّ بَلَغْنِي أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدِمَتْ عَلَيْهِ أَقِيَّةٌ فَهُوَ يَقْسِمُهَا فَأَذْهَبَ بِنَا إِلَيْهِ فَذَهَبْنَا فَوَجَدْنَاهُ فِي الْمَنْزِلِ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ ادْعُهُ لِي فَأَعْظَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ: ادْعُو لَكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لَيْسَ بِجَبَّارٍ فَدَعَوْتُهُ فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِّنْ دِييَاجٍ مُّزَرَّرٍ بِالذَّهَبِ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَذَا خَبَأَ يَا لَكَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

2379. Махрама розияллоху анҳу ўз ўғли ал-

Мисварга:

«Эй ўғлим, менга Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига яқтак чопонлар келгани хабари етди. У зот уларни тақсимлаётган эмишлар. Юр, хузурларига борайлик», деди. У зотнинг хузурларига борсак, уйларида эканлар. Отам:

«Эй ўғлим, у кишини менга чақириб бер», деди. Бу иш менга катта бўлиб кўринди.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни сизга чақириб кўяманми!?» дедим. Отам:

«Эй ўғлим, У зот жаббор эмаслар», деди. Мен чақирдим. У зот чиқдилар. Эгниларида тилло тугмали дебождан тикилган яқтак чопон бор эди. Бас, У зот:

«Эй Махрама, мана буни сен учун олиб қўйган эдик, деб унга бердилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ушбу ривоятда баён қилинган ҳодиса, Ислом шариатида эркак кишиларга ипак кийим ҳаром қилинишидан олдин бўлиб ўтганини эслатиб қўйишимиз лозим. Чунки ривоятда:

«У зот чиқдилар. Эгниларида тилло тугмали дебождан тикилган яқтак чопон бор эди», дейилмоқда.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ипак ҳаром қилинишидан олдин ипак кийим кийганлари маълум ва машҳур. Аммо ипак кийим эркак кишиларга ҳаром қилинганидан сўнг бирор марта ҳам ундоқ кийимни эгниларига олмаганлари ҳам маълум. Бинобарин, ушбу ривоятдаги ҳодиса ипак кийим эркакларга ҳаром қилинишидан олдин ўтгани аён бўлади.

Шу билан бирга, унда ўша вақтдаги кийим турлари ҳақида маълумот берилаётгани учун уни ушбу бобда келтирилмоқда. Бу ривоятда барчамиз учун ўта зарур бошқа маълумотлар ҳам бор. Келинг, уни бир бошдан ўрганиб чиқайлик.

«Махрама розияллоҳу анҳу ўз ўғли ал-Мисварга:

«Эй ўғлим, менга Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига яқтак чопонлар келгани хабари етди. У зот уларни тақсимлаётган эмишлар. Юр, хузурларига борайлик», деди».

Биз «яқтак чопонлар» деб таржима қилган кийим арабчада «ақиббатун» дейилади. У енгил, олди очик чопондир. Арабларнинг ўзида бу хилдаги чопон бўлмаган. Уларга бу чопон ажамлардан келтирилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига нима келса ҳам ҳақдорларга бўлиб берар эдилар. Бу ҳақда ривоятлар жуда ҳам кўп, хурмодан тортиб тиллогача одамларга бўлиб берганлари ҳақидаги ривоятлар маълум.

Ушбу ривоятда У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг яқтак чопон тақсимлаганлари ҳақида сўз кетмоқда. Ровий Махрама розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга яқтак чопонлар келгани, У зот уларни одамларга тақсимлаб бераётганлари ҳақидаги хабарни эшитиб, ўғли ал-Мисварга бирга бориб ўша чопонлардан ўз улушларини олиб келишни таклиф қилмоқда. Қиссанинг давомини ал-Мисвар розияллоҳу анҳудан эшитамиз.

«У зотнинг хузурларига борсак, уйларида эканлар».

Яъни, масжиддаги ишларини битириб, ичкарига–хужраларидан бирига кириб кетган эканлар.

«Отам:

«Эй ўғлим, у кишини менга чақириб бер», деди. Бу иш менга катта бўлиб кўринди».

Қандоқ қилиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдек улуғ зотга, сизни отам чақиряпти, дейиш мумкин. Ахир, У зот Аллоҳнинг Расули бўлсалар, сарвари олам бўлсалар, Қуръони Каримни Аллоҳдан қабул қилиб олиб, умматга етказиб турган бўлсалар?! Шундоқ зотга, сизни отам чақиряпти, дейиш ўта беодоблик бўлмайдими?!

Ал-Мисвар розияллоху анхунинг мулоҳазалари ўринли бўлса ҳам, у ёшлигига бориб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳақиқий васфларини тушунмаётган эди. У зотнинг ўта камтар эканликларини тушуниб етмаган эди. Шунинг учун, отаси унга танбех берди:

«Эй ўғлим, У зот жаббор эмаслар», деди.

Ҳа, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан кўпдан муомала қилиб юрган ота У зот соллаллоху алайҳи васалламнинг табиатларини яхши билар эди. Шунинг учун ўз ўғлига юқоридаги гапни айтиб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни чақириб беришни амр қилган эди.

«Мен чақирдим. У зот чикдилар. Эгниларида тилло тугмали дебождан тикилган яктак чопон бор эди».

Ҳаммаси соддагина ва осонгина кўчди. Ҳеч қандай асъасаю дабдаба йўқ. Ҳеч қандай такаббурилигу расмиятчилик йўқ. Ҳаммаси камтарлик ва одамийлик асосида. Ал-Мисвар розияллоху анху чақирди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам чикдилар. Бўлди, тамом. Мақсадга етилди. Энг ажабланарлиси, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам одамларга тарқатаётган яктак чопонлардан бирини ўзлари ҳам кийиб олган эдилар. Бу билан уммат аъзоларидан ўзлари ҳеч бир нарсада ажралиб турмасликларини таъминлаган эдилар. Бунинг устига уйларидадан безовта қилиб чақирган ота-болага жуда ҳам ширин муомала қилиб, ўзларига келган яктак чопонлардан бирини отага тутиб:

«Эй Махрама, мана буни сен учун олиб қўйган эдик, деб унга бердилар».

Иш битди. Олам гулистон бўлди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг даврларида яктак чопон борлиги.

2. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ўзларига келган нарсаларни одамларга тақсимлаб бериш

одатлари борлиги.

3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг содда ва камтарона ҳаёт кечирганлари.

4. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жаббор эмас, камтар эканликлари.

4. Бошлиқ кўпчиликка тақсимлаб берган нарсасидан баъзи кишиларга атаб олиб қўйиши мумкинлиги.

2380- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كَانَ أَحَبُّ النَّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ
أَنْ يَلْبَسَهَا الْحَبِيرَةُ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ.

2380. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кийишни яхши кўрадиган кийим «ҳибара» эди.

Учовлари ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Ҳибара» Яманда тайёрланадиган пахтадан бўлган яшил рангли чопон. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша хилдаги чопонни кийишни яхши кўрар эканлар.

2381- عَيْنُ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ قَالَ: مِمَّنْ لَمْ يَجِدِ
الْإِزَارَ فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ وَمِمَّنْ لَمْ يَجِدِ التَّعْلِينَ فَلْيَلْبَسِ الْحَقَّيْنِ. رَوَاهُ
الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

2381. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким изор топмаса, шалвор кийсин. Ким кавш топмаса, махси кийсин», дедилар».

Икки шайх ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Изор» тананинг киндикдан пастини тўсиб

турадиган кийим бўлиб, тикилмаган мато бўлади. Баъзи араб ва жануби-шарқий Осиё юртларида ҳозирда ҳам кенг тарқалган кийимлардан ҳисобланади.

Ушбу ривоятда ўша пайтда кийиладиган кийимлардан тўрттаси: изор, шалвор, кавш ва махси зикр этилмоқда.

2382- قَالَ أَنَسُ $\frac{1}{100}$: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ بُخَارَانِي غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ فَأَذْرَكُهُ أَعْرَابِيَّ فَجَذَبَنِي جَذْبَةً شَدِيدَةً حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى صَيْفَةٍ عَيَاتِقِ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ أَثَرَتْ بِتَمِّ حَاشِيَتِهَا الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَذْبَتِهِ ثُمَّ قَالَ: مُرِّي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ فَضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2382. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга юриб кетаётган эдим. У зотнинг устларида хошияси йўғон нажроний бурда бор эди. Бир аъробий У зотнинг йўллариini тўсиб, ридоларидан ушлаб, қаттиқ силтади. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бўйинларининг орт томонида кийимнинг изи чиқиб қолди. Сўнгра у:

«Эй Муҳаммад! Менга ҳам сенинг ҳузурингдаги Аллоҳнинг молидан берилишига амр қил!» деди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бурилиб, унга қарадилар, кулдилар ва унга ато беришга амр қилдилар».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Бурда» тикилмаган матодан қилинган, тананинг устки қисмини тўсиб турадиган, елкага ташлаб олинадиган кийимдир. Уни ридо деб ҳам аталади.

«Нажроний» Нажрон номли юртда қилинган

деганидир.

Ушбу ҳадиси шарифда жуда катта масалалар бўлса ҳам, биз ўрганаётган бобга тегишлиси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг елкаларига бурда ташлаб юриш одатлари борлиги ҳақидаги маълумотдир. Бу ҳадиси шариф, асосан, ахлоқ бобида батафсил ўрганилади. Ҳозир эса «кийимнинг турлари ҳақида»ги бобга хос равишда ўрганамиз.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўн йил давомида ихлос ила хизматларини қилган машҳур саҳобий Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга юриб кетаётган эдим. У зотнинг устларида хошияси йўғон нажроний бурда бор эди».

Эътибор беринг-а! Сарвари олам Анас номли ёш бола билан пиёда юриб кетаётган эканлар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам елкаларига Нажронда тайёрланган, хошияси йўғон ва қўпол нарсадан қилинган ридони ташлаб олган эканлар.

«Бир аъробий У зотнинг йўлларини тўсиб, ридоларидан ушлаб, қаттиқ силтади. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам буйинларининг орт томонида кийимнинг изи чиқиб қолди».

Саҳрода тарбия кўрмай ўсганлари учун аъробийлар қўпол бўладилар. Ўшалардан бири Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг йўлда кетаётганларини кўриб, У зотга салом бериш, ҳурматларини бажо келтириш ўрнига бирдан елкаларидаги ридоларидан ушлаб, куч билан қаттиқ силтабди. Шунчалик қаттиқ силтабдики, ҳатто елкаларидаги ридонинг қўпол хошияси У зоти бобаракот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг елкаларига ботиб, из қолдирибди.

«Сўнгра у:

«Эй Муҳаммад! Менга ҳам сенинг ҳузуринг-даги Аллоҳнинг молидан берилишига амр қил!» деди».

Бировдан ўз ҳожатини сўрайдиган одам унга шундоқ ҳам муомала қиладими? Албатта, бундай ҳолатда ҳар қандай босиқ инсон ҳам, «ҳой биродар, ўзингизни босинг, бундоқ қилмай, тўғрилиқча ҳожатингизни сўзлайверинг» дейиши турган гап. Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига хос тасарруф қилдилар. Бундоқ тасарруфни У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан бошқа инсон қилиши амри маҳол.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бурилиб, унга қарадилар, кулдилар ва унга ато беришга амр қилдилар».

Шундоқ қилиб, ҳалиги беодоб аъробийнинг ҳожати равон бўлди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта содда ҳаёт кечирганлари.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «бурда» деб номланадиган кийим кийганлари.

3. Аъробийлар ичида ўта кўпол ва тарбиясизлари ҳам борлиги.

4. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта кечиримли ва хушхулқ зот эканликлари.

5. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўраган кишига ато берганлари.

2383- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ بِرَدَّةٍ

فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ- إِنِّي نَسِجْتُ هَذِهِ بِيَدِي أَكْسُو كَهَا فَأَخَذَهَا

رَسُولُ اللَّهِ- "مُتَّحِجًا إِلَيْهَا فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا لِأَزَارُهُ فَجَسَّيْهَا رَجُلٌ"

مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اكْسِنِيهَا قَالَ: نَعَمْ فَجَلَسَ مَا شَاءَ اللَّهُ فِي الْمَجْلِسِ ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَّأَهَا ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ فَقَالَ: لَهُ الْقَوْمُ مَا أَحْسَنْتَ سَأَلْتُهَا إِيَّاهُ وَقَدْ عَرَفْتَ أَنَّهُ لَا يُرَدُّ سَبَائِلًا فَقَبَالَ: الرَّجُلُ وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهَا إِلَّا لِتَكْمُونَ كَفَنِي يَوْمَ أَمُوتُ فَكَمَانَتْ كَفَنِيهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

2383. Саҳл ибн Саъд розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Бир аёл бурда келтирди-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен буни сизга кийдириш учун ўзим тўқидим», деди.

Набий соллаллоху алайҳи васаллам эҳтиёжлари бўлгани учун уни олдилар. Бизнинг олдимизга чиққанларида уни изор қилиб олган эканлар. Қавмдан бир киши уни қўли билан ушлаб кўрди-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Шуни менга кийгазсангиз!» деди.

«Хўп», дедилар У зот. Сўнг Аллоҳ хоҳлаганича мажлисда ўтирдилар ва қайтиб (уйларига) кирдилар-да, халига нарсани ўраб, унга бериб юбордилар. Одамлар унга:

«У зотдан буни сўраб яхши қилмадинг. У киши сўраганини қайтармасликларини билар эдинг-ку!» дедилар.

У бўлса:

«Мен буни ўзимга кафанлик бўлиши учун сўрадим, холос», деди. Дарҳақиқат, ўша нарса унга кафан бўлди».

Бухорий ва Насайи ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Бурда» қўл билан хошияси алоҳида бошқача

килиб тўқиладиган чойшабга ўхшаш нарсас. Уни тананинг юқори қисмига ўралса ридо бўлади, пастки қисмига ўралса изор бўлади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан эркак-аёл саҳобаларнинг ҳурматлари ва муҳаббатлари чексиз эканлиги, инсоният тарихида ҳеч бир бошлиқ ўз одамларидан бунчалик эҳтиром кўрмагани, бунчалик муҳаббатига сазовор бўлмагани маълум ва машҳур.

Ушбу ривоятда ҳам ўша эҳтиром ва муҳаббат бир донани кийимга боғлиқ ҳолда икки хил услуб ила намоён бўлмоқда. Келинг, бу нарсани батафсил ўрганиб чиқайлик.

«Бир аёл бурда келтирди-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен буни сизга кийдириш учун ўзим тўқидим», деди».

Қаранг! Оддий бир аёл Аллоҳнинг Расулига атаб бурда номли кийимни ўз қўли билан тўқиб, ўз оёғи билан юриб олдиларига келиб, ўз тили билан баён қилиб топширмоқда. Бу ўша саҳобия аёл розияллоҳу анҳонинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган чексиз эҳтироми ва улкан муҳаббатининг самарасидир. У аёл ўз қўли билан тўқиган нарсани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга тақдим этишни ўзига улкан саодат деб билади. У аёл ўз қўли билан тўқиган нарсани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қабул қилиб олишларини, уни бир марта бўлса ҳам муборак баданларига тегишини ўзига чексиз бахт деб билади. Ўша ихлосли саҳобия розияллоҳу анҳонинг нияти холис экан, мақсади ҳосил бўлди.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам эҳтиёжлари бўлгани учун уни олдилар».

Ҳалиги аёлнинг кўнгли учун эмас, ҳушмуомалалик намунасини кўрсатиш учун эмас, эҳтиёжлари борлиги учун, худди ана шундоқ кийимга муҳтож бўлиб турганлари учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкура аёлдан у киши ўз қўли билан тўқиб келган

бурдани олдилар.

«Бизнинг олдимизга чиққанларида уни изор қилиб олган эканлар».

Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг эҳтиёжлари кучли бўлганидан ҳалиги бурдани дарҳол ичкарига кириб, ўзларига изор қилиб чиққанлар. Бу ҳолни кўрган ўша пайтда У зотнинг суҳбатларида ўтирган кишилар ҳам хурсанд бўлганлар. Аммо уларнинг ичидан бир киши ҳеч ким кутмаган ишни қилди.

«Қавмдан бир киши уни қўли билан ушлаб кўрди-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Шуни менга кийгазсангиз!?» деди».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳозиргина бир аёл ҳадя қилган ва У зот ичкарига кириб кийиб чиққан бурдани мажлисда ўтирган бир киши ҳавас билан ушлаб кўрди-да, бирдан уни ўзига ҳадя қилинишини талаб қилиб қолди. Қизиқ бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўша бурдага ҳожатлари бор эди. Ҳамма, нима бўлар экан, деб жим қолди.

Эҳтимол, ўшанда у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатларида ўтирган кишиларнинг ҳаёлларидан жавобнинг ҳар хил турлари ўтган бўлиши мумкин. Мисол учун, бунга ўзимнинг ҳожатим бор эди, сенга яна бошқаси келиб қолса берарман, десалар яхши бўларди, деб ўйлаганлар ҳам бўлгандир. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз одатларига ҳилоф қилмадилар. Ўзларининг ҳожатлари тушиб туриши У зотнинг сахийликлари олдида чекинди.

«Хўп», дедилар У зот.

Бу билан ўз эҳтиёжлари тушиб турган, ўзлари кийиб турган бурдани сўраган одамга беришга рози бўлдилар.

«Сўнг Аллоҳ хоҳлаганича мажлисда ўтирдилар ва қайтиб (уйларига) кирдилар-да, ҳалиги нарсани ўраб

унга бериб юбордилар».

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ҳалиги одамга бурдани беришни ваъда қилганларидан сўнг суҳбатни давом эттириб ўтирдилар. Вақти бўлганда мажлисдан туриб ўз хоналарига кирдилар. Устиларидаги бурдани ечиб, тахлаб бир киши орқали сўраган одамга бериб юбордилар. У одам бу бебаҳо совғани олиб беҳад шод бўлди. Лекин ўша мажлисда ўтирган саҳобаларнинг танқидига учради.

«Одамлар унга:

«У зотдан буни сўраб яхши қилмадинг. У киши сўраганини қайтармасликларини билар эдинг-ку!» дедилар».

Уларнинг гапида Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўзларидан сўралган нарсани албатта сўраган кишига беришларини билиб туриб, нима учун У зотнинг ҳожатлари тушиб турган бурдани ўзингга беришларини талаб қилдинг, деган маъно бор эди. Сўровчи ҳам бу ҳақиқатни билар экан. Шунинг учун танқидчиларга, мен буни билмаган эканман, демади. Балки, ўз қилмишининг сирини рўйи-рост айтиб қўя қолди.

«Мен буни ўзимга кафанлик бўлиши учун сўрадим, холос», деди».

Ўша саҳобий қилмиши бир оз ноқулай бўлса-да, билиб туриб, мақсади улуғ бўлгани учун, ўлганда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг муборак баданлари теккан мато ила кафанланишни ният қилгани боис шу ишга журъат қилган экан. У кишининг нияти холис экан.

«Дарҳақиқат, ўша нарса унга кафан бўлди».

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг муборак баданлари теккан бурдага кафанланиб кўмилди.

Тааммул қилиб кўрадиган бўлсак, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга тегишли бир нарсада саҳобалар турли тасарруф қилиб, ўзларининг У зотга

бўлган эҳтиром ва муҳаббатларини ўша нарсага боғлаб, турлича ифода этганлар.

Бурдани ўз қўли билан тўкиб, совға қилиб олиб келган саҳобия аёл шу билан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга эҳтироми ва чексиз муҳаббатини изҳор қилган.

Бурдани қўли билан ушлаб кўриб, уни У зотдан ўзига совға қилишларини сўраган саҳобий эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган улкан эҳтироми ва муҳаббати юзасидан У зотнинг муборак баданлари теккан матонинг ўзига кафан бўлишини орзу қилган.

Бурдани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраб олган кишини танқид қилган саҳобалар эса, шу иш орқали, ўзларига маҳбуб зотнинг ҳожатлари тушиб турган нарсадан ажраб қолганларига ачиниб шундай йўл тутганлар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг камтар ва ўта хушфёъл зот эканликлари.

2. Аёл киши эркак кишига совға қилиши ва эркак киши у совғани олиши жоизлиги.

3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бурдани изор ўрнида ишлатганликлари.

4. Бировнинг устидаги кийимини бошқа одам ўзига совға қилишни сўраши жоизлиги.

5. Улуғ зотнинг кийимини табаррук учун олиш, уни кафан қилиш мумкинлиги.

6. Саҳобаларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан чексиз эҳтиром ва муҳаббатлари.

يجوز لبس الصوف والشعر وغيرهما

**ЖУН, ҚИЛ ВА ШУЛАР КАБИЛАРДАН ҚИЛИНГАН
НАРСАЛАРНИ КИЙИШ ЖОИЗ**

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: تَتَّبِعْ طُطُفَ قُفُفٍ قُفُجٍ جُجُجٍ

ج ج ج ج ج ج

Аллоҳ таоло:

«Сен: «Аллоҳ Ўз бандаларига чиқарган зийнатларни ва покиза ризқларни ким ҳаром қилди?!» деб айт. Сен: «Улар ҳаёти дунёда иймон келтирганларга, қиёмат кунда эса фақат ўзларига хосдир», деб айт. Биладиган қавмлар учун оятларни мана шундай муфассал баён қилурмиз», деган (*Аъроф*, 32).

Шарҳ: Ушбу оятлар эгниларига кийим киймай тавоф қилишни, ҳаж мавсумида яхши таом истеъмол этмасликни ўзларига расм қилиб олиб, бу Аллоҳ амри, деб юрган араб мушрикларининг қилмишлари нотўғри эканини билдириш учун тушган ва бу орқали ҳамма замонлар ва маконлардаги шунга ўхшаш нотўғри фикр ва тасарруфга борадиганларга хитоб қилинган.

Яланғоч ҳолда тавоф қилиш жоиз эмаслигини тушуниб
етган мусулмонлар кийим-бош билан тавоф қилишса,
мушриклар уларнинг устиларидан кулишган. Шунда
Аллоҳ таоло мазкур ояти каримани нозил қилган.

Бу ғаройиботни кўрингки, ўзи яланғоч тавоф қила туриб, кийим-бош билан тавоф қилаётганнинг устидан куляпти. Инсон табиатига футур етса, шундай бўлади. Ҳозирги замон мушриклари бурунги салафларидан ҳам ўтиб кетдилар. Улар Ислом аҳлининг ҳар бир амалидан куладилар. Аммо ўзларининг қилмишларини зиғирча билмайдилар. Мусулмон киши уларга эътибор бермай, Аллоҳ таолонинг амрига амал қилавериши лозим.

Модомики, Аллоҳ таоло ўша кийимларни бандаларга

ҳалол қилиб қўйибдими, демак, ҳеч ким уни ҳаром қила олмайди. Шунингдек, Аллоҳ покиза таомларни бандаларига ризқ қилиб бериб қўйибдими, уларни ҳам ҳеч ким ҳаром қила олмайди. Зийнат кийимлари ва покиза таомлар иймонлилар учун бўлмай, ким учун бўлсин! Бу ризқу рўзга моддий дунёда бошқалар ҳам шерик бўлиши мумкин, аммо охиратда, ушбу ояти каримада таъкидланганидек, зийнат либослари ва покиза ризқлар фақат мўминларга хос бўлади.

Аллоҳ таоло Ўз зотига иймон келтирган бандаларига ҳеч қачон хушрўй кийим-бошларни ва покиза таомларни ҳаром қилмайди.

Лекин, минг афсуски, баъзи бир ўзини кўрсатишга уринган нафси бузуқ кишилар Аллоҳ ҳалол қилган нарсалардан ўзини олиб қочиш орқали шуҳрат қозонмоқчи бўладилар. Бу ўтакетган нодонликдир. Ҳамма нарса шариатда кўрсатилгандек бўлмоғи лозим.

2384- عَيْنِ الْبَرَاءِ $\frac{1}{100}$ قَال: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي سَفَرٍ فَقَالَ: أَمَعَكَ مَاءٌ قُلْتُ: نَعَمْ فَنَزَلَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَمَشَى حَتَّى تَوَارَى عَنِّي فِي سَوَادِ اللَّيْلِ ثُمَّ جَاءَ فَأَفْرَغْتُ عَلَيْهِ الْإِدَاوَةَ فَعَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِرَاعِيهِ مِنْهَا حَتَّى أَخْرَجَهَا مِنْ أَسْفَلِ الْجُبَّةِ فَعَسَلَ ذِرَاعِيهِ ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ثُمَّ أَهْوَيْتُ لِأَنْزَعِ خُفِّيهِ فَقَالَ: دَعُوهَا فَإِنِّي أَدْخَلْتُهَا طَاهِرَتَيْنِ فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2384. Барро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир кечаси Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам

билан сафарда эдим. У зот:

«Сенда сув борми?» дедилар.

«Ҳа», дедим мен.

Бас, У зот уловларидан тушиб, кеча қоронғисида мендан узоқлашгунларича юриб кетдилар. Сўнг келдилар. Мен идовадан сув қуйиб турдим. У киши юзларини, икки қўлларини ювдилар. Устиларида жундан бўлган чакмон бор эди. Икки чиғаноқларини ундан чиқара олмадилар. Сўнг уларни чакмоннинг этак тарафидан чиқариб, икки чиғаноқлари билан ювдилар. Кейин бошларига масҳ тортдилар. Махсиларини тортиб ечмоқ учун энгашган эдим:

«Уларга тегма, мен таҳорат билан кийганман», дедилар-да, махсилари устига масҳ тортдилар».

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда биз ўрганаётган бобга тегишли нарсалар иккита бўлиб, бири жун чакмон ҳақидаги маълумотлар бўлса, иккинчиси махси ҳақидаги маълумотлардир. Ўша пайтда ана шу васфдаги кийимлар бор экан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни кийган эканлар.

«Идова» сув олиб юриш учун теридан тайёрланган кичик идиш.

Ушбу ҳадисдан олинган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кечаси ҳам сафар қилганлари.

2. Йўлда таҳоратини янгиламоқчи бўлган одам олдин сув бор-йўқлигини билиб олиши кераклиги.

Билмасдан таҳорат кетиб қолгандан сўнг уни янгитдан қила олмай қийналмаслик учун, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўз ҳамроҳлари Барро ибн Озиб розияллоҳу анҳудан «Сенда сув борми?» деб сўрашлари ана шунга далолат қилади.

3. Қазои ҳожат қилмоқчи бўлган одам очиқ жойда

бўлса, шерикларидан иложи борича узоқроқ ва панароқ жойни танлаши кераклиги.

4. Зарурат юзасидан биров таҳоратга сув қуйиб туриши мумкинлиги.

Кечаси, сафарда бўлгани учун Барро ибн Озиб розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳоратларига сув қуйиб турганлар. Оддий ҳолатларда ҳар ким ўз таҳоратига ўзи сув қуяди.

5. Ёшлар ва атбоълар ўзларидан катта ва раҳбар зотларга хизмат қилиши.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг енги тор жун чакмон кийганлари.

7. Таҳоратда кийимнинг этагидан чиқариб бўлса ҳам билакларни чиғаноқ билан ювиш зарурлиги.

8. Бировнинг махсисини иккинчи шахс тортиб қўйиши дурустлиги.

9. Махси таҳорат билан кийилган бўлса, оёқни ювиш шарт эмаслиги, махсиларга масҳ тортиб қўйса, етарли бўлиши.

2385- قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ

غِدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرِ أَسَدٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2385. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Бир куни эрталаб Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ташқарига чиқдилар. У зот қора қилдан тайёрланган мирт кийиб олган эдилар».

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Мирт» — жун, қил ёки канопдан тайёрланадиган ва тананинг киндикдан пастига тутиб олинадиган кийим.

Бу ривоятда ҳам ўша пайтнинг ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларидан бири ҳақида сўз кетмоқда.

2386- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ وَكِسَاءً مِّنَ اللَّيْ يُسَمُّونَهَا الْمَلْبَدَةَ فَأَقْسَمَتْ بِاللَّهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ فِي هَذَيْنِ الثَّوْبَيْنِ. رَوَاهُ الْأَزْهَرِيُّ.

2386. Абу Бурда розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Оиша розияллоҳу анҳонинг хузурига кирдим. У киши бизнинг олдимизга Яманда тайёрланадиган қалин изорни ва мулаббада деб номланадиган кийимни олиб чиқдилар-да, Аллоҳнинг номи ила қасам ичиб:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мана шу икки кийим ичида қабзи руҳ қилинганлар», деди».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Изор» тананинг киндикдан пастига тутиб олинадиган, тикилмаган кийим эканлиги аввал ҳам айтиб ўтилган. Бу кийим асли яманликларнинг кийимидир. Ҳозир ҳам эркаклар уни кўп ишлатадилар.

«Мулаббада»—турли парчаларни бир-бирига улаб қилинган кийим.

Ушбу ривоятдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Яманда тайёрланган изор ва мулаббада номли кийимлар кийиб турган пайтларида вафот этганларини билиб олдик. Булар ўша пайтнинг кийимларидан бўлиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг камтарона кийинганликларини ҳам кўрсатади.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

вафотларидан кейин ҳам Оиша онамизнинг ҳузурларига эркак саҳобалар масала сўраб ёки бошқа ишлари тушганда кириб турганлари.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам изор кийганлари.

3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ямоксифат кийим кийганлари.

4. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин кийимларига эҳтимом бериб сақланиб, уларни вақти келганда одамларга кўрсатиб турилгани.

2387- وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي أَبِي: يَا بُنَيَّ لَوْ رَأَيْتَنَا وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ
وَقَدْ أَصَابَتْنَا السَّيَمَاءُ حَسَبْتُ أَنَّ رِيحًا رِيحُ الضَّأْنِ. رَوَاهُ أَبُو
دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2387. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Менга отам қуйидагиларни айтди:

«Эй Ўғлим! Агар сен бизни Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга ёмғирда қолганимизни кўрсанг эди!... Ҳидимиз қўйнинг ҳидига ўхшаб кетар эди».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввалги ривоятнинг соҳиблари Абу Бурда розияллоҳу анҳудан келтирилаётган бу гапларни дастлаб ўқиган ёки эшитган одам бунинг кийимга нима алоқаси бор, дейиши мумкин. Лекин шароит билан ва гапнинг маъноси билан яқиндан танишилганда ҳақиқатда сўз кийим тўғрисида кетаётгани англанади.

Ўша вақтнинг содда услублари ила қўй жунидан қилинган кийимларга иссиқ ўлканинг кишида ёққан ёмғир тегиши билан ҳид чиқиб кетган. Қўй жунига яхши ишлов

берилмагани учун ўз хусусиятларини йўқотмаган бўлиб, кўйнинг хиди чиққан. Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва У зотнинг саҳобалари кўй жунидан бўлган кийим ҳам кийганлар.

2388- وَقَالَ عُثْبَةُ السُّلَمِيُّ ¹/₁₀₀: اسْتَكْسَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ
فَكَسَانِي خَيْشَتَيْنِ فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي وَأَنَا أَكْسَى أَصْحَابِي.

2388. Уқба ас-Суламий розияллоху анху айтади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламдан менга кийим беришларини сўрадим. У зот менга иккита хайшани кийгаздилар. Қарасам, шерикларим ичида энг яхши кийимлиси мен бўлибман».

Шарҳ: «Хайша» дегани канопнинг ёмонидан қўпол ип билан тикиладиган кийим экан.

Ушбу ривоятдан ўша пайтда мусулмонлар қанчалик оғир шароитда яшаганларини билиб оламиз. Уқба ас-Суламий розияллоху анхунинг Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан кийим сўрашларининг ўзи аҳволнинг қанчалик эканига далолат қилиб турибди. Сарвари оламнинг унга канопнинг ёмонидан, қўпол ип билан тикилган кийим беришлари мусулмонларнинг бошлиқларида ҳам тузукроқ кийим йўқлигини кўрсатмоқда. Уқба ас-Суламий розияллоху анхунинг:

«Қарасам, шерикларим ичида энг яхши кийимлиси мен бўлибман», деганлари эса ҳолатни яна ҳам равшанлаштирмоқда.

Ҳадиси шарифларни таҳлил ила ўрганишимиз бизга жуда кўп маълумотлар беришига ушбу ҳолат ёрқин намуна. Шундоқ қилиб, биз ўзимиз учун ўрناк бўлган Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ва саҳобаи киромларнинг ҳаётларининг нозик жойларигача яқиндан ўрганиб оламиз. Бу эса, бизга катта илмий ва амалий

захийра бўлади.

2389- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَهْبَدَى مِلْتُكَ ذِي يَزَنَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَّةً بِثَلَاثَةِ وَثَلَاثِينَ بَعِيرًا أَوْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ نَاقَةً فَقَبِلَهَا.

2389. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Зу Язаннинг подшоҳи Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўттиз уч эркак туяда ёки ўттиз уч урғочи туяда кийим ҳадя қилди. Бас, У зот уларни қабул қилдилар».

Шарҳ: «Зу Язан» бир водийнинг номидир. Ўша ерда яшайдиган қабила ҳам шу ном ила аталар экан. Уларнинг иккинчи номи «Хумайр». Зу Язан подшоҳи Хумайр подшоҳидир.

Ана ўша диёрнинг подшоҳи Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўттиз уч туя кийим-кечак совға қилган экан. Фақат ровийлар ўша кийимлар ортилган ўттиз уч туя барчаси эркак туяларми ёки урғочи туяларми эканлигида ихтилоф қилишган экан.

Бундан шундоқ кўп миқдорда кийим қилиниши ва у ҳадяни Ислом давлати бошлиғи қабул қилиб олиши мумкинлиги келиб чиқади.

2390- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اشْتَرَى حُلَّةً بِبَضْعَةٍ وَعِشْرِينَ قُلُوصًا فَأَهْدَاهَا إِلَى ذِي يَزَنَ. رَوَى الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ.

2390. Исҳоқ ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам йигирма неча

ёш туяга юкланган кийимларни сотиб олдилар ва уларни Зу Язанга ҳадя қилдилар».

Учовини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда зикри келаётган йигирмадан ортиқ ёш туяларга юк бўлган кийим-кечакни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сотиб олиб, олдинги ривоятда айтиб ўтилган Зу Язан подшоҳининг ҳадясига жавоб тариқасида унга юборганлар.

Бундан қилинган ҳадяга яраша қайтариш лозимлиги келиб чиқади.

2391- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ¹ قَالَ: مَنْ لَبَسَ ثَوْبَ شَهْرَةِ أَلْبَسَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَوْبًا مِثْلَهُ ثُمَّ تَلَّهَبُ فِيهِ النَّارُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2391. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким шуҳрат кийимини кийса, Аллоҳ унга қиёмат куни шунга ўхшаш кийим кийдиради. Сўнгра унга ўт қаланади», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Машхур саҳобий Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган ушбу ҳадиси шарифда Исломининг кийиниш борасидаги ҳамма эътибор бериши лозим бўлган улкан қондаси баён этилмоқда.

Мусулмончиликда кийимни шуҳрат топиш учун кийишга рухсат йўқ.

Шуҳрат кийими деганда кенг маъно тушунилади.

Бунга энг қимматбаҳо, ҳеч кимда йўқ кийимларни кийиб, бошқаларнинг кўнглини синдириш ҳам киради.

Шунингдек, ҳеч ким киймайдиган жандаларни кийиб ўзини тақводор кўрсатиб, шуҳрат топишга уринганлар ҳам

сурасидаги бир оятнинг ярмидир. Ўша ояти каримада мўмин-мусулмон бандаларнинг жаннатдаги ҳоллари ажойиб услуб ила баён қилинади.

Бу дунёда иймон келтириб, яхши амалларни қилиб ўтган бандаларнинг у дунёдаги ажри жаннатдир.

«Ана ўшаларга адн жаннатлар бордир».

«Адн» сўзи истиқомат маъносини билдиради. Шунингдек, таржимасиз жаннатга ном ҳам бўлиб қолган. У жаннатлардаги дарахтларнинг:

«Остиларидан анҳорлар оқиб туради».

Кофирлар бир томчи сувга зор бўлиб, ёрдам сўрасалар ҳам сув берилмаслигига муқобил бу ёқда ичмасалар ҳам зийнат учун сув тўла анҳорлар оқиб туриши ажиб бир манзарани ифода этади. Шунингдек, уларга бошқа хурсандчиликлар ҳам берилади. Жумладан, аҳли жаннатлар:

«У ерда олтиндан бўлган билакузуклар ила безанурлар, шойи ипаклардан яшил либослар киярлар».

Яъни, бу дунёда кўрмаган зебу зийнатлардан у дунёда хоҳлаганларича берилиши ҳам аҳли жаннатларга қанчалик ажрлар бўлишини кўрсатиб турибди.

«Улар у ерда сўриларда ёнбошлаган ҳолда бўлурлар».

Бу манзара уларнинг баркамол роҳат-фароғат олишларини билдиради. Аҳли жаннатларга:

«Нақадар яхши савоб ва нақадар яхши жой».

Охиратда мўминлар билан кофирлар орасида шундай улкан фарқ бўлади. Мўминлар иймонлари ва яхши амаллари ажри сифатида жаннатда роҳат-фароғатга эришсалар, кофирлар куфрлари ва исёнлари туфайли дўзахга тушиб, юқорида васф қилинганидек, азоб-уқубатга йўлиқадилар. Уларнинг бу ҳолга тушишларининг яна бир сабаби дунё зебу зийнатларига берилишлари, ўша зебу

зийнатни деб охиратни унутишларидир.

Бу ояти каримадан олинган иқтибосни бу ерда келтиришдан мақсад аҳли жаннатнинг кийими яшил рангда бўлишини, бинобарин, яшил рангли кийим марғуб эканига ишора қилишдир.

2392- عَيْنُ أَبِي رِمَّةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: انْطَلَقْتُ مَعَ أَبِي نَحْيَوَ النَّبِيِّ
”فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ بُرْدَيْنِ أَخْضَرَيْنِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2392. Абу Римса розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Отам билан Набий соллаллоху алайҳи васаллам томон юриб бордим. У зотнинг устиларида икки яшил рангли бурдани кўрдим».

«Сунан» соҳиблари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиснинг ровийи Абу Римса Ҳабиб ибн Ваҳб розияллоху анҳу Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг устиларида кўрган кийимнинг рангига эътибор берган эканлар. Яшил ранг чиройли бўлиши билан бирга, кўзга ҳам фойда берар экан. Аҳли жаннатнинг кийими яшил рангда бўлиши ҳам бежиз эмас.

«Бурда» қандоқ кийим эканлигини аввал келган ҳадиси шарифларни ўрганиш давомида билдик.

2393- عَيْنُ سَعْدٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: رَأَيْتُ بِشِمَالِ النَّبِيِّ ” رَجُلَيْنِ
عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بَيْضٌ يَوْمَ أُحُدٍ مَّا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
وَمُسْلِمٌ فِي الْفَضَائِلِ. وَزَادَ: يَعْنِي جَبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ.

2393. Саъд розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Ухуд куни Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг чап томонларида икки оппоқ кийимли

кишини кўрдим. Уларни бундан аввал ҳам кўрмаган эдим, кейин ҳам кўрмадим».

Бухорий ва Муслим ривоят қилганлар. Муслим:

«Яъни, Жаброил ва Микоил алайҳиссаломларни»ни зиёда қилган.

Шарҳ: Бу ривоятдан Уҳуд урушида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни фаришталардан Жаброил ва Микоил алайҳиссаломлар оппоқ кийим кийиб олиб, кўриб турганлари чиқади. Фаришталарнинг кийимлари оқ рангли бўлганидан мусулмонлар оқ рангли кийимни доимо яхши кўриб келганлар.

Қуйида келадиган ҳадиси шарифлар ҳам худди шу маънони таъкидлайди.

2394- عَيْنُ أَبِي ذَرٍّ ¹/₁₀₀ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ أَبْيَضٌ وَهُوَ نَائِمٌ ثُمَّ أَتَيْتُهُ وَقَبِدِ اسْتَيْقَظَ فَقَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ قَبَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2394. *Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келсам, ухлаб ётган эканлар. Устиларида оқ кийим бор экан. Кейин яна келсам, уйғонган эканлар. У зот:

«Қайси бир банда «лаа илаҳа иллаллоҳу»ни айтиб, унда собит туриб вафот этса, албатта, жаннатга киргай», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Абу Зарр ал-Ғифорий розияллоҳу анҳу ривоят қилаётган ушбу ҳадиси шарифдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам оқ рангли кийим кийганларини билиб оламин.

Ҳадиснинг иккинчи ярмидаги «Қайси бир банда «лаа

илаҳа иллаллоҳу»ни айтиб, унда собит туриб вафот этса, албатта жаннатга киргай», деган маънони ва унга тегишли маълумотлар «Иймон китоби»да ўрганилади.

2395- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : "الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ وَكَفُّنُوهَا فِيهَا مَوْتَبِكُمْ وَإِنَّ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِثْمَدُ يَجْلُو الْبَصَرَ وَيُنْبِتُ الشَّعَرَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2395. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кийимларингиздан оқини кийинг. Албатта, улар кийимларингизнинг хайрлисидир. Ҳамда улар ила ўликларингизни кафанланглар. Албатта, сурмаларингизнинг яхшиси исмидир. У кўзни равшанлаштиради ва киприкни ўстиради», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам оқ рангли кийим кийишни тавсия қилиш билан бирга, бу хилдаги кийимлар У зот хитоб қилаётган кишиларнинг яхши кийимлари эканлигини ҳам таъкидламоқдалар.

Шу билан бирга, мусулмонлардан вафот этган кишиларни оқ мато ила кафанлашни ҳам тавсия қилмоқдалар. Ушбу маънога амал қилароқ, мусулмонлар қадимдан вафот этган шахсларни оқ матога кафанлашга одатланганлар. Бу иш кўп такрорланганидан бошқа рангдаги кафан бўлишини, гарчи шариат рухсат берган бўлса ҳам, ҳаёлларига сиғдира олмайдиган даражага етганлар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифнинг давомидаги «Албатта, сурмаларингизнинг яхшиси исмидир. У кўзни равшанлаштиради ва киприкни ўстиради», деган гаплари

«Тиб китоби»да, иншааллоҳ, алоҳида ўрганилади.

2396- وَمَرَّ عَلَى النَّبِيِّ " رَجُلٌ عَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْمَرَانِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ " . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2396. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларидан икки қизил кийим кийиб олган бир одам ўтаётиб Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга салом берган эди, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга алик қайтармадилар.

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Кийими икки парчадан иборат, мисол учун, қизил рангдаги шалвор ва кўйлак кийиб олган одам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларидан ўтиб кетаётиб, У зотга салом берган экан, унинг саломига жавоб қайтармадилар. Албатта, бу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўша одамнинг шариатга тўғри келмайдиган иш қилгани ёқмаганлиги сабабдир.

Ривоятнинг сиртидан қараладиган бўлса, ўша одамнинг қизил рангли кийим кийиб олгани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аччиқларини чиқаргану унинг саломига жавоб бермаган бўлиб чиқади. Баъзи уламо аҳлларимиз ана шу мулоҳазани ҳам айтганлар.

Лекин гап қизил кийимга боғлиқ бўлса, келаси ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари қизил рангли кийим кийганлари ҳақида сўз кетади. Шунинг учун ҳам, ўша Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларидан икки қизил кийим кийиб ўтаётиб салом берган одам кийими билан фахрланиб, мутақаббирлик қилиб кетаётган бўлса керак, дейилади.

2397- عَنْ الْبَرَاءِ ¹/₁₀₀ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ " مَرْئُوعًا وَقَدْ رَأَيْتُهُ

فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ
وَالترمذِيُّ.

2397. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўрта қоматли эдилар. Батаҳқиқ, мен У зотни қизил сарпода кўрдим. Ундан кўра гўзалроқ нарсани ҳеч кўрмаганман».

Бухорий, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Биз «сарпо» деб таржима қилган сўз арабчада «хуллатун» деб келган. Уларда икки бўлак кийимдан иборат кийимни «хуллатун» дейилади. Ажнабийларда пиджак ва шимдан иборат кийимлар тўпламини костюм дейилгани каби. Биздаги «сарпо» сўзи асли форсча бўлиб, сар-бош, по-оёқ, иккиси қўшилиб, бошдан-оёқ маъносини билдиради. Шунинг учун, айнан ушбу бирикмани ихтиёр қилдик.

Бу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ташқи кўринишлари васф қилинмоқда.

1. **«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўрта қоматли эдилар».**

Яъни, бўйлари паст ҳам эмас, ўта баланд ҳам эмас эди.

2. **«Батаҳқиқ, мен У зотни қизил сарпода кўрдим».**

Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошдан-оёқ қизил рангдаги кийим кийган ҳолатлари ҳам бўлган.

3. **«Ундан кўра гўзалроқ нарсани ҳеч кўрмаганман».**

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни қизил сарпо кийиб турганларидаги гўзал ҳолатга ўхшаш ҳолатни умримда ҳеч кўрмаганман.

2398- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: صُنِعَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ

”وَسَيَلَّمَ بُرْدَةً سَوْدَاءُ فَلَبِسَهَا فَلَمَّا عَرِقَ فِيهَا وَجَدَ رِيحَ الصُّوفِ فَقَذَفَهَا وَكَانَ تُعْجِبُهُ الرِّيحُ الطَّيِّبَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2398. Оиша розияллоху анҳо айтадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга қора бурда қилиб берилди. Бас, У зот уни кийдилар. Терлаган вақтларида жун ҳиди чиққанини сезиб, ечиб ташладилар. У зотга хушбўй ҳид ёқар эди».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Бурда» қандоқ кийим эканлигини аввал ўрганиб ўтганмиз.

Ушбу ривоятдан Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам қора рангли кийим ҳам кийганларини билиб оламиз.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Қора рангли кийим кийиш жоизлиги.
2. Кийимдан нохуш ҳид чиққанда ечиб ташлаш кераклиги.

3. Доимо хушбўй ҳидни ёқтириш кераклиги.

Кийимларнинг ранги ҳақида келган ривоятларга тааммул ила разм соладиган бўлсак, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ҳам, саҳобалар ҳам турли рангли кийимларни кийганларини кўрамиз. Фақат, аввал баён қилинганидек, шуҳрат учун бўлмаса, бас! Шу билан бирга, яшил ва оқ рангли кийимлар афзал кўрилгани ҳам ҳақиқат. Ким ўша ранглари ихтиёр қилса, яхши бўлади. Лекин бошқа рангдаги кийим соҳибларини маломат қилмаслик керак.

2399- عَنِ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَال: نَهَى نَبِيُّ اللَّهِ- ” أَنْ يَتَرَعَفَرَ

الرَّجُلُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

2399. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Аллоҳнинг Набийси соллаллоҳу алайҳи васаллам эркак киши заъфарон чаплаб олишидан наҳйи қилдилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги заъфарон чаплашдан мурод баданга ва кийимга ёки иккисидан бирига чаплашдир. Заъфарон сариқ рангли бўлиб, у ранг бошқа диндагиларнинг шиори, аломат-белгиси бўлганидан шундоқ наҳий бўлган, дейдилар уламо аҳли.

2400- عَنْ عَلِيٍّ $\frac{1}{100}$ قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّخْتُمِ بِالذَّهَبِ وَعَنِ لِبَاسِ الْقَسِيِّ وَعَنِ الْقِرَاءَةِ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ وَعَنِ لِبَاسِ الْمُعْصَفَرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

2400. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мени тилло узук тақишдан, шойи кийишдан, рукуъ ва саждада қироат қилишдан ва сариқ ранг чапланган кийим кийишдан наҳйи қилдилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ҳазрати Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳудан қилинган ушбу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини ва шу орқали бошқа эркак мусулмонларни ҳам тўрт нарсадан қайтармоқдалар.

1. Тилло узук тақишдан.

Мусулмон эркак нафақат тилло узук, балки тиллодан бўлган бошқа нарсаларни ҳам тақиши мумкин эмаслигини аввал ўрганиб ўтдик. Кумуш узук ҳақида, иншааллоҳ, келажакда сўз юритилади.

2. Шойи кийишдан.

Мусулмон эркакларга шойи-ипак кийиш ҳаром эканлигини ҳам аввал батафсил ўрганганмиз.

3. Рукуъ ва саждада қироат қилишдан.

Намоз ўқиётган одам рукуъга ёки саждага борганда Қуръон қироат қилиши мумкин эмас. У ҳолатларда тасбеҳ айтилади. Бу нарса ҳаммага маълум.

4. Сариқ ранг чапланган кийим кийишдан.

Худди мана шу жумла туфайли ушбу ҳадиси шариф бу ерда келтирилган.

2401- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ- بْنُ عَمْرِو 100 رَأَى رَسُولَ اللَّهِ-
”

عَلَيَّ تَوْبَيْنِ مُعْصِفَرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ. وَفِي رِوَايَةٍ:
فَقَالَ: أَأَمُّكَ أَمَرْتُكَ بِهَذَا قُلْتُ: أَغْسِلُهَا قَالَ: بَلْ أَحْرِقُهَا.

2401. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу айтади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам устимда икки сариқ ранг чапланган кийимни кўриб:

«Албатта, мана шулар кофирларнинг кийимларидандир», дедилар».

Бошиқа бир ривоятда:

«Онанинг шунга амр қилдими!?» дедилар.

«Уларни ювиб ташлайми?» дедим.

«Балки куйдириб ташла!» дедилар.

Шарҳ: Ушбу заъфарон ва сап-сариқ ранг чапланган кийим кийиш ҳақидаги наҳйилар факат эркакларга хосдир. Аёлларга тааллуқли эмас.

Нима учун эркакларга бундоқ наҳйи келди, дейилса, бу ранглар маълум кофир тоифаларнинг шиори бўлгани, эътиборни жалб қиладиган бўлгани, ҳиди кучли бўлгани, аёлларга хос бўлгани учун, деган жавобни айтганлар уламо аҳли.

Усули фикҳ илмида наҳйи–бирор нарсадан қайтариш

ҳақида келган шаръий буйруқлар учга бўлинади; ҳаром, макруҳ ва танзийҳ. Ушбу масаладаги наҳйи мазкур уч қисмдан қайси бирига хос, деб савол қўядиган бўлсак, кўпчилик уламо аҳли, бу ердаги наҳйи танзийҳ учун, дейдилар. Яъни, макруҳдан ҳам кучсизроқ бўлиб, ўта тозаликни ирода қилиш учундир. Чунки, машҳур саҳобий Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу соқолларига ва кийимларига хушбўй сарик нарса суртиб юрар, нимага бундоқ қиласиз, деб сўралса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шундоқ қилганларини кўрганман, дер эканлар.

العمامة والعذبة

САЛЛА ВА УНИНГ ПЕШИ ҲАҚИДА

2402- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ عِيَامَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ.

2402. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам фатҳ йили Маккага кирганларида бошларида қора салла бор эди».

Шарҳ: Бу жуда ҳам машҳур бўлиб кетган ҳол. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Макка фатҳи куни бошларига қора рангли салла кийиб кирганларини дўсту душман, кофиру мусулмон барча-барча кўрган ва ривоят қилиб қолдирган.

2403- عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى

الْمِنْبَرِ - وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرْحَى طَرَفَهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ. رَوَاهُمَا
الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

2403. Амр ибн Хурайс розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламни минбар устида кўрдим. Бошларида қора салла бўлиб, бир учини икки кураклари орасидан тушириб олган эдилар».

Иккисини бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: бу ривоятда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг қора салла кийганлари таъкидланиши билан бирга, аввалги ривоятга қўшимча ўлароқ, салланинг бир учини икки кураклари орасидан тушириб олишлари ҳақида ҳам сўз кетмоқда.

2404 - وَعَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى النَّبِيِّ عِمَامَةً حَرَقَانِيَّةً. رَوَاهُ
النَّسَائِيُّ.

2404. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламни бошларига ўтда куйган нарса рангида салла кийиб олганларини кўрдим».

Насайий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда ҳам Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг саллалари қора рангда бўлгани ҳақида сўз кетмоқда. Чунки ўтда куйган нарса қорайиб қолиши маълум ва машхур.

2405- وَقَالَ رُكَانُهُ $\frac{1}{100}$ صَارَعْتُ النَّبِيَّ " فَصَبَرَنِي وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فَرَّقْ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَائِمُ عَلَى الْقَلَابِيسِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2405. Рукона розияллоху анху айтади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан кураш тушдим. Бас У зот мени йиқитдилар. Ва У зотнинг:

«Биз билан мушрикларнинг орасидаги фарқ дўппилар устидаги саллалардир» деганларини эшитдим».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Рукона розияллоху анхудан қилинаётган ушбу ривоятда икки нарса ҳақида сўз кетмоқда.

1. «Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан кураш тушдим. Бас, У зот мени йиқитдилар».

Бу Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг бадантарбияга қанчалик эътибор беришларини яна бир бор кўрсатади. Ўйлаб кўрайлик-а, қайси уммат Пайғамбарининг ўз умматининг оддий бир аъзоси ила кураш тушиши кузатилган. Бу кураш бадантарбия мусобақасидир. Ислом дини бадантарбияга катта эътибор беришини шундан билиб олсак ҳам бўлади. Албатта, бу масалада бошқа далил ва мисоллар ҳам жуда кўп. Улар ҳақида ўз ўрнида сўз юритилади.

2. «У зотнинг:

«Биз билан мушрикларнинг орасидаги фарқ дўппилар устидаги саллалардир» деганларини эшитдим».

Айни шу жумла биз ўрганаётган бобга тегишлидир. Унда салла ҳақида сўз кетмоқда.

2406- وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ $\frac{1}{100}$ عَمَّنِي رَسُولُ اللَّهِ -
''' فَسَدَّهَا بَيْنَ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2406. Абдуррахмон ибн Авф розияллоху анху айтадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам менга салла ўратиб қўйдилар. Унинг учини олд тарафимга ва орт тарафимга тушириб қўйдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам камтарликларининг яна бир қирраси намоён бўлмоқда. У зот Абдуррахмон ибн Авф розияллоху анхунинг саллаларини ўз қўллари билан ўраб берган эканлар. Ўшанда салланинг икки учини ҳам осилиб турадиган қилиб чиқарган, бир учини Абдуррахмон ибн Авф розияллоху анхунинг олд томонларига тушириб, иккинчи учини орт томонларига тушириб қўйган эканлар.

Бундан шу шаклда ўралган салла ҳам Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг суннатларига тўғри келиши чиқади.

2407- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ $\frac{1}{100}$: كَيَانَ النَّبِيُّ -
''' إِذَا اعْتَمَمَ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ. قَالَ نَافِعٌ وَكَيَانَ ابْنُ عُمَرَ يَسْدِلُ عِمَامَتَهُ بَيْنَ
كَتِفَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2407. Ибн Умар розияллоху анху айтадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам қачон салла ўрасалар, учини икки кураклари орасига тушириб олар эдилар».

Нофеъ айтади:

«Ибн Умар салласининг учини икки кураги орасига туширар эди».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда салланинг учини икки курак орасидан тушириш кераклиги таъкидланмоқда. Бу нарса кўпчилик томонидан қабул қилингандир. Салланинг учини икки курак орасидан тушириб олиш мустаҳабдир, деганлар уламо аҳли. Лекин қилмаса ҳеч гап йўқ. Чунки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни доим қилмаганлар. У зот гоҳида дўппи кийсалар, гоҳида салла кияр эдилар. Кўпроқ ҳолатда дўппининг устидан салла ўраб юрар эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саллаларининг узунлиги етти аршин бўлган. Саҳобаи киромларнинг дўппилари бошга ёпишиб турадиган дўппилар бўлган экан.

Салланинг турлари:

1. Бошга ўраб пешини икки куракнинг орасига тушуриб олинган саллани «ал-Қитоъа» дейилади.

2. Бошни томоқ билан кўшиб ўраб олишни «Эътижор» дейилади.

3. Салланинг икки томонидан пеш тушириб олишни «аз-Зарқала» дейилади.

4. Саллани бошга ўраб туриб, бир учини бўйнидан ўтказиб олишни «ал-Қафдо» дейилади.

Саллага оид баъзи маълумотлар:

1. Салла билан намоз ўқиш мустаҳабдир. Ҳанафий мазҳабида ялангбош намоз ўқиш макруҳдир.

2. Ҳанафий мазҳабида саллага масҳ тортиш жоиз эмас.

3. Қадимда эр кишининг салласини олиб қўйиш унинг учун таъзир бериш жазоси сифатида қўлланган.

فصل في الخاتم

УЗУК ҲАҚИДАГИ ФАСЛ

يَحْرَمُ مِنَ الذَّهَبِ وَيَسْتَحِبُّ مِنَ الْفِضَّةِ

УНИНГ ТИЛЛОДАН БЎЛИШИ ҲАРОМ, КУМУШДАН БЎЛИШИ МУСТАҲАБ

Бу фаслда эркак кишиларнинг узуги ҳақида сўз кетади. Аёлларга тилло узук ва бошқа тилло тақинчоқлар ҳалол эканлигини аввал батафсил ўрганиб чиққанмиз.

2408- عَيْنُ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ "اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وَجَعَلَ فَصَّهُ فِي بَطْنِ كَفِّهِ إِذَا لَبَسَهُ فَاصْطَنَعَ النَّاسُ خَيَاطِيمَ مِنْ ذَهَبٍ فَرَّقَنِي الْمُنْبَرُ فَحَمَدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ فَقَالَ: إِنِّي كُنْتُ اصْطَنَعْتُه وَإِنِّي لَا أَلْبَسُهُ فَنَبَذَهُ فَنَبَذَ النَّاسُ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

2408. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тиллодан узук қилиб олдилар. Уни такқанда кўз тарафини кафтлари томонга қаратиб олар эдилар. Бошқа одамлар ҳам тиллодан узуклар қилиб олдилар. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам минбарга чиқдилар, Аллоҳга ҳамду сано айтдилар ва:

«Мен буни қилиб олган эдим, энди уни такмайман, деб отиб юбордилар. Одамлар ҳам отдилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятдан Исломнинг аввалида эркак кишиларга ҳам тилло узук тақиш жоиз бўлгани тушунилади.

Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, Исломдан олдин эркакларда тилло тақинчоқлар тақиш одати бўлган ва бу одат маълум муддат Ислом даврида ҳам давом этган. Бўлмаса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам зинҳор ўзларига тилло узук қилиб олмас эдилар. Кейинчалик, ушбу ҳадиси шарифда зикри келаётган ҳодисадан сўнг мусулмон эркакларга тилло нарсаларни тақинчоқ ва идиш-товоқ каби нарсалар сифатида ишлатиш ҳаром қилинди.

2409- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى خَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ: يَعْزِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمِيرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ فَقِيلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خُذْ خَاتِمَكَ انْتَفِعْ بِهِ قَال: لَا وَاللَّهِ لَا آخِذُهُ أَبَدًا وَقَيْدَ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2409. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кишининг қўлида тилло узукни кўриб қолиб, уни чиқариб олиб, отиб юбордилар ва:

«Сизлардан бирингиз дўзахнинг чўғини олиб қўлига ўрнаштириб олади-я», дедилар.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кетганларидан сўнг ҳалиги кишига:

«Узугингни олиб, (бошқа насада) фойдалан», дейилди.

«Аллоҳга қасамки, уни ҳечам олмайман. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уни ташлаб юбордилар-ку», деди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда тилло узук тақишга нисбатан

охират азоби таҳдиди эслатилмоқда. Балки, амалий ишдан кейин таҳдидга ўтилмоқда.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кишининг кўлида тилло узукни кўриб қолиб, уни чиқариб олиб, отиб юбордилар»

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўта ҳалим ва тавозуъли зот эканликлари маълум ва машҳур. Ҳалимликлари билан шуҳрат топган зотнинг бировнинг кўлидаги тилло узукни суғуриб олиб, отиб юборишлари эркак кишининг тилло узук тақиши қанчалар оғир гуноҳ эканлигини яққол кўрсатади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу билан кифояланиб қолмадилар, балки ортидан қаттиқ гап ҳам айтдилар.

«Сизлардан бирингиз дўзахнинг чўғини олиб кўлига ўрнаштириб олади-я», дедилар».

Бу кўлига тилло узук таққан одам дўзахнинг чўғини узук қилиб тақиб олган билан баробар, деганидир. Албатта, бу услуб кишиларга қаттиқ таъсир қилиши турган гап. Шунинг учун ҳам, ўша мажлисда ўтирганлардан бирортаси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларида лом дея олмасдан жим қолдилар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кетганларидан сўнг ҳалиги кишига:

«Узугингни олиб, (бошқа нарсада) фойдалан», дейишди».

Яъни, кимдир юрак ютиб узук эгасига, уни олиб тақмасанг ҳам, бошқа бирор нарса учун ишлат, деган маънодаги гапни айтди. Лекин узук эгасининг бўлари бўлиб битган эди. Унинг ўша тилло узукни умуман кўрарга кўзи йўқ эди.

«Аллоҳга қасамки, уни ҳечам олмайман. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни ташлаб юбордилар-ку», деди».

Ҳа, саҳобаи киромларнинг ҳаромдан ҳазар қилишлари

шу даражада эди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хурматларини бажо келтиришлари ана шундоқ савияда эди.

Ҳозирги кунда мусулмонман деб даъво қилиш билан бирга тилло узук, занжир ва бошқа нарсаларни тақиб олганлар бу ҳолдан ўрнак олишлари керак.

2410- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعَلَيْهِ خَبَأَتُ مِنْ شَيْبِهِ فَقَالَ لَهُ: مَا لِي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ الْأَصْنَامِ فَطَرَحَهُ ثُمَّ جَاءَ وَعَلَيْهِ خَبَأَتُ مِنْ حَدِيدٍ فَقَالَ: مَا لِي أَرَى عَلَيْكَ حَلِيَّةَ أَهْلِ النَّارِ فَطَرَحَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ اتَّخَذْتَهُ قَالَ: اتَّخَذْتُهُ مِنْ وَرَقٍ وَلَا تُتِمِّمُهُ مُتَقَبَّلًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2410. Бир одам Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузулларига келди. Унинг қўлида мис узук бор эди. У зот унга:

«Не бўлдики, мен сендан санамларнинг ҳидини топмоқдаман!?» дедилар. Бас, ул (киши) уни ташлаб юборди. Сўнгра у яна бир бор келди. Унинг қўлида темир узук бор эди. У зот унга:

«Не бўлдики, мен сенда дўзах аҳлининг зийнاتини кўрмоқдаман!?» дедилар. Бас, ул (киши) уни ташлаб юборди. Сўнгра:

«Эй Аллохнинг Расули, уни нимадан қилишим керак?» деди. У зот:

«Уни кумушдан қил ва бир мисқолга етказма» дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятдан мусулмон эркак узук такадиган бўлса, фақат кумушдан бўлган узук тақмоғи

лозимлигини тушуниб оламиз. Аввалги ривоятлардан мусулмон эркакка тилло узук тақиш ҳаром эканлигини билиб олган эдик. Бу ривоятда эса бошқа маъданлардан ҳам узук қилиш яхши эмаслиги ҳақида сўз кетмоқда. Келинг, бу маъноларни бир бошдан таҳлил қилиб чиқайлик:

«Бир одам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келди. Унинг қўлида мис узук бор эди. У зот унга:

«Не бўлдики, мен сендан санамларнинг ҳидини топмоқдаман!?» дедилар».

Демак, мусулмон эркак мисдан бўлган узук тақмоғи дуруст эмас. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мис узук тақиб олган одамга: «Не бўлдики, мен сендан санамларнинг ҳидини топмоқдаман!?» деганларини тушуниб олиш учун бир оз шарҳга эҳтиёжимиз тушади.

«Санам» деб юзи инсон шаклидаги бутга айтилади. Ўша пайтларда араб мушрикларининг кўплаб санамлари бўлиб, улар асосан мисдан тайёрланар экан. Шунинг учун ҳам, мис – санамга ишлатиладиган маъдан, деган тушунча одамлар онгига ўрнашиб қолган экан. Бошқачароқ қилиб айтганда, мис деганда санамни, санам деганда мисни тушунадиган бўлиб қолишган экан.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам юқоридаги гапни ана ўша ҳолатдан келиб чиқиб айтган эканлар. Бинобарин, мис узук тақишнинг қабихлиги яна ҳам кучли бўлган.

«Бас, ул (киши) уни ташлаб юборди».

Яъни, ўша Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига мис узук тақиб келган киши У зотнинг мазкур гапларидан кейин қўлидаги мис узукни ечиб, ташлаб юборди.

«Сўнгра у яна бир бор келди. Унинг қўлида темир узук бор эди. У зот унга:

«Не бўлдики, мен сенда дўзах аҳлининг зийнати кўрмоқдаман!» дедилар».

Мазкур саҳобий розияллоҳу анҳу мис узук тақиш жоиз бўлмаса, темир узук бўлаверар, деган фикр ила Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига яна бир бор келишида темир узук тақиб келибди. Лекин бу сафар ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан танбех эшитди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Не бўлдики, мен сенда дўзах аҳлининг зийнати кўрмоқдаман!» дедилар.

У зот айни ушбу жумланинг айтишларининг боиси дўзах аҳлининг қўл-оёқларига охиратда темирдан кишан солиниши туфайли экан. Шунинг учун ҳам, мусулмон эркак учун темир узук макруҳ.

У ҳам бўлмаса, бу ҳам бўлмаса, нима бўлади ўзи? Худди шу савол мазкур узук тақишга ишқибоз саҳобий розияллоҳу анҳунинг хаёлларига ҳам келди-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни нимадан қилишим керак?» деди».

Ана энди тўғри йўл тутилди. Ўзича ҳали уни, ҳали бунни қилиб кўриб, шариатга тўғри келмагани учун танбех эшитиб, паришонҳол бўлгандан кўра, бирор ишни қилмоқчи бўлган одам, бу масалада шариатнинг ҳукми қандок, деб сўраб, билиб олгандан кейингина уни амалга оширса, олам гулистон.

Бу сафар ҳам шундоқ бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам узукни нимадан қилишнигина эмас, унинг вазни қанча бўлмоғи даркорлигини ҳам баён қилиб бердилар.

«Уни кумушдан қил ва бир мисқолга етказма», дедилар».

Мусулмон эркаклар узук тақадиган бўлсалар кумуш узук тақсинлар. Исрофдан қочиш мақсадида узукка бир мисқолга етмагудек кумуш сарфласинлар.

2411- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ "أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى كِسْرِى وَقَيْصِرَ وَالنَّجَاشِيِّ فَقِيلَ: إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابًا إِلَّا بِحَيَاتِهِ فَصَاغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا حَلَقَتْهُ فِضَّةٌ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ.

2411. Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам Кисро, Қайсар ва Нажошийга мактуб ёзмоқчи бўлдилар. Бас, У зотга:

«Улар хатми (муҳри) бор мактубдан бошқани қабул қилмайдилар», дейилди.

Шунда Набий соллаллоху алайҳи васаллам ҳалқаси кумушдан бўлган хотим – узук қилдирдилар. Кўзига «Мухаммадун Расулulloх»ни нақш қилдилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятдан биз узук деб номлаётган нарсанинг ҳақиқати ва ундан кўзланган асосий мақсад англаб олинади.

Бунинг учун аввал бир оз луғавий баҳс юритмоғимиз лозим. Биз «узук» деб номлаётган нарса арабчада «хотим» деб аталади. Бу сўзнинг луғавий маъноси хатм қилувчи– муҳр босувчи деганидир. Чунки, «хатм» сўзи «муҳр» деганидир.

Ҳозир биз ўрганаётган ҳадиси шарифдан кўриниб турибдики, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам чет эллардаги баъзи давлат бошлиқларига юбормоқчи бўлган мактубларини тасдиқлаш учун муҳр босиш зарурати туғилиб қолганда узук қилдириб унинг кўзига ўзларининг муборак номларини ва Аллоҳнинг пайғамбари эканликларини нақш қилдирган эканлар.

Шундан кейин У зот ўша узукни тақиб юрганлар ва бирор ҳужжатни муҳрлаш лозим бўлиб колса, қўлларидан чиқариб туриб, у билан муҳрлаганлар.

Эътибор берадиган бўлсак, ушбу ҳадиси шариф

Исломнинг халқаро дипломатиясининг биринчи қадамлари қандоқ босилгани ҳақида ҳикоя қилаётганини кўрамиз.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Кисро, Қайсар ва Нажошийга мактуб ёзмоқчи бўлдилар».

«Кисро» форс давлатининг подшоҳи. Ўша пайтда форс давлати дунёдаги икки катта империянинг бири эди. Форс подшоҳи Кисро деб аталар эди. Бу ҳозирда баъзи давлатларда давлат бошлиғини «президент» деб аталиши каби эди.

Худди шунга ўхшаш:

«Қайсар» Рум подшоҳининг лақаби эди.

«Нажоший» Ҳабашистон подшоҳининг лақаби эди.

Ислом давлати қарор топиб, артоф-жавонибдаги қабилалар Исломга киришни бошлаган даврда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур давлат бошлиқларига мактуб юбориб, уларни ва улар орқали барча фуқароларини ҳам Исломга чақирмоқчи бўлганлар. Ана ўша ишга қўл урила бошлаганда баъзи хабардор кишилар халқаро алоқалардаги подшоҳларга мактуб юборишда ҳисобга олиниши лозим бўлган қоидаларни эслатдилар.

«Улар хатми (муҳри) бор мактубдан бошқани қабул қилмайдилар», дейилди».

Араблар ўқиш-ёзишдан беҳабар, бировга мактуб ёзиш ҳаёлига ҳам келмаган бир халқ эди. Шунинг учун, уларда бу борада бирор тажриба бўлиши ҳам қийин эди. Лекин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юқорида зикр этилган подшоҳларга элчилар орқали мактуб юборишга қарор қилдилар. У зот уларни ҳам Аллоҳнинг динига чақириш бўйича ўз зиммаларидаги масъулиятни адо этмоқчи эдилар. Ана ўшанда ўзлари муомала қилмоқчи бўлган шахсларга таъкидли бўлиши учун элчиларга қўшиб мактуб ҳам юбормоқчи бўлдилар. Биладиган кишилар муҳрсиз мактубни подшоҳлар қабул қилмасликларини айтиб, бу ишнинг самарали чиқишига ўз ҳиссаларини

қўшмоқчи бўлдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг ўринли ва фойдали маслаҳатларидан тўғри фойдаландилар.

«Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам халқаси кумушдан бўлган хотим-узук қилдирдилар. Кўзига «Муҳаммадун Расулulloх»ни нақш қилдилар».

Аввалги ривоятда айтилганидек, мазкур узукка бир мисқолдан оз кумуш ишлатилди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чет эл подшоҳларига мактуб юборганлари.

2. Бошқа дин ва давлат вакиллари ила алоқа қилишда уларнинг урф-одатларини эътиборга олиш кераклиги.

3. Мактуб, ёзув воситаси билан ҳам Исломга даъват қилиш зарурлиги.

4. Халқаро алоқаларни олиб боришда халқаро қоидаларга амал қилиш жоизлиги.

5. Ёзилган ҳужжатни муҳр ила тасдиқлаш кераклиги.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳужжатларни тасдиқлаш учун тутган муҳрлари узукда бўлгани.

2412- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقِشَ فِيهِ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَقَالَ لِلنَّاسِ: إِنِّي أَخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقِشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلَا يَنْقُشُ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ.

2412. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кумушдан узук тутдилар ва унга «Муҳаммадун Расулulloх» деб нақш қилдилар. Ва одамларга:

«Мен кумушдан узук тутдим ва унга «Муҳаммадун Расулulloх» деб нақш қилдим. Бирор киши унинг

нақшига ўхшаш нақш қилмасин», дедилар».

Иккисини бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Чунки бошқалар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг узукларидаги нақшни ўз узукларига нақш қилдириб олсалар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муҳрларининг эътибори қолмас эди. Ҳозирги кунимизнинг тушунчаси билан айтадиган бўлсак, ҳамма ўз раҳбарининг муҳрига ўхшаш муҳр қилдириб олган бўлар эди.

Демак, ҳар киши ўзига хос муҳрга эга бўлиши учун ҳар ким узугига ўзига хос, бошқаларникига ўхшамайдиган алоҳида нақш қилдириши керак бўлади.

2413- وَعَنْهُ قِيلَ: كَانَ نَقِشُ خَاتَمِ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَةً أَسَاطِيرُ مُحَمَّدٍ سَطْرٌ وَرَسُولُ اللَّهِ سَطْرٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَارِشٍ.

2413. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам узукларнинг нақши уч сатр: Муҳаммадун — бир сатр, Расулу — бир сатр ва Аллоҳи — бир сатр эди».

Термизий ва Бухорий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятда келган маълумотга қўшимча қиладиган бўлсак, ўша сўзлар нақш қилинган узукнинг кўз қисми думалоқ ҳам бўлган экан.

2414- وَعَنْهُ قِيلَ: كَانَ خَاتَمُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ فِضَّةٍ وَكَانَ فَصُّهُ مِنْهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

2414. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг узуклари қумушдан бўлиб, унинг кўзи ҳам шундоқ эди».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

2415- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَبِسَ خَبَاطَ فِصَّةٍ فِي يَمِينِهِ فِيهِ
فَصٌّ حَبَشِيٌّ كَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

2415. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўнг қўлларига узук тақдилар. Унинг кўзи ҳабаший эди. У зот унинг кўзини кафтларига қаратиб олар эдилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ривоятда аввалги васфи келган узукдан бошқа узук ҳақида сўз кетмоқда. Чунки, аввалги узукнинг кўзи ҳам кумушдан эди. Бунинг кўзи эса, ҳабаший — Ҳабашистонга мансуб тошдан эканлиги таъкидланмоқда.

2416- وَعَنْهُ كَانَ خَبَاطُ النَّبِيِّ ﷺ فِي هَبْذِهِ وَأَشْبَارَ إِلَى الْخِنْصِرِ
مَنْ يَدِهِ الْيُسْرَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ .

2416. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг узуклари мана бунда бўлар эди», деб чап қўлининг синчалоғига ишора қилди».

Муслим ва Насай ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввал келган ривоятда ўнг қўлларига таққанлари айtilган эди. Бу ривоятда чап қўллари синчалоқларига таққанлари айтилишидан бир ундок, бир мундок таққанлари тушунилади. Яъни, узукни ўнг қўлга тақса ҳам, чап қўлга тақса ҳам бўлаверар экан.

2417- وَكَانَ الْحُسَيْنُ وَالْحُسَيْنُ يَتَخَتَّمَانِ فِي يَسَارِهِمَا. رَوَاهُ

2417. Ҳасан ва Ҳусайнлар узукни чап қўлларига тақар эдилар.

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг севикли набиралари Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайнлар ҳам боболарининг суннатларига амал қилиб узукларини У зот таққанларидек тақар эканлар.

2418- قِيَالَ عَلِيٍّ ¹/₁₀₀: نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ - " أَنْ أَلَحَّتُمْ فِي
إِصْبَعِي هَذِهِ أَوْ هَذِهِ قَبَالَ فَأَوْمَأَ إِلَى الْأُصْبَاطِ وَالَّتِي تَلِيهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ
وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2418. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг мана бу ва мана бу бармоқларимга узук тақишимни наҳйи қилдилар», деб ўрта ва унинг ёнидаги бармоғини кўрсатди.

Муслим, Насайй ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги ўрта бармоқнинг ёнидаги бармоқ қайси бармоқ эканлигини аниқлаш керак бўлади. Чунки, ўрта бармоқнинг икки ёнида иккита бармоқ бор. Ўрганиб чиқадиган бўлсак мазкур бармоқ кўрсаткич бармоқ эканлиги аён бўлади. Бунга икки томонлама далил келтиришимиз мумкин бўлади. Аввало, Пайғамбар алайҳиссаломнинг номсиз бармоққа узук таққанлари маълум ва машҳур.

Қолаверса, Ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг ушбу гаплари Имом Насаййнинг ривоятларида «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мени ўрта ва кўрсаткич

бармоқларга узук тақишдан наҳйи қилдилар», деб келган экан.

2419- عَيْنُ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قِيَالَ: كَيَانَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ إِذَا دَخَلَ
الْحَلَاءَ نَزَعَ خَاتَمَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

2419. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон халога кирсалар узукларини ечиб кўяр эдилар».

Термизий ва Насаий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат қилгани халога кирган пайтларида кўлларидаги узукларини ечиб, ўзлари билан бирга бўлган саҳобалардан бирларига бериб кўяр эдилар. Чунки, аввал ўрганиб ўтганимиздек, узук кўзига улуғ сўзлар ёзилган эди. Ўша сўзлар ҳурматидан узук билан қазои ҳожат қиладиган жойга кириб бўлмас эди.

Ушбу ривоятга амал қилароқ барча мўмин-мусулмонлар ҳам халога кирадиган пайтларида узук ва шунга ўхшаш Аллоҳнинг исми жалоли ва Қуръони Карим оятлари бор нарсаларни ташқарида, пок ва мухтарам жойда қолдириб, яхшилаб таҳорат қилиб бўлганларидан кейин қайта олмоқлари лозим.

2420- عَيْنُ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ قِيَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ خَاتَمًا
مِنْ وَرَقٍ وَكَانَ فِي يَدِهِ ثُمَّ كَانَ بَعْدَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ ثُمَّ كَانَ بَعْدَ فِي يَدِ
عُمَرَ ثُمَّ كَانَ بَعْدَ فِي يَدِ عُثْمَانَ حَتَّى وَقَعَ بَعْدَ فِي بَنِي أَرِيَسَ. رَوَاهُ
الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ.

2420. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кумушдан узук қилиб олдилар. У ул зотнинг қўлларида бўлди. Сўнгра Абу Бакрнинг қўлида, Умарнинг қўлида ва Усмоннинг қўлида то Арис қудуғига тушиб кетгунча бўлди».

Учовлари ва Насий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятдан кўриниб турибдики, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг узуклари Ислом давлати муҳри сифатида хизмат қилган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари ҳаёт бўлганларида уни қўлларига тақиб юриб керакли ҳужжатларини у билан муҳрлаб турганлар. У зот Рафиқи Аълога рихлат қилганларидан кейин эса халифалари Ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳуга ўтган. Мазкур муборак узукни у киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин Ислом давлатига бошлиқ бўлганлари учун қўлларига тақиб юрганлар.

Худди шу ҳолат иккинчи ва учинчи халифалар Ҳазрати Умар ибн Хаттоб билан Ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳумода ҳам такрорланган. Фақат Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳу у узукни Қубо яқинидаги Арис номли боғдаги қудуққа қўлларида тушириб юборганлар. Бу ҳодисадан кейин Ҳазрати Усмон бошлиқ саҳобалар уч кун давомида узукни қудуқдан топишга уринганлар. Охири қудуқнинг ҳамма сувини тортиб чиқариб, қуришиб ҳам топа олмаганлар. Уламо аҳлининг таъкидлашларича, шу ҳодисадан кейин ишлар орқага кетиши, фитналар бошланган.

النعل

КАВШ

2421- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كُنَّا فِي غَيْرَةِ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ

يَقُولُ: اسْتَكْثَرُوا مِنَ النَّعَالِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَأَنْ يَزَالَ رَاكِبًا مَا انْتَعَلَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2421. Жобир розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Бир ғазотда эдик. Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Кавшни кўпайтиринглар. Чунки, киши, модомики, кавш кияр экан улов минган билан баробар», деганларини эшитдим».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг оёққа кавш кийишни улов минишга ўхшатганлари, икки ҳолатда ҳам инсоннинг оёғи турли озор берувчи нарсалардан сақланиши сабабидан экан.

Ўша пайтда бошқа зарур нарсалар қатори оёқ кийимлари ҳам етишмаганлиги маълум. Бунинг устига, одамлар, умуман, оёқ кийими кийишга ўрганмаган ҳам бўлганлар. Ғазот одатдан ташқари турли хавф-хатарларга тўла тадбир эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Ғозийларнинг саломатлигини эҳтиёт қилиш мақсадида уларнинг бош кўмондонлари Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам кавш кийиб олишга чорлаган эканлар.

2422- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا انْتَعَلَ

أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَأْيِمْنَى وَإِذَا خَلَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشَّمَالِ وَلْيَنْعِلْهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا انْقَطَعَ شِسْعُ أَحَدِكُمْ

فَلَا يَمَسُّ فِي الْأُخْرَى حَتَّىٰ يُصْلِحَهَا.

2422. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизлардан бирингиз оёқ кийими кийса, ўнгидан бошласин. Агар ечадиган бўлса, чапидан бошласин. Икковини бирга кийиб, бирга ечсин», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Бошқа бир ривоятда:

«Қачон бирингизнинг кавшининг ипи узилиб кетса, то уни тузатмагунча иккинчисини кийиб юрмасин», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятларда мусулмон инсоннинг оёқ кийимини кийиш маданияти баён қилинмоқда.

1. Оёқ кийими кийишни ўнг оёқдан бошлаш.

2. Оёқ кийими ечишни чап оёқдан бошлаш.

3. Оёқ кийимининг бирини кийиб, иккинчисини қолдирмаслик, балки кийганда иккисини бирга кийиш.

4. Оёқ кийимининг бирини ечиб, иккинчисини қолдирмаслик, балки иккисини бирга ечиш.

5. Оёқ кийимидан бири яроқсиз бўлиб қолганда битта оёқ кийими билан юрмаслик. Балки олдин яроқсиз оёқ кийимини ислоҳ қилиб, кейин иккисини бирга кийиш.

2423- قَالِ ابْنُ عُمَرَ 100: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - ﷺ يَلْبِسُ

النَّعَالَ السَّيِّئَةَ وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا فَأَنَّى أَحَبُّ نَبَسٍ هَذَا. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ.

2423. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жуни йўқ

кавш кийганларини кўрдим. Уларни кийиб туриб таҳорат қилар эдилар. Мен ҳам уларни киймоқни хуш кўраман».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ривоятларда ишлатилаётган «кавш» сўзидан ўзимиздаги маҳсининг устидан кийиладиган таги ўта қаттиқ қилиб ишланган, орқа томони бир оз очик оёқ кийими тушунилмаслиги керак. Ўша вақтларда Арабистон ярим ороли шароитидаги кавшлар ўзига хос бўлган. Уларнинг баъзи васфи келаси ривоятда келади. Машҳур саҳобий Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анхунинг:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг жуни йўқ кавш кийганларини кўрдим», дейишларидан жуни ёки қили ўзида турган терилардан ҳам ўша вақтларда оёқ кийими тайёрланиши маълум бўлмоқда. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг Ибн Умар розияллоху анху кўрган кавшлари эса, ишланган, жуни йўқ теридан қилинган экан. Бунинг устига у кавшни кийган ҳолда таҳорат қилаётган киши оёғини ювиши мумкин экан. Чунки, у кавшнинг ҳамма томонлари очик бўлиб, махсус қилинган ипни панжа орасига ўтказиб олиб юрадиган бўлган.

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анху саҳобаларнинг ичида Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг каттаю кичик ҳар бир ишларини қилишга қаттиқ уринган ягона шахс бўлганлар. Шунинг учун, кавшнинг ҳам айнан Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг кавшларига ўхшашини кийишга ҳаракат қилган эканлар. Буни ривоятнинг охирида:

«Мен ҳам уларни киймоқни хуш кўраман», деганларидан ҳам билиб оламиз.

2424- قِيَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: إِنَّ نَعْلَ النَّبِيِّ ﷺ كَيَانَ هَذَا قَبِيَالًا.

رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

2424. Анас розияллоху анху айтадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг кавшларининг олд томонида иккита илғичи бор эди».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда келган васфдан сўнг ўша пайтдаги кавшларнинг қандоқ бўлганини тасаввур қила олишимиз мумкин. Агар ўхшатиш мумкин бўлса, у вақтнинг кавшлари ҳозирги кунда иссиқ ўлкаларда кўп ишлатиладиган бош бармоқ ила унинг ёнидаги бармоқ орасига илиб олинадиган шиппакларга ўхшар экан. Фақат ушбу ривоятда зикр қилинганидек оёқ панжалари орасига илиб олинадиган, арабчада «қибола» деб номланадиган илғичлари иккита бўлар экан. Ҳозир ҳам Ҳижозда шунга ўхшаш соф теридан қилинган кавшларни киядиганлар бор.

2425- قَيَالُ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ مَنِ السُّنَّةِ إِذَا جَلَسَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْلَعَ نَعْلَيْهِ فَيَضَعُهُمَا بَيْنَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2425. Ибн Аббос розияллоху анху айтадилар:

«Агар киши ўтирадиган бўлса, кавшини ечиб ёнига қўйиши суннатдир».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Аниклик киритиш учун чап ёнига қўйиш кераклигини ҳам айтиб ўтмоқ лозим. Албатта, бу ривоятда ўша вақтдаги шароит ва одатлар эътиборидан сўз юритилмоқда. Ҳозирда бунга ўхшаш амалга эҳтиёж қолмаган.

2426- قَيَالُ الْمُغِيرَةِ $\frac{1}{100}$: أَهْدَى دَحْيَةَ الْكَلْبِيِّ لِرَسُولِ اللَّهِ-

”خَفَيْنَ فَلَيْسَهُمَا النَّبِيُّ“ .

2426. Муғийра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Дихятул Калбий Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васалламга бир жуфт маҳси ҳадя қилди. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни кийдилар».

Шарҳ: Ўша пайтда кенг тарқалган оёқ кийимларидан бири маҳси эди. Ушбу ривоятдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маҳси кийганлари ва оёқ кийимини ҳам совға қилиш жоизлигини билиб оламиз.

2427- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ” قَال: كَيَانَ عَلَى مُوسَى يَوْمَ كَلَّمَهُ رَبُّهُ كِسَاءً صُوفٍ وَجَبَّةً صُوفٍ وَكُمَةً صُوفٍ وَسَرَاوِيلَ صُوفٍ وَكَانَتْ نَعْلَاهُ مِنْ جِلْدِ حِمَارٍ مَيِّتٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2427. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мусонинг устида Роббиси у ила гаплашганда жун кийим, жун чопон, жун дўппи, жун шалвор бор эди. Унинг кавшлари ўлган эшакнинг терисидан эди», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда Мусо алайҳиссаломнинг энг улуғ мақомда, Павардигори олам ила роз айтишган пайтларидаги кийимлари васф қилинмоқда.

Уламо аҳли, Мусо алайҳиссалом ўша пайтда зарурат юзасидан ўлган эшакнинг терисидан қилинган кавш кийишга мажбур бўлганлар, дейишади.

تستحب النظافة

ОЗОДАЛИК МУСТАҲАБДИР

Ислом поклик дини экани ҳаммага маълум.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Поклик иймондандир», деганларининг ўзи бу борада бошқа гапга ўрин қолдирмаган бўлса ҳам, кийиниш маданияти бобида сўз кетаётганда яна бир бор ҳар бир нарсада–кийимда, баданда, маконда ва бошқа нарсаларда озодалик Исломнинг талаби эканлигини билиб қўйиш фойдадан холи эмас.

2428- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَأَى رَجُلًا شَيْعَةً قَبْدَ تَفَرَّقَ شِعْرُهُ فَقَالَ: أَمَّا كَيَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يُسَبِّحُ بِهِ شِعْرَهُ وَرَأَى رَجُلًا آخَرَ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ وَسَخَةٌ فَقَالَ: أَمَّا كَيَانَ هَذَا يَجِدُ مَاءً يَغْسِلُ بِهِ ثَوْبَهُ.

2428. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ҳузуримизга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам келдилар. Сочлари тўзиб кетган пала-партиш бир одамни кўриб қолиб:

«Манави сочини сокин қиладиган нарса топса бўлмасмиди!?» дедилар.

Бошқа бир кишининг кийимлари кир эканлигини кўриб қолиб:

«Манави кийимини ювадиган нарса топса, бўлмасмиди!?» дедилар».

Шарҳ: Исломдан олдин кийиниш маданияти,

жамоатчилик олдида ўзини тутиш маданияти, бадан ва кийим поклиги ҳақида тартибли кўрсатмалар, таълим-тарбия ишлари мутлақо йўлга қўйилмаган эди.

Ислом дини инсон ҳаётининг барча соҳаларини тартибга солгани каби бу соҳаларини ҳам аста-секин тартибга тушириб, бу борада юксак маданиятни йўлга қўйди.

Ушбу сарлавҳа остидаги ҳадиси шарифларда мана шу мавзуга тегишли маълумотлардан баъзиларини ўрганамиз.

Машҳур саҳобийлардан Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ўз кўзлари билан кўрган бир ҳодисани ривоят қилмоқдалар.

«Ҳузуримизга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам келдилар. Сочлари тўзиб кетган пала-партиш бир одамни кўриб қолиб:

«Манави сочини сокин қиладиган нарса топса бўлмасмиди!?» дедилар».

Бир тўп кишилар турган жойга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам келибдилар. Ана ўша жамоат ичида бир кишининг сочлари тартибсиз равишда тўзиб турар эди. Унга кўзлари тушиши билан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Манави сочини сокин қиладиган нарса топса бўлмасмиди!?» дедилар».

У зотнинг «манави» дейишларининг ўзи мазкур шахсдан аччиқлари чиққанлигини кўрсатади. Сўнгра кўпчиликнинг олдида ундоқ муомала қилишлари ҳам ҳаммага танбеҳ бўлиши учун шундоқ қилганларини кўрсатади. Бу нодир ҳолат эмас, балки кўпчилик билиб қўйиши лозим нарса эканлигидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам шундоқ муомала қилганлар. Акс ҳолда, кўпчилик ичида мулзам бўлмасин деб, ҳалиги одамнинг ёлғиз ўзига айтар эдилар.

«Бошқа бир кишининг кийимлари кир эканлигини

кўриб қолиб:

«Манави кийимини ювадиган нарса топса, бўлмасмиди!?» дедилар».

Демак, мусулмон инсон доимо ўз кийимларини озода тутмоғи лозим. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам беҳудага бир одамга кўпчилик ичида бундоқ муомала қилмайдилар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Мусулмон инсон ўзининг ташқи кўриниши, хусусан, сочини тартибга солиб, ораста бўлиб юрмоғи лозим эканлиги.

2. Мусулмон инсон кийимларини озода тутмоғи зарурлиги. Кир кийим билан жамоатчилик орасига кирмаслиги лозимлиги.

3. Бошлиқ, раҳбар шахслар кишилар ичида кийиниш маданияти, ўзини тутиш маданияти борасидаги камчиликларни кўрса, тузатиб, билмаганларга ўргатиб бориши зарурлиги. «Мўмин ўз биродарининг ойнасидир», деб бекорга айтилмаган.

2429- قَالَ أَبُو الْأَخْوَصِ $\frac{1}{100}$ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي ثَوْبٍ دُونَ فَقِيلَ: أَلَيْكَ مِمَّا قُلْتُمْ نَعِيمٌ قِيلَ: مِمَّنْ أَيْ الْمَالِ قُلْتُ مِمَّنْ الْإِبْتِلِ وَالْغَنَمِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ قِيلَ: فَإِذَا آتَاكَ اللَّهُ مَالاً فَلْيَرِ أَثَرُ نِعْمَةِ اللَّهِ- عَلَيْكَ وَكَرَامَتِهِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2429. Абул-Ахвас розияллоху анҳу айтади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига хароб кийимда келдим. У зот:

«Молу мулкинг борми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Қайси молу мулкдан?» дедилар.

«Туядан, кўйдан, отдан ва қулдан», дедим.

«Қачонки, Аллоҳ сенга молу дунё берар экан, Аллоҳнинг сенга берган неъматининг ва икромининг асари кўринсин!» дедилар».

Иккисини Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ривоятчилари Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳу каби юриш-туришига унча эътибор бермайдиган одамлар тез-тез учраб туради. Баъзи бир кишилар ўзига тўқ, молу дунёси ошиб-тошиб ётган бўлса ҳам, хароб кийимларни кийиб, исқирт бир ҳолда юрадилар. Мана шу ҳам, динимиз таълимотларига тўғри келмаслигини ушбу ҳадиси шарифдан тушуниб олмақдамиз.

Эътибор берадиган бўлсак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу масалани Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳунинг мисолида ажойиб услуб ила муолажа қилмоқдалар. Келинг, ҳамма нарсa қандoқ бўлганини қиссанинг қаҳрамонидан яна бир бошдан эшитиб, таҳлил қилайлик:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига хароб кийимда келдим».

Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳу кийимлари қандай эканлигини тушуниб етар эканлар. Ўша сафар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам олдиларига арзимас кийимда келганларини ўзлари эътироф қилмоқдалар. У кишини бу ҳолда кўрган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қандoқ муомала қилдилар? У зoт:

«Молу мулкинг борми?» дедилар».

Эҳтимол, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам олдиндан Абул-Аҳваснинг бойликлари борлигини биларлар. Лекин шундоқ бўлса ҳам яхши кийиниб юришни англатиш таъсирли чиқиши учун, у кишининг ўзини иқрор қилиш мақсадида қасддан сўрагандирлар? Шунинг учун ҳам, Абул-Аҳваснинг «ҳа» деб жавоб берганига

қарамасдан яна:

«Қайси молу мулкдан?» дедилар.

Яъни, унинг молу мулки борлигини эмас, балки бойлигининг миқдорини зоҳир қилмоқчи бўлдилар. Шунда Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳу молининг турини зикр этди:

«Туядан, қўйдан, отдан ва қулдан», дедим».

Ҳа, у киши анчагина бой-бадавлат одам экан. Ана шу ҳақиқатни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳунинг ўзига айттириб олганларидан, унинг эътирофини эшитганларидан кейин асосий мақсадга ўтдилар:

«Қачонки, Аллоҳ сенга молу дунё берар экан, Аллоҳнинг сенга берган неъматининг ва икромининг асари кўринсин!» дедилар».

Демак, Аллоҳ бирор бандага бойлик берган бўлса, унга Ўз неъматини берган ва уни икром қилган бўлар экан. Ўша неъмат ва икромнинг асари мазкур бандада кўриниб турмоғи лозим экан. Уларнинг бандада кўринишининг бир тури яхши кийимлар ила намоён бўлар экан. Чунки, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу гапларни Абул-Аҳвас розияллоҳу анҳунинг кийимлари хароблигини кўриб туриб айтмоқдалар.

Яхши кийим кийиш имкони бўлиб туриб, хароб кийимларни кийиб юриш мусулмон одамга тўғри келмас экан. Аллоҳ молу дунё берганидан кейин уни ҳалол йўлларга ишлатиш керак. Жумладан, шариат кўрсатмасига мувофиқ яхши кийиниш керак. Исломи дини мусулмонларга яхши кийинишни ҳаром қилмаган. Нималарни кийиш мумкин эмаслиги баён қилинганидан кейин, кийиниш кибр-ҳаво, манманлик учун бўлмаслигини таъкидлаган, ҳолос.

Ана ўша чегарага риоя қилган ҳолда ушбу ҳадиси шарифга амал қилароқ, Аллоҳ берган неъматнинг асарини кўрсатиш учун яхши кийиниб юрмоқ лозим.

Имом Термизий ривоят қилган ҳадиси шарифда
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ Ўз неъматини бандасида
кўрмоқни суядир», деганлар.

2430- قَال رَسُولُ اللَّهِ- " : إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ

نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ فَنَظِّفُوا
أَفْنِيَتَكُمْ وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2430. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ хушҳолдир – хушҳолликни суяди,
озодадир – озодаликни суяди, карамлидир– карамни
суяди, сахийдир – сахийликни суяди. Бас,
ховлиларингизни озода тутинг! Яҳудийларга
ўхшаманг!» дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Биз «хушҳол» деб таржима қилган сўз арабча
матнда «тоййиб» шаклида келган. Бу сўз ўзида ёқимли,
яхши, пок, хушбўй каби бир қанча олиймақом маъноларни
муҷассам қилади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Албатта, Аллоҳ хушҳолдир – хушҳолликни суяди»,
деганлари «Эй умматим, сизлар ҳам хушҳол бўлинглар»
деганларидир. Шунингдек, Аллоҳ таоло:

«озодадир – озодаликни суяди»

Бинобарин, мусулмон киши доимо озода бўлмоғи
даркор. Аллоҳ таоло:

«карамлидир – карамни суяди»

Мусулмонларнинг ҳар бири ҳам карамли бўлишга
ҳаракат қилмоғи керак. Ана шунда Аллоҳ таоло уларни
суяди. Яна Аллоҳ таоло:

«сахийдир – сахийликни суяди».

Демак, Аллоҳга суюкли бўлишни истаган банда сахий бўлишга уринмоғи лозим.

«Бас, ҳовлиларингизни озода тутинг! Яҳудийларга ўхшаманг!»

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу чакириқлари ҳар бир мусулмоннинг доимо ёдида турмоғи лозим.

Ҳовли-жойларимиз, кўча-кўйларимиз, турар жой ва майдонларимиз, ҳамма жойимизни озода тутишимиз лозим. Токи кўрган одам ҳавас қилсин. Бошқалар озода жойни кўрса, бу жой мусулмонларнинг жойи шекилли, дейдиган бўлсин.

Дарҳақиқат Исломга оғишмай амал қилинган пайтларда шундоқ бўлган. Мусулмонлар ҳаммага озодалиқдан дарс берганлар. Хусусан, Андалус мусулмонлари ўз кўшниларига танани, кийимни, ҳовли-жойни ва бошқа нарсаларни озода тутиш бўйича алифбосидан бошлаб ўргатганлар. Лекин, минг афсуслар бўлсинки, ҳозирга келиб, мусулмонлар ўзларининг икки дунёдаги шарафлари бўлмиш динларидан узоқлашганда иш тескарисига айланиб қолди.

Агар пешқадам халқ бўлмоқни хоҳласак, динимизга қайтишимиз, қайтганда ҳам оғизда эмас, каттаю кичик ҳар бир нарсага амал қилишда қайтмоғимиз зарурлигини ушбу оддийгина кўринаётган масаладан тушуниб олсак ҳам бўлади.

الباب الثالث

У Ч И Н Ч И Б О Б

في آداب اللباس

ЛИБОСНИНГ ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

2431- عَيْنِ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: مِمَّنْ جَبَّرَ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَحَدَ شَيْئِي إِذَا رَأَيْتُ سَدَّ تَرْجِيهِ إِلَّا أَنَّ أَتَعَاهِدَ ذَلِكَ مِنْهُ فَقَالَ: " لَسْتُ مِمَّنْ يَصْنَعُهُ خِيَلَاءَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

2431. Ибн Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким манманлик ила кийимини судраб юрса, қиёмат куни Аллоҳ унга назар солмас», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, изоримнинг бир тарафи уни ушлаб юрмасам тушиб қолади?» деди Абу Бакр.

«Сен манманлик ила қиладиганлардан эмассан», дедилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Қадимда ҳам, ҳозирда ҳам баъзи одамлар манманлик, гердайиш, мутакаббирлик ва бошқаларни камситиш учун турли йўллارни қўллаб келишган ва келмоқдалар. Ана ўша номаъқул йўللардан бири кийим-бош ила манманлик қилишдир. Исломотда манманлик ва мутакаббирликнинг барча турларини ҳаром қилгани ҳаммага маълум. Ана ўшалар қаторида Аллоҳнинг охириги ва мукаммал дини Исломот кийим-кечак ила манманлик қилиш, гердайишни ҳам ҳаром қилгандир. Ҳаром қилганда ҳам, қаттиқ лаҳжада ҳаром қилганлигини ушбу ҳадиси шарифдан билмоқдамиз.

«Ким манманлик ила кийимини судраб юрса, қиёмат куни Аллоҳ унга назар солмас»

Ўша пайтда Арабистон шароитида кийим билан мутакаббирлик қилиш кийимни керагидан узун қилиб олиб, бошқаларни писанд қилмай, узун кийимни ерга судраб юриш билан ифода қилинар эди. Бу ҳадиси шариф ким ўша ишни қилса, Аллоҳ таоло қиёмат куни унга қарамаслиги, ундоқ нобакор банда ўз Роббисининг назаридан қолиши ҳақида сўз юритмоқда. Қиёмат куни бундоқ ҳолга дучор бўлиши банда учун чексиз мусибатдир. Шунинг учун, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ушбу гапни эшитиш билан ҳассос инсон Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу дарҳол ларзага тушдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, изоримнинг бир тарафи уни ушлаб юрмасам тушиб қолади?» деди Абу Бакр».

Изор тикилмайдиган, инсон киндигидан пастига тутиб оладиган кийим эканини аввал ўрганган эдик. Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг изорлари қўл билан ушлаб юрилмаса, бир тарафи ерга тушиб қоладиган экан. Ўша ҳолат ҳам қиёмат куни мазкур бахтсизликка сабаб бўладими, деган савол беришларидан у кишининг ўзлари ҳақида қайғураётганлари кўриниб турибди. Ҳақиқатдан ҳам шундоқ бўлиши мумкинми? Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу саволга қуйидаги жавобни бердилар:

«Сен манманлик ила қиладиганлардан эмассан», дедилар».

Демак, асосий иллат манманликда экан. Айниқса, Абу Бакр розияллоҳу анҳуга ўхшаш етук инсонлардан манманлик содир бўлиши эҳтимолдан узоқ. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гувоҳликлари ўзи етарли.

Мусулмон инсон манманлик, мутакаббирликнинг турли кўринишларидан доимо узоқда бўлиши керак. Жумладан, ушбу бобда ўрганганимиз кийим-бош билан кеккайишга ҳеч йўл қўймаслиги керак. Бунинг эҳтиёт чораси ўлароқ, манманликка олиб борадиган кийимларга

яқинлашишдан сақланмоқ маслаҳат берилади.

2432- عَيْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ. " قِيَال: بَيْنَمَا رَجُلٌ
يَمْشِي قَدْ أَعْجَبَتْهُ جُمَّتُهُ وَبُرْدَاهُ إِذْ خُسِفَ بِهِ الْأَرْضُ فَهُوَ يَتَحَلَّجَلُ فِي
الْأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2432. Абу Хурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Бир киши ўзининг соч шокиласига ва кийи-мига маҳлиё бўлиб юриб бораётганда, бирдан уни ер ютиб юборди. Энди у қиёмат қоим бўлгунча пастга тушиб бораверади», дедилар».

Икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўтган умматлардан бир киши ўзининг чиройига, кийимига зеб бериб мутакаббирлик қилгани қандоқ оқибат ила тугаганини ажойиб васф қилиб, сиз билан биз мусулмонларни ўша шахсга ўхшашликдан қайтармоқдалар.

Мазкур бадбахтликка гирифтор бўлган одам сочини хавас билан ўстирган экан. Унинг сочи елкасига тушиб турар экан. Кийимни ҳам бошқаларга кўз-кўз қилиш учун танлаб кийган экан. У кунлардан бир кун,

«...ўзининг соч шокиласига ва кийимига маҳлиё бўлиб юриб бораётганда, бирдан уни ер ютиб юборди».

Бунга ўхшаш нобакорларни, ўзини ўзгалардан арзимаган нарса ила устун қўядиганларни, кийими ила манманлик ва мутакаббирлик қиладиганларни ер ҳам ўз устида олиб турмай ютиб юборишга тайёр экан. Аммо ер уни ютиши билан иш битиб қолмайди. Балки, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ушбу ҳадисда айтганларидек,

«Энди у қиёмат қоим бўлгунча пастга тушиб бораверади».

Яъни, у қиёматгача ер ютиш азобини чекиб, қийналиб туради. Қиёмат куни эса, унинг абадий ҳоли қандок бўлишини Аллоҳ таолонинг Ўзи белгилайди.

Ким ана ўшандок ҳолга учрамай деса, зинҳорбазинҳор кийими ила манманлик қилмасин.

2433- وَعَذِيهِ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ فَحَعِيلَ يَضْرِبُ الْأَرْضَ

بِرِجْلِهِ وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْبَحْرَيْنِ وَهُوَ يَقُولُ جَاءَ الْأَمِيرُ جَاءَ الْأَمِيرُ قَبَالَ

رَسُولُ اللَّهِ " : إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2433. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«У киши (ўшанда у Баҳрайннинг амири эди) изорини ерга судраб кетаётган бир одамни кўриб қолиб, оёғи билан ерни тепиб, қуйидагиларни айтди:

«Амир келди, амир келди, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, «ким изорини мутакаббирлик ила судраса, албатта, Аллоҳ унга назар солмайди», деганлар», деди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиснинг ривоятчиси, улуғ саҳобий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу Баҳрайнга амир бўлганлар. Ўша амирлик пайтларида бир одамнинг изорини ерга судраб кетаётганини кўриб қолиб, аччиқланиб, ер тепиб:

«Амир келди, амир келди, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, «ким изорини мутакаббирлик ила судраса, албатта, Аллоҳ унга назар солмайди», деганлар», деди».

Бу ривоят ҳам олдингисини таъкидлаб келмоқда. Унда саҳобаи киромлардан бирининг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таълимотларига одамларнинг амал

қилишига қанчалик ҳарислик қилганлари ёрқин намоён бўлмоқда.

Бу ривоятдан кийинининг исломий маданиятига амал қилишда билган кишилар билмаганларга ёрдам беришлари, билмаганларини ўргатиб қўйишлари ҳақида ҳам маълумот олмақдамиз.

2434- عَنْ أَبِي ذَرٍّ ¹/₁₀₀ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمَتَانُ الَّذِي لَا يُعْطِي شَيْئًا إِلَّا مِنْهُ وَالْمُنْقُوعُ سِلْعَتُهُ بِالْخَلْفِ الْفَاجِرِ وَالْمُسْبِلُ إِزَارَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

2434. *Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ қиёмат куни учтага гапирмайди: берган ҳар бир нарсасини миннат қиладиган миннатчига, савдо молини ёлғон қасам билан ўтказувчига ва изорини судраб юрувчига», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Аллоҳ таоло қиёмат куни бирор бандага гапирмай қўйиши ўша банда учун энг улкан азобдир. Бундоқ ноқулай ҳолатга тушувчилар ичида ушбу ҳадиси шарифда зикрлари келаётган уч тоифа одамлар ҳам бор экан:

1. «...берган ҳар бир нарсасини миннат қиладиган миннатчи».

Миннатчилик Исломда қаттиқ қораланишини жуда яхши биламиз. Бу ҳақда авваллари ҳам кўп гапириб ўтилган.

2. «савдо молини ёлғон қасам билан ўтказувчи»

Бундоқ кишилар харидорга, ижарачига ва бошқа турли йўллар билан улардан бирор нарса оладиган кишиларга ўз молларини ўтказиш учун ёлғондан қасам ичадилар. Бу

масала савдо китобида керагича баён қилинган.

3. «изорини судраб юрувчи»

Кийимини ерга судраб юрувчи одам ҳам олдинги икки турдаги гуноҳларни қилганлар билан бир қаторга қўйилмоқда. Шунинг ўзи ҳам, бу масалага алоҳида эътибор бермоқ лозимлигини кўрсатади.

2435- وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : كُلُوا وَاشْرَبُوا وَابْسُوا وَتَصَدَّقُوا فِي غَيْرِ
إِسْرَافٍ وَلَا خِيَلَةٍ.

2435. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Енглар, ичинглар, кийинглар ва садақа қилинглар, исроф ва мутакаббирлик бўлмаса бўлди», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шариф инсон ҳаётида ҳар куни, ҳар доим такрорланиб турадиган ҳолатлардаги умумий исломий қонидани баён қилмоқда.

Бошқа динлар, тузумлар ва халқларнинг ушбу борадаги тасарруфларига қарасак, Исломдаги каби мўътадилликни кўрмаймиз. Улар ёки у тарафга, ёки бу тарафга оғиб кетган бўладилар.

Қайси бирлари еб-ичиш, кийиш ва садақа ишларида тарки дунё йўлини тутиб, имкони бор нарсани қилмай ўзини ўзи қийнайди. Албатта, ҳозирда бу тоифадагилар оз.

Кимдир ҳаётни еб-ичиш, кийишу ўйин-кулгудан иборат деб ҳаёл қилади. Бутун имкониятларини мазкур нарсаларга сарфлайди. Еб-ичишда ҳам, кийинишда ҳам, садақа қилишда ҳам доимий ва чегарасиз равишда исрофга йўл қўядилар. Энг ёмони, бу масалада дунёқарашлари нотўғри бўлганидан еядиган таомлари, ичадиган ичимликлари, киядиган кийимлари ва қиладиган садақалари ила манманлик, мутакаббирлик қиладилар. Ҳозирда худди шу тоифа кўпчиликни ташкил қилади.

Чексиз афсуслар бўлсинким, баъзи мусулмонлик даъвосини қилиб юрганлар ҳам, Ислом таълимотларидан узоқлашиш, уларга амал қилмаслик оқибатида, бу масалада хатога йўл қўядилар. Оқибатда, турли-туман муаммолар келиб чиқади.

Ушбу ҳадиси шарифни яхши ўзлаштириб олиб, ҳаётимизга татбиқ қилсак, ўша муаммолардан фориғ бўлишимиз турган гап. Аллоҳ таоло ато қилган неъматлардан меъёрида фойдаланиб, исрофга ва такаббурга йўл қўймасак, икки дунё саодатига эришишимиз турган гап.

2436- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ كُنْ مِمَّا شَتَّتَ وَالْبَيْسَ مِمَّا شَتَّتَ مَا أَخْطَأْتُكَ اثْنَتَانِ سَرَفٌ أَوْ مَخِيلَةٌ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ.

2436. Ибн Аббос розияллоху анху айтадилар:

«Модомики сенда икки нарсa: исроф ва манманлик бўлмаса, хоҳлаганингни е, хоҳлаганингни кий».

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Машҳур саҳобий Абдуллоҳ ибн Аббоснинг бу ҳикматли гаплари Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг таълимотларини У зотдан эшитган кишининг ўз иборалари билан айтиши, десак хато бўлмас. Яна шуни таъкидлашимиз лозимки, ушбу ривоятларда Аллоҳ ҳалол қилган, ҳалол-пок йўл бидан топилган неъматлар ҳақида сўз кетмоқда.

2437- عَنِ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ. " قَالَ: الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2437. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Осилтириш изорда, кўйлақда ва саллададир. Ким ўша нарсалардан бирортасини манманлик ила осилтириб юрса, Аллоҳ қиёмат кунини унга назар солмас», дедилар».

Абу Довуд ва Насайи ривоят қилганлар.

Шарҳ: Биз «осилтириш» деб таржима қилган ибора арабчада «исбол» дейилади ва кийим-бошга тегишли гапларда такаббур ва мактанчоқлик учун мазкур кийимларни керагидан ортиқ узайтириб олишни англатади.

«Изор» кишининг белидан пастига тугиладиган лунгисифат кийим эканлиги аввалда бир неча бор такрорланди.

Албатта, инсоннинг белидан пастини тўсиш учун кийиладиган бошқа номдаги либослар ҳам шу маънога кўшилади.

«Кўйлақ» арабчада «қомийс» дейилиб, ўзларининг одатларидаги кўйлақни англатса-да, бошқа унга ўхшаш кийимларни ҳам ўз ичига олади. Кўйлақни осилтиришга унинг енгини керагидан ортиқ равишда манманлик учун узайтириб олиш ҳам киради.

«Салла» маълум бош кийими. Уни шариатга номувофиқ осилтириш бир учини такаббур ила ҳаддан ташқари узун ташлаб юришдир.

2438- عَيْنِ ابْنِ عُمَرَ ¹/₁₀₀ قَالَ: مَبْرُتٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

وَفِي إِزَارِي اسْتِرْحَاءٌ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ ارْفَعْ إِزَارَكَ فَرَفَعْتُهُ ثُمَّ قَالَ: زِدْ فَزِدْتُ فَمَا زِلْتُ أَتَحَرَّاهَا بَعِيدٌ فَقَالَ: بَعْضُ الْقِيَوْمِ إِلَى أَئِنَّ فَقَالَ:

أَنْصَافِ السَّاقَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2438. Ибн Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Изоримда бир оз узунлик бор ҳолда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг олдиларидан ўтувдим, У зот:

«Эй Абдуллоҳ, изорингни кўтар!» дедилар. Бас, мен уни кўтардим. Сўнг У зот, зиёда қил, дедилар. Мен яна зиёда равишда кўтардим. Шундан буён ўша ҳолатни лозим тутадиган бўлдим». Қавмдан баъзиси:

«Қаергача?» деди.

«Икки болдирнинг ярмигача» деди у».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоят учун изоҳнинг ҳожати йўқ. Ҳамма нарса ўзи изоҳдан иборат бўлиб турибди. Изор ва у каби эркаклар танасининг паст қисмига киядиган кийимларнинг узунлиги болдирнинг ярмигача бўлиши кераклиги ҳақида сўз кетмоқда.

2439- عَنِ حُذَيْفَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ - "بَعْضِلَةَ

سَاقِي أَوْ سَاقِهِ فَقَالَ: هَذَا مَوْضِعُ الْإِزَارِ فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَسْفَلَ فَإِنْ أَبَيْتَ فَلَا حَقَّ لِلْإِزَارِ فِي الْكَعْبَيْنِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالتَّسَائِيُّ.

2439. Ҳузайфа розияллоху анху айтдилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам болдиримнинг ёки ўзларининг болдирларининг гўштли жойидан тутдилар-да:

«Бу изорнинг жойидир. Агар кўнмасанг, яна пастроқда. Агар кўнмасанг, изор учун икки тўпикда ҳақ йўқдир», дедилар».

Термизий ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда изор ва унинг қабилидаги кийимларни болдирнинг ярмидан пастга, тўпикқача тушириб юриш мумкинлиги, лекин тўпикнинг ўзини тўсмаслиги лозимлиги ҳақида сўз кетмокда.

2440- وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ¹/₁₀₀: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ عَنِ الْإِزَارِ فَقَالَ: عَلَى الْحَبِيرِ- سَقَطَتْ، قَالِ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ: "إِزْرَةُ الْمُسْلِمِ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ وَلَا حَرَجَ أَوْ لَا جُنَاحَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ مَا كَانَ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ فَهُوَ فِي النَّارِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِشٍ وَالنَّسَائِيُّ.

2440. Абдуррахмон розияллоҳу анҳу айтди:

«Абу Саъиддан изор ҳақида сўрадим. Бас, у:

«Хабардорини топдинг. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдиларки, мусулмоннинг изор тутиши икки болдиргачадир. Ундан икки тўпикқача танглик ёки гуноҳ йўқ. Икки тўпикдан пастга тушган нарса дўзахдир».

Абу Довуд, Бухорий ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоят соҳиблари Абдуррахмон розияллоҳу анҳунинг улкан саҳобий Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан изорнинг узунлиги қанча бўлиши ҳақида сўрашларидан ўша вақтларда ҳам бу масалада баъзи бир тушунмовчиликлар чиқиб тургани маълум бўляпти.

Ушбу масала ҳақида бир неча ривоятни ўрганган бўлсак, энди биринчи марта, мана шу ривоятда изорнинг тўпикдан пастга тушган қисми дўзахда куйиши ҳақида сўз кетмокда.

2441- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَلِيمٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا يَصْدُرُ

النَّاسُ عَيْنَ رَأْيِهِ لَا يَقُولُ شَيْئًا إِلَّا صَدَرُوا عَنْهُ قُلْتُ: مَنْ هَذَا قَالُوا:
هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ قَال: لَا
تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامَ تَحِيَّةُ الْمَيِّتِ قُبِلَ السَّلَامُ عَلَيْكَ
قُلْتُ: أَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَال: أَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الَّذِي إِذَا أَصَابَكَ ضُرٌّ
فِدَعَوْتُهُ كَشَفَهُ عَنْكَ وَإِنْ أَصَابَكَ عَیَامٌ سِنَةٌ فِدَعَوْتُهُ أَنْتَبَهَا لَكَ وَإِذَا
كُنْتَ بِأَرْضٍ قَفَرَاءَ أَوْ فَلَاحَةٍ فَضِلَّتْ رَاحِلَتُكَ فِدَعَوْتُهُ رَدَّهَا عَلَيْكَ
قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اعْهَدْ إِلَيَّ قَال: لَا تَسْبِيَنَّ أَحَدًا قَال فَمَا سَبَيْتُ
بَعِيدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَيْءًا قَال: وَلَا تَحْقِرَنَّ شَيْئًا مِنْ
الْمَعْرُوفِ وَأَنْ تُكَلِّمَ أَخَاكَ وَأَنْتَ مُنْبَسِطٌ إِلَيْهِ وَجْهُكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ
الْمَعْرُوفِ وَارْفَعْ إِزَارَكَ إِلَى نَصِيفِ السَّيَاقِ فَإِنْ أَبَيْتَ فإِلَى الْكَعْبَيْنِ
وَإِيَّاكَ وَإِسْبَالَ الْإِزَارِ فَإِنَّهَا مِنَ الْمَخِيلَةِ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمَخِيلَةَ وَإِنْ
أَمْرُؤُ شَتَمَكَ وَعَيْرَكَ بِمَا يَعْلَمُ فِيكَ فَلَا تُعَيِّرُهُ بِمَا تَعْلَمُ فِيهِ فَأَعْمَا وَبَالَ
ذَلِكَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2441. Жобир ибн Сулайм розияллоху анху айтади:

«Одамлар гапини тўхтовсиз қабул қилаётган бир кишини кўрдим. У нима айтса ҳам, улар сўзсиз қабул қилишар эди.

«Бу ким?» дедим.

«Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам», дейишди.

«Алайкассаламу, я Расулalloх!» деб икки марта

айтдим.

«Алайкассаламу» дема, бу ўликларга айтилади. Ассаламу алайка, дегин», дедилар У зот.

«Сиз Аллоҳнинг Расулимисиз?» дедим.

«Ха, мен сенга зарар етганда Унга дуо қилсанг кушойиш берадиган, сенга курғоқчилик йили етганда Унга дуо қилсанг, сенга набототларни ўстириб қўядиган, бепоён жойда туриб маркабингни йўқотиб қўйиб Унга дуо қилсанг, уни сенга қайтариб берадиган Аллоҳнинг Расулиман», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга тавсия айтинг», дедим.

«Зинҳор ва зинҳор бирортани сўкма», дедилар.

Бас, шундан кейин ҳурни ҳам, қулни ҳам, туяни ҳам, қўйни ҳам ҳеч-ҳеч сўкмадим. Яна У зот:

«Яхшиликдан ҳеч бир нарсани зинҳор ҳақир санама. Биродарингга очик юз билан гапиришинг ҳам яхшиликдандир. Изорингни болдирнинг ярмигача кўтар. Агар кўнмасанг икки тўпикқача. Изорни осилтириб юришдан сақлан. Чунки, бу иш такаббурликдандир. Албатта, Аллоҳ такаббурликни суймас. Агар биров сени ўзи сенда борлигини билган нарса ила сўкса ёки айбласа, сен унда борлигини билган нарсанг ила уни айблама. Шунда ўшанинг ёмонлиги унга бўлади», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Гапнинг сиёкидан кўриниб турибдики, Жобир ибн Сулайм розияллоҳу анҳу ушбу ўзлари ривоят қилиб бераётган ходисадан олдин мусулмон бўлсалар ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўрмаган эканлар.

«Одамлар гапини тўхтовсиз қабул қилаётган бир кишини кўрдим. У нима айтса ҳам, улар сўзсиз қабул қилишар эди».

Бу ҳолат Жобир ибн Сулайм розияллоху анху-ни кизиштириб қолди. Чунки бир гап бўлмаса, ўша пайтда у ернинг одамлари бир кишига бунчалик бўйсунадиган эмас эдилар. Гап ҳамманинг ҳурмат-эътиборига сазовор бўлган шахсда эди. Келинг, кейин нима бўлганини Жобир ибн Сулайм розияллоху анхунинг ўзидан нақл қилайлик:

«Бу ким?» дедим.

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам», дейишди.

Бу жавобни эшитгандан кейин Жобир ибн Сулайм розияллоху анху дарҳол ўзига келди. Хабарларини эшитиб, ўзларини кўришни орзу қилиб юрган зотни учратиб қолганидан беҳад хурсанд бўлди-да:

«Алайкассаламу, я Расулаллоҳ!» деб икки марта» айтди.

Эҳтимол, шошилиб қолганидан икки марта салом бергандир. Эҳтимол, шошилиб қолганидан саломни нотўғри бергандир. Шунинг учун ҳам, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам унинг хатосини тўғрилаб:

«Алайкассаламу» дема, бу ўликларга айтилади. Ассаламу алайка, дегин», дедилар».

Демак, салом беришда ҳам эҳтиёт бўлиб, тўғри талаффуз қилиш керак экан. Жобир ибн Сулайм розияллоху анху бу танбеҳни эшитиб, ундан тегишли хулоса чиқариб олгандан кейин, асосий мақсадга ўтди.

«Сиз Аллоҳнинг Расулимисиз?» дедим.

У киши бу савол билан одамлардан эшитган гапни тасдиқлаб олмоқчи бўлди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам фурсатдан фойдаланиб, ўзлари қандоқ зотнинг Расули эканликларини батафсилроқ баён этдилар.

«Ҳа, мен сенга зарар етганда Унга дуо қилсанг, қушойиш берадиган, сенга қурғоқчилик йили етганда Унга дуо қилсанг, сенга набототларни ўстириб қўядиган, бепоён жойда туриб маркабингни йўқотиб

қўйиб Унга дуо қилсанг, уни сенга қайтариб берадиган Аллоҳнинг Расулиман» дедилар».

Кўриниб турибдики, ортиқча гапга ўрин қўймайдиган жавоб бўлди. Шунинг учун Жобир ибн Сулайм розияллоху анху Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан фойдаланиб қолиш йўлига ўтди.

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга тавсия айтинг», дедим».

Ўзини билган ҳар бир одам улуғ зотларни кўрганда улардан ўзлари учун бир умрга етадиган панд-насихат эшитиб қолишга уринадилар. Жобир ибн Сулайм розияллоху анху ҳам худди шуни хоҳлаган эди ва мақсадига эришди ҳам.

«Зинҳор ва зинҳор бирортани сўкма» дедилар. Бас, шундан кейин ҳурни ҳам, қулни ҳам, туяни ҳам, қўйни ҳам ҳеч-ҳеч сўкмадим».

Жобир ибн Сулайм розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг берган биринчи тавсияларига қандоқ амал қилганларини ҳам қўшиб зикр қилмоқдалар.

Албатта, сўкиш ёмон нарсa, унинг шахсга ва жамиятга етказадиган зарарлари чексиз. Бу ноқулай одатнинг мазамматида кўплаб ҳадиси шарифлар келган. Ислom дини мусулмонларнинг сўкишдан йироқ бўлишларини таъминлаш учун алоҳида тарбиявий ишларни йўлга қўйган. Бу борада кези келганда, иншааллоҳ, батафсил сўз юритилади.

Жобир ибн Сулайм розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан сўкиш ҳақида олган насихатларига умр бўйи оғишмай амал қилганлари ила фахрланмоқдалар. Дарҳақиқат, бу ҳар қанча мақтовга сазовор иш. Қаранг-а, у киши ҳатто ҳайвонларни ҳам сўкмаптилар!

«Яхшиликдан ҳеч бир нарсани зинҳор ҳақир

санама».

Яъни, бу арзимаган иш-ку, деб яхшиликни қилмай қўйма. Кичик, арзимаган бўлса ҳам, яхшиликни ҳеч қолдирмай қилишга урин.

«Биродарингга очик юз билан гапиришинг ҳам яхшиликдандир».

Шунинг учун биродарингга очик юз билан боқишни зинҳор канда қилма.

«Изорингни болдирнинг ярмигача қўтар. Агар кўнмасанг икки тўпиққача. Изорни осилтириб юришдан сақлан. Чунки, бу иш такаббурликдандир. Албатта, Аллоҳ такаббурликни суймас».

Ушбу ҳадиси шарифни мана шу бобда зикр қилинишига айнан шу иқтибос сабаб бўлган. Бу ривоятда ҳам олдинги ривоятларда келган маъно таъкидланмоқда. Кийимни узун қилиб судраб юриш қораланмоқда.

«Агар биров сени ўзи сенда борлигини билган нарса ила сўкса ёки айбласа, сен унда борлигини билган нарсанг ила уни айблама. Шунда ўшанинг ёмонлиги унга бўлади», дедилар».

Ҳа, бир томон бир оғиз гапдан қолса, олам гулистон. Агар икки томон ҳам бир-биридан қолишмай ўз шеригини сўкаверса, айблайверса иш мадда олиб кетиб, оқибати ёмонлик билан тугаши турган гап.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзлари сўзсиз қабул бўладиган зот бўлганлари.

2. Саҳобаи киромлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга итоат қилишда олий даражали намуна бўлганлари.

3. «Алайкассаламу» ибораси ўликларга бериладиган салом экани.

4. Тирик одамга салом бериш «Ассаламу алайкум» лафзи ила бўлиши.

5. Улуғ одамларни кўрганда улардан панд-насихат, кўрсатмалар сўраб қолиш кераклиги.

6. Сўкиш ёмон нарса экани.

7. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига ихлос ила амал қилиш кераклиги.

8. Яхшиликнинг энг кичигини ҳам ҳақир санамаслик кераклиги.

9. Кийимни узун қилиб судраб юриш жоиз эмаслиги.

10. Икки мусулмон орасида бир-бирини сўкиш, айблаш хавфи туғилиб қолганда ўзини тийгани саломат қолиб, сўкканга ёмонлик уриши.

Шу билан изорни ва унинг ўрнини босадиган кийимни осилтириб юриш ҳақидаги ҳадислар охирига етди. Кези келганда, худди шу масала қўплаб ихтилофларга сабаб бўлгани ва бўлаётганини ҳам таъкидлаб ўтишимиз лозим.

Аниқроқ қилиб айтсак, бу масаланинг бир жойигина ихтилофларга сабаб бўлади. Кийимни манманлик ила осилтириб юриш ҳаром эканлигида ҳеч ким хилоф қилмайди. Хилоф изор ва унинг ўрнини босадиган шим, шалвор каби кийимларни манманликсиз тўпикқа тушириб юрилса нима бўлади, деган савол жавобидадир.

Бу саволга баъзилар қаттиқ гаплар айтади.

Бошқалар эса, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анхунинг ҳадисларини далил қилиб, манманлик учун бўлмаса, унча қаттиқ гапга ўрин йўқ, дейдилар.

Имом Санъоний ўзларининг «Субулис салом» номли китобларида изорни манманликсиз тўпикдан пастга тушириб юришни Нававий ва бошқалар макрух, дейишган, деган гапни келтирганлар.

2442- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَبَأْتُ يَدُ

كُم رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى الرُّسُغِ.

2442. Асмаа бинти Язийд розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг енглари русғ(билак билан кафтни боғловчи бўғин)гача эди».

Шарҳ: Енгни бундан узун қилиб юбориш ҳам яхши эмас. Эҳтимол ўша вақтларда енгни узун қилиш ҳам такаббурликнинг бир кўриниши бўлгандир.

2443- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا لَبِسْتُمْ وَإِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَأَبْدِئُوا بِمِئْمِنِكُمْ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2443. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон кийим кийсангиз ва қачон таҳорат қилсангиз ўнг томонингиздан бошланг», дедилар».

Иккисини сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Исломий кийиниш маданиятининг энг машҳур кўринишларидан бири шудир. Қайси кийимни кийилса ўнг томонидан бошлаш керак. Кўйлак бўлса олдин ўнг енги, оёқ кийими бўлса олдин ўнг оёқдан кийилади.

Таҳоратда ҳам худди шундоқ, олдин ўнг кўл, ўнг оёқдан бошланади.

Исломий маданиятдан хабардор киши бошқаларнинг шунга ўхшаш ҳолларда ўзини тутишидан дарҳол ким эканини билиб олади. Шунинг учун мусулмонлик даъвоси бор киши бундоқ нарсаларни яхши ўзлаштириб олмоғи лозим. Аввало, энг муҳими, суннатга амал қилади. Қолаверса, ўзининг асл маданият соҳиби эканини кўрсатади.

2444- عَنْ مِعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ أَبِيهِ قِيَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ

الله- " فِي رَهْطٍ مِّنْ مُّرَيْنَةٍ فَبَايَعْنَاهُ وَإِنَّ قَمِصَهُ لَمُطْلَقُ الْأَرْزَارِ
فَبَايَعْتُهُ ثُمَّ أَدَخَلْتُ يَدَيَّ فِي جَيْبِ قَمِصِهِ فَمَسِسْتُ الْخَاتَمَ قَالَ: عُزْوُهُ
فَمَا رَأَيْتُ مُعَاوِيَةَ وَلَا ابْنَهُ قَبِطُ إِلَّا مُطْلَقِي أَرْزَارِهِمَا فِي شِتَاءٍ وَلَا حَرٍّ.
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالبَرْزَاءُ.

2444. Муовия ибн Курра розияллоху анхудан, у кишининг отасидан ривоят қилинади:

«Музайна гуруҳи ичида Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига келдим. Бас, биз У зотга байъат қилдик. У зотнинг кўйлаklarининг тугмаси бўшатишган эди. Бас, мен ҳам У зотга байъат қилдим. Сўнгра кўлимни кўйлаklари ёқасидан киритиб, муҳрларини силаб кўрдим. Урва айтадики, Муовияни ҳам, ўғлини ҳам қачон кўрсам, кўйлаklarининг тугмаси ечилган ҳолда кўрдим. Қишда бўлса ҳам, ёзда бўлса ҳам».

Абу Довуд, Термизий ва Баззор ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийи Муовия ибн Курра розияллоху анхунинг оталари Курра ибн Ийас розияллоху анху ўз қабиласининг гуруҳига кўшилиб Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига борган эканлар. Исломнинг қуввати ўсиб, хабари ҳамма томонга таркагач, Мадинаи Мунавварадаги Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам бошлиқ Ислом давлати тан олиниб атроф-жавонибдаги қабилалар ўз ҳайъатларини Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига юборишни бошлаганлар. Ана ўшанда Музайна қабиласи ҳам ўз ҳайъатини юборган экан. Ўша ҳайъат аъзолари ичида Курра ибн Ийас розияллоху анху ҳам бўлганлар.

Ҳайъат аъзолари музокаралардан кейин Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга байъат қилиб, кўл

берганлар. Жумладан, Курра ибн Ийас ҳам байъат қилган. У киши розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг кўйлаклари тугмасига алоҳида эътибор берган эканлар. Одатда, улуғ кишилар билан учрашган одамлар шунга ўхшаш ҳар бир нарсага синчковлик билан қарашга интиладилар.

«У зотнинг кўйлаklarининг тугмаси бўшатишган эди», дейди Курра ибн Ийас розияллоху анху.

Албатта, тугма деганда ўша вақтнинг тугма ўрнида ишлатиладиган нарсаси кўзда тутилган. Эҳтимол, кўйлак ёқасининг икки тарафини бир-бирига боғлаб турадиган ип бўлгандир, эҳтимол бошқа нарса бўлгандир. Курра ибн Ийас розияллоху анху айнан Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ёқаларига, ундаги тугмаларига нима учун эътибор берганини келаси жумладан билиб оламиз.

«Бас, мен ҳам у зотга байъат қилдим. Сўнгра кўлимни кўйлаклари ёқасидан киритиб муҳрларини силаб кўрдим».

Ҳа, гап бу ёқда экан. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг икки кураклари орасида пайғамбарлик муҳрлари борлиги маълум ва машҳур эди. Яъни, У зотнинг ҳақ Пайғамбар эканликларининг далили сифатида икки кураклари ўртасида тухум сифат шиш бор эди.

Кўпчилик ана ўша нарсадан У зотнинг ҳақ Пайғамбар эканликларини билиб олар эди. Салмон Форсий розияллоху анху ҳам аввалги динлар вакилларида шу ҳақдаги хабарни эшитган бўлиб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни биринчи кўрганларида муҳри нубуввага эътибор берганлар. Курра ибн Ийас розияллоху анху ҳам ана ўша нарсадан хабардор бўлса керак, дарҳол Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ёқаларидан кўлини суқиб муҳри нубуввани силаб кўрибдилар.

Урва айтадики, «Муовияни ҳам, ўғлини ҳам қачон кўрсам, кўйлаklarининг тугмаси ечилган ҳолда кўрдим.

Қишда бўлса ҳам, ёзда бўлса ҳам».

Урва ушбу хадиси шарифнинг ровийларидан бири бўлиб, воқеа қахрамонининг ўғли Муовия ва Қурра ибн Ийас розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларида кўрган нарсига, тугмани бўш қўйиб юришга доимий эргашганларини эслатиб қўймоқда. Албатта, бу иш уларнинг шахсий ижтиҳодлари. Ўзларича муҳаббат билан қилганлар. Аммо Исломнинг буйруғи, ҳамма мусулмонлар амал қилиши зарур бўлган иш эмас. Агар лозиму лобуд бўлганида мазкур икки кишидан бошқа саҳобалар ҳам қилган бўлар эди.

Кийим тўғрисидаги бошқа масалалар ҳам шунга ўхшаш. Ҳеч ким ҳар бир мусулмон, албатта, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларига ўхшаш кийим кийиши фарз ёки вожиб, деган эмас.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида ҳам ҳамма ўзи топган кийимни кийиб юраверган. Шариатга тўғри келмайдиган жойи бўлса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганлар. Мисол учун, эркаклар учун шойи-ипак кийимлар кийиш, шунингдек, манманлик ила кийимни осилтириб юриш ҳаром саналган. Қолган нарсаларда эса, «Модомики сенда икки нарса: исроф ва манманлик бўлмаса, хоҳлаганингни е, хоҳлаганингни кий» қондасига амал қилинган.

Агар кийимнинг ҳар бир нарсасида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаш фарз ёки вожиб бўлганида, ҳамма бир хил кийиниб юрган бўлар эди. Ислом давлати бир хил кийимли кишилар давлатига айланар эди. Бундоқ нарса ҳеч қачон, ҳеч кимнинг ҳаёлига ҳам келмаган.

Фуқаҳоларимиз — барчаларига Аллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин — бу масала бўйича келган барча ҳужжат ва далилларни ўрганиб чиққанларидан кейин қуйидаги хулосага келганлар:

«Кийимнинг ҳукми бир нечадир:

1. Фарз.

Бу авратни беркитадиган ва иссиқ-совуқни қайтарадиган кийимдир. У пахта ёки канопдан, ўта нафис билан ўта ёмоннинг ўртасида бўлиши керак.

(Албатта, қадимги фақиҳларимиз бу гапларни ўз шароитларидан келиб чиқиб айтганлар).

2. Мустаҳаб.

Бу авратни тўсиб, зийнатни зоҳир қиладиган кийимдир.

3. Мубоҳ.

Бу жума, ҳайит ва одамлар жамланадиган кунлари ясаниш учун кийиладиган чиройли кийимлардир.

4. Макруҳ.

Бу такаббурлик ва манманлик учун кийиладиган кийим.

Бизга қолса, бешинчи қисмни ҳам зиёда қилардик,

5. Ҳаром.

Бу авратни тўсмайдиган ҳамда эркаклар учун шойи-ипак кийимлар, деган бўлар эдик.

ЛИБОСНИНГ ШАРИАТГА КИРИТИЛИШИ ҲИКМАТИ

Жоҳилият даврида бошқалар ҳузурида авратни кўрсатиб юриш инсон эҳтиромига ва жамоатчилик одобига зид бўлган ишлардан бири эди. Бу иш ахлоқсизлик бўлиб, жамият аъзолари ичида ғасод тарқалишига сабаб бўларди.

Ислом инсонни муқаррам қилиш бўйича кўрган чоралар ичида либос масаласи ҳам бор. Бу масалада инсоннинг кийиниш маданиятига риоя қилиши ўзи учун обрў ва мартаба экани, гўзаллик ва зийнат экани тушунтирилди.

Аллоҳ таоло «Аъроф» сурасида:

«Эй Одам болалари, батаҳқиқ, сизларга авратингизни тўсадиган либос ва зийнат либосини нозил қилдик. Тақво либоси, ана ўша яхшидир. Ана ўшалар Аллоҳнинг оят-белгиларидандир. Шоядқи эсласалар», деган (26-оят).

Инсонни ҳайвондан ажратиб турадиган аломатлардан бири ҳам либос. Одам аврати-айбини беркитиб туриш учун Аллоҳ таоло унга либос ато қилган. Либоснинг зарури авратни пинҳон тутадигани ҳисобланади. Лекин Аллоҳ инсоннинг авратдан бошқа аъзоларини ҳам тўсиш эҳтиёжи борлигини инобатга олиб, либосни зийнат тарзида нозил қилди. Худди шундай, либосни ўз ўрнида, яъни, шариатга мувофиқ кийган инсон зийнатли ҳисобланади. Аммо энг асосий либос, асли тақво либосидир. Шунинг учун ҳам, Аллоҳ таоло оятда:

«Тақво либоси, ана ўша яхшидир», демоқда.

Агар оддий либос бадан авратларини тўсиб, жисмни зийнатласа, тақво либоси маънавий авратларни тўсиб, инсон қалбини зийнатлайди. Агар инсоннинг кийим-боши жисмидаги авратларини пинҳон тутиб, унга зийнат бағишласа-ю, тақво либоси йиртилиб, маънавий авратлари очилиб турса, ундан ёмони йўқ. Ҳозирги кунда кўплар ўзининг тақво либоси башанглигини даъво қилиб, устки авратларининг очилиб қолганига эътибор бермасликка чақиради. Бу жоҳилликдан ўзга нарса эмас. Агар кимнинг тақво либоси ўрнида бўлса, албатта, жисмоний либоси ҳам дуруст бўлади. Зеро, ҳар икки либос – ҳиссий авратни тўсадиган либос ҳам, тақво либоси ҳам:

«Ана ўшалар Аллоҳнинг оят-белгиларидандир».

Яъни, кийим-бош, молу мулк ҳам, ўрни келганда, Аллоҳнинг оят-белгиси ҳисобланади. Ундан ибрат олиш шарт. Шунинг учун, Аллоҳ таоло оятнинг сўнгида:

«Шоядқи эсласалар», демоқда.

Одам алайҳиссалом қиссаси тугагандан сўнг, ул

зотнинг зурриётларини олий фазилатларга чақириб келган ушбу ояти каримадаги:

«Эй Одам болалари!» деган хитоб шу каби тўрт нидонинг аввалидир. Бу дастлабки нидо кийим-бошга боғлиқ. Юқорида айтганимиздек, Аллоҳ таоло кийим-бошни инсонга авратини тўссин, ўзини тузатсин, деб берган. Аммо барча соҳада ҳаддида турмаган одам бу ўринда ҳам турли бузукликларга йўл қўйди. Баъзилари кийим-бошни фахр ва ғурур воситаси, иккинчилари уни ҳаётдаги асосий мақсад қилиб олди. Қадр-қийматни ҳам кийим-бош билан ўлчай бошлади. Учинчилари кийимни тор ва юпка кийиб, ундан кўзланган асосий мақсадни суистеъмол қилишга киришди. Хусусан, тарбиясиз аёллар либосни айна авратни бўрттириб кўрсатиш учунгина кийдилар. Бу ҳол юксак инсоний шарафни ерга уради.

Шунинг учун ҳам, Ислом бу ишларда ўз таълимотларини жорий қилди.

ЛИБОСГА ОИД ҲУКМЛАР

1. Либос учун ишлатилган мато ипакка ўхшаб шариатда ҳаром қилинган бўлмаса ҳалолдир.

2. Шаръий йўл билан сўйилмаган, ўзи ўлиб қолган ҳайвонларнинг терисини ошлаб кийим қилиб кийса, бўлади.

3. Гўшти ҳалол ҳайвонларнинг жуни, қили ва пухидан қилинган кийимлар покдир. Унинг тирик ёки ўлик ҳайвондан олингани фарқ қилмайди.

4. Жумҳури фуқаҳо йиртқич ҳайвонларнинг терисини ошлаб кийим қилса жоиздир, деганлар.

5. Мадомики ҳаром нарсадан бўлмаса, чиройли кийимларни киймоқ мубоҳдир.

6. Жума, ийд ва одамлар жамланадиган йиғинлар учун манманлик ва кибрдан узоқ бўлган ҳолда ясаниш

мустаҳабдир.

7. Ким имкони бўлиб туриб, мазкур ясанишни қасддан тарк қилса, хато қилган бўлади.

8. Оқ рангли кийим мустаҳабдир.

9. Қип-қизил рангли кийим эркакларга макруҳдир.

10. Қора рангли кийим жоиздир.

11. Яшил рангли кийим аҳли жаннатнинг ки-йими бўлгани учун мустаҳабдир.

12. Турли рангли чизиклардан иборат матодан бўлган кийим жоиздир.

13. Ҳайвонлар сурати солинган кийим эркак ва аёллар учун ҳаромдир.

14. Хоч сурати бор кийим кийиш ҳам ҳаром.

15. Жонли бўлмаган нарсаларнинг сурати бор кийимнинг ҳечқиси йўқ.

16. Терининг рангини билдирадиган даражада шаффоф кийим кийиш жоиз эмас.

Имом Байҳақий Алқамадан қилган ривоятда айтилишича, Ҳафса бинти Абдурроҳман Оиша розияллоҳу анҳонинг олдиларига шаффоф рўмол ўраб кирганида Оиша онамиз йиртиб ташлаб, қалин рўмол ўратиб қўйган эканлар.

17. Одамларнинг одатига ҳилоф кийим ҳам макруҳдир. Одатда бу каби кийимлар шуҳрат учун кийилади. Бу каби кийим кийганларни бошқалар ғийбат қилади ва гуноҳларига у ҳам шерик бўлади.

Имом Байҳақий Абу Ҳурайра розияллоҳу ан-ҳудан қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам икки шуҳратдан наҳйи қилдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули! Икки шуҳрат нима?» дейилди.

«Кийимнинг юпқалиги ёки қалинлиги, юмшоқлиги ва каттиқлиги, узунлиги ва қисқалиги. Бас, ўшанинг ўртачаси ва тежамлиги бўлсин», дедилар.

18. Абулфараж қуйидагиларни айтади:

«Салафи солихлар ўртача кийим кияр эдилар. Жуда юқорисини ҳам эмас, жуда пастини ҳам эмас. Кийимнинг яхшисини жума, икки ийд ва биродарлар билан учрашувга ихтиёр қилар эдилар. Уларнинг одати бўйича яхши кийим танлаш қабиҳ эмас эди».

19. Имкони бўлиб туриб қасддан зоҳидликни ва таквони кўрсатиш учун хароб кийимларни кийиш мумкин эмас.

20. Ҳанафий ва Шофеъий уламолар олим кишиларнинг кийими жуда яхши бўлиши мандубдир, деганлар. Шу билан бирга, улар кенг ва кўзга ташланадиган кийимларни киймоқлари лозим. Бу ила илмнинг мақоми зоҳир бўлади. Одамлар уларни дарҳол таниб, саволларини берадилар.

21. Мусулмон киши қай бир кийимни кийса ҳам ўнг томонидан бошламоғи суннатдир. Ечишда чап томонидан ечади.

22. Кийимни кийишда «бисмиллаҳи» айтилади ва дуолари ўқилади.

الحمد عند اللبس

КИЙИНИШ ПАЙТИДА ШУКР ҚИЛИШ

2445- عَنِ أَبِي سَعِيدٍ $\frac{1}{100}$ قَال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ إِذَا اسْتَجَدَّ ثَوْبًا سَمَّاهُ بِاسْمِهِ إِمْرًا قَمِيصًا أَوْ عِمَامَةً ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهِ وَخَيْرِ مَا صُنِعَ لَهُ وَأَعْبُدُ بِتَكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ وَكَأَن أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا لَبَسَ أَحَدُهُمْ

تَوْبًا جَدِيدًا قِيلَ لَهُ تُبَلِّى وَيُخْلِفُ اللَّهُ تَعَالَى. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2445. *Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон янги кийим киядиган бўлсалар, қўйлақ ёки салла, деб унинг номини айтиб туриб, сўнгра:

«Эй Аллоҳим! Сенга ҳамд бўлсин! Сен буни менга кийгаздинг. Сендан унинг яхшилигини ва унинг учун қилинган нарсанинг яхшилигини сўрайман. Сендан унинг ёмонлигидан ва унинг учун қилинган нарсанинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман», дер эдилар.

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари агар улардан бири янги кийим кийса унга:

«Эскитгин. Аллоҳ таоло ўрнига бошқасини берсин», дейишарди».

Сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Мусулмон инсон ўз ҳаётининг ҳар бир лаҳзаси Аллоҳ таолога доимий равишда боғлиқ эканини чуқур ҳис қилувчи ва ўша ҳис асосида ҳаёт кечирувчи бандадир.

Қолаверса, у ўзига етган ҳар бир нарса, каттаю кичик ҳар бир неъмат Аллоҳдан эканини бир лаҳза ҳам унутмайдиган бандадир.

Мусулмон инсон ўзига каттаю кичик ҳар бир неъмат етган пайтда неъмат берувчи Зотга шукр айтишга шошилади ва шу билан бирга, у Аллоҳ таолонинг «Агар шукр қилсангиз, яна зиёда қилурман», деган ваъдасига тўла ишонган бандадир.

Ушбу маънолар динимизнинг кийиниш маданияти бўйича берган кўрсатмаларида ҳам ўз аксини топган. Ана ўша маданиятни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтиб, ўзлари амал қилиб, кўрсатиб берганлар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон янги кийим киядиган бўлсалар, қўйлақ ёки салла, деб унинг

номини айтиб туриб, сўнгра:

«Эй Аллоҳим! Сенга ҳамд бўлсин! Сен буни менга кийгаздинг. Сендан унинг яхшилигини ва унинг учун қилинган нарсанинг яхшилигини сўрайман. Сендан унинг ёмонлигидан ва унинг учун қилинган нарсанинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуоларида янги кийим кийган одам келтириши лозим бўлган энг олиймақом шукр ва янги кийим кийган одам тилаши мумкин бўлган энг олиймақом тилаклар ўз аксини топгандир.

«Эй Аллоҳим! Сенга ҳамд бўлсин! Сен буни менга кийгаздинг».

Ҳа, ҳар бир кийимни ҳақиқий кийдирувчи Аллоҳ таолонинг Ўзидир. У зотдан бошқа ким ҳам буни қила олар эди? Шунинг учун, ҳар бир янги кийим кийган банда У Зотга ҳамду сано айтиб, шукр қилмоғи лозим. Айнан Аллоҳ таоло унга ўша кийимни кийгазганини тан олмоғи лозим.

«Сендан унинг яхшилигини ва унинг учун қилинган нарсанинг яхшилигини сўрайман».

Албатта, кийимни кийиш билан иш охирига етиб қолмайди. Кийимни кийгандан кейин ҳаёт давом этади. Ана ўша кийим ила турли ҳолатлар бошдан ўтказилади. Шунинг учун, янги кийим кийган киши ўша кийимнинг яхшиликларга насиб қилишини Аллоҳ таолодан сўраши лозим токи, кийимнинг ўзи ҳам яхши бўлсин, ўша кийимни кийгандан кейинги ишлар ҳам яхши бўлсин.

«Сендан унинг ёмонлигидан ва унинг учун қилинган нарсанинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман»

Аксинча, кийилган янги кийим шумлик аломати ва сабабчиси бўлиши ҳам мумкин. Уни кийган одамнинг бошига балолар ёғилиши ҳам мумкин. Шунинг учун Аллоҳ таолонинг Ўзидан бундоқ кўнгилсизликлардан паноҳ

сўралади.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари агар улардан бири янги кийим кийса, унга:

«Эскитгин. Аллоҳ таоло ўрнига бошқасини берсин», дейишарди».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаи киромларининг бу ишлари ҳам исломий кийиниш маданиятининг ажралмас бир қисмидир. Халқимиз ичида янги кийим кийган кишига, муборак бўлсин, кутлуғ бўлсин, илоҳо, бунга ўхшаган кийимларни яна кўп кийишни насиб қилсин, дейиш одати ҳам мана шу маънолардан келиб чиққан.

Янги бир неъматга эришган кишига ҳасад қилиш ўрнига уни муборакбод этиш, унга яхши тилаклар билдириш, ўша берилган неъматларга ўхшаш неъматлар яна ҳам кўпроқ бўлишини тилаш Ислом маданиятига хос нарсадир.

Хар биримиз ушбу ҳадиси шарифга амал қилишга ўтишимиз лозим. Қачон янги кийим кийсак, Аллоҳга ҳамд айтишимиз, янги кийим кийганларимизни муборакбод этишимиз лозим.

2446- عَنْ سَهْلِ ابْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِيهِ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ
" قَالَ: مَنْ أَكَلَ طَعَامًا ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا
الطَّعَامَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ غُفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ
وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ: وَمَنْ لَبَسَ ثَوْبًا فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا
الثَّوْبَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ غُفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ
وَمَا تَأَخَّرَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2446. Саҳл ибн Муоз ибн Анасдан, у киши ўз отаси розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким таом тановул қилгандан кейин: «Мени ушбу таом ила таомлантирган ва менинг куч-қувватимсиз уни менга ризқ қилиб берган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деса, унинг аввалги-ю, кейинги гуноҳлари мағфират қилинур.

Ким кийим кийгандан кейин:

«Менга ушбу кийимни кийдирган ва менинг куч-қувватимсиз уни менга ризқ қилиб берган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деса, унинг аввалги-ю, кейинги гуноҳлари мағфират қилинур», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятда таом тановул қилганда ва кийим кийганда Аллоҳга айтиладиган ҳамднинг яна бир сийғаси келтирилмоқда. Шу билан бирга, мазкур нарсаларга ҳамд айтган банда қўшимча мукофотга, аввалгию кейинги кичик гуноҳларининг мағфират бўлишига эришиши маълум қилинмоқда.

2447- وَقَالَ عُمَرُ ¹/₁₀₀: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - ﷺ يَقُولُ: مَن لَبَسَ ثَوْبًا جَدِيدًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَجْمَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ كَانَ فِي كَفِّ اللَّهِ وَفِي حِفْظِ اللَّهِ وَفِي سِتْرِ اللَّهِ حَيًّا وَمَيِّتًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2447. Умар розияллоҳу анҳу айтади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ким янги кийим кийганда: «Авратимни беркитадиган нарсамни ва ҳаётимда ясанадиган нарсамни менга кийгизган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деса,

сўнгра эскиртган кийимини садақа қилса, тирик чоғида ҳам, ўлик чоғида ҳам Аллоҳнинг химоясида, Аллоҳнинг муҳофазасида ва Аллоҳнинг сатрида бўлгай», деганларини эшитдим».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда янги кийим кийган банда айтадиган ҳамду санонинг бошқача бир сийғаси билан бирга, янги кийимни кийган одам эскисини муҳтожларга садақа қилиши тавсия қилинмоқда.

Бу ҳам исломий таълимотлардаги инсонпарварлик, хожатмандларга нисбатан эътиборли бўлиш руҳининг бир кўринишидир.

Шу билан бирга, янги кийим кийганда Аллоҳга ҳамд айтган, эски кийимини муҳтож одамга садақа қилган банда учун Аллоҳ томонидан икки дунёда катта мукофотлар бўлиши ҳам таъкидланмоқда.

2448- عَنْ أُمِّ خَالِدٍ بِنْتِ خَالِدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِثِيَابٍ فِيهَا حَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ صَغِيرَةٌ فَقَالَ: مَنِ تَرَوْنَ أَنْ نَكْسُوَ هَذِهِ فَسَكَتَ الْقَوْمُ قَالَ: ائْتُونِي بِأُمِّ خَالِدٍ فَأُتِيَ بِهَا تُحْمَلُ فَأَخَذَ الْحَمِيصَةَ بِيَدِهِ فَأَلْبَسَهَا وَقَالَ: أَبْلِي وَأَخْلِقِي وَكَانَ فِيهَا عِلْمٌ أَخْضَبُ أَوْ أَصْفَرُ فَقَالَ: يَا أُمُّ خَالِدٍ هَذَا سَنَاءٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2448. Умму Халид бинти Халид розияллоҳу анҳодан қилинган ривоятда у киши айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга кийимлар келтирилди. Уларнинг ичида қора рангли кичик хомийса ҳам бор эди. У зот:

«Айтинглар-чи, мана буни кимга кийгазсак экан?» дедилар. Одамлар жим қолишди. Шунда У зот:

«Умму Холидни олиб келинглар», дедилар. Бас, уни қўтариб олиб келинди. У зот хомийсани қўллари билан олиб, унга кийгаздилар ва:

«Кийиб чиритгин! Кийиб эскитгин!» дедилар. Унда яшил ёки сариқ белги бор эди. У зот:

«Эй Умму Холид, бу саноҳдир», дедилар».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Хомийса» – ипак ёки жундан қилинадиган кийим.

«Саноҳ» ҳабаший сўз. Яхши маънода.

Умму Холид розияллоҳу анҳо ўзлари иштирок этган қиссани ривоят қилмоқдалар. Лекин, мен, деб эмас, Умму Холид, деб учинчи шахсдан ривоят қилмоқдалар.

Ушбу ривоятда алоҳида таъкидланадиган ҳолатлардан бири Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийим бўлишда ҳам саҳобалар ила маслаҳат қилганлари. Яна бир эътиборли нарсаси–У зотнинг Умму Холидни ҳурмат қилишлари. Биров айтмаса ҳам эслаб, бу кийимни Умму Холидга берамиз, дейишлари. У кишини олиб келишни амр қилишлари, кейин хомийсани ўз қўллари билан кийдириб қўйишлари ва охирида:

«Эй Умму Холид, бу саноҳдир», дейишлари шуни кўрсатади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Умму Холидга ҳабаший сўз айтишларининг сабаби, у саҳобия Ҳабашистонда туғилиб катта бўлган эканлар. Шунинг учун, албатта, ҳабаш тилини ҳам билганлар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам шу эътибордан у кишига мазкур сўзни айтганлар.

Бу ривоятнинг айнан ушбу бобда келтирилиши эса унда,

«У зот хомийсани қўллари билан олиб унга кийгаздилар ва:

«Кийиб чиритгин! Кийиб эскиртгин!» дедилар»,

деган иборалар борлиги учундир.

Биров бирор янги кийим кийса, уни кўрганлар мана шунга ўхшаш табрик сўзларини айтишлари лозим экан.

لباس النساء

АЁЛЛАР ЛИБОСИ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: كُنَّ يَوْمَئِذٍ مُّسْلِمَاتٍ يُّكِنُّنَّ كُنُفَهُنَّ أَزْوَاجَهُنَّ حَتَّىٰ يَخْرُجُنَّ إِلَىٰ الْأَهْلِيَّةِ الَّتِي لَهُنَّ

كُنُفٌ لَّهُنَّ

Аллоҳ таоло:

«Эй Набий, жуфтларингга, қизларингга ва мўминларнинг аёлларига айт: жилбобларини ўзларига яқин қилсинлар. Ана ўша уларнинг танилмоқлари ва озорга учрамасликлари учун яқинроқдир. Аллоҳ ўта мағфиратли ва раҳмли зотдир», деган (*Аҳзоб, 59*).

Шарҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга аввало ўз жуфтлари ва қизларига жилбобларини ўзларига яқинлаштиришни буюришга амр этмоқда. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари ва қизларининг шарафлари улуғ бўлгани учун бу ишни ҳаммадан олдин улар қилмоқлари лозимдир.

Жилбоб устан кийиладиган ёки ёпиладиган кенг либосдир. Мўмина аёлни бошқа аёллардан ажратиб турадиган бу кийим турли мусулмон ўлкаларда турлича бўлган. Лекин ҳаммаси ҳам мўмина аёлни ёмон кўздан сақлаш, уни бошқа аёллардан ажратиш каби вазифаларни адо этган.

Жоҳилият даврида аёллар очик-сочик юришар эди. Турли кийимлар кийиб, кўча-куйда эркакларнинг эътиборини ўзларига тортишга ҳаракат қилишарди. Шунинг учун, фосиқ ва фожирлар уларнинг ҳам ортларидан тушишган, гап отишган, турли қилиқлар қилишган. Ўша фосиқ ва фожирларга мўминлар эътироз билдириб, Ислом дини мўмина аёлларга бундай муносабатда бўлишни манъ қилганини айтганларида, улар биз буларнинг мўмина эканини билмабмиз, мўмина эмас, балки чўри бўлса керак, деб ўйлабмиз, дейишган.

Ушбу ояти карима нозил бўлганидан кейин эса, шароит тамоман ўзгарган.

Имом ибн Абу Ҳотим Умму Салама онамиздан қилган ривоятда у киши розияллоху анҳо:

«Жилбобларини ўзларига яқин қилсинлар» ояти нозил бўлганидан кейин ансорийларнинг аёллари қора рангли кийим ёпиниб, худди бошларида қарға ўтиргандек сокинлик билан чиқардилар», деганлар.

Ҳа, исломий ҳижоб кийими мўмина аёлларнинг мўминалик аломатлари–белгиларидир. Бу нарса оятда ҳам таъкидланмоқда.

«Ана ўша уларнинг танилмоқлари ва озорга учрамасликлари учун яқинроқдир».

Яъни, жилбобларига ўраниб, ёпинчиқ ёпиниб юришлари, мўмина аёлларнинг бошқалардан ажраб, мўминаликлари танилмоғи учун яқинроқдир. Уларнинг фосиқ ва фожирларнинг озорига учрамасликларига яқинроқдир.

Ушбу ояти карима тафсирида машҳур тафсирчилардан ал-Суддий қуйидагиларни айтадилар:

«Мадина аҳлининг баъзи фосиқ одамлари кечаси бўлиши билан шаҳар кўчаларига чиқиб, аёлларнинг йўлларини тўсар эдилар. Мадина аҳлининг масканлари тор эди. Аёллар қазои ҳожатга кечаси ташқарига чиқардилар.

Фосиклар шуни кутиб турар эдилар. Кейин жилбоб ёпинган аёлни кўрсалар, бу хур экан, деб ўзларини тиядиган, жилбоби йўқ аёлни кўрсалар, бу чўри экан, деб унга ташланадиган бўлдилар».

Бу гапга изоҳнинг ҳожати йўқ. Ҳар ким ўзи тушуниб олса, бўлади, деб ўйлаймиз.

«Аллоҳ ўта мағфиратли ва раҳмли зотдир».

Ушбу оят нозил бўлгунча ўтган амалларни Ўзи кечиради. Бу борадаги ҳисоб-китоб, оят нозил бўлганидан кейин бошланади.

Агар шунда ҳам кофирлар, мунофиқлар, фосиқ ва
 фожирлар мўмин ва мўминаларга озор беришдан
 тўхтамасалар, унда Аллоҳ таоло бошқача чора кўради.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَيْضًا: کککک گدگد بگدگد گتگتس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Аллоҳ таоло яна:

«Сен мўминаларга айт: «Кўзларини тийсинлар, фаржларини сақласинлар ва зийнатларини кўрсатмасинлар, магар зоҳир бўлган зийнатлар бўлса (майли). Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар. Зийнатларини кўрсатмасинлар, магар эрларига...», деган (*Нур, 31*).

Ушбу иқтибос «Нур» сурасидаги машҳур оятнинг бир бўлагидир. Фойда тўлиқ бўлиши учун оят кариманинг қолганини ҳам келтириб, сўнгра шарҳига ўтайлик.

«...Ё оталарига, ё эрларининг оталарига, ё ўғилларига, ё эрларининг ўғилларига, ё ака-укаларига, ё ака-укаларининг ўғилларига, ё опа-сингилларининг ўғилларига, ё аёлларига, ё ўз қўлларида мулк бўлганларга, ё (аёлларга) беҳожат эркак хизматчиларга,

ё аёллар авратининг фарқига бормаган ёш болаларга (бўлса майли). Махфий зийнатларини билдириш учун оёқларини (ерга) урмасинлар. Аллоҳга барчангиз тавба қилинг, эй мўминлар! Шоядки, нажот топсангизлар».

Ушбу оятда Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга хитоб қилиб, мўмина аёлларга кийим кийиш ва аврат беркитиш борасида ўзларини қандай тутишлари лозимлигини баён қилиб беришини буюрмоқда.

«Сен мўминаларга айт: «Кўзларини тийсинлар...»

Мусулмон эркаklar каби, муслима аёллар ҳам номахрамларга шаҳват назари билан қарамасликлари лозимлиги ушбу оятдан тушунилади. Агар бехосдан назарлари тушса, кўзларини бошқа томонга буришлари керак. Чунки аёлларнинг эркаklarга давомли назар солишлари ҳам ўртада фитна, ҳаром ишлар, зино келиб чиқишига сабаб бўлиши мумкин.

Шунингдек, аёл киши бошқа аёлнинг авратига назар солиши ҳам манъ этилади. Аёлнинг аёлга нисбатан аврати киндигидан тиззасигачадир.

Уламоларимиз Куръони Карим оятларини ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларини чуқур ўрганиб чиқиб, аёлларнинг эркаklarга назар солишида енгил йўл тутилганини таъкидлашган.

Аёллар бир жойда ўтириб олиб, номахрам эркакка ноўрин қарамқликлари ҳаром. Аммо кўча-кўйдаги ёки ҳаром бўлмаган ўйинлар ўйнаётган эркаklarга узоқдан қарасалар, майли.

Имом Бухорий, Имом Муслимлар ривоят қилган ҳадисда зикр қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ийд куни ҳабашийларнинг масжиддаги ўйинларига қараб турганларида Оиша онамиз ҳам У зотнинг орқаларидан туриб томоша қилганлар. У зот Оиша онамизни улардан тўсиб турганлар. Онамиз ўзларига малол келгандагина қайтиб кетганлар.

Шу билан бирга, ўша пайтда аёлларнинг масжид, бозор ва бошқа жойларга боришига рухсат берилган. Сафарларга чиққанлар. Табиийки, бу ҳолатларда эркакларни кўрадилар.

«...фаржларини сақласинлар...»

Бу ибора эркаклардаги каби аёлларда ҳам икки маънони ифода этади: аёллар фаржларини ҳаром иш, зинодан сақласинлар ҳамда бировнинг назари тушишидан сақласинлар.

Аёл кишининг номахрам эркакларга нисбатан аврати - юзи ва икки кафтидан бошқа бутун баданидир. Маълумки, муслима аёлга баданини номахрам эркаклардан тўсиб юриш Аллоҳ томонидан буюрилгандир. Мўмина-муслима аёл шарафини сақлаш учун Аллоҳнинг амрига итоат этиб, авратини номахрам эркаклардан беркитмоғи керак. Бунинг учун эса, юзи ва икки кафтидан бошқа бутун танасини тўсиб турадиган кийим киймоғи лозим. Шунингдек, кийим юпқа, баданга ёпишган, тор бўлмаслиги ҳам зарур. Номахрам эркакларнинг эътиборини жалб қилмайдиган даражада бўлиши керак.

Имом Абу Довуд Оиша онамиздан ривоят қилган ҳадисда у зотнинг олдиларига опалари Асмаа бинти Абу Бакр юпқа кийим билан кирганларида, у ерда ўтирган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юзларини ўгириб олганлар ва:

«Эй Асмаа, аёл киши ҳайз кўрадиган бўлганидан кейин ундан мана бу ва мана бундан бошқа жойи кўринмаслиги керак», деб икки кафтлари ва юзларига ишора қилганлари айтилган.

Ибн Жарир Табарий ўз тафсирларида Оиша онамиздан келтирган ривоятда у киши айтадиларки:

«Олдимга она бир акам Абдуллоҳ ибн Туфайлнинг кизи зийнатланган ҳолда кирган эди. Расулуллоҳ келиб қолдилар ва юзларини ўгирдилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу она бир акамнинг қизи, ёш қиз», дедим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аёл киши балоғатга етгандан кейин ундан юзи ва мана бу жойларидан бошқа жойи кўриниши ҳалол эмас», деб ўз билакларини тутамлаб кўрсатдилар. Ушлаган жойлари билан кафтлари орасида яна бир тутамча жой қолди».

Ханафий мазҳаби уламо аҳли аёл кишига юз ва кафтларини очиб юришга изн берар эканлар, юз ва қўлни зийнатламасдан, табиий ҳолда тутишни шарт қилиб кўядилар.

«...ва зийнатларини кўрсатмасинлар...»

Зийнат деганда чиройли кийимлар, тақинчоқлар ва аёллар ўзларини чиройли кўрсатиш учун ишлатадиган турли воситалар кўзда тутилади.

Исломда аёл кишига зебу зийнат ҳалол қилинган. Чунки чиройли бўлишга уриниш ҳар бир аёлнинг табиатида бор. Аллоҳ уларни шундай қилиб яратган. Ҳар бир аёл чиройли кўрингиси келади. Замон ўтиши билан зийнат ўзгариши мумкин, аммо аёл кишининг зийнатга бўлган рағбати ўзгармайди. Ислом аёл кишидаги ушбу рағбатни эътиборга олади. Аёл кишига зийнатланишга рухсат беради. Шу маънода эркакларга ҳаром қилинган тилла, кумуш ва шойи-ипаклар аёллар учун ҳалолдир.

Лекин Исломда ушбу зебу зийнатнинг таъсир доираси тартибга солинган. Аёлларнинг зебу зийнатлари номахрам–бегона эркакларнинг кўзини ўйнатишга, шахвоний ҳисларини кўзғашга, фитна чиқишига ва зинога йўл очилишига сабаб бўлмаслиги керак. Аёл киши, шунинг учун ушбу оятга амал қилиб, зийнاتини номахрамлардан беркитмоғи лозим.

«...магар зоҳир бўлган зийнатлар бўлса, (майли)».

Яъни, беркитишнинг имкони бўлмай қолганда гуноҳ эмас. Мисол учун, беихтиёр шамол турибми ёки бошқа

сабабданми, зийнати зоҳир бўлиб кўриниб қолса, гуноҳ ҳисобланмайди.

«Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар».

Яъни, бошларига ўраган рўмоллари фақат сочларини эмас, балки томоқлари, кўксилари ва кўкракларини ҳам тўсиб турсин. Токи, уларнинг жамоли бегона кўзларга мўлжал бўлмасин, турли фитналар келтириб чиқармасин.

Ушбу амру фармонларни ҳақиқий мўмина аёллар улкан итоат билан кутиб олганлар. Чунки уларнинг қалблари илоҳий нур ила мунаввар эди. Уларнинг нафслари зийнатларини кўз-кўз қилишни истаса ҳам, ўзлари Аллоҳнинг фармонига сўзсиз бўйсунганлар. Жоҳилият даврида аёллар иффат ва шарм-ҳаё билан кийинишни билмас эдилар. Чиройларини кўз-кўз қилишда мусобақалашар эдилар. Соч ўримларини, бўйинларини, томоқларини, кулоқларидаги тақинчоқларини, ҳатто кўксиларини очиб юрар эдилар. Ушбу ояти карима нозил бўлганидан кейин мўмина аёллар тамоман бошқа ҳолатга кирдилар. Буни Оиша онамиз ҳам жуда яхши англатиб қўйганлар.

Имом Бухорий қилган ривоятда Оиша онамиз қуйидагиларни айтадилар:

«Биринчи муҳожир аёлларга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин. Аллоҳ «Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар» оятини нозил қилиши билан дарҳол жилбоб-тўнларини йиртиб, рўмол қилиб ўрадилар».

Имом Абу Довуд қилган ривоятда эса, София бинти Шайбар розияллоҳу анҳо қуйидагиларни айтадилар:

«Биз Оишанинг олдида ўтириб Қурайш аёллари ва уларнинг фазилатларини зикр қилдик.

Шунда Оиша розияллоҳу анҳо:

«Албатта, Қурайш аёлларининг фазли бор. Аммо мен, Аллоҳга қасамки, Аллоҳнинг китобини тақсимлашда ва нозил бўлган нарсаса иймон келтириш борасида ансорий

аёллардан афзалини кўрмадим. Сураи «Нур»даги «Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар» ояти нозил бўлганда эрлари Аллоҳ улар учун нозил этган нарсани тиловат қилиб бердилар. Эркаklar ўз хотини, қизи, синглиси ва ҳар бир аёл қариндошига тиловат қилдилар. Бирорта ҳам аёл қолмай, ҳаммаси дарҳол тўнини олиб, бошига ёпди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ортларидан (намозда) худди бошларида қарға тургандек (қора ёпинчиқ билан) турар эдилар», деди.

Шундай қилиб, Исломда гўзалликдан завқланиш ҳалол ва тўғри йўлга қўйилди. Аёлларнинг чиройи ва зебу зийнатлари бегона эркаklarнинг ҳирсларини кўзга ш учун кўз-кўзлаш эмас, балки ўзларининг жуфти ҳалолларига ҳалол завқ берадиган бўлди.

Шунингдек, аёлларга шаҳват билан қарамаслик эркаklarга ҳам айтиб қўйилди.

«Зийнатларини кўрсатмасинлар...»

Мўмина аёллар қасддан ёки бепарволик билан зийнатларини кўрсатиб юриши мутлақо мумкин эмас.

«...магар...»

қуйидагиларга кўрсатсалар, майли:

1. «Эрларига...»

Муслима аёлнинг зийнатларини кўришга энг ҳақли одам унинг эридир. Шунингдек, эр аёл танасининг ҳамма жойини кўришга ҳақлидир.

2. «...ё оталарига...»

Мўмина-муслима аёлга унинг отаси энг бош маҳрам бўлади. Шунинг учун унга зийнатини кўрсатса, ҳалол. Ота ва ундан кейин зикр қилинадиган маҳрамлари учун аёлнинг никоҳи ҳаромдир, улар унга уйланишни, умуман, шаҳват билан қарашни ҳаёлларига ҳам келтирмайдилар. Шунинг учун мўмина аёл ушбу маҳрамларга зийнатини кўрсатса, бўлади. Юзини, қўлини, оёғини ва уй ичида очиб юришга мажбур бўладиган баъзи аъзоларини, жумладан,

хамир қилаётганда билагини, уй супураётганда болдирини кўрсатсалар, гуноҳи йўқ. Эҳтиёж юзасидан рухсат берилган.

«Оталар» дейилганда катта ота, бобо ва боболарининг оталари ҳам кўзда тутилади.

3. «...ё эрларининг оталарига...»

Яъни, қайин оталарига. Бунга қайин отанинг оталари ва катта қайин оталарнинг оталари ҳам киради. Улар ҳам ота ўрнида. Улар ҳам келинларига маҳрам, ўртадаги муносабатда уйланиш ёки шаҳват назари деган нарсаларнинг бўлиши мумкин эмас.

4. «...ё ўғилларига...»

Бунга ўз ўғиллари, ўғилларидан ва қизларидан бўлган ўғил набира ва чеваралар киради. Буларнинг ҳаммаси ҳам аёл киши учун маҳрам, улар орасида оила қуриш ёки шаҳват билан қараш умуман мумкин бўлмаган иш, шунинг учун ҳам муслима аёлга уларга зийнاتини кўрсатишга рухсат берилган.

5. «...ё эрларининг ўғилларига...»

Яъни, эрларининг бошқа хотиндан бўлган ўғиллари. Булар ҳам мўмина-муслима аёл учун маҳрам саналади. Ораларида никоҳ бўлиши мутлақо мумкин эмас. Чунки ўртада она-болалик алоқаси бор. Шунинг учун зебу зийнат ва чирой ўртада шаҳватни уйғотмайди.

6. «...ё ака-укаларига...»

Бунда туғишган ака-укалар, ота бир ака-укалар ва она бир ака-укалар ҳаммаси баробардирлар. Уларнинг барчаси маҳрам ҳисобланадилар, сингилларининг зийнاتини кўрсалар, майли.

7. «...ё ака-укаларининг ўғилларига...»

Бунда ҳам туғишган, ота бир ва она бир ака-укаларнинг ўғиллари кўзда тутилган. Аёл ака-укаларнинг фарзандларига амма бўлади. Ўртада маҳрамлик бор, уйланиш ёки шаҳват билан қараш, умуман, бўлиши

мумкин эмас. Бошқа маҳрамлар қатори булар ҳам ҳаёт тақозоси ила доимо бир-бирлари билан кўришиб, аралашиб туришга эҳтиёжлари бор. Шунинг учун ҳам, жиянларига аммаларининг зийнатларига қарашларига рухсат берилган.

8. «...ё опа-сингилларининг ўғилларига...»

Бу ҳолатда ҳам туғишган, ота бир ёки она бир опа-сингилларининг ўғиллари кўзда тутилган. Аёл улар учун хола бўлади. Ўртада маҳрамлик бор. Шунинг учун мўмина аёл зийнатларини уларга кўрсатса бўлади.

Аммо мўмина-муслима аёлнинг эркак маҳрамлари бу билан тугамайди. Оятда зикри келмаган маҳрамлар ҳам бор. Мисол учун, амакилар, тоғалар ва куёвлар. Шунингдек, эмикдошлик орқали маҳрам бўлганлар бор. Улар ҳақида ояти каримада бирор нарса дейилмаган бўлса ҳам, ҳадисларда келган ҳукмлардан қиёс қилиб, мўмина-муслима аёл уларга зийнати кўрсатса, гуноҳ йўқ, деб фатво берилган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамиз розияллоҳу анҳога эмикдошлик орқали амакиси ва тоғаси бўлган эркаклардан қочиб, ҳижоб олишга рухсат бермаганлар. Шундай экан, насаб орқали бўлган амаки ва тоғаларга, албатта, зийнати кўрсатишга рухсат бор.

Ҳадис илми соҳасидаги энг мўътабар олти китобда ва Имом Аҳмад ибн Ҳанбалнинг «Муснад»ларида Оиша онамиздан ривоят қилинишича, Абул Қуъайснинг укаси Афлах келиб, у кишининг ҳузурларига киришга изн сўраган. У Оиша онамизга эмикдошлик орқали амаки эди. Оиша онамиз бу ҳақда шундай дейдилар:

«Мен унга изн беришдан бош тортдим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келганларида қилган ишим хусусида У зотга хабар бердим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам менга унга (Афлахга) изн беришимга амр қилдилар».

Имом Абу Довуд қилган ривоятда бу яна ҳам равшанроқ баён этилган:

«Оиша онамиз куйидагиларни айтадилар:

«Ҳузуримга Афлаҳ келган эди, ундан яшириндим. У:

«Амакинг бўлсам ҳам, мендан қочасанми?!» деди.

Мен:

«Қаердан менга амаки бўласан?!» дедим. У жавоб берди:

«Сени менинг акамнинг хотини эмизган», деди. Мен:

«Мени эмизса, аёл киши эмизган, эркак киши эмас», дедим. Сўнг олдимга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кирдилар, мен бўлган гапни айтиб бердим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, у амакинг бўлади, ҳузурингга кираверсин», дедилар».

Юқорида зикр қилинган маҳрамларнинг ҳаммаси абадий маҳрам ҳисобланадилар. Яъни, уларнинг мазкур мўмина аёлга уйланишлари абадий ҳаром қилингандир.

Аммо маҳрамлиги вақтинчалик шахслар ҳам бўлади. Мисол учун, опа-сингилларининг эрлари вақтинчалик маҳрам саналади, яъни, опа билан никоҳда турган эркакка унинг синглисига уйланиши ҳаром саналади. Опа билан ажрашгандан кейингина сингилни никоҳига олиш ҳалол бўлади.

Уларга нисбатан қандай муомалада бўлиш керак? Бу ҳукм шариатда чегаралаб қўйилмаган. Уламо аҳллариининг айтишларича, буни чегаралашнинг имкони ҳам йўқ. Чунки бундай қариндошлик алоқалари турлича бўлади. Шунинг учун ҳукми ҳам турлича. Бунда қариндошлик нисбати, ёш, ҳолатлар, бир жойда яшайдиларми ёки айричами ва бошқа омиллар ҳам эътиборга олинади.

Мисол учун, Оиша онамизнинг опалари Асмаа бинти Абу Бакр розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайинсингиллари бўлади ва У зотдан

қочмаганлар. Уйларига бемалол кириб юрганлар. Ҳолбуки, икковлари орасидаги никоҳнинг ҳаромлиги вақтинчалик бўлган.

Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам амакиларининг қизлари Умму Ҳониъ розияллоҳу анҳо ҳам У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан қочмаганлар. Ҳолбуки, икковларининг ораларида никоҳ дуруст бўлган.

Шу билан бирга, Зайнаб бинти Жаҳш онамиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида Фазл ибн Аббосдан қочганлар. Ҳолбуки, Зайнаб бинти Жаҳш онамиз Фазл ибн Аббос аммаларининг қизи бўлган. Шунга ўхшаш ҳолатларни ўрганган уламо аҳли, юқорида айтилганидек, бундай ишларда шароитга қараб ҳукм чиқарилади, деганлар.

Шунингдек, қариндошлиги шубҳа бўлган эркаклардан ҳам мўмина аёллар ўзларини ҳижобда тутганлари яхши, дейилади.

Энди маҳрам ҳисобланмаса ҳам, мўмина аёл зийнاتини кўрсатса, бўладиган шахсларнинг зикри келади.

9. «...ё аёлларига...»

Яъни, мўмина аёллар аёлларга зийнатларини кўрсатсалар бўлади. Уламо аҳли бу ҳақда турли фикрларни айтганлар. Баъзилари «аёллар»дан мурод ҳамма хотинлар, деганлар. Баъзилари мусулмон аёлларни назарда тутганлар, бошқа бирлари эса, ўзларига тегишли хотинлар, деб айтганлар. Чунки фосика, фожира аёллар муслима аёлнинг авратини, зийнاتини кўрса, унга яқинлашса, фиску фужурга бошлаши, фитна чиқариши мумкин, дейишган.

10. «...ё ўз қўлларида мулк бўлганларга...»

Бу иборадан кул ва чўриларига зийнатларини кўрсатсалар бўлаверади, деган маъно чиқади.

Аммо уламо аҳллари бу ҳақда ҳам икки хил фикр

айтишган. Улардан бир тоифаси бундан мурод фақат чўрилар, қуллар эмас, чунки қул ҳам номахрам эркак, шахвати бор, озод бўлгандан кейин ўз аёл хўжайинига уйланиши мумкин, дейдилар. Ундай бўлса, аввал «аёлларга» деб туриб, кейин «чўриларига» дейишнинг нима ҳожати бор? Чўри ҳам аёл-ку, деган эътирозга, аввал хур аёллар зикр қилинди, кейин чўриларга мумкин эмас экан-да, деган гумон уйғонмасин учун улар ҳам санаб ўтилди, дейдилар.

Иккинчи тоифа эса, «ё ўз қўлларида мулк бўлганларга» жумласидан мурод муслима аёлнинг мулки бўлган қул ва чўрилардир, бунда нафақат чўри, балки қул ҳам кўзда тутилган, дейдилар ва ўз гапларига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларидан далил келтирадилар.

Имом Абу Довуд Анас ибн Молик розияллоҳу анхудан қилган ривоятда айтилишича, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир қул олиб келиб, Фотима розияллоҳу анҳога совға қиладилар. Фотима розияллоҳу анҳонинг эса, биттагина кийими бўлиб, бошини беркитса, оёғи очилиб қолар, оёғини беркитса, боши очилиб қолар эди. У кишининг қийналиб қолганини кўрган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Майли, сенга ҳеч гап йўқ. Булар сенинг отанг ва ғуломинг», дедилар.

Имом Термизий ва бошқа имомлар Умму Салама онамиздан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз аёлларига:

«Агар сизлардан бирортангизнинг мукотаби (баҳосини тўлаб, озод бўлишга келишган қули) бўлса ва у (ўз баҳосини) адо этишга имкони бўлса, ундан ҳижоблансин», деганлар.

Яъни, бу одам озодлиги жуда яқинлашиб қолди. Энди у қул бўлмайди, шунинг учун ундан қочиш лозим,

деганларидир.

11. «...ё (аёлларга) беҳожат эркак хизматчиларга...»

Булар табиий, жисмоний жиҳатдан эркакликлари ўлган кимсалар бўлиб, қорин тўйғазиш учун одамларнинг хизматини қилиб юрадилар. Уларда умуман шахват, аёлларга қизиқиш деган нарсанинг ўзи бўлмайди. Муслима аёл ана шундай одамларга ҳам зийнатини кўрсатса, бўлади.

12. «...ё аёллар авратининг фарқига бормаган ёш болаларга (бўлса, майли)...»

Чунки кичкина болалар аврат нима, шахват нима, билмайдилар.

Кўриш орқали фитна содир бўлмаслиги, зинога элтиш эҳтимоли уйғонмаслиги учун уларнинг йўли тўсилгандан кейин, энди эшитиш орқали фитна туғдирадиган йўллари ҳам тўсиб, мўмина аёлларга:

«Махфий зийнатларини билдириш учун оёқларини (ерга) урмасинлар», дейилмоқда.

Жоҳилият даврида аёллар оёқларига ҳам турли тақинчоқлар, кўнғироқлар тақиб олишар экан. Кейин эса, эркакларнинг эътиборини жалб этиш учун оёқларини ерга қаттиқ-қаттиқ уриб юриб, ҳалиги тақинчоқларнинг овозини чиқаришар экан. Бу эса, ўз навбатида, эркакларнинг шахватини кўзгаган, аёлнинг ортидан тушиб хиралик қилиши ва охир-оқибат зинога олиб бориши мумкин бўлган.

Шунинг учун махфий зийнатларни ошкор этиш мақсадида ўша зийнатларнинг овозини қасддан чиқаришга ҳаракат қилиш ҳам Исломда таъқиқланди.

Рухшунос олимларнинг таъкидлашларича, баъзи одамларда аёлларнинг чиройини кўриб, шахвати кўзимаса ҳам, улардаги зийнатларнинг овозидан ҳирслари уйғонар экан. Ҳолбуки, Қуръони Карим бу ҳақиқатни бир минг тўрт юз йил муқаддам эътиборга олган.

Ушбу ояти каримадан олинган қоидага биноан,

мўмина-муслима аёлларга бегона эркакларнинг шахватини кўзғатиб, фитнага сабаб бўлмасликлари учун нафакат хирсни кўзготадиган овоз бериш, балки шунга восита бўлиб қоладиган бошқа нарсалар ҳам жоиз эмас. Шунинг учун ҳам мўмина-муслима аёлларнинг кўчага хушбўй атирлардан сепиб чиқишлари манъ қилинган.

Имом Насайй бундай ривоят келтиради:

«Абу Ҳурайра розияллоху анху ўзларига йўлиққан бир аёлда хушбўй ҳидни сезиб қолиб:

«Эй Жабборнинг чўриси, масжиддан келдингми?!» дедилар. У аёл:

«Ҳа», деб жавоб қайтарди. Абу Ҳурайра розияллоху анху:

«Мен ўз ҳабибим, Абул Қосим соллаллоху алайҳи васалламдан:

«Аллоҳ таоло ушбу масжидга хушбўй атир сепиб келган аёлнинг намозини то у аёл жунубликдан кейин ғусл қилгандек ғусл қилмагунича қабул қилмайди», деганларини эшитганман, дедилар».

Имом Термизий Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоху анхудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ҳар бир кўз зинокордир. Қайси бир аёл атир сепиб олиб, бир мажлис аҳли олдидан ўтса, бундоқдир, бундоқдир», деб оғир нарсани айтганлар.

Шунингдек, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам аёлларнинг ширали овоз билан эркаклар эътиборини тортишини ҳам манъ қилганлар.

«Аллоҳга барчангиз тавба қилинг, эй мўминлар! Шоядки нажот топсангизлар».

Яъни, ушбу баён қилинган ҳолатларда сиздан хато ўтган бўлса, Аллоҳга тавба қилинг ва бу хатоларни бошқа такрорламанг. Шундагина нажот топишингиз мумкин.

Ўрни келганда, ушбу ҳукмларга боғлиқ бошқа

масалаларни ҳам эслаб ўтиш лозим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мўмина-муслима аёлларни бегона эркак билан, ҳатто эркак қариндоши билан ҳам ёлғиз қолишини манъ қилганлар. Фақат ёнида махрами бўлсагина, бошқалар билан бир жойда турса, бўлади.

Имом Термизий Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эри ғойиб аёлларнинг олдига кирманглар. Чунки шайтон ҳар бирингизнинг қонингизда юради», деганлар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, махрами йўқ аёл билан холи қолмасин, акс ҳолда учинчилари шайтон бўлади», деганлар.

Агар номаҳрам эркак ва аёл бирга қолсалар, ҳеч бўлмаганда бошқаларда шубҳа туғилади, турли гап-сўзлар кўпаяди. Бу эса, ифк ҳодисаси каби мусибатларга олиб келади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ҳам бу масалада жуда ҳушёр бўлганлар.

Имом Абу Довуд келтирган ривоятда қуйидагилар баён қилинган:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжидда эътикоф ўтирганларида завжаи мутахҳаралари Софийя онамиз кечаси У зотни зиёрат қилгани келдилар. Суҳбатлари тугаб, у киши қайтиб кетаётганларида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини кузатиб эшик олдида бордилар. Икковлари гаплашиб турганларида ансорийлардан икки киши ўтиб қолдилар. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўришлари билан тез юриб кета бошладилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам икковларига:

«Шошманглар! Бу аёл Софийя бинти Хуйайдир», дедилар. Улар:

«Субҳаналлоҳ! Эй Аллоҳнинг Расули!» дейишди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, шайтон одамларнинг қон томирларида юради. Икковингизнинг қалбингизга бирор ёмонлик солмасин, деб кўрқдим», дедилар.

Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эркакнинг қўли номаҳрам аёлнинг ҳеч бир жойига тегмаслиги лозимлигини қаттиқ тайинлаганлар. Ўзлари байъат олган вақтларида ҳам аёлларнинг қўлларида тутамаганлар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мўмина-муслима аёлнинг ёлғиз ўзи ёки номаҳрам эркак билан сафар қилишини қаттиқ манъ этганлар.

Имом Бухорий ва имом Муслим ривоят қилган ҳадисда ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху айтадиларки, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хутба қилаётиб:

«Ҳаргиз бир эркак бир аёл киши билан холи қолмасин, агар аёлнинг маҳрами бўлса, майли, аёл киши зинҳор сафарга маҳрамсиз чиқмасин», дедилар. Шунда бир киши ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менинг аёлим ҳажга чиқди, мен эса фалон жойда бўладиган ғазотга ёзилдим», деди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Сен бориб аёлинг билан бирга ҳаж қил!» дедилар.

Ушбу ҳадисдан кўриниб турибдики, аёл кишини ҳатто ҳажга ҳам ёлғиз ўзини юбориб бўлмас экан. Ҳатто Аллоҳнинг, дину диёнатнинг йўлида қилинадиган жиҳодни қўйиб бўлса ҳам, аёлнинг маҳрами бўлиб ҳажга бориш лозим эканлиги таъкидланмоқда. Чунки, сафар машаққат ва хавфдан холи эмас. Мўмина аёлларни

машаққат ва хавфда ёлғиз қолдиришга унинг маҳрамларининг эркаклик ғурурлари ҳам йўл бермаслиги керак. Йўлда аёлнинг хизматини қилиб, қийинчиликлардан, хавф-хатар ва турли кўнглисизликлардан ҳимоя этиши керак.

Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам номаҳрам эркак-аёлларнинг бир-бирига аралашиб кетишини жуда қаттиқ манъ қилганлар.

Имом Абу Довуд ривоят қилган ҳадисда Абу Усайд ал-Ансорий айтидиларки:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам масжид ташқарисида туриб, йўлда эркаклар билан аёллар аралашиб кетганини кўрдилар ва аёлларга: «Сизлар орқада қолинглар, сизлар йўлнинг ўртасидан эмас, чеккасидан юринглар!» дедилар. Аёллар девор тагидан юра бошладилар. Улар деворга жуда яқин юрганларидан қийимлари унга тегиб кетар эди».

Жамоат бўлиб намоз ўқиш, жума намозини адо этиш нақадар аҳамиятли эканини ҳар бир мусулмон яхши билади. Жума фарз. Жамоат намозини эса, баъзилар вожиб, баъзилар суннати муъаккада, дейдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларидан бирида:

«Хоҳлар эдимки, бировни одамларга жамоат намозини ўқиб беришга буюриб қўйиб, ўзим бориб, жамоат намозига келмаганларнинг уйига ўт қўйиб юборсам», деганлар. Қолаверса, бундан ҳам шиддатлироқ маънони англатувчи ҳадислар жуда кўп. Жума намозини узрсиз қолдирган одамнинг гуноҳи ҳақида эса, гапириб ўтирмаса ҳам бўлади. Лекин эркак-аёл аралашиб юриши яхши эмаслиги эътиборга олиниб, аёл кишига жумага бормасликка руҳсат берилган.

Имом Абу Довуд ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Жамоат билан жума ўқиш ҳар бир мусулмон учун ҳаққу вожибдир. Фақат тўрт кишигагина: қулга, аёл кишига, ёш болага ва касал одамга (вожиб эмас)», деганлар.

Жамоат намозига аёлларнинг қатнашмасликлари афзал экани хусусида бундан ҳам очикроқ айтганлар.

Имом Аҳмад ва бошқа муҳаддислар ривоят қилган ҳадисда Умму Ҳумайд ас-Соғидий исмли аёл келиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен сиз билан бирга намоз ўқишни яхши кўраман», дебдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, сенинг мен билан намоз ўқишни яхши кўришингни биламан. Сенинг уйингдаги намозинг хужрангдаги намозингдан яхшироқдир. Хужрангдаги намозинг ҳовлингдаги намозингдан яхшироқдир, ҳовлингдаги намозинг қавминг масжидидаги намозингдан яхшироқдир, қавмингнинг масжидидаги намозинг менинг масжидимдаги намозингдан яхшироқдир», деб жавоб берганлар.

Тўғри, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларга масжидга келиб намоз ўқишга рухсат берганлар. Лекин бу шартли рухсатдир.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ва имом Абу Довудлар ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Хотинларингизни масжиддан манъ қилманглар. Уйлари улар учун яхшироқдир», деганлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларни мўътадил равишда зийнатланиб, атир-упалар билан лозим топилган жойларда хушбўйлашиб юришга тарғиб қилганлар. Аммо шу билан бирга, зебу зийнат орқасидан қувиб, ҳаддан ошишдан, шариатга хилоф иш қилишдан қаттиқ қайтарганлар. Ана шундай манъ қилинган ишлар

каторига аёл кишининг сочига бошқа сочни улаш ва улатиш, ясама хол қўйиш ва қўйдириш, қошни ингичка қилиб териш ва тердириш, тишларининг орасини сунъий равишда очиш ва очдириш, юзининг рангини бутунлай ўзгартириш учун турли воситалар билан ювиш ва ювдириш каби амаллар ҳам киради.

Мўмина-муслима аёлларга бу ишларни қилишлари ҳам, бошқаларга бажартиришлари ҳам мутлақо мумкин эмас.

Буларнинг барчаси жамиятда беҳаёлик, шахвоний бузуқлик, фоҳиша гап-сўзлар, жинсий ахлоқсизлик ва зино тарқалишининг олдини оладиган чоралардир. Ушбу илоҳий тадбирларга бандалар чин ихлос билан амал қилган тақдирдагина жамият мазкур ифлосликлар ва ижтимоий касалликлардан пок бўлади.

2449- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ (善) يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيشٍ — خَرَجَ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ كَيَّانَ عَلَى رُءُوسِهِنَّ الْغُرَبَاءَ مِنَ الْأَكْسِيَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2449. Умму Салама розияллоҳу анҳодан ривоят:

«Жилбобларини ўзларига яқин қилсинлар» ояти нозил бўлганидан кейин ансорийларнинг аёллари қора рангли кийим ёпиниб, худди бошларида қарға ўтиргандек сокинлик билан чиқдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоят илк исломий даврнинг шонли аёллари, инсоният тарихи саҳифаларига ўз исмларини олтин ҳарфлар билан ёзишга мушарраф бўлган, Ислом умматининг шону шарафи бўлган, ер юзини Ислом нурига тўлдирган, биринчи исломий давлатни барпо қилишда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга ўз

ҳиссаларини қўшган буюк момоларимизнинг кўплаб қаҳрамонлик намуналаридан бирини васф қилмоқда.

Ушбу ривоятда шарафланаётган аёллар кечагина ўзларининг авлоддан-авлодга ўтиб келаётган очиқ-сочиклик, турли беодобликларини қилиб юрган эдилар. Бугун эса, улар виқорли бўлдилар. Ҳижобли бўлдилар. Ўз кадрларини билдилар. Ўзларини турли беҳаё ва шилқимларга мўлжал бўлишдек шармсизликдан ҳимоя қилишни ўргандилар.

Уларни бунчалик олий даражага кўтарган нарсаларнинг иймонлари эди. Аллоҳга бўлган иймонлари уларга пасткашлик қилишга изн бермас эди. Улар энди барча ишни Аллоҳ таолонинг кўрсатмаси ила қилишга ўтган эдилар. Буни эса ўзларига чексиз шараф деб билардилар. Шунинг учун ҳам Аллоҳнинг каломи шарифида биргина оятнинг нозил бўлиши уларнинг кийиниш борасидаги дунёқарашлари, ўзларини тутишлари ва юриш-туришларини тамоман ўзгартириб юборди.

Худди мана шу руҳ ўша момоларимизнинг номларини инсоният тарихида олтин ҳарфлар билан ёзилишига сабаб бўлди. Уларни инсоният тарихидаги энг бахтли авлодни туғиб-тарбиялаш бахтига муяссар қилди. Шунингдек, бошқа кўплаб ғалабаларга, муваффақиятларга сабаб бўлди.

2450- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَرْحِمُ اللَّهُ نِسَاءَ

الْمُهَاجِرَاتِ الْأُولَ لَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ ۖ (س) وَلِيَضْرِبَنَّ بِحُمْرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ

س شَقَقْنَ أَكْتَفَ مُرُوطِهِنَّ فَاخْتَمَرْنَ بِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِيزِمٍ.

2450. Ошиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Биринчи муҳожир аёлларга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин. Аллоҳ «Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар» оятини нозил қилиши билан дарҳол

муртларини йиртиб, рўмол қилиб ўрадилар».

Абу Довуд ва Бухорий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Мурт» аёл кишининг жисмини тўсиб турадиган, елкадан ташлаб юриладиган кийим.

Бу ривоят ҳам ўзидан аввалгисини қувватлиб келмоқда. Исломдан олдин ҳозиргига ўхшаб аёллар рўмол ўрашни, ўзини хиёнатчи кўзлардан сақлашни ёмон кўрар эдилар. Аксинча, ҳозиргига ўхшаб иложи борица эркакларнинг кўзини ўйнатишга, баданининг кўпроқ қисмини очиб юришга ҳаракат қилар эдилар. Шунинг учун ҳам, «Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар» ояти нозил қилинган чоғда ўша оятга амал қилмоқчи бўлган муслима аёллар ҳам ўрагани рўмол топа олмай қолганлар ва ушбу ривоятда айтилаётганидек, дарҳол муртларини йиртиб, рўмол қилиб ўрадилар.

Бу ўша ажойиб мўминалар авлодининг қаҳрамонлиги ва Аллоҳнинг амрига дарҳол юришларининг намунаси эди. Шунинг учун ҳам, Оиша онамиз уларни мадҳ ила эсламоқдалар ва ҳақларига дуо қилмоқдалар.

Ушбу ривоятнинг бошқа сийғаларида, мурт ўрнига жилбоб ва изор ҳам келган. Яъни, ҳар аёл ўз имконига қараб ўзида бор ортиқча кийимдан йиртиб рўмол қилиб бошига солган.

Баъзи муҳтарама опа-сингилларимиз Аллоҳнинг ушбу масаладаги амрини билмай келаётган бўлсалар, билишлари ила худди мазкура саҳобияларга ўхшаш иш қилиб, дарҳол рўмол ўраб, ўзларини исломий кийимга олсалар улуғ иш бўлади. Алҳамдулиллаҳ, ҳозир бирор кийимни йиртиб рўмол қилиш эҳтиёжи ҳам йўқ. Рўмоллар етарли. Фақат истак керак, холос.

Аёл киши ўзига хос кийиниши ўзига хос гўзаллик кашф этишини аёлларнинг ўзлари тушуниб етмоқлари керак. Бу ҳақиқатни аёллар ўзларига келган, уларнинг ҳақиқий инсоний табиатлари ўзлигини намоён қилган

пайтда кўриш мумкин.

Ўшандоқ пайтлардан бири яқинларнинг ўлими. Бошига ўлим қайғуси тушган аёллар ўзларини ўнглашга ҳаракат қилиб қолишади. Ҳатто бошқа диндагилар ҳам. Ана шундоқ пайтларда улар бошларига рўмол ўрашга биринчи бўлиб шошиладилар. Таъзияга кетаётган аёллар бошқаларидан рўмол сўраб туришлари ҳам шуни кўрсатади. Аммо бир оз ўтиб, ўлим, ўлимни келтирувчи Аллоҳ эсларидан чиққанда рўмол ҳам эсларидан чиқади.

Ҳақиқий мўмина-муслима аёлларда эса бу ҳолат мутлақо бўлмайди. Чунки улар Аллоҳ таолони бир лаҳза ҳам унутмайдилар. Аллоҳнинг амридан бир лаҳза ҳам четга чиқмайдилар. Ҳар бир ишни Аллоҳ таолонинг динига-Исломга мослаб қиладилар. Ана ўша ҳолатнинг зохирий кўриниши мўминаларнинг шариатга мувофиқ кийинишларида бўлади.

Ҳа, аёллар ҳар бир умматнинг кучи ёки заифлигини кўрсатиб турувчи дақиқ белгидирлар.

Улар ҳар бир умматнинг тараққиёти ёки қолоқлигини ўлчайдиган тўғри ўлчовдирлар.

Ҳар бир жамиятнинг аҳли солиҳ бўлиши ундаги оилаларнинг аҳли солиҳ бўлишига боғлиқ.

Ҳар бир оиланинг аҳли солиҳ бўлиши эса, ундаги аёлнинг аҳли солиҳ бўлишига боғлиқ.

Ҳар бир аёлнинг аҳли солиҳ бўлиши иймон-эътиқодли, илмли ва тақводор бўлишига боғлиқ.

Аёли йўлдан чиққан оиланинг ўзи ҳам йўлдан чиқади, иши орқага кетади.

Оилалари йўлдан чиққан жамиятнинг ўзи ҳам йўлдан чиқади, иши орқага кетади.

Халифа Муъизлидиниллаҳ Мисрни ўзига бўйсундиrolмай узоқ вақт қийналди. У кўп марта куч ишлатиш режасини қилар, лекин Мисрда ҳукми кўлларида тутиб турган Ихшидийларнинг шавкатидан

кўркиб, оркага қайтар эди.

Бир куни унга, Ихшидийлар қасрининг аёллари айш-ишратга берилибдилар, фазилатларини унутибдилар, деган хабар келди. Шунда халифа енгил нафас олиб, энди Миср бизники бўлди, деди.

2451- وَدَخَلَ النَّبِيُّ " عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ وَهِيَ تَحْتَمِرُ فَقَالَ: لَيْتَهُ لَا لَيْتَيْنِ.

2451. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Умму Саламанинг олдида кирганларида у рўмол ўраётган эди. Бас, У зот:

«Бир марта айлантириш. Икки марта эмас», дедилар.

Шарҳ: Яъни, рўмол ўраганда уни бўйиндан икки марта айлантирмасдан бир марта айлантириш кераклиги таъкидланмоқда.

2452- وَعَنْهَا أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ $\frac{1}{100}$ دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ " وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رِقَاقٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَقَالَ: يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ تَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفِّهِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2452. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Асмаа бинти Абу Бакр розияллоҳу анҳо Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига юпқа кийим билан кирди. Бас, У зот ундан юзларини ўгириб олдилар ва: «Эй Асмаа, аёл киши ҳайз кўрадиган бўлганидан кейин ундан мана бу ва мана бундан бошқа

жойи кўринмаслиги керак», деб икки кафтлари ва юзларига ишора қилдилар».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан мўмина аёлнинг кийиниши ҳақидаги масалага оид бир неча хукмлар олинади:

1. Мўмина-муслима аёлларнинг кийимлари юпка бўлмаслиги шарт.

Тагидан бадан кўриниб турадиган кийим сатри авратга кирмайди. Уламо аҳли бунга ўзи қалин бўлса ҳам торлиги учун баданни васф қилиб турадиган кийимларни ҳам кўшадилар.

2. Мусулмон эркаклар очик-сочик, ношаръий кийиниб юрган аёллар қаршиларида чикса уларга қарамаслик чорасини қилишлари лозимлиги.

3. Шаръий кийиниш, бошқа шаръий тақлифларга ўхшаб, қизлар балоғатга етгандан сўнг фарз бўлиши.

4. Юз ва икки кафт муслима аёллар учун аврат эмаслиги. Муслималар юзлари ва икки кафтлари номаҳрамларга кўриниши туфайли гуноҳкор бўлмайдилар.

Бу жумхури уламо, жумладан, Ҳанафий, Моликий ва Шофеъий мазҳабларининг иттифоқидир. Албатта, ўша пайтда юз ва икки кафт зебу зийнатсиз бўлиши ва фитна хавфи бўлмаслиги шарт.

2453- عَنِ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مِمَّنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَالَتْ: أُمُّ سَلَمَةَ فَكَيْفَ يَصْبَعْنَ النِّسَاءُ بِذِيُوْهِنَّ قَالَ: يُرْجَحِينَ شَبْرًا فَقَالَتْ: إِذَا تَنَكَّشِفُ أَقْدَامُهُنَّ قَالَ فَيُرْجَحِيْنَهُ ذِرَاعًا لَا يَرْدُنَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ.

2453. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким манманлик ила кийимини судраб юрса, қиёмат куни Аллоҳ унга назар солмас», дедилар.

Шунда Умму Салама:

«Аёллар этакларини қандоқ қиладилар?» деди.

«Бир қарич тушириб оладилар», дедилар у зот.

«Ундоқ бўлса оёқлари очилиб қолади», деди у.

«Бир зироъ тушириб оладилар, ундан зиёда эмас», дедилар У зот».

Термизий ва унинг икки соҳиби ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Зироъ» - ўртача икки қарич узунлигидаги ўлчов бирлиги.

Аввал ўрганиб ўтганимиздек, мусулмонлар манманлик ила кийимларини осилтириб, ерга судраб юришдан қайтарилганлар. Бу амр эркаклар учун ҳам, аёллар учун ҳам экан. Аммо аёлларга сатр иши қаттиқ таъкидланганидан мазкур ҳукмда уларга хос чегара белгиланган экан. Ушбу аёллар учун хос ҳукмнинг шариатга киритилишига Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳараларидан бирлари Умму Салама онамиз сабабчи бўлган эканлар.

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким манманлик ила кийимини судраб юрса, қиёмат куни Аллоҳ унга назар солмас», дедилар».

Аввал ўрганиб чиққанимиздек, бу жумлада баён этилаётган жазо оғирдир. Қиёмат куни Аллоҳ таолонинг назаридан бенасиб қолиш, деганидир.

Умму Салама онамиз аёллик ҳислари билан аёлларнинг ғамини қилдилар. Улар этаклари узун кўйлак кийишлари шартлигини ўйлаб, у ҳолда ҳозир айтилган гаплар нима бўлади, деган хаёлга бориб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга:

«Аёллар этакларини қандоқ қиладилар?» деб савол бердилар.

Уларнинг этаклари узун, шундоқ бўлиши керак ҳам. Агар манманлик ила кийимини судраб юрса, киёмат куни Аллоҳ унга назар солмаса, аёллар ҳам этакларини болдирнинг ярмидан кесиб ташлашлари керакми? Ёки бошқа бирор ечим борми?

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу саволга бошқа ечим борлигини билдириб жавоб бердилар:

«Бир қарич тушириб оладилар», дедилар у зот».

Бу ҳам аёлларнинг тўсиниб юришлари муҳимлиги учун қилинган истиснодир. Лекин Умму Салама онамиз аёлларнинг ўзларига хос ҳассослик билан масалани яна ойдинлаштиришни ирода қилиб:

«Ундоқ бўлса, оёқлари очилиб қолади», дедилар.

Яъни, аёллар этакларини бир қарич тушириб юрганларида ҳам оёқлари очилиб қолиши турган гап. Унда нима бўлади?

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳал қилувчи жавобни бердилар:

«Бир зироъ тушириб оладилар, ундан зиёда эмас», дедилар У зот».

Бир қарич туширилган этакларидан ҳам оёқлари очилиб қоладиган бўлса, аёллар этакларини бир зироъ-икки қарич тушириб юрсинлар. Аммо ундан ортиғига рухсат йўқ. Ушбудан мақсад аврат ҳисобланадиган жойни номахрамларга кўрсатмаслик экани келиб чиқади. Мақсад қанча узун ёки қисқа бўлишида эмас экан.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, муслима аёлларнинг кийимлари дунёдаги энг гўзал, энг чиройли, энг одобли, энг яхши, энг муҳими эса — Аллоҳнинг амрига мувофиқ кийимлардир. Бундан ортиқ шараф бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун ҳам бу кийимларга Аллоҳни унутган, Аллоҳдан кўрқмаганларгина қарши чиқадилар. Чунки Ислому душманлари муслималар динларига амал қилсалар, Ислому жамияти енгиб бўлмас кучга айланишини яхши

биладилар. Бу масалани барча мусулмонлар яхши англаб етишлари ва шунга яраша ҳаракат қилишлари лозим.

Уламо аҳли муслима аёлнинг либоси тўғрисидаги барча ҳужжат ва далилларни пухта ўрганиб чиқиб, жумладан, қуйидаги мулоҳазаларни айтганлар;

1. Аёл кишининг либоси таги билиниб турадиган даражада юпка ва тор бўлмаслиги лозим.

2. Аёл киши тилло ва кумуш билан безалган, нақшланган кийимларни кийиши жоиз.

3. Аёл киши эркак кишининг кийимини кийиши ҳаром.

الباب الرابع

Т Ў Р Т И Н Ч И Б О Б

في سنن الفطرة

ФИТРАТ СУННАТЛАРИ ҲАҚИДА

«Фитрат» сўзи Аллоҳ таоло одамларни яратгандаги соф табиат, Аллоҳ таолонинг соф дини маъноларини билдиради.

«Фитрат суннатлари» деганда эса, Аллоҳ таоло юборган ҳақиқий, соф динларда барча Расул, Набийлар ва уларнинг умматларига амр қилинган ишлар маъноси билинади.

2454- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: عَشِيرٌ

مِنَ الْفِطْرَةِ قِصُّ الشَّارِبِ وَإِعْقَاءُ اللَّحْيَةِ وَالسِّيَؤَاكُ وَاسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ

وَقَيْصُ الْأَظْفَارِ وَعَسِيلُ الْبَرَاجِمِ وَنَتِيفُ الْإِبْطِ وَحَلْقُ الْعَانَةِ وَانْتِقَاصُ
الْمَاءِ قِيَالَ مُصِيعَبٍ وَنَسَيْتُ الْعَاشِرَةَ إِلَّا أَنْ تَكُونِ الْمَضْمَضَةُ. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ.

2454. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўн нарса фитратдандир: мўйлабни қайчилаш, соқолни ўстириш, мисвок, бурунга сув олиб тозалаш, тирноқларни қисқартиш, баданнинг букиладиган жойларини яхшилаб ювиш, кўлтиқни юлиш, қовукни қириш, сув ила истинжо қилиш, Мисъаб: «Ўнинчисини унутдим, менимча, оғизни сув билан тозалаш бўлса керак» деди».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда ҳозирги ғарб маданияти Исломдан ўн беш аср кеч қолиб тарғиб қилаётган «шахсий тозалик ишлари» ҳақида сўз кетмоқда.

Ислом бундоқ ишларни «Фитрат суннатлари»—Аллоҳ таоло инсонни яратгандаги соф табиат ва Аллоҳ таоло инсонларга юборган соф динлар суннати, деб номлаган.

Қаранг, номлашда ҳам қанча фарқ бор. Исломий номлаш инсоннинг Роббисининг кўрсатмаси ила бўлган. Ғарбий номлаш бўлса, маданиятни кечикиб англаган инсоннинг ўз фикридан чиққандир. Шунинг учун ҳам икки ном ўртасида осмон билан ерчалик фарқ бор.

Ушбу маънодаги ҳадиси шарифлар «Поклик китоби»да ҳам ўтган, ўшанда бу масалаларнинг баъзи нуқталарини батафсил таҳлил қилганмиз. Ҳозир эса танишаётган бобимиздан келиб чиққан ҳолда ўрганишга ўтамиз.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам олдин «фитрат суннатлари» ўнта эканини эълон қилиб қўйиб, кейин уларни бирма-бир номлаб чиқмоқдалар.

1. «Мўйлабни қайчилаш»

Яъни, мўйлабнинг лаб устига ўсиб тушган қисми қирқилиб, лабнинг қизғиш қисми яхшилаб очилиши, унга мўйлабнинг туклари тушмаслиги керак. Шунингдек, бошқа тарафларга қараб ўсган, тартибсиз бўлиб кетадиган туклари ҳам қирқилиб турилади.

2. «Соқолни ўстириш»

Яъни, соқолни мўйлабга ўхшатиб қирқиб турилмайди, унинг узун бўлишига қўйиб берилади. Аммо узунлиги қанча миқдоргачалиги ҳақида бир оз ихтилоф бўлган. Ўша ихтилофнинг ашаддийлашган кўриниши ҳозир ҳам баъзи-баъзида зоҳир бўлиб туради.

Ҳанбалий мазҳаби асосида ўз фикрлари ила ижтиҳод қиладиган гуруҳлар соқолга умуман тиғ теккизиш мумкин эмас, дейдилар. Улар ўзларининг бу гапларига ушбу лафзни ва яна шу маънога яқин ҳадиси шарифларни далил қилиб келтирадилар. Бу масаланинг тафсилотига ўша ҳадиси шарифларни ўрганиш пайтида ўтамиз.

3. «Мисвок»

Яъни, тишни ва оғизни тозалаб юриш. Бу масала «тахорат» бобида жуда ҳам батафсил ўрганилган.

4. «Бурунга сув олиб тозалаш»

Бу масала ҳам «тахорат» бобида батафсил ўрганилган.

5. «Тирноқларни қисқартиш»

Бу ҳам инсоннинг соф табиати талаб қиладиган нарса. Тирноқни вақти-вақти ила қисқартиб турмаса бўлмайди. Тирноқ ўсганда тагига кир тўпланади. Бу нарса турли касалликларга сабаб бўлиши мумкин. Шунингдек, тирноқни ўстириб юришнинг бошқа зарарлари ҳам бор. Фақатгина табиати бузуқ маданият тирноқни ўстириб юриш маданиятдандир, демаса, бошқа биров бу номаъкулчиликни айтмайди.

Олинган тирноқ ва сочларни кўмиб юбориш тавсия қилинади. Бирор овлоқроқ жойга ташланса ҳам бўлади.

Лекин таҳоратхона ёки ғусл қилинадиган жойга ташлаб бўлмайди.

6. «Баданнинг букиладиган жойларини яхшилаб ювиш»

Бунда инсон баданининг кир тўпланиб қоладиган: бўғинлар, киндик, қўлтиқ каби жойлари кўзда тутилган. Албатта, бундоқ жойларни яхшилаб ювилмаса, кир тўпланиб одамдан нохуш ҳид чиқиши, тўпланган ифлосликлар касаллик келиб чиқишига сабаб бўлиши мумкин.

7. «Қўлтиқни юлиш»

Қўлтиқ остида юнг ўсиши ҳар бир одам боласида бор нарсас. Шу билан бирга қўлтиқ энг кўп терлайдиган ва энг кўп кирлайдиган жой. Шунинг учун шахсий озодалик масаласида бу жойга алоҳида эътибор берилади. Мусулмон одам қўлтиғи остидаги юнгни тез-тез тозалаб туриши лозим. Бу шариатнинг амри. Бир эмас, барча анбиё ва расулларнинг суннати. Аллоҳ таоло яратган асл хилқатнинг суннати. Аллоҳ таоло юборган самовий динларнинг суннати. Қўлтиқни тозалаш фақат унинг юнгини юлиш билан бўлмайди. Балки ўша юнгни қириш ёки бирор юнг туширадиган модда ила тушириш ҳам жоиз.

8. «Қовуқни қириш»

Бунда инсоннинг жинсий аъзоси атрофидаги юнглари кетказиш кўзда тутилган. Бунда ҳам ўша ҳаром юнглари қириш шарт эмас, балки, ҳар қандай қулай услуб билан кетказилса бўлаверади. Мазкур жойларни озода тутиш ҳар бир эрқагу аёлнинг соғлиги, ҳаёти учун нақадар муҳим эканлигидан динимизда бу масалага алоҳида эътибор берилган.

9. «Сув ила истинжо қилиш»

Бу масалани таҳорат бобида батафсил ўрганганмиз.

10. «Мисъаб: «Ўнинчисини унутдим, менимча, оғизни сув билан тозалаш бўлса керак», деди».

Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийларидан бирлари Мисъаб розияллоху анху «фитрат суннатлари»нинг ўнинчисини унутиб қўйган эканлар. Омонатга хиёнат қилмай очиғини айтганлар ва кейин ўз тахминларини, «менимча, оғизни сув билан тозалаш бўлса керак» деб баён қилганлар. Бу иш мисвокка қўшилиб кетишини эътиборга олсак, ўнинчи нарса бошқа бир амал эканлиги эҳтимоли кучаяди.

Уламо аҳли ўша ўнинчи нарса хатна қилишдир, дейдилар. Чунки бошқа ҳадиси шарифларда айнан хатна Фитрат суннатларидан эканлиги таъкид ила айтилган.

Хатна қилдириш суннатдир. Суннат бўлганда ҳам Исломнинг шиорларидан, хусусиятларидан бири саналган суннатдир. Агар бир юртнинг одамлари хатнани тарк қилишга келишган бўлсалар, Ислом давлати бошлиғи уларга қарши уруш эълон қилади. Ўғил болаларни кичиклик чоғида хатна қилдириш мусулмон халқларнинг тарк қилмайдиган одатига айланганлиги яхши иш.

Хатнада закарнинг уч қисмини қоплаб турган юмшоқ тери кесилади. Ўша терини арабчада «қалафа» дейилади.

Ханафий мазҳаби бўйича боланинг ҳолига қараб хатнани кўтарадиган бўлганда қилинади. Етти кунлик болани хатна қилиш шарт эмас.

Шунингдек, заифлиги учун хатнага чидай олмайдиганларни ҳам хатна қилинмайди.

Хатна қилинмаган одам вафот этса, уни хатна қилинмайди.

Хатна ҳолида туғилган болани хатна қилинмайди. Агар хатна қилиниши лозим бўлган жойида баъзи бир тери бўлса, уни олиб ташлаб лозим бўлади.

Хатначининг айби ила хатна қилинган шахсга талофат этса, товон тўланади.

Хатна муносабати ила маросим қилиш машруъдир. Ўғил болаларнинг хатнасини изҳор қилиш суннат.

Ёшлигида хатна қилдирилмаганларни ҳам, шариат ҳукмларини бузмаган ҳолда, кейинроқ бўлса ҳам, хатна қилдириш уламо аҳли томонидан тавсия қилинади.

Бу ишнинг қанчалик фойдали эканини мусулмонмаслар энди-энди англаб етмоқдалар.

2455- عَنْ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ " قَالَ: خَرَّ الْفُؤَا
الْمُشِيرِكِينَ وَفَرُّوا اللَّحْيَ وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ وَكَيَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا حَجَّ أَوْ
اعْتَمَرَ قَبَضَ عَلَى لِحْيَتِهِ فَمَا فَضَلَ أَخَذَهُ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

2455. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мушрикларга хилоф қилинглари: соқолларни тўлиқ қўйинглари, мўйлабларни қиринглари», дедилар».

«Ибн Умар розияллоҳу анҳу ҳаж ёки умра қилса соқолини тутамлаб туриб, ортиғини олар эди».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Мушрик ва мажусийлар соқолларини қириб, мўйлабларини ўстирар эканлар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларга бу ҳолнинг аксини қилишни, мўйлабни қириб, соқолни ўстиришни амр қилмоқдалар.

Ушбу ривоятдаги «мўйлабларни қиринглари» бирикмаси уламо орасида, мўйлабни қириш афзалми ёки қайчилаб қискартиш афзалми, деган масалада икки хил ижтиҳод келиб чиқишига сабаб бўлган.

Моликийлар айни ушбу ривоятни маҳкам тутиб, мўйлабни қириш мустаҳабдир, дейдилар.

Ҳанафий, Шофеъий ва Ҳанбалийлар эса, мўйлабни қискартиш яхши, уни лабнинг қизғиш қисми очилиб турадиган қилиб қискартиш керак, дейдилар.

«Ибн Умар розияллоҳу анҳу ҳаж ёки умра қилса

соқолини тутамлаб туриб, ортиғини олар эди».

Шу ерга келганда соқолни қандоқ қўйиш кераклиги ҳақида аввал бошланган тортишувнинг давомини ўрганишимиз маъкул бўлади.

Ушбу бобнинг бошида келган «Ўн нарса фитратдандир» деб бошланувчи ҳадиснинг **«соқолни кўпайтириш»** жумласига қилинган шарҳда соқолнинг қанчалик бўлиши ҳақида бир оз ихтилоф бўлган. Ўша ихтилофнинг ашаддийлашган кўриниши ҳозир ҳам баъзи-баъзида зоҳир бўлиб туради.

Ханбалий мазҳаби асосида ўз фикрлари ила ижтиҳод қиладиган гуруҳлар умуман соқолга тиг теккизиш мумкин эмас, дейдилар. Улар ўзларининг бу гапларига ушбу лафзни ва яна шу маънога яқин ҳадиси шарифларни далил қилиб келтирадилар. Бу масаланинг тафсилотига ўша ҳадиси шарифларни ўрганиш пайтида ўтамиз, деган эдик.

Ўша айтилган ҳадис ушбу ўрганаётган ҳадисимиздир. Олдин ўтган ҳадиси шарифда «соқолларни тўлиқ қўйинглار» дейилган эди. Соқолга ҳеч тиг текказиб бўлмайди, дейдиганлар ушбу жумланинг зоҳирий маъносини оладилар. Улар соқолларни тўлиқ қўйиш уларга тиг теккизмаслик ила бўлади, дейдилар.

Жумҳур уламо аҳли, жумладан, Ҳанафий, Моликий ва Шофеъий мазҳаби уламо аҳли эса, ушбу Ибн Умар розияллоҳу анҳунинг амаллари ҳақидаги ривоятни далил қилиб, соқолнинг ҳар одамнинг ўз тутамида бир тутам бўлиши суннатдир, ундан ортиғи қисқартирилади, дейдилар.

Уламо аҳли соқолни ҳаддан ташқари узайтириб юбориш суннатга хилофдир, деганлар. («Ихтиёр литаълийли ал-Мухтор» китоби, 4-жуз, 430 бет.)

Қарши тараф Ибн Умарнинг қилган иши ҳужжат бўла олмайди, дейдилар.

Бунга жавобан жумҳур уламо бундоқ ишни Ибн

Умардек зот Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга хилоф тарзда қилиши мумкин эмас, дейдилар.

Шу билан бирга, Имом Термизий ривоят қилган куйидаги ҳадиси шарифни ҳам келтирадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам соқолларининг ён томонидан ва узунидан олар эдилар».

Ушбу ҳадиси шарифга амал қилароқ, соқолни қискартиб, зиёда бўлиб кетган толаларни текислаб, атрофларини қириб-тўғрилаб юриш тавсия қилинади.

Масала яна ҳам тушунарлироқ бўлиши учун жонли бир мисол ҳам келтирайлик. 1419 ҳижрий сананинг Ражаб ойида Маккаи Мукаррамада Робитатул оламил исломийянинг таъсис мажлисининг навбатдаги йиллик йиғинида унинг аъзоси бўлганим учун иштирок этаётган эдим. Илмий мажаллалардан бирида чоп этилган мақола эътиборимни тортди. Унда худди сиз билан биз ҳозир ўрганаётган масала ҳақида сўз кетар эди.

Қисқача қилиб айтадиган бўлсак, шайх Муҳаммад Али Собуний соқол ҳақида жумхур уламанинг гаплари ва хужжатларини келтириб, рўзномада мақола чиқарган эканлар. Шайхлардан бири уни нотўғри санаб, соқолга тегмай ўстириш кераклигини таъкидлаб, юқорида биз ўрганиб ўтган далилларни келтирган, Ибн Умарнинг ишлари хужжат бўлмайди деб, шайх Собунийни тавба қилишга чақирган эди.

Ўшанда қиблагохимиз ҳам бирга эдилар. Шайх Муҳаммад Али Собунийни севишларини билганимдан аҳбоблардан бирига айтиб, у кишини ўтиришга таклиф қилишни сўрадим. Бирга ўтирдик. Ширин суҳбат бўлди. Фурсатини топиб:

«Ҳазратли шайх, оғайнингиз шайх жаноблари билан яна тортишибсиз? Мажаллада ўқидим. Сизни тавба қилишга чорлашган экан, нима қилувдингиз», дедим.

«Ҳа, соқол тўғрисидаги тортишувни айтасизми?»

Мақолани ёзгандан кейин сафарга кетган эдим. Келсам, шунақа гап. Рўзнома расмий равишда узр ҳам сўрабди», дедилар шайх Собуний.

«Жанобингиз нима қилдингиз?» дедим.

«Мен қўлимга қалам олиб шайхга хат ёздим. Хатимда, шунча гапингиз бор экан, нима учун фалон китобга ёзган таълиқларингизда индамай кетгансиз? Гап сиз ҳозир айтаётгандек жиддий бўлса, ўшанда айтишингиз, ёзишингиз илмий омонат эди. Ундан сўнг сиз ҳужжат қилиб келтираётган «соқолларни тўлиқ қўйинглар» ва «соқолни кўпайтириш» каби иборалар ила келган ҳадисларда соқолга тиғ текказиш ҳаром деган маъно йўқ. Уларда мўйлабни таги билан қириш ёки қисқартиришга хилоф ўлароқ соқолни ўстириш маъноси бор. Соқолни мутлақо текислаш ҳам мумкин эмас, деган маъно йўқ.

Ибн Умарнинг амалига келсак, у кишидек улуғ ва илмли саҳобий бу ишни ўзича, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга хилоф равишда қилмайди. Хусусан, сиз айтаётгандек, ҳаром ҳукми бўладиган нарса бўлса», дедим.

Шу ерга келганда гапга аралашиб:

«Бунинг устига Ибн Умар розияллоҳу анҳу саҳобалар ичида ўз тақвоси, илми ва каттаю кичик ҳар бир нарсада Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қилганларини такрорлашлари билан машҳур бўлганлар. Саҳобалардан фақат шу киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам нима қилган бўлсалар, айнаи ўзини такрорлар эдилар», дедим.

«Ҳа! Борақаллоҳ! Бу гап ажойиб бўлди. Бир куни Ибн Умар улов миниб кетаётиб бир жойга етганда очиқ, ҳеч нарса йўқ жойдан улов устида энгашиб ўтибдилар. Одамлар бу ишнинг сабабини сўрашган экан, бу ерда дарахт бор эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг остидан ўтганларида ҳозир мен энгашгандек энгашган эдилар. Мен ўша ишни дарахт кесилиб кетган

бўлса ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашиб, такрорладим, деганлар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бу даражада эргашадиган одам У зотга соқол масаласида ўзича хилоф қилиши мутлақо мумкин эмас», дедилар шайх Муҳаммад Али Собуний.

«Шайхим, мактубингизга жавоб бўлдим?» дедим.

«Ҳа, жавоб бўлди. Хушмуомалалик ила бўлди» «Хатингиз менга етиб келди. Аллоҳ сизни муродингизга етказсин, деб бошланган. Кейин, сиз келтирган далиллар ҳам ўринли, лекин бизнинг фикримизча, бу масала бўйича келган ҳадисларнинг умумий маъноси соқолга тиф теккизмасликни тақозо қилади, дейилган» деб айтдилар шайх Собуний.

Ҳанафий мазҳаби уламо аҳли мўйлабни ҳар жума куни қисқартириб туриш суннатлигини таъкидлаганлар.

Мўйлабнинг икки осилиб турадиган тарафининг ҳукми ҳам ўзиникига ўхшаш.

Мўйлабни қирқ кундан ортиқ қисқартмай юриш макруҳдир.

Ҳанафий уламо аҳли соқолнинг бир қабзадан узунини қисқартиб туриш суннатлигини таъкидлаганлар.

Ибн Обидийннинг Ҳаскафийдан нақл қилишича, мазкур иш вожибдир.

Соқолни яхшилаб парваришлаб юриш суннатдир. Уни қаровсиз қолдириш макруҳдир.

Соқолни тараб, унга хушбўй нарса суртиб юриш суннат.

Соқолда оқ пайдо бўлганда уни қорадан бошқа рангга бўйаш суннатдир. Уни қорага бўйаш макруҳ.

Ўзини улуғ ёшда қилиб кўрсатиш учун соқолни оққа бўйаш макруҳ. Соқолнинг оқини юлиш ҳам макруҳ.

Таҳорат ва ғуслда сийрак соқолли одам терига сув етказди. Серсоқол одам соқолини таҳлил қилиб ювади.

Таяммумда соқолининг бирор толасини ҳам қўймай

масҳ қилади.

2456- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شِبَارِهِ فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

2456. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:
«Ким мўйлабидан олмаса биздан эмас», дедилар.
Термизий ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Яъни, кофирларга тақлид қилиб мўйлабни олмай, қисқартмай юрса, мусулмонлардан бўлмайди.

2457- وَقَالَ أَنَسٌ $\frac{1}{100}$: وَقُمْتُ لَنِيَا فِي قَيْصِ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمِ الْأَظْفَارِ وَحَلْقِ الْعَانَةِ وَتَنْفِ الْإِبْطِ أَنْ لَا تَنْتُرِكَ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

2457. Анас розияллоҳу анҳу айтадилар:
«Биз учун мўйлабни қайчилаш, тирноқларни қисқартириш, қўлтиқни юлиш ва қовуқни қиришни қирқ кечадан кўпга қолдирмаслигимизга вақт белгиланган эди».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Албатта, бу ривоятда зикр қилинган вақт ўтиб кетиши мумкин бўлмаган вақтдир. Ундан олдин мазкур ишлар бажарилса, яхши бўлаверади. Айниқса, тирноқ олиш ва мўйлабни текислаш ҳар ҳафта қилиниши одат бўлиб қолган нарсалар. Ўтиб кетса, бўлмайди ҳам.

2458- عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تَحْتَبِ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهَا

النَّبِيُّ " : لَا تُنْهَكِي فَإِنَّ ذَلِكَ أَخْطَى لِلْمَرْأَةِ وَأَحَبُّ إِلَيَّ الْبَغْلُ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّبَرَانِيُّ وَالْحَاكِمُ وَلَفْظُهُ : كَانَتْ بِالْمَدِينَةِ امْرَأَةٌ يُقَالُ لَهَا أُمُّ عَطِيَّةَ تَخْتَلِفُ الْجَوَارِي فَقَالَتْ لَهَا النَّبِيُّ " : يَا أُمَّ عَطِيَّةَ اخْفِضِي وَلَا تُنْهَكِي فَإِنَّهُ أَنْضَرُ لِلْوَجْهِ وَأَخْطَى عِنْدَ الزَّوْجِ .

2458. Умму Атийя розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Бир аёл Мадинада хатна қилар эди. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам унга:

«Унча таг олма. Ана шундоқ бўлиши, аёл учун лаззатбахш ва эркак учун махбубдир», дедилар».

Абу Довуд, Табароний ва Ал-Ҳоким ривоят қилганлар.

Унинг лафзи:

«Мадинада Умму Атийя деган аёл бор эди. У қизларни хатна қиларди. Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам унга:

«Эй Умму Атийя, таг олма. Ана шундоқ бўлиши юзга жамол, эрга лаззат бахш этур», дедилар».

Шарҳ: Бу ривоятда қизларни хатна қилиш ҳақида сўз юритилмоқда. Бу иш Исломдан олдин ҳам иссиқ ўлкаларда кенг тарқалган одат эди. Биз ўрганаётган ҳадиси шарифдан қизларни хатна қилиш одатини динимиз ҳам иқрор қилгани кўриниб турибди. Бу ҳақда бошқа ривоятлар ҳам бор.

Имом Аҳмад ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Хатна эркакларга суннат, аёлларга иқромдир», деганлар.

Қизларни хатна қилганда улар жинсий аъзоларининг ичидаги ўсимтанинг учидан бир оз кесилади. Бу хатнанинг нима учун қилиниши ҳадиси шарифнинг матнида айтиб

ўтилди. Уламо аҳли қизларни хатна қилиш иссиқ ўлкаларга хос эканини ҳам таъкидлаб ўтганлар.

Ҳозирда қизларни хатна қилишга қарши ғарб-даги баъзи кучлар, хусусан, аёллар ташкилотлари катта сафарбарлик ўтказмоқдалар. Чунки ғарбликларнинг одатда миждозлари суёт бўлиши ҳаммага маълум. Улар бу нарсани Ислам дини томонидан аёлларни хорлаш, уларнинг соғлиғига зарар етказиш, деб васф қилмоқдалар. Бунга ғарбпараст шарқликлар ҳам қўшилишмоқда.

Энг қизиғи, баъзи биладиган кишиларнинг таъкидлашларича, ғарбнинг ўзида аёллар ўртасида жинсий алоқа пайтида ҳузурни зиёда қилиш мақсадида, баданнинг ҳассос жойларига, жумладан, жинсий аъзоларига тамға бостириш ёки шунга ўхшаш ишларни қилдириш кўпайиб бормоқда экан.

الشعر وترجيله

СОЧ ВА УНИНГ ПАРВАРИШИ ҲАҚИДА

2459- عَيْنُ أَنَسٍ 100 قَال: كَيَانَ رَسُولُ اللَّهِ- " يَضْرِبُ شَعْرَهُ مَنْكِبَيْهِ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

2459. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочлари икки елкаларига уриб турар эди».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

2460- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ شَعْرُهُ " إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو

2460. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочлари қулоқларининг юмшоқ жойларигача эди».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу икки ривоятни қўшиб хулоса чиқарадиган бўлсак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак сочлари қиска бўлган пайтда қулоқларининг юмшоқ жойига баробар бўлган. Ўсганда эса, икки елкаларига уриб турадиган бўлган. Ўша ҳолатга етганда қулоқларининг юмшоқ жойига баробар қилиб, қискартириб олганлар.

2461- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ¹ يُجِبُّ مُوَافَقَةَ

أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْبِدُونَ أَشْبَاعَهُمْ
وَكَانَ الْمُشِيرُكَونَ يَفْرِقُونَ رُءُوسَهُمْ فَسَدِلَ النَّبِيُّ ² نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَّقَ
بَعْدُ. رَوَاهُ الْخُمَسَةُ.

2461. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига амр қилинмаган нарсада аҳли китобларга мувофиқ иш қилишни яхши кўрар эдилар. Аҳли китоблар сочларини тушириб юришар эди. Мушриклар эса, бошларидан фарқ очар эдилар. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам пешона сочларини тушириб юрдилар. Сўнгра, кейинроқ фарқ очдилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ўша пайтда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар бутпараст мушриклар ва

аввал самовий китобга эга бўлган яҳудий ва насронийлар билан алоқада бўлар эдилар. Баъзи ишларда мазкур икки томондан бирини танлаш зарурати туғилиб қолар эди. Шунда мусулмонлар доимо аҳли китоблар томонини олар эдилар. Мисол учун, Рум ва Форс давлатлари уруш қилсалар, аҳли китоб бўлгани учун мусулмонлар румликларнинг тарафини олар эдилар. Чунки Ислом ҳам ўша аҳли китоблар ишининг охирги ва мукаммал нуқтаси эди. Ўша вақтдаги аҳли китоблар динлари ва илоҳий китобларини бузган бўлсалар ҳам, мусулмонларга мушриклардан кўра яқинроқ эдилар. Шунинг учун ҳам,

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига амр қилинмаган нарсада аҳли китобларга мувофиқ иш қилишни яхши кўрар эдилар».

Албатта, Аллоҳдан амр келган ишларда бошқаларнинг қилмишига ҳеч қандай эътибор йўқ. Аммо баъзи ишларда Аллоҳнинг амри йўқ бўлса, худди ўша ишни мушриклар бир хил, аҳли китоблар бошқа хил қиладиган бўлсалар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳли китобларнинг услубини танлар эдилар. Жумладан, сочни тарашда,

«Аҳли китоблар сочларини тушириб юришар эди».

Яъни, аҳли китоблар пешоналаридан фарқ очмай сочларини олдинга тушириб юрар эдилар.

«Мушриклар эса, бошларидан фарқ очар эдилар».

Яъни, пешонадан фарқ очиб, сочни икки ён томонга тараш мушрикларнинг иши эди.

Бу масалада Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга амр ҳам келмаган эди.

«Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам пешона сочларини тушириб юрдилар».

Бу билан аҳли китобларга мувофиқ иш тутиб, мушрикларга хилоф қилдилар. Вақти соати етиб У зотга Аллоҳ таолонинг амри келганда эса,

«Сўнгра, кейинроқ фарқ очдилар».

Оиша онамиз розияллоҳу анҳодан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочларини ювиб, сўнг фарқ очиб тараб қўйишлари ҳақида бир неча ривоятлар келган.

2462- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَيَانَ رَسُولُ اللَّهِ-
"يُحِبُّ التَّيْمَنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي شِبَانِهِ كُلِّهِ فِي طُهُورِهِ وَتَرْجُلِهِ وَتَنْعُلِهِ
وَسَوَاكِهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

2462. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз ишларининг барчасида имкони борича ўнгдан бошлашни яхши кўрар эдилар: таҳоратларида ҳам, соч парваришларида ҳам, оёқ кийими кийишларида ҳам ва мисвок қилишларида ҳам».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу маънодаги ҳадиси шарифлар олдин ҳам ўрганилган. Мусулмон маданияти таълимоти бунга ўхшаш нарсаларнинг барчасида ўнг томонни афзал кўради. Ушбу ривоятда «соч парваришларида ҳам» деган гап борлиги учун ушбу жойда келтирилмоқда.

Ушбу ҳадиси шарифга амал қилишимиз лозимлигини айтиб ўтиришнинг ҳожати ҳам бўлмаса керак.

2463- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَوَّلٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ-
عَنِ التَّرْجُلِ إِلَّا غَبًّا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2463. Абдуллоҳ Ибн Музаффал розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бевақт соч парваришидан қайтарганлар».

Сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Баъзи кишилар бўлган-бўлмаганга вақтларини соч тараш билан ўтказишни одат қилганлар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўшандоқ нарсадан қайтарган эканлар. Ўз вақтида соч қараб, тартибга солиб олгани етарли. Бехуда ишга вақтни кетказмай, фойдали иш билан машғул бўлиш керак.

2464- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ¹/₁₀₀ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْقِنَعِ قِيلَ لَابْنِ عُمَرَ: وَمَا الْقِنَعُ قِيلَ: يُخْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ وَيُتْرَكُ بَعْضٌ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

2464. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қазаъдан қайтарганлар», деди у киши.

«Қазаъ нима?» дейилди Ибн Умарга.

«Бола сочининг баъзисини қириб, баъзисини қолдириш», деди у киши».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

2465- وَعَنْهُ قِيلَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى صَبِيًّا قَدْ خُلِقَ بَعْضُ شَعْرِهِ وَتُرِكَ بَعْضُهُ فَنَهَاهُمْ عَنْ ذَلِكَ وَقَالَ اخْلُثُوهُ كُلَّهُ أَوْ اتْرُكُوهُ كُلَّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2465. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир боланинг сочининг баъзисини қириб, баъзисини

қолдирилганини кўрдилар. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам уларни наҳйи қилдилар ва:

«Ҳаммасини қиринглар ёки ҳаммасини қолдиринглар», дедилар».

Абу Довуд ва Насаий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ўша пайтда жоҳилият жамиятининг бидъат-хурофотларининг сон-саноғи йўқ бўлганини яхши биламиз. Ана ўша номаъқулчиликлар ҳатто ёш болаларнинг сочини олдириш борасида ҳам бор эканлиги ушбу ривоятлардан билинмоқда. Агар ўхшатиш мумкин бўлса, авваллари бизда ҳам ёш болаларга кокил қўйиш одати бор эди. Сочни олиб келиб, маълум жойни ташлаб кетиларди. Бир неча бор олинмагандан сўнг ўша жойдаги соч ўсиб кетади. Кўпроқ кокил бирор мозорга атаб қўйилади. Бирор сўйиш олиб бориб ўша мозорда бирор таом пишириб улашилгандан сўнг кокилни олар эдилар. Ана ўшанга ўхшаш бидъат қадимги мушрикларда ҳам бўлган экан. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўшандан наҳйи қилмоқдалар.

Ушбу ривоятдан эркакларнинг сочларини тагидан қиртишлаб олдириб юришлари жоиз экани тушунилади.

Аммо аёлларга бу ишни қилишга рухсат йўқ.

Имом Насаий ривоят қилган ҳадиси шарифда:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам аёл киши сочини қирдиришидан наҳйи қилдилар», дейилган.

خضب الشعر

СОЧ БЎЯШ

2466- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ " قَالَ: إِنَّ الْيَهُودَ

وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

2466. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, яҳудий ва насоролар бўямайдилар. Бас, уларга хилоф қилингиз», дедилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Яъни, яҳудий ва насоролар соч-соқолларининг оқ тушган толаларини рангини бошқа рангга бўямайдилар. Сизлар, эй умматим, уларга хилоф қилиб, соч-соқолларингизнинг оқарган толаларини бошқа рангга бўянг, деганлари. Қайси рангга бўяшга рухсат йўқлиги келаси ҳадиси шарифда баён қилинади.

2467- وَأَيُّ بَابِي فُحَافَةٌ يَوْمَ فَتِيحِ مَكَّةَ وَرَأْسُهُ وَحِجَّتُهُ كَالثَّغَامَةِ

بَيَاضًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ " غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّيِّئَاتِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2467. *Абу Қухофа розияллоҳу анҳуни Макка фатҳи куни олиб келинди. Унинг соч-соқоли худди сағомадек оппоқ эди. Бас, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:*

«Бунинг бирор нарса ила ўзгартиринглар. Қорадан четландинглар», дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Абу Қухофа розияллоҳу анҳу» ҳазрати Абу Бакр Сиддиқнинг оталари. У киши мўмин-мусулмон бўлишларига қарамай ўта қариликлари ва кўзлари кўрмаслиги сабабидан ҳижрат қила олмай Маккаи Мукаррамада қолиб кетган эдилар. Маккаи Мукаррама

фатҳ этилган куни Абу Қўхофа розияллоҳу анҳуни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига зиёратга қўтариб олиб келишган. Шунинг учун ҳам, ушбу ривоятда:

«Абу Қўхофа розияллоҳу анҳуни Макка фат-хи куни олиб келинди», дейилмоқда.

«Унинг соч-соқоли худди сағомадек оппоқ эди».

«Сағома» гули ҳам, меваси ҳам оппоқ бўладиган ўсимлик.

Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Буни бирор нарса ила ўзгартиринглар. Қорадан четланинглар», дедилар».

Аслида кўпинча соч-соқолнинг оқи ҳинно(хина) билан ўзгартирилади. Шунинг учун соч бўяш ўрнига соч хиннолаш ҳам дейилади. Лекин ҳиннодан бошқа нарса билан бўлса ҳам жоиз. Фақат қора ранг бўлмаса, бас.

2468- وَسُئِلَ أَنَسٌ $\frac{1}{100}$ أَخْضَبَ النَّبِيُّ " قَالَ: لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ إِلَّا قَلِيلًا. وَفِي رَوَايَةٍ: إِنَّهُ لَمْ يَخْضِبْ لَوْ شِئْتُ أَنْ أُعِدَّ شَمْبَطَاتِهِ فِي حَيَاتِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ. وَلَفْظُهُ: لَمْ يَخْضِبْ إِلَّا مِمَّا كَانَ الشَّمَطُ عِنْدَ الْعَفْفَةِ يَسِيرًا وَفِي الصُّدْعَيْنِ يَسِيرًا وَفِي الرَّأْسِ يَسِيرًا.

2468. Анас розияллоҳу анҳудан:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бўяганмилар?» деб сўралди.

«У зот озгинагина оқликка етганлар, холос», деди у.
Бошқа бир ривоятда:

«Албатта, У зот бўямаганлар. Агар хоҳласам, соқолларидаги оқ толаларни санай олардим», дейилган.

Икки шайх ва Насайй ривоят қилганлар.

Насайининг лафзида:

«У зот бўямаганлар. Фақатгина анфақада бир оз, икки яноқда бир оз ва бошда бир оз яккам-дуккам оқлик бор эди», дейилган.

Шарҳ: «Анфақа» - пастки лабнинг остида, ўртада, жағнинг устида ўсиб турадиган толалар.

Ривоятлардан кўриниб турибдики, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг соч-соқоллари сезиларли оқармаган ҳолларида вафот этган эканлар. Олтимиш уч ёшларида бу ҳолда бўлишлари ҳам ҳозирги шароитга солиштирадиган бўлсак, нодир ҳисобланади. Эҳтимол, ўша давр учун ҳам нодир бўлгандир. Чунки баъзи ривоятларда зикр қилинишича, ҳазрати Абу Бакр ва ҳазрати Умар розияллоҳу анҳумолар икковлари ҳам «хизоб»-соч бўяш иши қилган эканлар.

2469- وَقِيلَ ابْنُ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ كَيَانَ النَّيُّ " يَلْبِسُ النَّعَالَ
السَّبَبِيَّةَ وَيُصَبِّرُ لِحْيَتَهُ بِالنُّزْسِ وَالزَّعْفَرَانِ وَكَيَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِثٍ وَالنَّسَائِيُّ.

2469. Ибн Умар розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам туки йўк кавшни кияр ва соқолларини варас ҳамда заъфарон ила сарғайтирар эдилар. Ибн Умар ҳам шундоқ қилар эди».

Абу Довуд, Бухорий ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: «Варас» Яманда ўсадиган сариқ гулли ўсимлик. У билан бўялган нарса қизғиш тус олади.

Бу ривоят олдингисига зид маънони келтирмоқда. Уламо аҳли ривоятларни яхшилаб ўрганиб чиққанларидан кейин, Анас розияллоҳу анҳу ушбу, кейинги ривоятда зикр қилинган ишдан беҳабар қолганлар, шунинг учун

ўзларининг билганларини ривоят қилганлар, дейишган.

2470- وَقَالَ أَبُو رَمْثَةَ $\frac{1}{100}$: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَا وَأَبِي وَكَانَ قَدْ لَطَخَ لِحْيَتَهُ بِالْحِنَاءِ.

2470. Абу Римса розияллоху анху айтадилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига отам билан келдим. У зот соқолларини хинно билан бўяб олган эдилар».

Шарҳ: Мана шу иш машхур ва кенг тарқалган. Ҳозирда ҳам кўпчилик соқолини хиннолайди. Кўпчилик мусулмон халқларда соқолни бўяш истилоҳи йўқ, балки соқолни хиннолаш истилоҳи машхур.

2471- عَيْنُ أَبِي ذَرٍّ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قِيلَ: إِنَّ أَحْسَنَ مَا غُيِّرَ بِهِ هَذَا الشَّيْبُ الْحِنَاءُ وَالْكُتْمُ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2471. Абу Зарр розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ушбу оқликни ўзгартириш учун энг яхши нарса хинно ва катамдир», дедилар».

Иккисини Сунан эгалари ривоят қилган.

Шарҳ: «Катам» Яманда ўсадиган ўсимлик бўлиб, бўялганда қора ранг беради. Уни хинно билан аралаштириб бўялганда эса, қизғиш-қорамтир ранг ҳосил бўлади.

2472- عَيْنُ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قِيلَ: يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّيِّئَاتِ كَحَوَاصِلِ الْحِمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ

الْجَنَّةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2472. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Охирги замонда соч-соқолини кабутарнинг жиғилдонига ўхшатиб қорага бўяйдиган қавмлар бўлур. Улар жаннатнинг ҳидини ҳам ҳидламаслар», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги «кабутарнинг жиғилдонига ўхшатиб» деган маънони, уламо аҳли икки хил тушуниш мумкин, дейдилар.

Биринчиси, охирги замонда бир қавмлар чиқадики, улар соқолни фақат жағларига худди кабутарнинг жиғилдонига ўхшатиб қўядилар. Бунда, суннатга хилоф қилиб, фақат ияккагина соқол қўйиш ҳам қораланган бўлади.

Иккинчиси, охирги замонда бир қавмлар чиқадики, улар соқолни худди кабутарнинг жиғилдонига ўхшатиб қорага бўяб юрадилар.

Демак, икки мазкур иш ҳам яхши эмас экан. Уламо аҳли соч-соқолни қорага бўяш ҳақидаги барча далилларни чуқур таҳлил қилиб чиққанларидан кейин соч-соқолни қорага бўяш макруҳ, деган қарорга келишган.

2473- سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ خِضَابِ الْحِنَاءِ

فَقَالَتْ: لَا بَأْسَ بِهِ وَلَكِنْ أَكْرَهُهُ كَانَ حَبِيْبِي " يَكْرَهُ رِيحُهُ.

2473. Оиша розияллоҳу анҳодан ҳинно ила бўяш ҳақида сўралди. У киши:

«Ҳечқиси йўқ. Лекин мен ёқтирмайман. Чунки ҳабибим соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг ҳидини

ёқтирмас эдилар», дедилар».

Шарх: Соколга тегишли маълумотларни аввал келтирдик. Энди уламо аҳли соч ҳақидаги ҳужжат ва далилларни жамлаб таҳлил қилиб чиқиб, тартибга солган ҳукмлардан баъзиларини зикр қиламиз;

1. Инсоннинг сочи ўзида турганида ҳам, олинганидан кейин ҳам покдир.

2. Инсоннинг сочини сотиб ёки бирор нарса учун ундан фойдаланиб бўлмайди.

3. Вафот этган одамнинг сочини олиб бўлмайди.

4. Киши ўз сочини яхшилаб парваришлаб юриши лозим.

5. Сочни ўстириб ёки ҳаммасини олдириб юриш жоиз.

6. Кокил қўйиш жоиз эмас.

7. Соч қўйган одамлар уни икром қилишлари лозим. Ювиб, тараб, мойлаб юриш билан.

8. Сочнинг оқини юлиш макруҳ.

9. Сочни қоп-қора рангдан бошқа рангга бўяш жоиз.

10. Улама соч қилиш ҳаром.

2474- وَعَنْهَا قَالَتْ: أَوْمِتِ امْرَأَةً مِنْ وَرَاءِ سِتْرِ بَيْدِهَا كِتَابٌ

إِلَى رَسُولِ اللَّهِ " فَقَبَضَ يَدَهُ فَقَالَ: مَا أَذْرِي أَيْدُ رَجُلٍ أَمْ يَدُ امْرَأَةٍ

قَالَتْ: بَلِ امْرَأَةٌ قَالَتْ: لَوْ كُنْتُ امْرَأَةً لَعَيَّرْتُ أَظْفَارَكَ يَغْنِي بِالْحِنَاءِ.

رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2474. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Бир аёл парда ортидан қўли ила Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламга мактуб узатди. Бас, У зот қўлларини тортидилар ва:

«Билмадим, бу эркакнинг қўлими, аёлнинг қўлими?» дедилар.

«Аёлнинг кўли», деди у.

«Аёл бўлсанг, тирноқларингга ҳинно қўйиб олсанг бўлмасмиди», дедилар У зот».

Иккисини Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Яққол кўриниб турибдики, Исломда аёл кишиларнинг ўзларига қарашларига, гўзаллик ва латофатларини турли йўллар билан сақлаш, парвариш қилишларига катта эътибор берилган. Ҳаддан ошмай, меъёрида пардоз ишларининг ўрнига қўйилиши тарғиб қилинган.

يَحْرُمُ الْوَصْلَ وَالْوَشْمَ وَنَحْوَهُمَا

УЛАМА, ВАШМ ВА ШУ КАБИЛАР ҲАРОМ

2475- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ.

2475. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ улама қилувчи аёлни ҳам, улама қилдирувчи аёлни ҳам ва вашм қилувчи аёлни ҳам, вашм қилдирувчи аёлни ҳам лаънатласин», дедилар».

Шарҳ: «Улама қилувчи аёл» аёлларга улама соч қилиб, улаб қўядиган аёл.

«Улама қилдирувчи аёл» ўзидаги бор табиий сочга каноат қилмай ясама соч улатиб олишга интилган аёл.

Ушбу ҳадиси шарифнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан айтилишига ўша пайтда бўлиб ўтган бир ҳодиса сабаб бўлган экан. Бир аёл

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менинг келин бўлаётган қизим бор. Қизамиқдан айнйиб сочи титилиб кетган, улама қилсам бўладими?» деб сўраган. Ана ўшанда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу ҳадиси шарифни айтганлар.

Ўша пайтда жоҳилият аёллари ҳар доимдагидек ўзларига сохта жамол орттириш учун турли ҳийла-найрангларни ишлатар эдилар. Сочларини ўта чиройли қилиб кўрсатиб, кўпчиликнинг эътиборини тортиш учун улама сочлар қилишар эди. Бу ишни баъзи аёллар ўзларига касб қилиб олган эдилар. Аёлларнинг сочларига улама қилиб даромад топар эдилар. Сочига улама қилдирмоқчи бўлган аёллар уларнинг олдига келиб, мақсадларини айтсалар, улар соч улаш ишини амалга оширар эдилар. Шундоқ қилиб, сохта гўзалликка эришилар эди. Бу ишни қилган аёл ўзини ҳам, ўзгани ҳам алдар эди.

Айниқса, ушбу ҳадиси шарифнинг айтилишига сабаб бўлган ҳодисадагига ўхшаб, келин тараф куёв тарафни алдаши кўпроқ бўлган бўлса ажаб эмас.

Шунингдек, «вашм»—ясама хол кўйиш ҳам авж олган эди. Аёллар сохта чирой иштиёкида ўзларининг соғ баданларини игна ила тештириб қон чиқариб жароҳат ўрнига сурма ёки шунга ўхшаш бирорта модда сепиб ясама хол ёки турли белгилар қилар эдилар. Аввалги ишдагидек бунини ҳам амалга оширадиган уста аёллар бор эди. Ким сохта хол қўйдирмоқчи бўлса, ўшаларга мурожаат қиларди.

Ушбу ҳадиси шариф ила Ислом бундоқ номаъқул ишларни ҳаром қилди.

2476- وَسُمِعَ مُعَاوِيَةُ عِيَامَ حَجِّ وَهُيَوَ عَلَى الْمَنَبْرِ وَيَبْدِيهِ قُصِيَّةٌ

مِنْ شَعَرٍ وَيَقُولُ: أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ **”** يَنْهَى عَيْنَ مِثْلِ هَذِهِ وَيَقُولُ إِنَّمَا هَلَكْتَ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَبْذِهِ نِسَاؤُهُمْ. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ. وَزَادَ الشَّيْخَانِ: مَا كُنْتُ أُرَى أَنَّ أَحَدًا يَفْعَلُهُ إِلَّا الْيَهُودَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ **”** بَلَعَهُ فَسَمَّاهُ الزُّورَ.

2476. Ҳаж қилган йили Муовия минбарда бир тутам сочни ушлаб туриб:

«Уламоларингиз қани! Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мана шунинг мислидан наҳйи қилганларини ва:

«Бани Исроил уларнинг аёллари мана шуни тутганларидан ҳалок бўлганлар, холос», деганларини эшитганман», деди».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Икки шайх қуйидагини зиёда қилган:

«Буни яхудийлардан бошқа бирор киши қилмаса керак, деб ўйлардим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига хабари етганда буни, алдов, деб атаганлар».

Шарҳ: Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу Шомда туриб халифалик қилганлар. Шунинг учун кўп ҳаж қилиш имконлари бўлмаган. Ҳаж қилган йили эса ушбу ривоятдаги каби тарих бўлиб қолган.

Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу хутба қилган жойнинг жонкуяр кишилари у кишига одамлар ношаръий иш қилаётганлари ҳақида шикоят қилиб, гапларининг далили сифатида улама сочни у кишининг олдиларига олиб келиб, қўлларига берган. Бу ҳолдан ташвишга тушган халифа минбарга ўша улама сочни кўтариб чиқди ва:

«Уламоларингиз қани! Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мана шунинг мислидан наҳйи

қилганларини ва:

«Бани Исроил уларнинг аёллари мана шуни тутганларидан ҳалок бўлганлар, холос», деганларини эшитганман», деди».

У кишининг бу гапларидан қайси юртда бирор ношаръий иш юзага чиқса, энг аввал ўша юртнинг уламеси маломат қилиниши тушунилади. Ҳақиқатда уламоларнинг масъулиятлари жуда ҳам катта. Ахир улар анбиёларнинг меросхўрлари. Шариатнинг ходимлари. Уларнинг ҳар бири ўз жамиятидаги каттаю кичик нарсадан кечаю кундуз хабардор бўлиб туриши, шариат кўрсатмасидан заррача оғиш бўлса, дарҳол огоҳлантириши лозим.

Бани Исроил ўтган умматлар ичида энг катта ва кучли уммат бўлгани сир эмас. Аммо шундоқ бўлса ҳам, вақти-соати келиб ўша уммат ҳалокатга учради. Унинг ҳалокатга учрашининг бир қанча сабаблари бўлиб, ана ўшалардан бири, уларнинг аёллари тўғри йўлдан чиқиб, ҳар хил ҳийла ва алдамчилик йўллариини тутганлари, жумладан, сохта сочлар ясаб, кўпчилиқни алдаганлари экан.

Ушбу ривоятга икки шайх-имом Бухорий ва имом Муслимлар қилган зиёдада мазкур манфур амал яна ҳам очикроқ васф қилинади.

«Буни яҳудийлардан бошқа бирор киши қилмаса керак, деб ўйлардим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига хабари етганда буни, алдов, деб атаганлар».

Халифа Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу улама соч қилиш ғоят ёмон иш, бу ишни яҳудийлардан бошқалар қилмаса керак, деб ҳаёл қилиб юрар эканлар. Аммо ўз қавмлари ичида бу ишнинг бўлаётганини кўриб ғазаблари жунбуш урибди.

Дарҳақиқат, улама соч қилиш, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларидек, алдовдан бошқа нарса эмас.

2477- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - $\frac{1}{100}$ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَائِمَاتِ
وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ
الْمُعَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ
وَكَبَانَتْ تَقْرِأُ الْقُرْآنَ فَبَاتَتْهُ فَكَلَّمَتْهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَمَا لِي لَا أَلْعَنُ مِمَّنْ
لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ " وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا
بَيْنَ لَوْحِي الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ فَقَالَ: لَيْسَ كُنْتَ قَرَأْتِهِ لَقَدْ وَجَدْتِهِ
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (س) وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا
فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ أَلَا نَقَالَ:
اذهبي فإِنظري فإِذَا دَخَلَتْ عَلَى امْرَأَتِهِ فَلِمَ تَرَى شَيْئًا فَجَاءَتْ إِلَيْهِ
فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا فَقَالَ: أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَمْ يُجَامِعْهَا. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

2477. Абдуллоҳ розияллоху анху:

«Аллоҳ хусн учун вашм қилувчи аёлларни, вашм қилдирувчи аёлларни, мўйчинак ила терувчи аёлларни, мўйчинак ила тердирувчи аёлларни ва тиш орасини очувчиларни, Аллоҳнинг яратганини ўзгартувчиларни лаънатласин», деди.

Бу гап Бани Асадлик Қуръон кироат қиладиган Умму Яъқуб исмли аёлга етди. У келиб бу ҳақда сўради. Бас, у:

«Нима учун Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам лаънатлаган кимсани лаънатламас эканман.

Ҳолбуки, бу Аллоҳнинг китобида бор», деди.

«Батаҳқиқ, муҳафнинг икки муқоваси ичидаги нарсани ўқидим. Буни топмадим», деди аёл.

«Агар яхшироқ ўқиганингда уни топар эдинг. Аллоҳ таоло: «Расул сизга нени берса, олингиз ва У сизни недан қайтарса, қайтингиз», деган», деди у.

«Шу нарсадан баъзисини сенинг хотинингда бор деб ўйлайман», деди аёл.

«Бориб, назар сол», деди у. Аёл унинг хотини олдига кириб, ҳеч нарса кўрмади ва қайтиб келиб:

«Бирор нарса кўрмадим», деди.

«Аммо ўша нарса бўлганида у билан жам бўлмас эдик», деди Абдуллоҳ».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ривоятни синчиклаб ўргансак, муолажа қилинаётган масалага оид кўпгина нозик тарафларни англаб олишимиз мумкин.

Маълумки, ривоятларнинг аввалидан келадиган «Абдуллоҳ»дан мурод улкан саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудирлар. У киши аёллар ичида содир бўлиб турадиган баъзи ношаръий ишларнинг сабабчиси бўладиган аёлларни қоралаб:

«Аллоҳ ҳусн учун вашм қилувчи аёлларни, вашм қилдирувчи аёлларни, мўйчинак ила терувчи аёлларни, мўйчинак ила тердирувчи аёлларни ва тиш орасини очувчиларни, Аллоҳнинг яратганини ўзгартирувчиларни лаънатласин», деди».

Ушбу жумлада беш турли аёллар лаънатланмоқда:

1. «Вашм қилувчи аёлларни»

2. «Вашм қилдирувчи аёлларни»

Бу икки тоифадаги аёллар кимлигини аввал ўрганганмиз.

3. «Мўйчинак ила терувчи аёлларни»

Булар мўйчинак ила аёлларнинг қошлари, пешоналари,

юзларидаги толаларни терадилар.

4. «Мўйчинак ила тердирувчи аёлларни»

Булар чиройли кўриниш мақсадида қошлари атрофидаги толаларни мўйчинак ила тердириб, қошларини ингичка килдирадилар. Шунингдек, бошқа жойларидаги толаларни ҳам тердирадилар.

5. «Тиш орасини очувчиларни»

Булар соғ тишларини эговлаб орасини очишади.

Мазкур ишларнинг ҳаммасини ривоятда айтилганидек «хусн учун» қилинса, лаънатга қолинади.

Чунки бу ишларни «хусн учун» қилувчилар - «Аллоҳнинг яратганини ўзгартирувчилар»дир.

Аммо зарурат юзасидан, хасталик туфайли бўлса, жоиз.

Ҳазрати Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхунинг бу гаплари атрофга тарқалди.

«Бу гап Бани Асадлик Қуръон қироат қиладиган Умму Яъқуб исмли аёлга етди. У келиб бу ҳақда сўради».

Гапнинг сиёқидан Умму Яъқуб розияллоҳу анҳо ушбу масалада Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳадиси шарифлар ворид бўлганидан беҳабар бўлганлару, бу Абдуллоҳнинг ўзидан чиққан гап, деб у киши билан тортишгани келганга ўхшайдилар. У кишининг «нимага аёлларни лаънатламоқдасан?!» қабилидаги гапларига Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу:

«Нима учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам лаънатлаган кимсани лаънатламас эканман. Ҳолбуки, бу Аллоҳнинг китобида бор», деди».

Бу билан Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Умму Яъқуб розияллоҳу анҳога мазкур ишларни қилган аёлларни аслида ўзи эмас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам лаънатлаганларининг хабарини берди. Шу билан бирга, у киши Умму Яъқубнинг Қуръони Каримдан яхши хабардор

зот эканларини эътиборга олиб, «ҳолбуки, бу Аллоҳнинг китобида бор», деди».

Умму Яъқуб розияллоҳу анҳо бу гапни тўғрисида тушуниб:

«Батаҳқиқ, мусхафнинг икки муқоваси ичидаги нарсани ўқидим. Буни топмадим», деди».

Яъни, Қуръони Каримнинг ҳамма оятларини яхшилаб ўрганганман, унда сен лаънатлаган беш тоифа аёлларни лаънатлаш маъноси йўқ, деган гапни айтди.

Шунда Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу юқоридаги гапдан нимани ирода қилаётганларини очиқ баён қилдилар:

«Агар яхшироқ ўқиганингда уни топар эдинг. Аллоҳ таоло: «Расул сизга нени берса, олингиз ва У сизни недан қайтарса, қайтингиз», деган», деди у».

Мана шу ояти каримага асосан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ворид бўлган ҳар бир шаръий нарсани олмоғимиз ёки тарк қилишга амр қилинган нарсани тарк қилмоғимиз лозим. Модомики, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур ишларни қилган аёлларни лаънатлаган эканлар, биз ҳам уларни лаънатламоғимиз керак. Шунинг учун мен айтган гаплардан аччиғинг чиқмасин, аслида у гапларни мен эмас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганлар, дедилар.

Лекин Умму Яъқуб розияллоҳу анҳо ҳам бўш келмади. Бўлаётган баҳсни давом эттириб, Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳуга:

«Шу нарсадан баъзисини сенинг хотинингда бор деб ўйлайман», деди аёл».

Умму Яъқубнинг тушунчаси бўйича мазкур қалбаки ишларни ҳамма хотинлар қилишлари турган гапга ўхшайди. Шунинг учун у киши Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳуни нозик жойидан тутмоқчи бўлиб, юқоридаги гапни айтди. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу

анху:

«Бориб, назар сол», деди».

Яъни, менинг хотиним ҳам ўша шариат ҳаром қилган ишлардан баъзисини қилди деб хаёл қилаётган бўлсанг, бориб хотинимга назар сол, яхшилаб кара, ўша даъво қилаётган нарсалардан қай бири кўрар экансан, дедилар.

«Аёл унинг хотини олдига кириб ҳеч нарса кўрмади ва қайтиб келиб:

«Бирор нарса кўрмадим», деди».

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Исломга фақат ўзлари эмас, балки оила аъзолари ила биргаликда амал қилишлари аён бўлди. У киши шариат ишларида оилаларига ҳам қаттиқ турганларини Умму Яъқубга айтган қуйидаги гапларидан ҳам билиб олсак бўлади.

«Аммо ўша нарса бўлганида у билан жам бўлмас эдик», деди Абдуллоҳ».

Яъни, агар хотиним ўша шариат ҳаром қилган ишлардан бирортасини қилган бўлганида, ажраб кетган бўлар эдик. Ундоқ хотинни мен дарҳол талоқ қилардим.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Вашм қилиш ҳаром экани.
2. Вашм қилдириш ҳаром экани.
3. Мўйчинак ила аёлларнинг қош ва бошқа тукларини териш ҳаром экани.
4. Мўйчинак ила қош ва бошқа тукларини тердириш ҳаром экани.
5. Эговлаб ёки бошқа услуб ила тишларнинг орасини очиш ҳаром экани.
6. Мазкур ишларни ҳусн учун қилиш ҳаромлиги. Шаръий узр ила қилса, жоиз.
7. Мазкур ишларни ҳусн учун деб қилиш Аллоҳ таолонинг яратганини ўзгартириш ҳисобланиши.
8. Аёллар ичида Қуръони Каримни яхши ўрганиб, ном чиқарган шахслар бўлгани.

9. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам айт-ган гапга ўхшаш гапни айтиш мумкинлиги.

10. Ўша пайтда аёллар ҳам шаръий масалаларда эркаклар билан тортишгани.

11. Бевосита зикр қилинмаган нарсани ҳам асли Қуръони Каримда бўлса, бу Қуръони Каримда бор, деб айтилса жоизлиги.

12. Олим ва муқтадо кишилар бирор ҳукмни айтишдан олдин ўша ишни ўзи ва оила аъзолари қандок бажараётганларига бир назар солиб олиши кераклиги.

13. Эр ўз хотинига шариат ҳаром қилган ишни қилишга йўл қўймаслиги лозимлиги.

Ушбу мавзуда сўз кетар экан, шариатимиз Аллоҳ таоло яратган асил хилқатни ўзгартиришни, сохта чирой ҳосил қилиб ўзгаларни алдашни ҳаром қилганини алоҳида таъкидламоқ лозим. Чунки бунга ўхшаш ишлар Аллоҳ таоло яратган нарсани ўзгартириш, Яратганнинг иродасига қарши чиқиш билан баробар. Ундан сўнг бу каби нарсаларда қаллобликка ўрганган киши бошқа нарсаларда қаллоблик қилмасмиди? Албатта, қилади. Оқибатда ҳозиргига ўхшаб ҳамма нарса қаллобликдан иборат бўлиб қолади.

Ислом инсонларнинг гўзалликка интилишини тўғри баҳолайди. Балки, уларни гўзалликка ундайди. «Албатта, Аллоҳ гўзалдир ва гўзалликни севади», дейилади ҳадиси шарифлардан бирида. Лекин Аллоҳ таоло халқ қилган нарсани бузиш гўзаллик ҳисобланмайди. Балки табиати бузуқлик бўлади. Бўлмаса, соғ турган тишни эговлаб, бир қисмини олиб ташланар эдими? Бўлмаса, Аллоҳ таоло ато қилган табиий сочи туриб, турли қилларни бошига улаб, ўзича хурсанд бўлиб юрармиди? Бўлмаса, соғ танасини игна билан жароҳатлаб, жароҳат устига ранг сепиб, терисини бузармиди?

2478- وَقِيَال سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ- وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ ﴿ لَا بَأْسَ
بِالْقُرَامِلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2478. Саъид ибн Жубайр ва Имом Аҳмад розияллоху анхумолар:

«Қаромилнинг ҳечқиси йўқ», деганлар.

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: «Қаромил» шохлари узун ва юмшоқ ўсимлик. Ана ўшандан сочпопук қилиб такса, ҳечқиси йўқ экан. Чунки у бировнинг сочи эмас. Унда алдов ва Аллоҳ таоло халқ қилган нарсани ўзгартириш йўқ. Уламои киром шунга ўхшаш бошқа нарсаларни ҳам сочга такса бўлаверади, деганлар.

2479- عَيْنُ أَبِي رَيْحَانَةَ ¹/₁₀₀ قِيَال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ- عَيْنُ
عَشِيرٍ عَيْنِ الْوَشِيرِ وَالْوَشِيمِ وَالنَّتِيفِ وَعَيْنُ مُكَامَعَةِ الرَّجُلِ الرَّجُلِ بَعْزٍ-
شِعَارٍ وَعَيْنُ مُكَامَعَةِ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةُ بَعْزٍ شِعَارٍ وَأَنْ يَجْعَلَ الرَّجُلُ أَسْفَلَ
ثِيَابِهِ حَرِيرًا مِثْلَ الْأَعَاجِمِ أَوْ يَجْعَلَ عَلَى مَنْكَبَيْهِ حَرِيرًا أَمْثَالَ الْأَعَاجِمِ
وَعَيْنُ النَّهْيِ وَعَيْنُ زُكُوبِ النُّمُورِ وَلُيُوسِ الْحَيَوَاتِيمِ إِلَّا لِتَذِي سُلْطَانٍ.
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2479. Абу Райҳона розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ўн нарсдан наҳйи қилдилар; тишни эговлашдан, вашмдан, оқ толаларни юлишдан, икки эр киши кийимсиз бирга ётишидан, икки аёл кийимсиз бирга ётишидан,

кишининг ажамларга ўхшаб кийимининг этак қисмига ипак улашидан, ажамларга ўхшаб икки елкасини ипакдан қилишдан, талончиликдан, йўлбарсни минншдан ва ҳукмдор бўлмаганнинг узук тақишидан».

Абу Довуд ва Насаий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари Абу Райҳона розияллоҳу анҳунинг исмлари Шамъун ал-Ансорий экан. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мавлоларидан деган гаплар ҳам бор.

Ушбу ривоятда зикр қилинган, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам наҳйи қилган ўн нарсани бирма-бир кўриб чиқайлик.

1. «тишни эговлаш»

Бунда ўша вақтда тишни ўткир, оппоқ қилиб кўрсатиш учун эговлаш кўзда тутилган. Бундоқ иш тишнинг касалланиб ишдан чиқишига сабаб бўлишига ҳозирги табиблар энди тушуниб етдилар. Шунинг учун тишнинг устидаги табиий қопламни асраш учун тинмай тушунтириш ва тарғибот ишлари олиб бормоқдалар. Бизда эса бу нарса минг беш юз илгари шариат ҳукми даражасига кўтариб айтилган ва унга амал қилинган.

2. «вашм»

Бу масалани аввал батафсил ўргандик.

3. «оқ толаларни юлиш»

Яъни, соч ва соқолда пайдо бўлган оқ толаларни юлиб, ўзини ёш қилиб кўрсатишга уриниш.

4. «икки эр киши кийимсиз бирга ётиши»

Бу иш эркаклар орасида жинсий бузуқликка олиб келади.

5. «икки аёл кийимсиз бирга ётиши»

Бу иш ҳам аёллар орасида ўзаро жинсий бузуқлик келиб чиқишига сабаб бўлади.

6. «кишининг ажамларга ўхшаб кийимининг этак қисмига ипак улаши»

Бу масалани ҳам ўз ўрнида ўргандик. Тўрт энлик микдоригача рухсат бор. Ундан ортиғи мумкин эмас.

7. «ажамларга ўхшаб икки елкасини ипакдан қилиш»

Бу масала ҳам ўзидан олдингисининг узвий давоми.

8. «талончилик»

Бировнинг мол-мулкини талаш мумкин эмас.

9. «йўлбарсни миниш»

Бу ерда тирик йўлбарсни миниш ҳақида гап кетаётгани йўқ. Бу амримаҳол нарсас. Бу ерда йўлбарс терисини тўшаб, устида ўтириш ҳақида гап кетмоқда.

10. «ҳукмдор бўлмагanning узук тақиши»

Чунки, ҳукмдор ундан муҳр қўйиш учун фойдаланади. Ҳукмдор бўлмаган зийнат учун тақади, холос.

Уламо аҳли охирги икки нарсдаги наҳйи танзиҳ-тақво учун, аввалги саккизтаси таҳрим-ҳаром учун деганлар.

الجلال

ҚЎНҒИРОҚЛАР

2480- دَخَلَتْ مَوْلَاهُ لِلزَّيْرِ بِابْنَةِ لَهُ إِلَى عُمَرَ $\frac{1}{100}$ وَفِي رِجْلِهَا أَجْرَاسٍ فَقَطَعَهَا عُمَرُ وَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ مَعَ كُلِّ جَرَسٍ شَيْطَانًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ.

2480. Зубайрнинг озод қилган чўриси унинг қизини олиб, Умарнинг хузурига кирди. Унинг оёқларида қўнғироқчалар бор эди. Бас, Умар уларни кесиб ташлади-да:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳар бир

кўнғироқ бирла бир шайтон бор, деганларини эшитганман», деди».

Абу Довуд ва Муслим ривоят қилганлар.

Шарҳ: Арабларда аёл-қизларнинг кўл-оёқларига тилло ёки кумуш кўнғироқчалар тақиш одатлари бор эди. Ушбу ривоятда ҳам ўша одатга биноан, оёққа тақилган кўнғироқларга Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу қандок муносабатда бўлганлари ҳақида сўз кетмоқда.

Аслида бу Ҳазрати Умарнинг муносабати эмас, шариати Исломнинг ҳукмидир. Ҳазрати Умар ўша ҳукмга амал қилдилар, холос. Ҳар бир кўнғироқ бирла бир шайтон бўлиши кўнғироқ шайтоннинг иши эканлигини билдиради.

2481- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - " قَالَ: لَا

تَصْبِحُ الْمَلَائِكَةُ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخْلِيُّ.

2481. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фаришталар ит бор ва кўнғироқ бор рафикликла бирга бўлмаслар», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу икки нарсадан фаришталар ҳазар қилар эканлар. Шунинг учун ушбу икки нарса қаерда бўлса, ўша ерда фаришталар ҳозир бўлмас эканлар.

2482- وَدَخَلَ عَلَيَّ عَائِشَةُ بَجَارِيَةٍ وَعَلَيْهَا جَلَاجِلٌ يُصَوِّتُنَ

فَقَالَتْ: لَا تُدْخِلْنَهَا عَلَيَّ إِلَّا أَنْ تَقْطَعُوا جَلَاجِلَهَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ

” يَقُولُ: لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ جَرْسٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2482. Оишанинг ҳузурига бир қизчани олиб кирилди. Унинг оёқларидаги қўнғироқлар овоз чиқариб турар эди. Бас, у:

«Зинҳор уни, қўнғироқларини кесиб ташламай туриб, менинг олдимга олиб кирманглар! Мен Расулудлоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Қўнғироғи бор уйга фаришталар кирмас», деганларини эшитганман», деди».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Қўнғироқнинг бу тарзда ёктирилмаслиги, аввало у, ушбу ривоятларда айтилганидек шайтоннинг нарсаси, қолаверса, насороларнинг ўз динига, ибодатига даъват қиладиган нарсаси. Шунинг учун бизда зийнат учун қўнғироқ тақиш манъ қилинган. Аммо ҳожат учун бўлса, бировни чақириш, маълум вақтни билдириш учун бўлса, жоиз. Бу иш ҳам худди ит боқишга ўхшайди. Қимор учун, ҳавас учун ит ушлаб туриш ҳаром. Аммо қўриш учун, изкуварлик учун ва шунга ўхшаш манфаатли ишлар учун ит ушлаш жоиз.

يَحْرُمُ التَّشَبُّهُ بِالْغَيْرِ وَالزُّورِ

БОШҚАЛАРГА ЎХШАШ ВА ҚАЛБАКИЛИК ҲАРОМ

” 2483- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ-

الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.

2483. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам эркаклардан аёлларга ўхшашга уринганларни ва аёллардан эркакларга ўхшашга уринганларни лаънатладилар».

Шарҳ: Бу бобдаги эркакларнинг аёлларга ўхшашга уриниши юриш-туришда, гап-сўзда ва кийимда бўлади. Аёлларнинг эркакларга ўхшашга уринишлари ҳам худди шундоқ.

2484 - وَعَنْهُ قَال: لَعَنَ النَّبِيُّ " الْمُحْتَشِينَ مِّنَ الرِّجَالِ
وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِّنَ النِّسَاءِ وَقَالَ أَخْرِجُوهُمْ مِّنْ بُيُوتِكُمْ فَيَاخْرَجَ النَّبِيُّ
" فَلَانًا وَأَخْرَجَ عُمَرُ فَلَانًا. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

2484. *Яна ўша кишидан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам хотинчалиш эркакларни ва эркаксифат аёлларни лаънатладилар ҳамда:

«Уларни уйларингиздан хайдаб чиқаринглар», дедилар.

Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам фалончини хайдаб чиқардилар. Умар фалончини хайдаб чиқарди».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: «Хотинчалиш эркак» деганда аёлларга ўхшатиб юришга, гапиришга, кийинишга ҳаракат қиладиган эркаклар кўзда тутилади. Шунингдек, «эркаксифат аёллар» деганда ҳам сунъий равишда эркакларга ўхшаб кийинадиган, гапирадиган ва юрадиган аёллар кўзда тутилади. Агар табиий равишдаги сифат бўлса, бу ҳукмга дохил бўлмайди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Асжаша номли қора қулни хотинчалишлик қилгани учун шаҳардан чиқариб юборганлар.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу ўзларининг халифалик даврларида Монеъ исмли хотинчалишни шаҳардан ҳайдаб чиқарганлар.

2485- عَيْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: لَعِنَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَلَا يُبَيِّنُ دَاوُدَ وَالطَّبْرَانِيُّ: مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ.

2485. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларга ўхшаб либос кийган эркакни ва эркакларга ўхшатиб либос кийган аёлни лаънатладилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Абу Довуд ва Табароний қилган ривоятда:

«Ким бир қавмга тақлид қилса, у ўшалардандир», дейилган.

Шарҳ: Ўз қавми, ўз дини ва урф-одати туриб, бошқаларнинг турмуш тарзини, кийиниш ва ҳаётдаги бошқа нарсаларини устун қўйиб, жон-жаҳди билан уларга ўхшашга ҳаракат қилиш таъсирини ўтказмай қолмайди. Ўша одам «ҳар кимга ниятига яраша» қондасига биноан, ўзи тақлид қилган қавмдан бўлади. Кофирларга ўхшашни орзу қилиб уринган бўлса, кофирлардан бўлади. Фожирларга ўхшашга ҳаракат қилган бўлса, фожир бўлади ва ҳоказо...

Ислом уммати Аллоҳ таоло юборган таълимотларнинг энг мукаммалига, ҳар бир замон ва ҳар бир маконга муносиб таълимотга раво кўрилган умматдир. Аллоҳ таоло бу умматни бошқа барча умматлар устидан шохид қилиб қўйгандир. Аллоҳ таоло бу умматга ҳам, бир нарсада ўзига хосликни бериб қўйгандир. Шунинг учун ҳар бу умматга

ўзидан бошқаларга ўхшашга ҳаракат қилиш, ўзига Аллоҳ таоло осмондан тушириб берган нарсани қўйиб, бошқа миллатлар ердан чиқарган нарсаларни ҳавас қилиш мутлақо тўғри келмайди.

Ушбу ривоятнинг «Либос китоби»да келиши ҳам бежиз эмас. Кўриб турибмизки, бунда фақат кийим ҳақида эмас, балки ташқи қиёфани умуман қандоқ тутиш кераклиги ҳақида ҳам сўз кетмоқда. Сокол-мўйлабни қандоқ қўйишдан тортиб ҳаром тукларни киришгача, улама сочдан тортиб, тирноқни олишгача сўз юритилмоқда. Демак, ташқи қиёфа маданиятида ҳам ҳар ким ўзлигини унутмаслиги керак. Эркак киши эркаклигини, аёл киши аёллигини. Мусулмон мусулмонлигини.

Аёлларни бошқалардан ажратиб турадиган, уларнинг аёллигининг белги-аломати бўлган кийимларни эркаклар киймаслиги, аёлларга хос бўлган ташқи қиёфа маданиятини эркаклар ўзига раво кўрмаслиги керак.

Худди шунингдек, мусулмонлар бошқа миллатларга хос бўлган, уларни мусулмонлардан ажратиб турадиган нарсаларда уларга тақлид қилмасликлари лозим.

2486- عَيْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ ¹/₁₀₀ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: صِتْنَفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِنْيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسْتِيَّاتٍ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَبَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسِنَّةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَهَا وَإِنَّ رِجْلَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2486. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам»

«Аҳли дўзахдан икки тоифасини кўрмадим: Бир қавмики, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш қамчилари бору улар ила одамларни урурлар. Бир аёлларики, улар кийимли яланғочлар, йўлдан оздирувчилар, йўлдан озувчилар, бошлари худди туянинг қийшайган ўркачига ўхшайди. Улар жаннатга кирмаслар ва унинг ҳидини ҳам топмаслар. Албатта, унинг ҳиди бунча ва бунча масофадан келиб турур», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам дўзах аҳлининг икки тоифаси ва уларнинг нима учун шундоқ бахтсизликка дучор бўлганларини баён қилмоқдалар.

«Аҳли дўзахдан икки тоифасини кўрмадим»

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг бу гапларидан ушбу ривоятда васф қилинадиган кишилар ўша вақтда воқеликда бўлмаганлари, балки келажакда чиқишлари тушунилади. Ўша тоифадан биринчиси:

«Бир қавмики, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш қамчилари бору улар ила одамларни урурлар».

Булар заифларга, ўз қўл остидагиларга зулм ўтказадиган золимлардир. Дарҳақиқат, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг бу гаплари юзага чиқди. Одамларга зулм ўтказадиганлар кўпайди. Одамларни анвойи азаобларга соладиганлар урчиди. Бинобарин, шу зулм сабабидан дўзахга ўтин бўладиган золимлар ҳам кўпайди.

Ўша дўзах аҳлларининг иккинчи тоифаси;

«Бир аёлларики, улар кийимли яланғочлар»

Яъни, ўзлари кийим кийиб юрадилар-у, аслида яланғочдан фарқи йўқ. Кийими калталигидан кўкраклари, билаклари, баъзида оёқлари йўғон сонларигача очилиб

туради. Шунингдек, кийими юпқалигидан кийим деб аталган нарсанинг остидаги жамики нарса бошқаларга кўриниб туради. Улар бу қилмишлари ила,

«йўлдан оздирувчилар»дир

Ана шундоқ ишлари билан бошқа аёлларни ҳам йўлдан оздирадилар. Айниқса, ёш қизларни ўзларига эргаштириб, йўлдан оздирадилар.

Шунингдек, кўча-кўйда, жамоатчилик жойларида мазкур шармандали ҳолатда юриб, эркакларни ҳам йўлдан оздирадилар. Шилқимликка, зинога чорлайдилар. Улар яна ўзлари,

«йўлдан озувчилар»дир

Йўлдан озмаган бўлсалар, кийимли яланғоч бўлиб кўча-кўйда тентиб юармидилар?! Уларнинг,

«бошлари худди туянинг қийшайган ўркачига ўхшайди».

Чунки мода деб бошларига турли-туман нарсаларни ўрнатиб олган бўладилар. Шунингдек, бошларининг ичидаги миялари ҳам қийшайиб қолган бўлса ажаб эмас. Бўлмаса, кийимли яланғоч бўлиб, ўзи ҳам йўлдан озиб, ўзгаларни ҳам йўлдан оздириб юришармиди?! Уларнинг бу қилмишлари жазосиз қолмайди. Бу дунёда турли-туман машаққатларга, бало-офатларга учрашларини тажриба кўрсатиб турибди. Аммо у дунёдагиси очиқ-ойдин;

«Улар жаннатга кирмаслар ва унинг ҳидини ҳам топмаслар».

Ҳа, ундоқ шарманда аёллар жаннатга кириш у ёқда турсин, унга яқин ҳам кела олмайдилар. Ҳидини ҳам топа олмасликлари шунга далолат қилади. Чунки,

«Албатта, унинг хиди бунча ва бунча масофадан келиб турур»

Баъзи ривоятларда «Қирқ йиллик масофадан», дейилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу

айтганлари ҳам юзага чиқди. Аёллар ичида худди шу ҳадиси шарифдаги тасвирга мос келадиганлари кўпайди. Ўзини билиб мухташам, иболи кийинган аёллар қоқоқликда, маданиятсизликда айбландилар. Уларнинг рўмоллари бошларидан тортиб олинди. Ўзлари одобли кийинганлари учун турли-туман қийинчиликларга дучор бўлдилар.

Ушбу ҳадиси шарифни яхшилаб тушуниб, унга амални кучайтириш керак. Орамизда кишиларга зулм ўтказадиганлар, шу сабабли дўзах аҳли бўладиганлар йўқ бўлиши учун курашмоғимиз керак.

Аёл-қизларимиз ичида кийимли яланғочлар умуман бўлмаслиги учун ҳаракат қилмоғимиз лозим.

2487- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ - $\frac{1}{100}$: كَيَانَ نَجِيءُ اللَّهِ - " يَكْرَهُ عَشِيرَ خِلَالِ الصُّفْرَةِ وَتَغْيِيرِ الشَّيْبِ وَجَرِّ الْإِزَارِ وَالتَّخْتُمِ بِالذَّهَبِ وَالتَّبَجُّجِ بِالزَّيْنَةِ لِغَيْرِ- مَحَلَّهَا وَالضَّرْبَ بِالْكَعِيَابِ وَالرُّقَى إِلَّا بِالمُعَوَّذَاتِ وَعَقْدَ التَّمَائِمِ وَعَزَلَ الْمَاءِ عَنِ مَحَلِّهِ وَفَسَادَ الصَّبِيِّ غَيْرَ مُحَرَّمَةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2487. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўн нарсани ёмон кўрар эдилар: сарик рангли хушбўй суртишни, оқ толалар(ранги)ни ўзгартиришни, изорни судраб юришни, тилло узук тақишни, зийнатни ноўрин кўз-кўз қилишни, ошиқ ўйнашни, муаввизотлардан бошқа билан дам солишни, тумор қилишни, сувни ўз жойидан жудо қилишни ва бувакни бузишни, ҳаром қилмаган ҳолларида».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ёмон кўрадиган ўнта нарсалари ҳақида аввал ҳам бир ҳадиси шарифни ўрганган эдик. Аммо унда зикр қилинган нарсалар ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинган нарсалардан бошқа эди. Демак, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалар ҳақида ривоят қилинган нарсалар нисбий бўлиб, ривоят қилувчи саҳобийнинг таҳлили ва фикри бўйича Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалар бўлар экан.

Мана, машҳур саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳу ҳам ўз тушунчалари бўйича, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалардан бир тоифасини зикр қилмоқдалар.

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ўн нарсани ёмон кўрар эдилар:»

Келинг, ўша ўн нарсани бирма-бир ўрганиб, иложи бўлса, таҳлил қилиб чиқайлик.

1. «сарик рангли хушбўй суртишни»

Хушбўйлик учун суртиладиган нарсалар турли бўлади. Жумладан, ўша пайтда хушбўйлик учун суртиладиган нарсалар ичида сарик ранглилари ҳам бор эди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўша нарсани ёмон кўрар эканлар. Умуман олганда, бу ҳукм эркакларга хос бўлиб, эр киши рангли хушбўй суртиши яхши эмас. Бу нарса аёлларга хос нарса. Аёлларга хос нарсани эркаклар қилиши маъқул эмаслигини аввал ўрганиб ўтдик. Айниқса, бу нарса хушбўй нарсалар борасида алоҳида таъкидланган ҳам.

Имом Термизий ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аёллар хушбўйларининг яхшиси ранги зоҳир бўлиб, ҳиди махфий бўлгандир. Эркаклар хушбўйларининг яхшиси ранги махфий бўлиб, ҳиди зоҳир бўлгандир»,

дейилган.

Исломда ўзини маданиятли тутишга қанчалик эътибор берилганига қаранг. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хушбўйларни ишлатишни, уларнинг аёллар учун алоҳида, эркаклар учун алоҳида бўлиши кераклигини баён қилиб бермоқдалар.

Аёллар ўткир ҳидли нарсаларни ўзларига ишлатсалар кўча-кўйда, жамоатчилик жойларида ўзларига беҳуда эътиборни жалб қилишлари мумкин. Рангли нарса истеъмол қилсалар одатда керак бўлмаган жойда, номахрамлар хузурида уларнинг кийимлари панасида қолади.

Эркакларнинг ўткир ҳидли нарса ишлатишлари уларнинг эркаклик хусусияти ила кўп терлашлари, нохуш ҳидларга ўзларини уришлари юзасидан келиб чиққан. Рангли нарса суртсалар ёки сепсалар беҳуда эътиборни жалб қилиши, аёллар қиладиган ишини қилибди, дейилишига сабаб бўлади.

Хусусан, сариқ рангли хушбўй сепмаслик ёки суртмасликнинг алоҳида таъкидланиши аввалги сабаблардан ташқари, сариқ рангли хушбўй суртиш, умуман, сариқ ранг мажусийлар, буддага топинувчиларнинг шиори бўлганидандир.

2. «оқ толалар(ранги)ни ўзгартиришни»

Яъни, соч-соқолнинг оқини қора рангга бўяб олишни. Бу ҳақда аввал батафсил гапириб ўтганмиз.

3. «изорни судраб юришни»

Бу масала ҳам ўз ўрнида керагича ўрганилган.

4. «тилло узук тақишни»

Тилло узук тақиш мусулмон эркакларга харом эканлиги алоҳида бобда ўрганилди.

5. «зийнатни ноўрин кўз-кўз қилишни»

Бунда аёл кишининг ўз эридан бошқаларга зебу зийнат ила кўриниши кўзда тутилган. Муслима аёллар

номахрамларга зеб-зийнатларини кўрсатмасликлари лозим. Улар ҳар қанча ясан-тусан қилсалар, ҳар қанча зеб-зийнатни намоиш қилсалар ўзларининг жуфти ҳалолларига қилишлари керак.

Эр қаршисида кир-киртос кийим, сочлар тўзиган, турли хидлар анқиган ҳолда кўриниб юриб, ётиб-туриб, кўчага чиқаётганда бор имконини ишга солиб, етмай қолса бошқалардан қарз олиб, ясан-тусан қилиш муслима аёлларнинг ҳолига мутлақо тўғри келмайди.

6. «ошиқ ўйнашни»

Яъни, ошиқ воситасида қимор ўйнаш. Қиморнинг ҳар қандай кўриниши ҳаром. Лекин ўша вақт-да ошиқ отиб қимор ўйнаш кўп тарқалгани учун бу нарсаси алоҳида таъкидланмоқда.

7. «муаввизотлардан бошқа билан дам солишни»

«Муаввизотлар»—Аллоҳдан паноҳ тилаш маъносидаги сура, оят ва дуолар. Бу масалани Аллоҳ таолонинг ёрдами ила «Тиб китоби»да ўрганамиз.

8. «тумор қилишни»

Яъни, бировларга тумор қилиб бериш ёки ўзи тумор осиб юриш. Бу масалани ҳам Аллоҳ таолонинг ёрдами ила «Тиб китоби»да ўрганамиз.

9. «сувни ўз жойидан жудо қилишни»

Бу жойдаги сувдан мурод-маний сувидир. Хотини билан жинсий яқинликда бўлган кишининг манийни ташқарига тўкиши «сувни ўз жойидан жудо қилиш» деб номланмоқда. Бу масалани «Никоҳ китоби»да ўрганганмиз.

10. «бувакни бузишни, ҳаром қилмаган ҳолларида».

Ушбу жумладаги «бувакни бузиш»дан эмизикли боласи бор аёлга эри жинсий яқинлик қилиб, у ҳомиладор бўлиб қолиб, эмаётган бола зарар тортиши кўзда тутилгандир.

Жумланинг давомидаги «ҳаром қилмаган ҳолларида»

ибораси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга тегишлидир. Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам эмизикли аёлнинг ҳомиладор бўлиб қолиб, уни эмаётган гўдак зарар тортишини ёмон кўрганлар, лекин бу ишни ҳаром қилмаганлар.

Ушбу ҳадиси шарифда зикри келган, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ёмон кўрган ўн нарсадан бештаси; сариқ рангли хушбўй суртиш, оқ толалар(ранги)ни ўзгартириш, изорни судраб юриш, тилло узук тақиш, зийнатни ноўрин кўз-кўз қилиш биз ўрганаётган масала, мусулмон инсоннинг ташқи маданиятига бевосита боғлиқ масалалардир. Уларга оғишмай амал қилиш ҳар биримизнинг мусулмонлик бурчимиздир.

يَحْرُمُ ضَرْبُ الْوَجْهِ وَوَسْمُهُ

ЮЗГА УРИШ ВА ТАМҒА БОСИШ ҲАРОМДИР

2488- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِيهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2488. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юзга уришдан ва унга тамға босишдан наҳйи қилдилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Чунки, юз ҳар бир жонзотнинг энг азииз ва мўътабар, гўзаллиги жамланган аъзосидир. Шунинг учун ҳам ўшандоқ мўътабар аъзони азобга қўйиш бошқа жойларникидан кўра оғир олинади.

2489- وَعَنْهُ قِيَالُ: إِنَّ النَّبِيَّ [”] مَرَّ عَلَيْهِ حِمَارٌ قَيْدٌ وَنُسَمَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَمَهُ.

2489. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларидан юзига тамға босилган эшак ўтди. Бас, У зот:

«Унга тамға босгани Аллоҳ лаънатласин!» дедилар».

Шарҳ: Мана бунинг отини ҳайвонот оламини ҳимоя қилиш дейилади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг эшакка тамға босган одамга Аллоҳ таолонинг лаънати бўлишини тилашлари осон иш эмас.

Ҳа, Исломда тирик жозотга азоб бўладиган, унинг ташқи кўринишини бузадиган ишлар шунчалик қаттиқ олинади. Энди эшакка тамға босиб унинг ташқи кўринишини бузган, азоб берган одамга шунчалик муносабат бўлса, одамга нисбатан шу ишни қилганларга қанчалик ёмон муносабат бўлишини ўзимиз билиб олаверайлик.

Бу ривоятда зикри келган эшакнинг юзига тамға босилган экан. Аввал айтилганидек, юз ҳар бир жонзотнинг гўзаллиги ва шахсияти рамзидир. Шунинг учун ҳам, юзга уриш ва тамға босиш Ислом шариатида ҳаром қилинган.

Бу борадаги гапни шу ерда тўхтатилаверса бўлар эди. Аммо муаллиф, кези келганда бир йўла тўлиқ маълумот бериш мақсадида, азоб маъносида эмас, белги қўйиш маъносида ҳайвонларнинг оғриқ кам бўладиган қулоғи ва сонига ўхшаш жойларига тамға қўйиш жоизлиги ҳақидаги ҳукмнинг чиқишига далил бўлган ривоятлардан иккитасини келтиришни раво кўрибдилар.

2490- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ أُمِّي قَالَتْ: انْظُرْ هَذَا الْعُلَامَ فَلَا يُصَيِّبَنَّ شَيْئًا حَتَّى تَعْدُوَ بِهِ إِلَى النَّجْدِ " يُحَنِّكُهُ قَال: فَعَدَوْتُ فَإِذَا هُوَ فِي الْحَبَائِطِ وَعَلَيْهِ حَمِيصَةٌ جَوْنِيَّةٌ وَهُوَ يَسْتَمُ الظَّهَرَ الَّذِي قَدِمَ عَلَيْهِ فِي الْفَتْحِ.

2490. Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Онам туққанларида:

«Манави болага назар сол. Унга ҳеч нарса тегмай туриб, Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига олиб бориб, танглайини кўтартириб кел», дедилар.

Эрталаб борсам, У зот боғда жавний хомийса кийиб олиб, ўзларига фатҳдан келган уловга тамға босаётган эканлар».

Шарҳ: Анас ибн Молик розияллоху анху доимо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларида эди. У кишининг оналари Умму Сулайм розияллоху анҳо ҳам, ўгай оталари Абу Талха розияллоху анху ҳам Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларини қилишга ўта ишқибоз эдилар. Шу сабабдан оналари Анас розияллоху анхуга Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга оид ишларни бемалол топшираверар эдилар.

Умму Сулайм розияллоху анҳо бир ўғил фарзанд туққанларида, ўзлари янги кўз ёриган бўлганлари учун Анас розияллоху анхуни чақириб:

«Манави болага назар сол. Унга ҳеч нарса тегмай туриб, Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига олиб бориб, танглайини кўтартириб кел», дедилар».

Яъни, янги туғилган боланинг оғзига ва қорнига кирган биринчи нарса Пайғамбар соллаллоху алайҳи

васалламнинг муборак қўлларидан кирсин. Чунки, одатда гўдакнинг танглайини кўтарганда, хурмо ёки шунга ўхшаш ширин нарсани чайнаб туриб, панжанинг учи билан боланинг танглайига суртилади.

Анас розияллоҳу анҳу оналарининг гапларига биноан, янги туғилган укаларини кўтариб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига равона бўлдилар. У ерда кўрган нарсаларини у кишининг ўзлари қуйидагича ҳикоя қиладилар.

«Эрталаб борсам, У зот боғда жавний хомийса кийиб олиб, ўзларига фатҳдан келган уловга тамға босаётган эканлар».

«Хомийса» жундан бўлган тўртбурчак кийим. «Жавний» Бани жавн қабиласига оид.

Ўша тамға ҳайвонларнинг юзига эмас, оғриқ энг кам бўладиган жойига босилган. Чунки, ўша вақтда кўп ҳайвонни бир-биридан ажратиш учун бундан бошқа имкон бўлмаган.

2491- وَعَنْهُ قِيلَ: رَأَيْتُ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمِيسَمَ وَهُوَ يَسِمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ. رَوَى الثَّلَاثَةُ مُسْلِمًا.

2491. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни қўлларида тамға босадиган асбоб ила закот туяларга тамға босаётганларини кўрдим».

Учовини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятлар асосида уламо аҳли ҳайвонларни бир-биридан ажратиш мақсадида кам оғрийдиган жойига тамға босиш жоиз, деганлар.

Фақат Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи бу ишни макруҳ, деганлар.

БЕШИНЧИ БОБ

УЙ ЖИҲОЗЛАРИ ҲАҚИДА

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«Аллоҳ сизга уйлариңизни оромгоҳ қилди».

Ҳар бир уй–оромгоҳ. Мусулмон инсон учун унинг уйи емакхона, омонлик жойи, хотиржамлик маскани ва тинчлик-осойишталик марказидир.

«У сизга чорва ҳайвонларининг терисидан кўчадиган ва кўнадиган кунингизда енгил кўтариладиган уйлар қилди».

Бу ҳам Аллоҳнинг неъматидир. Агар шундай қилмаганида кўчиб юрувчи, саҳро, чўлу биёбонларда яшовчи қабилалар оромгоҳ топа олмай қийналар эдилар.

«Уларнинг жунлари, юнглари ва қилларидан маълум вақтгача жиҳоз ва мато бўладиган қилди».

Кўйнинг жуни, туянинг юнги ва эчкининг қилида уйга ишлатиш учун жуда кўп манфаатлар бор. Айниқса, кейинги вақтларда бу матоларнинг қиймати янада ортди, талаб кучайди. Инсон Аллоҳнинг бу неъматига ҳам шукр қилиши керак. Уларни берган Аллоҳга иймон келтириб, ибодат этиши лозим.

2492- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَبَانَ يَخْتَجِرُ حَصِيرًا بِاللَّيْلِ فَيَصِلِي عَلَيْهِ وَيَبْسِطُهُ بِالنَّهَارِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَتُوبُونَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَيَصْبُلُونَ بِصَبْلَاتِهِ حَتَّى كَثُرُوا فَأَقْبَلَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا وَإِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ مَا دَامَ وَإِنْ قَلَّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2492. *Ошиа розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам кечаси бўйрадан хужра қилиб олиб, унда намоз ўқир эдилар. Кундузи уни солиб устига ўтирар эдилар. Одамлар Набий соллаллоху алайҳи васалламга ёпишиб У зотнинг намозидек намоз ўқий бошладилар. Улар

кўпайиб кетганларида У зот уларга юзланиб:

«Эй одамлар! Амаллардан ўзингиз тоқат қиладиганингизни олинглар. Албатта, сиз малол кўрмагунингизча Аллоҳ малол кўрмас. Албатта, Аллоҳ учун амалларнинг энг маҳбуби оз бўлса ҳам давомли бўлгандир», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятнинг бу ерда келтирилишининг сабаби очик-ойдин кўриниб турибди. Унда ўша вақтда кенг тарқалган уй жиҳози бўлмиш бўйра ҳақида сўз кетмоқда.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кечаси бўйрадан хужра қилиб олиб, унда намоз ўқир эдилар».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кечаси бўйрани масжиднинг бир бурчагига тиклаб хужрага ўхшатиб олиб, ичига кириб нафл намоз ўқир эдилар.

«Кундузи уни солиб, устига ўтирар эдилар».

Ўша кечаси хужра қилиб олинган бўйрани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кундуз куни тағларига солиб ўтирар, ундан уй жиҳози сифатида фойдаланар эдилар. У зотнинг уйлардаги ҳаёт ана шундоқ камтарона ва содда бўлган эди.

«Одамлар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ёпишиб, У зотнинг намозидек намоз ўқий бошладилар».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бўйрадан хужра қилиб нафл намози ўқиётганларини кўрган одамлар У зотнинг бўйра хужраларига яқинроқ бўлишга ҳаракат қилиб, унга ёпиштириб жой қилиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг намозларига кўшилиб ўқий бошладилар.

«Улар кўпайиб кетганларида У зот уларга юзланиб:

Яъни, кечаси, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга кўшилиб нафл намоз ўқийдиганлар кўпайиб

кетганларида уларга бу борада муружаат қилдилар.

«Эй одамлар! Амаллардан ўзингиз тоқат қиладиганингизни олинглар».

Яъни, нафл ибодат қиладиган бўлсангиз имкон ва шароитингизга қараб кучингиз етадиганини олинг. Ўзингизнинг қурбингиз етмайдиган ишни ўз ихтиёрингиз ила вазифа қилиб олиб, кейин қийналиб юрманг. Агар бошқаларга қизиқиб, бирданига кўп нафл амални ўзингизга вазифа қилиб олсангиз, кейин малол кўриб қолишингиз мумкин.

«Албатта, сиз малол кўрмагунингизча Аллоҳ малол кўрмас».

Шунинг учун сиз ўз имконингизга қараб тоқатингиз етадиган ишни қилинг.

«Албатта, Аллоҳ учун амалларнинг энг махбуби оз бўлса ҳам давомли бўлганидир», дедилар».

Шунинг учун нафл ибодат қилишда ўз имкониятларидан келиб чиқиб, бир-икки қилиб, кейин ташлаб юборадиган эмас, балки, бардавом бўладиган амални ихтиёр қилмоқ керак.

2493- وَعَنْهَا قِيَالَتْ: إِنَّمَا كَيَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ- "الْبَزِي

يَنَامُ عَلَيْهِ أَدَمًا حَشْوُهُ لَيْفٌ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2493. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг устида ухлайдиган тўшаклари ичига лийф солинган теридан эди».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Лийф» хурмо пўстлоғининг ички тарафидаги майин толалар. Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шахсий тўшакларининг ичига хурмо пўстлоғининг майин толалари солинган, жилди ошланган

теридан қилинган экан. У зот ўша тўшакни кундузи тағларига солиб ўтирар, кечаси тағларига солиб ётар эканлар. Бу ҳам камтарона ва содда ҳаёт намунаси.

2494- عَنْهَا كَبَانَتْ وِسَادَهُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّتِي يَتَكِي عَلَيْهَا مِنْ أَدَمَ حَشْوُهَا لَيْفٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2494. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суянадиган ёстиқлари ичига лийф солинган теридан эди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ёнбошга олиб суянадиган ва ёки ухлаганда бошнинг остига қўядиган ёстиқни арабчада «висада» дейилади. Бу ривоятда ўша висада ҳақида сўз кетмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг болишлари бўлган экан. Бу ҳам уй жиҳозларидан бири ҳисобланар экан.

2495- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي قُبَّةِ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمَ وَرَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ وَضُوءَ النَّبِيِّ ﷺ وَالنَّاسُ يَنْتَدِرُونَ الْوَضُوءَ فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ وَمَنْ لَمْ يُصِغْ مِنْهُ شَيْئًا أَخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

2495. Абу Жухайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келсам, У зот теридан қилинган қизил қуббанинг ичида эканлар. Билолнинг Набий

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳорат сувларини олиб турганини кўрдим. Одамлар таҳорат сувига ўзларини уришар эди. Ким ундан бирор нарсага эришса ўзига суртар, ундан бирор нарсага эриша олмаганлар эса соҳибининг қўлидаги ҳўлдан оларди».

Бухорий ва Насий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари Абу Жухайфа розияллоҳу анҳунинг тўлиқ исмлари Ваҳб ибн Абдуллоҳ ас-Сувойдир. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида ўз кўзлари билан кўрган бир ҳодисани сўзлаб бермоқдалар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келсам, У зот теридан қилинган қизил қуббанинг ичида эканлар».

«Қубба» маълум нарса. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳам бир неча бор қубба тикилгани ривоятларда келган. У қапага ўхшаш нарса бўлган. Ушбу ривоятни бу жойда келтиришдан мақсад ҳам унда худди шу нарсанинг зикри борлигидан. Сафарга чиққанда, зарурат туғилганда қубба қилинса жоиз экан.

Ушбу ҳадиси шарифнинг давомида саҳобаи киромларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган улкан муҳаббатларидан бир кўриниш васф қилинади.

«Билолнинг Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳорат сувларини олиб турганини кўрдим».

Бу ҳолат ҳам Билол розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга хизмат қилиш муҳаббатлари кучли бўлганини кўрсатади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша Билол розияллоҳу анҳу келтирган сувдан таҳорат қилар эдилар.

«Одамлар таҳорат сувига ўзларини уришар эди».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат

қилганларида аъзоларидан ажраб тушган сувга саҳобалар ўзларини уриб, уни илиб олишга ҳаракат қилар эдилар.

«Ким ундан бирор нарсага эришса, ўзига суртар, ундан бирор нарсага эриша олмаганлар эса, соҳибининг қўлидаги ҳўлдан оларди».

Саҳобалардан ким Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳорат сувларидан бирор томчини илиб қолишга эришса, дарҳол уни ўз баданига суртар эди. Улардан ким бевосита ўша сувдан олишга эриша олмаса, эришган кишининг қўлидаги ҳўлдан олишга шошилар эди.

2496- وَقَالَ أَبُو رِفَاعَةَ ¹/₁₀₀: انْتَهَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ -
وَهُوَ يَخْطُبُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عَنْ دِينِهِ لَا
يُذَرِّي مَا دِينُهُ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ -
فِيَاتِي بِكُرْسِيِّ قَوَائِمُهُ مِنْ حَدِيدٍ فَقَعَدَ عَلَيْهِ فَجَعَلَ يُعَلِّمُنِي مِمَّا عَلَّمَهُ
اللَّهُ ثُمَّ أَتَى خُطْبَتَهُ فَأَتَمَّهَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

2496. Абу Рифоъа розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига етиб борганимда У зот хутба қилаётган эканлар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, бир ғариб одам дини ҳақида сўраб келди. У ҳеч нарса билмайди», дедим.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қарадилар, хутбани тарк қилдилар ва олдимга юриб келдилар. Оёқлари темир бир курси келтирилди. У зот унга ўтирдилар ва менга Аллоҳ У зотга таълим берган нарсаларни ўргата бошладилар. Сўнгра бориб, хутбаларини тамомладилар».

Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда ўша вақтда тез-тез такрорланиб турадиган ҳодисалардан бири васф қилинмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзаро муомала маданиятидан умуман беҳабар кишилар билан муомала қилиб, уларни маданиятли қилишга қанчалар меҳнат қилганларини шундан билиб олсак бўлаверади. Мана, ўшандоқ кишилардан бири бўлган Абу Рифоъа розияллоҳу анхунинг гапларига қулоқ осинг.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига етиб борганимда У зот хутба қилаётган эканлар».

Ўзини билган, жамоатчилик орасида ўзини тутишдан заррача хабардор одам бўлса, албатта, бир чеккага ўтириб, кўпчиликка айтилаётган ваъз-насихатни тинглашга ўтиши керак. Сўнгра қанча гапи бўлса, гапираверади. Қанча саволи бўлса, сўрайверади. Аммо бу борадаги маданият нима эканини билмаган одам ҳаёлига келганини қилади.

«Эй Аллоҳнинг Расули, бир ғариб одам дини ҳақида сўраб келди. У ҳеч нарса билмайди», дедим».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўринларида бошқа ҳар қандай одам бўлса, «ғариб бўлсанг нима қилибди?! Ўтир! Хутбани тингла! Бунча шанғиллайсан! Билмасанг, хутбани тамом қилгандан кейин ўргатиб қўяман», дейиши энг яхши муомала бўлар эди. Аммо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошқача тасарруф қилдилар.

«Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қарадилар, хутбани тарк қилдилар ва олдимга юриб келдилар».

Қаранг-а! Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кўпчиликка қилаётган хутбаларини тўхтатиб, минбардан тушиб, гапни бузиб чақирган одамнинг олдига юриб келдилар. Юриб келиб, жим ўтир, деб қайтиб кетмадилар. Балки, У зотга саҳобалар томонидан ўтиришлари учун;

«Оёқлари темир бир курси келтирилди».

Айни жумла борлиги учун ушбу ҳадиси шариф «Уй жиҳозлари» бобида келтирилган.

Ҳа, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам курсига ўтирган эканлар. У зотнинг уй жиҳозлари ичида темир оёқли курси ҳам бор экан.

«У зот унга ўтирдилар ва менга Аллоҳ У зотга таълим берган нарсаларни ўргата бошладилар».

Бу У зотнинг камтарликлари, динга қизиққан кишиларга алоҳида эҳтимом беришларининг намунасидир.

«Сўнгра бориб, хутбаларини тамомладилар».

Даъват иши билан шуғулланувчи одамлар бу ҳолга алоҳида эътибор беришлари ва ўрнат олишлари лозим.

2497- عَنِ جَابِرٍ 1/100 عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ وَفِرَاشٌ لَامْرَأَتِهِ وَالثَّالِثُ لِلضَّيْفِ وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2497. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эркакка бир тўшак. Унинг аёлига бир тўшак. Учинчиси меҳмонга. Тўртинчиси шайтонга», дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бундан уй анжомлари оила аъзоларига ва уларга келадиган меҳмонларга етарли бўлиши матлуб экани, ундан ортиғи макруҳ экани келиб чиқади. Чунки кераксиз нарсани тўплаш исрофдир. Исрофчилик Исломда қораланади. Ундан сўнг кераксиз уй жиҳозларини тўплаш риёкорлик, фахрланиш, ким ўзарга беҳуда уринишга, ўзаро ҳасад ва камбағаллар кўнглининг синишига олиб боради.

2498- وَعَذُّهُ قِيَال: لَمَّا تَرَوَّجْتُ قِيَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ -

أَتَّخِذْتُ أُنْمَاطِيَا؟ قُلْتُ: وَأَنْتَ لَنَا أُنْمَاطُ؟ قِيَال: أَمَّا إِنَّهَا سَيَتَكُونُ قِيَال جَابِرُ: وَعِنْدَ امْرَأَتِي مَمْطُ فَأَنَا أَقُولُ: نَحْيِهِ عَنِّي وَتَعْبُولُ: قَبْدَ قِيَال رَسُولُ اللَّهِ " إِنَّهَا سَتَكُونُ.

2498. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Уйланганимда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Наматлар олдингми?» дедилар.

«Бизга намат қаердан бўлсин», дедим.

«Аммо, албатта, улар бўлажак», дедилар.

Ҳозир хотинимнинг намати бор. Уни мендан нари қил, десам, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аммо, албатта, улар бўлажак», деган эдилар-ку!» дейди».

Шарҳ: «Намат» бизда кигиз ҳам дейилади. У жундан бўладиган нарса бўлгани учун ўша вақтда қимматбаҳо, камчил нарса бўлган экан. Унча-бунча одамнинг намат олишга қурби етмас экан. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишидан,

«Наматлар олдингми?» деб сўраганларида

«Бизга намат қаердан бўлсин», деб жавоб беришлари ҳам шундан. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳ таоло келажақда бўладиган баъзи нарсаларни ҳам билдирган эди. Шунинг учун намати йўқлигидан ўксигандек бўлиб гапирган Жобир розияллоҳу анхуга У зот:

«Аммо, албатта, улар бўлажак», дедилар».

Яъни, келажақда маиший ҳаёт яхшиланади. Ана ўшанда сизларнинг ҳам наматларингиз бўлади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг башоратлари рўёбга

чикди.

«Ҳозир хотинимнинг намати бор».

Ўзи ундан фойдаланади. Гоҳо менга ҳам ўша наматдан фойдаланишни таклиф қилади. Менинг зебу зийнатга токатим йўқ. Шунинг учун хотинимнинг наматдан фойдаланишим учун қилган таклифи ёқмай унга:

«Уни мендан нари қил, десам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аммо, албатта, улар бўлажак», деган эдилар-ку!» дейди».

Менинг такводорлигим унга ёқмай ўзининг гапини қўллаш учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг намат ҳақида айтган башоратларини ёдимга солади.

2499- عَيْنُ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ عَيْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ
عَنِ النَّبِيِّ ¹⁰⁰ قَالَ: لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَمَثِيلٌ قَالَ
زَيْدٌ 100: فَأَيَّتِثُ عَائِشَةَ فَسَبَّأْتُهَا عَيْنُ هَذَا فَقَالَتْ: سَبَّأْتُكُمْ مِمَّا
رَأَيْتُهُ ¹⁰⁰ فَعَلَّ إِنَّهُ خَبَرَ فِي غَزَاتِهِ فَأَخَذْتُ نَمَطًا فَسَبَّرْتُهُ عَلَى الْبَابِ
فَلَمَّا قَدِمَ فَرَأَى النَّمَطَ عَرَفْتُ الْكَرَاهِيَةَ فِي وَجْهِهِ فَجَذَبَهُ حَتَّى هَتَكَهُ
وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُوَ الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ قَالَتْ: فَقَطَعْنَا مِنْهُ
وَسَيَادَتَيْنِ وَحَشَوْنَهُمَا لِيَفْيَا فَلِمَ يَعْتَبُ ذَلِكَ عَلَيَّ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ وَأَبُو
دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2499. Зайд ибн Халиддан, у Абу Толҳа розияллоҳу анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фаришталар ит бор уйга ҳам, ҳайкаллар бор уйга ҳам кирмаслар», дедилар».

Зайд розияллоху анху айтадилар:

«Оиша розияллоху анҳонинг ҳузурига бориб ўша ҳақида сўрадим. Бас, у киши:

«Мен сизларга Набий соллаллоху алайҳи васаллам нима қилсалар шуни айтиб берурман. У зот ғазотларига чикдилар. Мен бир наматни эшикка парда қилиб қўйдим. У зот келиб наматни кўрдилар. Юзларидан ёқмаганини сездим. Бас, у зот уни тортиб олдилар-да, йиртиб ташладилар ва:

«Албатта, Аллоҳ бизга тошга ва лойга кийим кийдиришни амр қилмаган», дедилар. Кейин ундан иккита болиш бичдик. Уларга лийф солдим. У зот буни менга айб санамадилар».

Иккисини Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятнинг ровийларидан бирлари Зайд ибн Холид розияллоху анҳудир. У киши уйда жонли нарсанинг сурати ва ҳайкали бўлиши фаришталарнинг ўша уйга кирмаслигига сабаб бўлиши ҳақидаги ҳадиси шарифни ривоят қилиш билан бирга, бу масала бўйича яна ҳам кўпроқ нарса билиш мақсадида,

«Оиша розияллоху анҳонинг ҳузурига бориб ўша ҳақида сўрадим», дейдилар.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан уй шароитида кўп яшаганлари учун бу каби масалаларни Оиша онамиз яхши билар эдилар. Шунинг учун ҳам, эркагу аёл саҳобалар у кишининг ҳузурларига масала сўраб кўп боришар эди. Мана Зайд ибн Холид розияллоху анху ҳам мазкур масалани сўраб, Оиша онамизга мурожаат қилдилар.

«Бас, у киши:

«Мен сизларга Набий соллаллоху алайҳи васаллам нима қилсалар шуни айтиб берурман», дедилар.

Яъни, бу масалада ўз фикримни айтмайман. Пайғамбар

соллаллоху алайҳи васаллам бу масала бўйича қилган ишларининг айна ўзини айтиб бераман.

«У зот ғазотларига чиқдилар».

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг сафардаликларидан фойдаланиб хужрамизни бир оз тартибга солиб қўйиш мақсадида

«Мен бир наमतни эшикка парда қилиб қўйдим».

Ўзимча ҳам эшик очилганда ташқарини тўсиб туради, ҳам хужранинг ичи бир оз бўлса ҳам чиройли кўринади, деб ўйладим.

«У зот келиб, наमतни кўрдилар. Юзларидан ёқмаганини сездим. Бас, у зот уни тортиб олдилар-да, йиртиб ташладилар»

Чунки мазкур наमतда қанотли отларнинг сурати бор эди. Сўнгра Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўзларининг бу ишларини шарҳлаб:

«Албатта, Аллоҳ бизга тошга ва лойга кийим кийдиришни амр қилмаган», дедилар».

Шундан кейин уй ичида жонлининг сурати бор нарсани сақлаш жоиз эмаслиги билинди.

«Кейин ундан иккита болиш бичдик».

Яъни, мазкур наमतдан ўтирганда ёнбошга суяш учун иккита болиш қилдик.

«Уларга лийф солдим».

Яъни, икки болишнинг ичига хурмо пўстлоғининг ички тарафидаги юмшоқ толалардан солдим.

«У зот буни менга айб санамадилар».

Чунки, йиртилган матодаги суратлар ҳам парчаланиб кетади. Ҳамда болиш қилинганда ҳурматли жойга эмас, ёнбошга, паст жойга қўйилади, топталади.

Демак, пардаларда ҳам жонли нарсанинг сурати бўлмаслиги керак. Болиш ва шунга ўхшаш оёқости бўладиган нарсада бўлса ҳечқиси йўқ.

2500- عَنْ مُعَاوِيَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ^{'''} قَالَ: لَا تَزَكُّبُوا الْخَرَ وَلَا النَّبَارَ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةَ رُفْقَةً فِيهَا جِلْدٌ نَمِرٍ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2500. Муовия розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Шойига ҳам, йўлбарсларга ҳам минманглар», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Фаришталар йўлбарс териси бор рафикликла бирга бўлмаслар», дейилган.

Иккисини Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Яъни, уловнинг эгари устига шойи ёки йўлбарс терисидан бўлган нарса солиб туриб, устига минманглар. Шойи ва йиртқич ҳайвонлар терисидан фойдаланиш ҳақида аввал батафсил гапириб ўтганмиз.

«Фаришталар йўлбарс териси бор рафикликла бирга бўлмаслар», дейилган.

Бу ҳам бошқа миллатлар одати, ҳам манманлик сабаби бўлгани учундир.

2501- وَمَرَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ^{'''} رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ يَجْرُونَ شِبَاءَ هَيْمٍ مِثْلَ الْحِمَارِ فَقَالَ هَيْمُ رَسُولُ اللَّهِ ^{'''}: لَوْ أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ: يُطَهَّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرْظُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2501. Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг олдиларидан қурайшлик одамлар ўзларининг эшакдек келадиган қўйини судраб ўтдилар. Бас, Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам:

«Унинг терисини олганларингизда-ку», дедилар.

«У ҳаром ўлган», дейишди.

«Уни сув ва қараз пок қилур», дедилар у зот.

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: «Қараз» терини ошлаш учун ишлатиладиган дарахт меваси.

Демак, кўй каби ўзи ҳалол ҳайвон ҳаром ўлган бўлса ҳам, унинг териси ошлангандан кейин ишлатса бўладиган ҳолга ўтар экан. Ундоқ нарсадан уй анжومي сифатида фойдаланса бўлар экан.

2502- وَأَتَى النَّبِيَّ ^{'''} فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ عَلَى بَيْتٍ فَإِذَا قَرِيبُهُ مُعَلِّقَةٌ فَسَأَلَ الْمَيَاءَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ- إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ: دَبَّاعُهَا طُهُورُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَلَفْظُهُ: دَعَا النَّبِيَّ ^{'''} فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ بِمَاءٍ مِنْ عِنْدِ امْرَأَةٍ قَالَتْ: مَا عِنْدِي إِلَّا فِي قَرِيبَةٍ لِي مَيْتَةٌ قَبَالَ: أَلَيْسَ قَدْ دَبَّغْتَهَا قَالَتْ: بَلَى قَالَ: فَإِنَّ دَبَّاعُهَا ذَكَّائُهَا.

2502. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Табук ғазотида бир уйга келдилар. У ерда осиб қўйилган қирбани кўрдилар ва сув сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, у ўлимтиқдан қилинган», дейишди.

«Унинг ошланиши покланишидир», дедилар у зот.

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Насаййнинг лафзи қуйидагича:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Табук ғазотида бир аёлдан сув сўрадилар. У аёл:

«Менда ҳаром ўлган ҳайвон терисидан қилинган қирбадагидан бошқа сув йўқ», деди.

«Уни ошлагандирсан?» дедилар у зот.

«Албатта!» деди.

«Унинг ошлангани покланганидир», дедилар у зот.

Шарҳ: «Қирба» теридан қилинган кичик мешкоб. Бундан ҳаром ўлган ҳайвон терисидан идиш, хусусан, сув идиш қилиб олиб, уй анжоми сифатида ишлатиш мумкинлиги тушунилади.

التصوير حرام ويمنع الملائكة

СУРАТ СОЛИШ ҲАРОМДИР, ФАРИШТАЛАРНИ МАНЪ ҚИЛАДИР

Аллоҳнинг охирги ва мукаммал дини Ислом зоҳир бўлган пайтда инсоният жаҳолат ботқоғига ботган ҳолда эди. Деярли инсон ҳаётининг ҳамма соҳалари издан чиққан эди. Инсон ҳаётининг ҳамма соҳаларининг йўлдан чиқишига эътиқод ва ибодат бузуқлиги сабаб бўлган эди.

Эътиқод бузуқлиги ҳар ким турли сохта худоларга эътиқод қилишида ўз аксини топган эди. Ҳар бир халқ, ҳар бир қабила, ҳаттоки, ҳар бир маҳалла ёки оила ҳам ўзи учун сохта худо ихтиро қилиб олган эди.

Ибодат бузуқлиги ҳам ана ўша эътиқод бузуқлигидан келиб чиққан эди. Ҳар ким ўзига ўзи сохта худо танлаб олганидан кейин ўзича ўша худосининг суратини солиб, унга ўзича ибодат қилишга ўтган эди.

Бу ерда «сурат солиш» бирикмасини қадимги мусулмон уламо аҳли ишлатган маънода ишлатмоқдамиз. Улар сурат деганда қўл билан чизилган суратни ва қўл билан ишланган ҳайкални кўзда тутганлар. Уларни бир-биридан ажратиш мақсадида, қўл билан чизилган суратни «соясси йўқ сурат», ҳайкални «соясси бор сурат», деб атаганлар.

Аллоҳ таоло ер юзини Ислом нури ила мунаввар

қилган пайтда инсоният ўша икки турли суратга ибодат қилар эди. Ушбу номаъкул ишга, суратларга ибодат қилишга қандоқ қилиб одамлар мубтало бўлганини англаш учун Қуръони Каримда зикр қилинган баъзи бутларга одамлар қандоқ қилиб ибодат қилишга ўтганлари тарихини ўрганишимизнинг ўзи кифоя қилса керак.

Аллоҳ таоло Одам Атони жаннатдан ерга туширгач, унинг зурриётига барака берди. Улар тезда кўпайиб кетдилар, касбу кор ўргандилар. Улар Одам Атога келган динга эътиқод қилиб, ягона Аллоҳга ибодат қилишар эди. Одам авлодини хайрли ишлардан қайтаришга онт ичган шайтон бу ҳолга тоқат қила олмади. Кишиларни ширкка чақиришга, буту санамларга ибодат қилдиришга урина бошлади.

Одам Атонинг дастлабки авлодлари ичида Аллоҳдан кўрқадиган, такводор, солиҳ кишилар бор эди. Уларни атрофидагилар яхши кўришар, хурмат қилишарди. Вақт-соати етиб, улар оламдан ўтганларидан сўнг шайтон қолган кишилар орасида васаваса қилиб: «Агар сизлар вафот этган солиҳ кишиларни ҳақиқатда яхши кўрсаларингиз ва эслаб туришни хоҳласаларингиз суратларини чизиб қўйинг, эртаю кеч назар солиб турасизлар», деди.

Одамларга бу гап ёқиб тушди. Аввал бошда суратга қараб уларни эслаб туришди, сўнгра суратлар ўрнига ҳайкаллар қилиб, ибодатхона ва уйларга қўйишди. Улар бу ҳайкаллар ҳеч кимга фойда ҳам зарар ҳам келтира олмаслигини яхши билишар эди. Лекин солиҳ кишиларнинг баракаси, деб ҳайкалларни хурмат қилишарди. Вақт ўтиши билан ҳайкалларнинг сони ҳам, иззат-икромни ҳам ортиб бораверди. Қайси солиҳ киши вафот этса, унга ҳайкал қўядиган бўлишди.

Кейинги авлодлар ўз оталари ҳайкалларини улуғлаётганини, уларнинг хузурида дуо

килишаётганларини кўриб вояга етди. Охир-оқибатда кишилар ҳайкалларга сажда қиладиган, улардан ёрдам сўрайдиган ва қурбонлик атайдиган бўлиб қолишди. Шундоқ қилишиб, ҳайкаллар буту санамларга айланди. Одамлар уларни худо даражасига кўтариб, уларга эътиқод билан ибодат қила бошладилар.

Ҳатто Аллоҳ таолонинг пайғамбарлари келиб уларни суратларга эмас, ягона Аллоҳга ибодат қилишга чақирсалар ҳам, қабул қилмай, сохта худолари ибодатида маҳкам туришларини эълон қиладиган бўлдилар.

Бу ҳақиқатни «Нух» сурасидаги қуйидаги ояти каримадан ҳам билиб олса бўлади:

«Ва улар: «Олиҳаларингизни ҳеч тарк қилманглар, ва, албатта, Ваддни ҳам, Суваъни ҳам, Яғусни ҳам, Ябукни ҳам ва Насрни ҳам тарк қилманг», дедилар».

Ривоятларда келишича, Вадд, Суваъ, Яғус, Ябук ва Насрлар аҳли солиҳ, тақводор кишилар бўлганлар. Кишилар уларни ниҳоятда яхши кўрганлар ва ҳурмат қилганлар. Вақти-соати етиб улар вафот этганларидан сўнг шайтон васвасасига учиб, кишилар уларнинг суратларини чизганлар, сўнгра ҳайкалларини ясаганлар. Уларни зиёрат қилганлар. Аста-секин дардларини уларга айтадиган бўлишган. Оқибатда, вақт ўтиши билан, уларни худо деб эътиқод қилганлар ва уларга ибодат қилганлар.

Деярли барча каттаю кичик динларда суратга ибодат қилинар эди. Бу турдаги ибодатлар масиҳийларнинг Исо алайҳиссаломнинг турли суратларига ибодат қилишларидан тортиб, Ҳиндистондаги баъзи тоифаларда эркак ва аёлнинг жинсий олати суратигача ўз ичига олган эди.

Бу фикримизнинг тасдиғи сифатида ҳозирги кунимиздаги Исломдан бошқа барча динларда нимага ибодат қилинаётганига бир назар солишни таклиф қиламиз.

Ислом зоҳир бўлиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кишиларни унга даъват қилишни бошлаган пайтларда дунёнинг барча томонида суратга ибодат қилиш авж олган эди. Айниқса, бу иш Арабистон ярим оролида кучайган эди. Одамлар хоҳлаган нарсаларидан, хоҳлаган вақтларида, хоҳлаган шаклда худо ясаб, унга ибодат қилишлари ҳеч гап эмас эди. Биров туясини қумга соғиб, лой қилиб, ўша лойдан жажжигина худо ясаб унга ихлос билан сиғинса, бошқаси яна бошқа нарсадан ўзига худо ясаб олар эди. Бозорда худоларни ясовчилар уларни қимматроқ пуллашга тиришсалар, худо сотиб олмоқчи бўлган харидорлар уларни иложи борица арзонга сотиб олиш чорасини ахтарар эдилар.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхунинг мушриклик пайтларида сафарда кетаётиб ибодатга эҳтиёжлари тушибди. Худолари эсларидан чиқиб уйда қолган экан. Нима қилиш керак? Атрофга қараб худоликка ярайдиган бирор нарса топа олмадилар. Яйдоқ чўлда нима ҳам бўлсин? Юкларини титган эдилар, кўзлари йўл учун олинган хурмо меваларига тушди. Уларни олиб, бир-бирига ёпиштириб, худо суратини ясадилар ва чин ихлос ила унга ибодат қилдилар. Кейин қорин очлиги ҳам ёдга келиб қолди. Бир йўла қориннинг қайғусидан ҳам холи бўлиб, кейин йўлни давом эттириш мақсадида хурмодан яхшилаб тановул қилди. Қорин тўйиб, қайғу кетгандан сўнг қарасалар, ҳозиргина чин ихлос ила ибодатини қилган худоларини еб қўйибдилар. Ана ўшанда ўзларининг аҳмоқликларидан кулиб, қорниларини ушлаб ётиб қолдилар.

Араблар турли суратларга сиғинишга ўта берилганларидан Каъбаи Муаззаманинг ичига уч юз олтмишта сурат худони ўрнатишгача бориб етган эдилар.

Ана шундоқ бир пайтда Аллоҳ таоло бутун инсониятни турли суратларга ибодат қилишдан ягона Ўзига ибодат

килишга чақириш учун Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга Ислом динини юборди. У зотга ақида масаласига алоҳида эътибор беришни таъкидлади. Бутун дунёни, турли суратларни қўйиб, ягона Аллоҳ таолога ибодат қилишга бошлаш масъулияти юкланган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг йигирма уч йиллик пайғамбарликларининг ўн уч йили тавҳид ишига ажратилганлиги ҳам бежиз эмас.

Албатта, бу ишнинг бошида суратларга ва суратчиларга қарши кураш туриши инкор этиб бўлмайдиган улкан ҳақиқат эди.

Ҳозир ўрганадиган ҳадиси шарифларимиз ана ўша пайтда кўп худочиликка қарши олиб борилган тарғибот ишларининг бир кўринишидир.

2503- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مِمَّنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كُفِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

2503. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бу дунёда бир сурат солса, қиёмат куни ундан ўшанга жон киритиш талаб қилинади. У эса жон киритувчи эмас», дедилар».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

2504- عَنْ أَبِي زُرْعَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي دَارِ مِرْوَانَ فَرَأَى فِيهَا تَصَاوِيرَ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَظْلِمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ خَلْقًا كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً

أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2504. Абу Зуръа розияллоху анху айтади:

«Абу Ҳурайра билан Марвоннинг ховлисига кирдим. Бас, у ўша ерда суратларни кўрди ва:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Аллоҳ азза ва жалла, Мен яратган нарсага ўхшаш нарса яратишга урингандан ҳам золироқ кимса борми?! Қани, бир заррани яратиб кўрсинлар-чи! Қани, бир дона бугдойни яратиб кўрсинлар-чи! Қани, бир дона арпани яратиб кўрсинлар-чи! дейди», деганларини эшитганман», деди.

Икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу икки ривоятдан сурат солувчиларнинг иши нақадар ёмон олиниши кўриниб турибди. Уларнинг иши Аллоҳнинг яратувчилик сифатига шериклик қилишга ҳаракат деб баҳоланмоқда. Бу маъно айникса ўша пайтларда ўта бўрттирилган. Чунки у вақтларда сурат солиш фақат сохта худолар суратини солишдан иборат бўлган.

2505- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ

”وَقَدْ سَيَّرْتُ سَيْهَوَةً لِي بِقَرَامٍ فِيهِ تَمَائِيلٌ فَلَمَّا رَأَاهُ هَتَكَمَهُ وَتَلَوْنَ وَجْهَهُ وَقَالَ: يَا عَائِشَةُ أَشَبُّ النَّاسِ عَبْدًا عَبْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَيِّأُهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ- قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَطَعَنَاهُ فَجَعَلَنِي مِنْهُ وَسِيَادَةً أَوْ وَسَلَادَتَيْنِ.

2505. Оиша розияллоху анҳо айтдилар:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам олдимга

кирдилар. Мен токчамга нафис парда тўсиб қўйган эдим. Унда суратлар бор эди. У зот уни кўришлари билан тортиб олдилар ва ранглари ўзгариб:

«Эй Оиша! Аллоҳнинг ҳузурида қиёмат куни энг ашаддий азобга учрайдиганлар Аллоҳнинг яратганига ўхшатишга уринганлардир», дедилар. Бас, биз уни бўлиб, битта ёки иккита болиш қилиб олдик».

Шарҳ: Мазкур пардадаги суратлар жонли нарсаларнинг сувратлари эканлиги шубҳасиз. Аввал ҳам айтиб ўтилганидек, мусулмон кишининг уйида жонли нарсаларнинг сурати бўлмаслиги лозим. Жумладан, ўша сурат пардада бўлса ҳам жоиз эмас.

Аммо кесилган, йиртилган ҳолда болиш ёки шунга ўхшаш оёқости бўладиган нарсаларда бўлса, жоиз. Суратни чизиш эса, мутлақо мумкин эмас.

2506- وَعَنْهَا قِيَالَتْ: قَدِيمَ النَّبِيِّ " مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَيَّرْتُ عَلَى بَابِي دُرُوكًا فِيهِ الْخَيْلُ ذَوَاتُ الْأَجْنَحَةِ فَيَأْمُرُنِي فَنَرْعُهُ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

2506. Яна ўша киши айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам сафардан келдилар. Мен эшигимга гилам парда тўсиб қўйган эдим. Унда қанотли отларнинг сурати бор эди. Бас, у зот менга амр қилдилар. Мени уни ечиб олдим».

Иккисини Икки шайх ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоят ҳам олдингисини тасдиқлаш учун келтирилмоқда.

2507- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ: إِنِّي رَجُلٌ أَصَوَّرُ هَذِهِ

الصُّورَ فَأَفْتَنِي فِيهَا فَقَالَ: لَهُ اذْنٌ مِّنِّي فَدَنَا مِنْهُ ثُمَّ قَبَالَ: اذْنٌ مِّنِّي فَبَدَنَا حَتَّى وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ قَبَالَ: أَنْبُتُكَ بِمَا سَمِعْتُ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ وَقَبَالَ: إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَبَاعِلًا فَاصْبَعْ الشَّجَرَ وَمَا لَا نَفْسَ لَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2507. Бир одам Ибн Аббоснинг ҳузурига келиб:

«Мен мана бу суратларни соламан, менга булар ҳақида фатво бер», деди. Бас, у киши ҳалиги одамга:

«Менга яқинроқ кел», деди. У яқин келди. Сўнгра яна такрорлади. У яна ҳам яқинроқ келди. Шунда унинг бошига қўлини қўйиб туриб:

«Сенга Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўзим эшитган нарсанинг хабарини бераман. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «Хар бир суратчи дўзахдадир. Унинг учун ўзи солган хар бир сурат ўрнига бир жон қилинур. Ўша жон уни жаҳаннамда азоблар», деганларини эшитганман. Агар бу ишни, албатта, қилишинг керак бўлса, дарахтни ва жони йўқ нарсаларни қил», деди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятдан Исломда жонли нарсаларнинггина суратини солиш манъ қилинганини, жонсиз нарсаларнинг суратини солса бўлишини англаб оламиз. Суврат солиш, дегандан ҳам расм, ҳам ҳайкал кўзда тутилишини яна бир бор эслаб қўямиз.

Демак, Исломда суврат солишга мутлақо қаршилик йўқ экан. Жонли нарсаларнинг суратини солишгина ҳаром қилинган экан. Чунки суратлар туфайли бузилиш айнан ушбу жонли нарсалар суратига боғлиқдир. Ҳамма

сурати солинган сохта худолар жонли нарсаларнинг сурати, хайкалидир.

Жонсиз нарсаларнинг суратини солиш Исломда манъ қилинмаган. Табиат манзаралари, турли дарахтлар, гуллар ва бошқа жонсиз нарсаларнинг суратини солишга қаршилиқ йўқ.

2508- عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَا يَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ الصُّورَةُ قَالِ
بُسَيْرٌ: ثُمَّ أَشَيْتَكَ زَيْدٌ فَعِدْنَاهُ فَإِذَا عَلَى بَابِهِ سِتْرٌ فِيهِ صُورَةٌ فَقُلْتُ
لِعُبَيْدِ اللَّهِ رَيْبٌ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ: أَلَمْ يُحِبِّرْنَا زَيْدٌ عَنِ الصُّورِ يَوْمَ
الْأَوَّلِ فَقَالَ: عُبَيْدُ اللَّهِ أَلَمْ تَسْمَعْهُ حِينَ قِيلَ إِلَّا رَقْمًا فِي ثَوْبٍ رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ.

2508. Буср ибн Саъид, Зайд ибн Холид ва Абу Толҳа розияллоҳу анҳумлардан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, фаришталар суратлар бор уйга кирмаслар», дедилар».

Буср айтади:

«Сўнгра Зайд бемор бўлиб қолди. Биз уни кўргани борсак, эшигида суратлари бор парда турибди. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжалари Маймунанинг ўғай ўғли Убайдуллоҳга:

«Зайд бизга аввалги куни суратлар ҳақида хабар бермаган эдими?» дедим.

«Магар кийимдаги чизғи бўлса, жоиз», деганини эшитмаган эдингми?» деди у».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Кийимдаги чизғи» матони тўқиладиганда кўшиб тўқилган безак шакл ва чизиклар. Ана ўшандок чизикларда жонли нарсанинг сурати бўлса ҳам жоиз экан. Ўша вақтнинг матоларида акс эттириладиган ҳайвон расмлари аниқ ва тўлиқ бўлмагани учун, мато жуда ҳам оз бўлганидан исроф бўлмасин деб, ва яна шунга ўхшаш биз билмайдиган сабабларга кўра, бу нарсага изн берилган бўлса керак.

Шу билан бирга, бу нарса ҳаммага ҳам маълум эмас эканлиги ривоятнинг ўзидан ҳам билиниб турибди.

Ушбу ривоят икки кишидан: Буср ибн Саъид ва Зайд ибн Халид розияллоху анхумолардан нақл қилинмоқда. Улардан бири Зайд ибн Халид розияллоху анху бетоб бўлиб қолибди. Иккинчилари Буср ибн Саъид эса, Убайдуллохнинг ҳамроҳлигида у кишини кўргани борибдилар. У киши Зайд розияллоху анхунинг эшикларида ҳайвон сурати бор пардани кўриб қолиб, ҳайрон қолдилар. Нима учун Зайд ўзи нақл қилган ривоятга хилоф иш қилади? Ахир Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг «Албатта, фаришталар суратлар бор уйга кирмаслар», деган ҳадиси шарифларини у киши билан бирга ривоят қилган эди-ку?! Лекин Буср розияллоху анхунинг ёдларидан нозик бир истисно чиқиб қолган эди. Уни ҳамроҳлари Убайдуллох эслатди.

«Магар кийимдаги чизғи бўлса, жоиз» деганини эшитмаган эдингми?» деди у».

Истисно юзасидан, Зайд розияллоху анху эшикларида ҳайвон сурати кўшиб тўқилган парда осилишига рози бўлганлар.

Бу ҳадис билан ундан олдин келган Оиша онамизнинг ҳадисларидаги фарқ бу ҳадисдаги сурат матонинг тўқилишига қўшилган, унда эса кейин солинганлигидир. Кейин ишланган сурат аниқ ва мужассам бўлиши ҳаммага маълум.

Бу дегани–ҳозирги кундаги тўқимачилик ишхоналарида жонли нарсаларнинг суратларини солиб чиқарилган матолардан бемалол фойдаланса бўлаверар экан, дегани эмас. Олдинги матоларга қўшиб тўқилган суратлар билан ҳозиргиларининг фарқи бор. Аввалги суратлар тўлиқ ва аниқ бўлмаган.

Умуман, эҳтиёт йўлини тутиш афзал.

2509- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: وَاعْبَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي سَاعَةٍ يَأْتِيهِ فِيهَا فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعَةُ وَلَمْ يَأْتِهِ وَفِي يَدِهِ عَصَا فَأَلْقَاهَا وَقَالَ مَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعِبْدَهُ وَلَا رُسُلَهُ فَإِذَا جَرُّو كَلْبٍ تَحْتَ سَرِيرِهِ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ مَتَى دَخَلَ هَذَا الْكَلْبُ هَاهُنَا فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا دَرَيْتُ فَيَأْمُرُ بِهِ فَأُخْرِجَ. وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ أَخَذَ مَاءً فَنَضَّحَ مَكَانَهُ فَجَاءَ جَبْرِيلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاعْبَدْتَنِي فَجَلَسْتُ لَكَ فَلَمْ تَأْتِ فَقَالَ: مَنَعَنِي الْكَلْبُ الَّذِي كَانَ فِي بَيْتِكَ إِنَّمَا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2509. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга Жаброил алайҳиссалом маълум соатда келишни ваъда берди. Ўша соат келса ҳам, у келмади. Ул зотнинг қўлларида асо бор эди, уни ташлаб:

«Аллоҳ ва Унинг расуллари ваъдасига хилоф қилмас», дедилар. Бундоқ қарасалар, ётар сўрилари остида бир итнинг боласи. Шунда у зот:

«Эй Оиша! Манави ит бу ерга қачон кирди!» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, билмадим», деди у. Бас, У зот амр қилдилар. Уни чиқарилди».

Бошқа ривоятда зиёда қилинди:

«Сўнг сув олиб унинг ўрнига сепдилар. Кейин Жаброил келди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен билан ваъдалашган эдинг. Сени кутиб ўтирдим, келмадинг?» дедилар. Шунда у:

«Мени уйингдаги ит манъ қилди. Бизлар ит ва сураат бор уйга кирмаймиз», деди».

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бошқа ривоятлар каби ушбу ривоят орқали кўп нарсани ўрганиб олмоқдамиз. Умуман, сиз билан биз учун ҳадиси шарифларни ўрганиш фурсати улкан бахт-саодатдир. Биз ўрганаётган нарсалар Аллоҳ таолога, У зотнинг энг афзал бандаси ва пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ва мусулмонларнинг энг афзал авлоди саҳобалар авлодига тегишлидир.

Бу ривоятларнинг барчаси ҳикмат, ибрат, ваъз-насихат, ҳукми шариат, тариху сийрат ва бошқа кўпгина фойдалар конидир.

Қаранг-а, ушбу ўрганаётган ривоятимизда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фаришта Жаброил алайҳиссалом билан бўлган алоқалари ва унга тегишли нарсалар баён қилинмоқда.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Жаброил алайҳиссалом маълум соатда келишни ваъда берди».

Демак, Жаброил алайҳиссалом баъзида тўғридан-тўғри Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келсалар ҳам, баъзида олдиндан вақт белгилаб, келишиб олиб, кейин келар эканлар. Албатта, Жаброил алайҳиссаломдек фаришталарнинг етакчиларидан бўлган, Аллоҳ таоло томонидан ваҳийнинг амийни қилиб таъйинланган зот Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи

васалламдек улуғ зотга ваъда бергандан кейин бу ваъданинг устидан чиқишлари керак эди.

«Ўша соат келса ҳам, у келмади».

Ҳа, Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад алайҳиссаломга ваъда берган вақтлари бўлса ҳам келмадилар. Одатдан ташқари бир ҳол. Бундан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ташвишга туша бошладилар.

«Ул зотнинг қўлларида асо бор эди, уни ташлаб:

«Аллоҳ ва Унинг расуллари ваъдасига хилоф қилмас», дедилар».

Бу келмасликнинг сабаби ваъдага хилоф қилишдан бошқа нарса бўлиши керак. Шунинг учун ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам юраклари ғалати бўлиб, сабабни ахтара бошладилар.

«Бундоқ қарасалар, ётар сўрилари остида бир итнинг боласи».

Ҳа, У зотнинг ердан бир оз кўтарилган ётар сўрилари бор эди. Ўшанинг тагига бир кучукча кириб олибди. Бу қаердан келиб қолди экан. Эҳтимол хужранинг соҳибаси билар?

«Шунда У зот:

«Эй Оиша! Манави ит бу ерга қачон кирди!» дедилар».

Мен ташқарида юриб беҳабар қолибман, сен аксар ҳолда уйда бўласан. Хабаринг борми, манави кучукча сўрининг остига кириб олганидан?

«Аллоҳга қасамки, билмадим», деди у».

Оиша онамиз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аччиқлари чиққанини сезиб, ишончли бўлиши учун қасам ичиб гапирдилар. Энди кучукча ҳеч кимга билдирмай сўрининг остига кириб олгани маълум бўлди.

«Бас, У зот амр қилдилар. Уни чиқарилди».

Нопок нарса хужранинг ичига кириб ётиб олгани яхши

бўлмади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кучукча хужрадан чиқарилгандан

«Сўнг сув олиб, унинг ўрнига сепдилар».

Кўнгиллари бўлмай ўша ерни шу шаклда поклашни ирода қилдилар.

«Кейин Жаброил келди».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўнгиллари ўрнига тушди. Жаброил алайҳиссалом кўринишлари билан

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен билан ваъдалашган эдинг. Сени кутиб ўтирдим, келмадинг?» дедилар». Шунда у:

«Мени уйингдаги ит манъ қилди. Бизлар ит ва сурат бор уйга кирмаймиз», деди».

Ана шунда нима учун Жаброил алайҳиссалом Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ваъдалашилган вақтда келмаганлари аён бўлди.

Бинобарин, ким уйи фариштали бўлишини хоҳласа, унда сурат ва ит бўлишига йўл қўямасин экан. Биз аввал уйда ит сақлаш масаласини яхшилаб ўрганганмиз. Сурат масаласини эса энди ўрганмоқдамиз. Бу борадаги ривоятлар матнини таҳлил қилиб бўлиб, Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолимизда умумий хулоса чиқаришга ҳам уриниб кўрамиз.

2510- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: اسْتَأْذَنَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ

عَلَى النَّبِيِّ " فَقَالَ: ادْخُلْ فَقَالَ: كَيْفَ ادْخُلُ وَفِي بَيْتِكَ سِنَةٌ فِيهِ

تَصَاوِيرُ فَإِمَّا أَنْ تُقَطَعَ رُءُوسُهَا أَوْ تُجْعَلَ بِسِاطًا يُوطَأُ فَإِنَّمَا مَعَشَرَ

الْمَلَائِكَةِ لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ تَصَاوِيرُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَصَاحِبَاهُ.

2510. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Жаброил алайҳиссалом Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига киришга изн сўради.

«Киравер», дедилар У зот.

«Қандоқ қилиб сенинг уйингга кираман? Ахир унда суратлари бор парда турибди-ку! Ёки уларнинг бошларини кесиб ташла, ёки оёқ остига солинадиган палос қилиб ол. Албатта, биз фаришталар жамоаси суратлар бор уйга кирмасмиз», деди у».

Насайй ва унинг икки соҳиби ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Жаброил алайҳиссалом ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига изн сўрамасдан кирмаслари.

2. Фаришталар сурат бор уйга кирмаслиги.

3. Жонли нарсанинг сурати бор буюм ёки матони ўша нарсанинг бош қисми суратини кесиб ташлаб ишлатилса жоизлиги.

4. Жонли нарсанинг сурати бор нарсалардан оёқ ости бўладиган жойларда фойдаланса жоизлиги.

2511- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ

يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصَالِبٌ إِلَّا نَقَضَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2511. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уйларида суратларни ҳеч қўймай йўқотар эдилар».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: У зотнинг умматлари ҳам шундоқ қилмоқлари лозим.

Мана, суратга тегишли баъзи ривоятларни ўрганиб ҳам чикдик. Бу масала бўйича Ислом душманлари динимизни хоҳлаганча қоралашга ўтганлар. Ислом санъатга қарши,

гўзалликни тасвирлашга ва ҳис қилишга йўл қўймайди ва ҳоказоларни айтганлар ва айтиб келмоқдалар.

Аслини олганда эса, мазкур танқидчилар ноҳақ гапни айтадилар. Ислом ҳеч қачон санъатга қарши бўлмаган ва гўзалликни ўз ўрнида ҳис қилишни яхшилаб йўлга қўйган. Агар гўзаллик фақатгина сурат солиш ва ҳайкалтарошлик қилишга боғланиб қолган бўлса, марҳамат жонсиз нарсаларнинг сурат ва ҳайкалларини хоҳлаганича чизиб, ясаб маза қилишаверсин. Бунга Ислом изн берган.

Исломда жонли нарсаларнинг суратига изн берилмагани эътиқод бузилиши масаласига боғлиқ эканини олдин ҳам айтиб ўтдик. Одамлар ўша суратларни илоҳ қилиб олишлари хавфи борлигини таъкидладик. Унга тарихдан мисоллар келтирдик.

Исломни бу борада танқид қилаётганларнинг барчаси ҳозир ҳам турли сурат ва ҳайкалларга чўқинаётгани бу хавф доимий эканлигига далилдир.

Масаланинг ушбу ривоятлар айтилаётган пайтда воқеликда бўлмаган тарафи ҳам мавжуд. Сурат ва ҳайкаллар орқали гўзалликни ҳис қилиб, ўзининг «маънавий дунёсини» бойитмоқчи бўладиганлар яланғоч суратлар ишқибози эканлиги ҳам ҳаммага маълум. Бундоқ суратларнинг чизилиш тарихи ва кейинги қиссалари фаҳшу фужур ила тўлалиги ҳеч кимга сир эмас. Ана шундоқ «ялонғоч санъат»нинг ижодкорлари ҳам, ишқибозлари ҳам асосан мижози сушт, жинсий заиф томонлар эканлиги ҳам айни ҳақиқат. Улар сурат чизилиш ва уни томоша қилиш орқали амалда ўзлари эриша олмаган нарсанинг тўлдирилишга уринсалар ажаб эмас.

Агар мақсад ҳақиқий гўзалликни ҳис қилиш бўлса табиат манзараларидан ҳам гўзал нарса борми дунёда?

Ислом маданиятидаги гўзалликни ҳис қилишдек савия бошқаларда бўлган эмас. Бўлиши ҳам қийин. Чунки, юқорида таъкидлаганимиздек, уларнинг фалсафаси

нотўғри. Мақсадлари бузуқ ва дунёқарашлари тор. Улар тарғиб қилаётган нарса ўзларининг ҳавойи нафсларининг талабини қондириш, холос.

Биз улар билан жонсиз нарсаларнинг сурати ила гўзалликни ҳис қилишда ҳамфикрмиз. Аммо жонли нарсалар суратида мутлақо ҳамфикр бўла олмаймиз. Бу борада аввал айтиб ўтилган эътикод бузилиши ва фисқи-фасоддан ташқари бошқа нарса ҳам бор.

Фараз қилайлик, бир жонли нарсанинг суратини томоша қилган киши ундаги чизиклар ва бўёқлар орқали маълум бир шаклдан хулоса чиқаради. Яъни, унга таъсир қиладиган нарса шаклдан иборат. Бошқа нарса йўқ.

Исломий маданият бунинг ўрнига кўядиган нарсалардан бири хаттотлик санъатидир. Бу санъатга мусулмонлар қанчалик аҳамият бергани маълум ва машҳур.

Биринчидан, хат санъатида ҳам шакл бор. Шакл бўлганда ҳам турли-туман шакллар мавжуд. Хатнинг турлари ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Сулс, куфий, руқъа, форсий ва ҳоказолар. Бу хатларнинг гўзаллигини уларни билмайдиган кишилар ҳам дарҳол сезади.

Иккинчидан, бизнинг хаттотлик санъатимизда шаклдан ташқари кироат ҳам бор. Хатларимизни кўрган киши уларнинг шаклига маҳлиё бўлиш билан бирга ўқийди ҳам. Ўқиш орқали қанчалик гўзаллик ҳис қилиш мумкинлигини ўқиганлар билади.

Учинчидан, бизнинг хаттотлик санъатимизда шакл ва кироатдан ташқари овоз ҳам бор. Яъни, ўқиганда овоз чиқади. Овоз орқали қанчалик гўзаллик ҳис қилиш мумкинлигини ўз ишқибозлари яхши билади.

Тўртинчидан ва энг муҳими, бизнинг хаттотлик санъатимизда шакл, кироат ва овоздан ташқари маъно ҳам бор. Маъно бўлганда ҳам Қуръони Карим ва ҳадиси шариф маънолари ҳамда буюк мутафаккирларнинг ҳикматли

сўзлари маънолари бор.

Бу ёғи ҳар кимнинг ўзига ҳавола.

Сурат масаласида мусулмонларнинг ўзлари ҳам воқеликда бир неча тоифага бўлинадилар.

Биринчи тоифа Ғарбга тобеълар тоифасидир. Улар, «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вақтларида ҳамма суратга ибодат қиладиган бўлиб кетган эди. Шунинг учун, уларни бу ишдан қайтариш мақсадида қаттиқ лаҳжадаги ҳадислар айтилган. Вақт ўтиб одамлар ақида масалаларини ўзлаштириб олдилар. Энди ҳеч ким суратга топинмайдиган ҳолга келинди. Шунинг учун, суратга рухсат берилган», дейдилар.

Лекин ким, қачон, нима асосда рухсат берганини айта олмайдилар. Бундоқ нарсаларда фақатгина Аллоҳ таолонинг ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг рухсатларигина ўтишини билмайдилар.

Иккинчи тоифа бу масалада келган ҳар бир сўзни сиртидан маҳкам ушлаб, бошқа ҳар қандай қонун-қоидаларни қабул қилишдан мутлақо бош тортадиганлар тоифаси. Булар ҳам биринчи тоифага ўхшаб озчиликни ташкил қиладилар. Улар ҳаттоки хужжат учун аксларини забт қилдиришни ҳам инкор қиладилар.

Учинчи тоифа жумҳур мусулмонлар бўлиб, улар ҳамма нарсани ўз ўрнида баҳолайдилар. Ҳадиси шарифларда келгани каби инсон томонидан Аллоҳ яратган нарсага ўхшатаман деб жонли нарсалар суратини солиш ва ҳайкалини тарошлаш ҳаром.

Аммо фото олиш асбоби ила акс олиш жоиз. Чунки бунда инсон томонидан Аллоҳ таоло яратган нарсага ўхшатишга уриниш йўқ. Ундоқ нарсаларга ибодат қилиш ҳам йўқ. Фото худди ойнага акс тушгандек гап. Фақат ойнада забт бўлиб қолмайди, фотода акс забт бўлиб, уни қоғозга чиқариш мумкин.

Замонамиздаги кўзга кўринган уламолардан бирлари,

фото олиш жиҳози ила чиқариладиган шаклни сурат дейишлик луғат жиҳатидан ҳам тўғри келмайди. У сурат эмас, балки, аксдир. Шунинг учун, ҳам Кўрфаздаги давлатларнинг аҳолиси фоточини аккос, фотони акс дейдилар, дейди.

Бу масалада хулоса қиладиган бўлсак, қуйидаги натижалар чиқади:

1. Жонли нарсаларнинг суратини қўл билан чизиш, ҳайкалини яшаш ҳаром.

2. Жонли нарсаларнинг тўлиқ шаклдаги сурат ва ҳайкалларини сақлаш ҳаром.

3. Жонли нарсаларнинг тўлиқ бўлмаган, ҳаёт қолиши мумкин бўлмайдиган ҳолатга тушган суратининг бўлиши жоиз.

4. Жонли нарсаларнинг унча аниқ бўлмаган суратлари мато тўқишда аралаштириб тўқилган бўлса, жоиз.

5. Жонсиз нарсаларнинг суратини солиш жоиз.

6. Болалар ўйинчоқларига, айниқса, қизчаларнинг кўғирчоқларига рухсат.

خاتمة يستحب الطيب

ХОТИМА

ХУШБЎЙЛИК МУСТАҲАБДИР

2512- عَيْنُ أَنْيْسٍ 100 أَنَّهُ كَيَانَ لَا يُرَدُّ الطَّيِّبُ وَزَعِمَ أَنَّ النَّبِيَّ

”كَيَانَ لَا يُرَدُّ الطَّيِّبُ. رَوَاهُ الْخُمْسِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنِ عَرِضَ عَلَيْهِ

طِيبٌ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ طَيِّبُ الرِّيحِ خَفِيفُ الْمَحْمَلِ. وَلِلَّتَّرْمِذِيِّ: ثَلَاثُ

لَا تُرَدُّ الْوَسَائِدُ وَالطَّيْبُ وَاللَّبَنُ.

2512. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши хушбўй нарсани қайтармас эди ва Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам хушбўй нарсани қайтармас эдилар, деган даъвони қилар эди».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Бошқа бир ривоятда:

«Кимга хушбўй нарса тақдим қилинса, рад қилмасин, чунки унинг хиди хушбўйдир ва вазни энгилдир», дейилган.

Термизийнинг ривоятида:

«Уч нарса қайтарилмас: болишлар, хушбўй нарса ва сут», дейилган.

Шарҳ: Хушбўйликнинг соф инсон табиати учун маҳбублиги матлуб. Ҳамма жойда, ҳамма вақтда хушбўйлик бўлишига нима етсин. Ислонда бу нарсага эътибор берилиши қанчалик экани ушбу ривоятнинг ўзидан ҳам яққол кўриниб турибди. Бунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хушбўй нарса тақдим қилинганда ҳеч ҳам қайтармай қабул қилиб олганлари ва саҳобаи киромлар ҳам ушбу яхши одатга эргашганлари ҳамда қолган барча мусулмонлар ҳам бунга эргашмоқликлари лозимлиги таъкидланмоқда.

Охирги ривоятда хушбўй нарсага болиш ва сут ҳам кўшилмоқда.

Худди шу ривоятларда айтилган нарсалар мусулмонларнинг ўзаро алоқалари маданиятига мустаҳкам ўрнашган нарсалар бўлиб қолган. Мазкур нарсалар ҳадя қилинса, рад қилинмайди. Мабодо, баъзи кишилар унутибми, билмасданми рад қиладиган бўлсалар, суннатда бу нарса рад қилинмаслиги айтилган, деб эслатма берилади. Қаранг, қандоқ ҳам гўзал.

2513- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ^{'''} سَكَّةٌ يَتَطَيَّبُ مِنْهَا. رَوَاهُ

أَبُو دَاوُدَ.

2513. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суккалари бор эди. У зот ўша билан хушбўйланар эдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: «Сукка» хушбўй нарсанинг идиши, дейдилар уламо аҳли. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хушбўй нарса истеъмол қилишни ўзларининг доимий одатлари қилиб олганларидан махсус идиш ҳам қилиб қўйган эканлар. Қани, ҳозирги мусулмон эркакларда шунга ўхшаш нарса борми? Хушбўйга шунчалик эътибор бериш борми?

2514- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: طَيِّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ ^{'''}

بِيَدَيَّ بِذَرِيرَةٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِلْحَلِّ وَالْإِحْرَامِ.

2514. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга видолашув ҳажида эҳромга киришларидан олдин ҳам, эҳромдан чиқишларида ҳам қўлим ила «зарийра»дан бўлган хушбўй суртиб қўйдим».

Шарҳ: «Зарийра» Ҳиндистондан келтириладиган хушбўй бўлиб, шу номли ўсимликни қуришиб, майдалаб туйиб қилинган бўлар экан.

Ушбу ривоятдан бир неча мулоҳазалар келиб чиқади.

Аввало, хушбўйга эътибор кучли бўлганидан, чет эллардан унинг яхши навларини келтиришга ҳам алоҳида

аҳамият берилган экан.

Иккинчидан, ҳаж ёки умрага эҳром боғлаётганда ёки эҳромдан чиқаётганда хушбўй суртиш ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одатлари экан. Шунинг учун ҳам, бу иш ҳозиргача қилиб келинади.

Учинчидан, аёл киши ўз эрига хушбўй суртиб қўйиши. Бу ҳам жуда яхши нарсa. Эрининг ораста бўлишига аёл кишининг эътибор бериши, бу ишда унга ёрдам бериши жуда ҳам муҳим.

2515- وَعَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ النَّبِيَّ " عَنِ إِحْرَامِهِ بِأُطِيبَ مَا أَجِدُ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ.

2515. Яна ўша киши айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга эҳромга кираётган пайтларида ўзимдаги энг яхши хушбўйдан суртиб қўяр эдим».

Иккисини икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: Мулоҳаза қиладиган бўлсак, эҳромга кириш пайтида хушбўйликка алоҳида эътибор берилар экан. Тўғри келган хушбўйни эмас, мавжуд хушбўйлардан энг яхшисини суртилар экан.

2516- وَعَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ النَّبِيَّ " بِأُطِيبَ مَا أَجِدُ حَتَّى أَجِدَ وَبِصَرَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

2516. Яна ўша киши айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ўзимизда бор хушбўйнинг энг яхшисини суртиб қўяр эдим. Бошларида ва соқолларида хушбўй нарсанинг ялтирашини қўрар эдим».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бунда ўша вақтларда ишлаб чиқариладиган мойсифат хушбўйлар ҳақида сўз кетмоқда. Ҳозир бизларда хушбўй нарсаларни сепиш маъносида тушунилади. Лекин араб юртларида ҳозир ҳам суртадиган хушбўйлар жуда кўп.

Ушбу ривоятдан хушбўйни соч-соқолга суртиш одати ҳам борлигини билиб оламиз.

2517- عَنْ أَبِي مُوسَى ¹/₁₀₀ عَنْ النَّبِيِّ " قَالَ: إِذَا

اسْتَعْطَرْتَ الْمَرْأَةَ فَمَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ كَيْدًا وَكَبَدًا قَالَ
قَوْلًا شَدِيدًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2517. Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон аёл киши атир сепиб, унинг ҳидини билдириш учун бир қавмнинг олдидан ўтса, у бундоқ-бундоқдир, деб қаттиқ гап айтдилар».

Сунан эгалари ривоят қилган.

Шарҳ: Бошқа бир ривоятда, ул аёл зониядир, дейилган. Чунки, хушбўй нарса ила қасддан бегона эркакларнинг эътиборини ўзига жалб қиладиган, улар кўнгилларининг сушт кетишига сабаб бўладиган аёл яхши аёл бўла олмайди. Бу нарсага аёл-қизларимиз, алоҳида эътибор бермоқлари лозим.

Исломда аёл кишининг ўткир ҳидли хушбўй нарсаларни ўзига суртиб олиб бегона эркакларнинг шаҳватини кўзитишлари ўта маданиятсизлик ҳисобланади. Маданиятли муслима бундай вазиятда ҳиди кучсиз хушбўйларини ишлатади. Бу ҳақда олдин баҳс юритганмиз.

2518- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ : إِذَا شَهِدْتَ إِخِيْدَاكَ صِلَاةَ الْعِشَاءِ فَلَا تَمَسَّ طَبِيًّا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2518. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сиз аёллардан бирортангиз хуфтонга ҳозир бўладиган бўлса, хушбўй суртмасин», дедилар».

Насаий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Чунки ундоқ ишни қилган аёл хуфтон намози ўқигани келганларни мушавваш қилади, хаёлларининг тум-тарақай бўлишига сабаб бўлади. Шу билан бирга, аёл киши ўз уйида ҳар қанча ва ҳар қандай хушбўй ишлатса, жоиз. Ҳамма нарса ўз меъёрида ва ўз ўрнида бўлганига нима етсин.

2519- عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا تَقْرُبُهُمُ الْمَلَائِكَةُ حَيْفَةُ الْكَافِرِ وَالْمُتَضَمِّحُ بِتَاخُلُوقٍ وَالْجُنُبُ إِلَّا أَنْ يَتَوَضَّأَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2519. Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уч тоифага фаришта яқин келмайди: кофирнинг ўлигига, халук суртиб олган ва таҳорат қилмаган жунубга», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: «Халук»—заъфарон қўшиб тайёрланган хушбўй. Бу аёлларга хос хушбўй бўлгани учун эркакларнинг суртиши маъкул эмас. Демак, хушбўй ишлатиш маданиятида эркак киши эркакларга хосини, аёл киши аёлларга хосини ишлатишига алоҳида эътибор бериш

керак экан.

Шунингдек, жунуб бўлган шахс тезда ғусл қилиб
покланиб олиш пайидан бўлмоғи лозим экан.

2520- إِنَّ النَّبِيَّ " أَبْصَرَ رَجُلًا مُتَخَلِّقًا قَالَ: اذْهَبْ فَأَغْسِلْهُ
ثُمَّ اغْسِلْهُ ثُمَّ لَا تَعُدْ.

2520. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам халук суртиб олган кишини кўриб қолиб, бор, уни ювиб ташла, сўнггра яна ювиб ташла, кейин буни яна қила кўрма!» дедилар».

Шарҳ: Хушбўй суртиш маданиятида хатога йўл қўйган одам уни тузатмоғи лозим экан. Бу сафар билмай қилиб қўйибман, энди такрорламайман, дегани бўлмас экан. Балки, хатони тушуниб етиши билан дарҳол тузатишга ўтиши лозим экан.

2521- عَنِ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: قَالَ لِإِي النَّبِيِّ " :
إِنَّ خَيْرَ طِيبِ الرَّجُلِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ وَخَيْرَ طِيبِ النِّسَاءِ مَا
ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

2521. Имрон ибн Ҳусойн розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Эркак хушбўйининг яхшиси хиди зоҳир ва ранги махфий бўлгандир. Аёллар хушбўйининг яхшиси ранги зоҳир, хиди махфий бўлгандир», дедилар».

Иккисини Термизий яхши санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифнинг маъносини олдин батафсил шарҳ қилганмиз.

ХУЛОСА

«Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласининг «Либос китоби»га охирги нуқтани қўйишдан олдин хотима ўрнида бир-икки оғиз сўз айтиб қўймоғимиз лозим бўлади.

Ўрганиб ўтганимиздек, Ислом таълимотлари инсон ҳаётининг ушбу китобга мавзу бўлган соҳасига ҳам энг фойдали ва энг зарур ўзгаришларни киритди. Мулоҳаза ила ўйлаб кўрадиган бўлсак, ҳозирги кунда мусулмонларга ўхшаш бу соҳада очик-ойдин кўрсатмаларга эга халқ йўқ. Шунинг учун ҳам, айтиш мумкин ушбу китобга мавзу бўлган «маиший маданият» бўйича бутун дунё бўйлаб турли келишмовчиликлар, тушунмовчиликлар керагидан ҳам ортиқ экани ҳеч кимга сир эмас.

Мусулмон халқлари бўлса, бу масалани ўз динлари таълимотлари асосида аллақачон муваффақиятли равишда ҳал қилиб қўйганлар. Ислом таълимотлари асосида иш олиб борган мусулмонлар ҳаётнинг бу соҳаси маданиятида ҳам дунё халқларининг пешқадами бўлдилар.

Мусулмон халқларининг кийимлари дунё халқларига ҳозиргача маданият дурдонаси сифатида намоёиш қилиб келинаётгани ҳаммага маълум.

Рўзгор асбоблари, уй анжомлари ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Бошқа халқларнинг бир-бирларига қиладиган энг манзур совғалари мусулмонлар ишлаган тўхфалар эканлигини ўша бошқа халқларнинг вакиллари ўз китобларида ёзиб қўйган. Афсуски, бизнинг йўналишимиз бошқа бўлгани учун бунга ўхшаш нарсаларга батафсил тўхтаб олмаймиз.

Шундоқ бўлса ҳам, мулоҳаза учун бир мисол айтиб ўтишга ижозат бергайсиз. Уй анжомларидан бири бўлган гиламларни олиб кўринг. Уларни уй анжоми сифатида инсониятга тортиқ қилганлар кимлар? Уларни санъатнинг ноёб дурдонаси даражасига кўтарганлар кимлар? Албатта,

мусулмонлар.

Шунга ўхшаш бошқа ҳар бир нарса ҳақида ҳам шундай фикрни балки ундан ҳам яхшироғини айтишимиз мумкин.

Умуман, маиший маданиятда бугунги кунда қолақлик қилаётган бўлсак, динимиздан узоқлашганимиз сабабидандир.

Агар бу соҳада ҳам ўзлгимизни тикламоқчи, яна пешқадам бўлмоқчи бўлсак, Ислоимизни маҳкам тутайлик.

Аллоҳ таолонинг Ўзи барчамизни ҳидоятга бошласин!

МАНБАЪЛАР РЎЙХАТИ

1. Қуръони Карим.
2. Имодуддин Исмоил Ибн Касир «Тафсири Қуръони Азим». Дор ихйил кутубил арабийя.
3. Муҳаммад Али ас-Собуний «Роваиъул Баён тафсири Аятил Аҳкам минал Қуръон». Дор ихйит туросил арабий. Байрут.
4. Муҳаммад Али ас-Сайис «Тафсири Аятил Аҳком». Матбаҳату Муҳаммад Али Субайх
5. Абдуллоҳ ибн Аҳмад ан-Насафий «Тафсири ан-Насафий». Дорул китабил арабий – Байрут, Ливан. 1982.
6. Жалолуддин ал-Маҳаллий ва Жалолуддин ас-Суютий «Тафсири Қуръанил Азийм лил Жалолайн». Чагири Йайинлари-Доруд даҳва. Истанбул, Туркия.
7. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол».
8. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий «Саҳиҳул Бухорий». Тошкент. 1973.
9. Муслим ибн ал-Ҳажжож ал-Қурайший «Саҳиҳул Муслим». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан.
10. Муҳаммад ибн Ийсо ат-Термизий «Сунани Термизий». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан. 1987.

11. Сулаймон ибн ал-Ашҳас ас-Сижистоний ал-Аздий «Сунани Абу Довуд». Дорул Боз. Марва, Макка.
12. Аҳмад ибн Шухайб ан-Насайй «Сунани Насайй». Мактабут тарбиятил арабий лидувалил халийж. Риёз. 1988.
13. Муҳаммад ибн Йазид ал-Қазвиний «Сунани Ибн Можа». Дор ихяит турсил арабий. Байрут. 1975.
14. Молик ибн Анас ал-Асбаҳий ал-Хумайрий «Муватоъ Имоми Молик». Дорун нафаис. Байрут. 1987. 10-босма.
15. Аҳмад ибн Ҳанбал «Муснади Имом Аҳмад инб Ҳанбал». Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1978. 2-босма.
16. Абдуллоҳ ибн Баҳром ад-Доримий «Сунани Доримий». Дору фикри.
17. Муҳаммад Абдурроҳман ал-Муборакфурий «Тухфатул Аҳвазий би шарҳи жомеъит Термизий» Дорул кутубил илмийя. Байрут.
18. Муҳаммад Юсуф ал-Хусайний ал-Банурий «Маҳарифус сунани шарҳи сунанит Термизий». Ал-Мактабатул банурийя. Карачи.
19. Шоҳ Валийуллоҳ ад-Дехлавий «Ҳужжатуллоҳил болиға». ал-Мактабатус салафийя. Лоҳур.
20. Саҳийд Ҳавва «Ал-Асасу фис Сунна». Дорус салом. Қоҳира. 1994. 1-босма.
21. Муҳаммад Фуад Абдулбоқий «ал Муъжам ал Мифеҳрис ли Алфозил Қурҳонил Карими» Дорул кутубил мисрийя. Қоҳира. 1945.
22. Аҳмад ибн Халликон «Вафиятул аҳян фи анбаи абнаиз заман». Ал-Матбаъатул маймуна. Қоҳира. 1310 ҳ.й.
23. Жалолиддин ас-Суютий «Танвийрул ҳаволик шарҳун ала Муваттоъ Молик». Дору ихяил кутубил арабийя. Миср.
24. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори «Миркотул Мафотийҳ шарҳу Мишкотил Масобийҳ». Дор ихяит турсил арабий. Байрут.

25. Бадриддин Айний «Умдатул Қорий шарҳу Саҳиҳил Бухорий». Дорул фикр.

26. Аҳмад ибн Ҳажар ал-Асқалоний «Фатҳул Борий шарҳу Саҳиҳил Бухорий». Дорул райяни лит турос. Қоҳира. 1986. 1-босма.

27. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори «Ан-Ниқоя-Шарҳи Мухтасарил Викоя». Император университети босмахонаси. Қозон. 1908.

28. Абдурраҳмон ибн Муҳаммад ал-Калибулий Шайхизода «Мажмаҳул Анҳур фи Мултақол Абҳур». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан. 1989.

29. Абдуллоҳ ибн Маҳмуд ал-Мусилий ал-Ҳанафий «ал-Ихтиёр ли таълилил Мухтор». Дорул Арқам. Байрут.

30. Алауддин ибн Маҳуд ал-Косоний ал-Ҳанафий «Бадоихус Саноих фи тартибиш шароеъ». Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1997.

31. Аҳмад ибн Юсуф ал-Ҳалабий «Умдатул ҳуффоз фи тафсири ашрафил алфоз». Дорул кутубил ватанийя. Банғозий. 1995.

32. Аҳмад ибн Абдурроҳман ал-Макдисий «Мухтасари минҳожил қосидийн». Мактабату дорул баён. Дамашқ. 1978.

33. Муҳаммад ибн Абу Бакр ар-Розий «Мухторус Сихоҳ». ал-Ҳайбал мисрийятил оммати лил китаб. Қоҳира. 1976.

34. Абдулҳай ибн ал-Имод ал-Ҳанбалий «Шазаротуз заҳаби». Дорул офакил жадийдати. Байрут.

35. Шамсуддин Муҳаммад аз-Заҳабий «Тазкиратул Ҳуффоз». Дорул ихйит туросил арабий. Байрут.

36. Зафар Аҳмад ал-Усмоний ат-Таҳонавий «Эълоус Суннан» – Идоратул Қуръани вал улумил Исламийя. Карачи, Покистон. 1415 ҳ. й.

37. Аҳмад ибн Муҳаммад ат-Таҳовий ал-Ҳанафий «Шарҳи маъоний ал-Осор». Дорул кутубил илмийя.

Байрут, Ливан. 1987.

38. Мустафо Сибайй. «Мин Равоиъи ҳазоратина» Байрут. 1968 йил. Дорул Иршод.

39. Кувайт вақф ва Исломиёи ишлар вазирлиги. «Фикҳ энсиклопедияси». Тибобату Зотус Салосил.

40. Маҳмуд ибн Аҳмад ибн Мусо ибн Аҳмад ибн Ҳусайн Бадириддин Айний ал-Ҳанафий. «ал-Биной шарҳул Ҳидоя». Дорул кутубил илмийя. 1999 й.

41. Муҳаммад Амийн Ибн Обидийн. «Раддул Мухтор ала Дуррил Мухтор». Дорул кутубил илмийя. 1994 й.

42. Асъад Муҳаммад Саъид Соғурчи. «ал-Фикҳул Ҳанафий ва адиллатуху». Дорул Калимит Тоййиби. 2000й.

43. Абдурроҳман ал-Жазийрий. «Китобул фикҳи алал Мазҳабил арбаъати». Дорул фикри.

44. Доктор Ваҳба Зухайлий. «ал-Фикҳул Исломиёи ва адиллатуху». Дорул Фикр. Дамашқ. 1997 й. 4-нашр.

45. Муҳаммад ибн Наср ал-Марвазий. «Таъзийми қардис Солати». Мактабатуд Дор. Мадина Мунаввара. 1406 ҳ.й.

46. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Амир ал-Яманий ас-Санъоний. «Субулус Салом шарҳу Булуғул маром». Дорул Жийл. Байрут.

47. Муҳаммад ибн Али ибн Муҳаммад аш-Шавконий. «Найлул Автор шарҳу Мунтақол Ахбор». Матбаъату ал-Ҳалабий. Қоҳира. 1961 й. Ва бошқалар.

МУНДАРИЖА

Таом ва шароб китоби

Таом одоби.....	5
Ичиш одоби.....	43
Еб-ичгандан кейин ҳамд айтмоқ.....	53
Жамоат таоми ва зиёфат ҳақида	71
Музтарга ўлимтик жоиз	

Макруҳ сабзавот	116
Ичимликлар	122
Хамр ҳақида ворид бўлган нарсалар	130
Хамр ичишдан огоҳлантириш	151
Хамр сиркага айлантирилмас	182
Маст қилмайдиган набийз мубоҳдир	183
Хулоса	187

Либос китоби

Эркакларга ипак тилло, ва кумушнинг ҳаромлиги ҳақида.....	193
Аёлларга ипак ва тилло жоиз.....	214
Кийимнинг турлари ҳақида.....	217
Жун, қил ва улар кабилардан қилинган нарсаларни кийиш жоиз.....	230
Кийимларнинг анги.....	240
Салла ва унинг пеши ҳақида.....	249
Узукнинг тиллодан бўлиши ҳаром, кумушдан бўлиши мустаҳаб.....	254
Кавш.....	267
Озодалик мустаҳабдир	272
Либоснинг одоблари ҳақида	279
Кийиниш пайтида шукр қилиш.....	303
Фитрат суннатлари ҳақида.....	337
Соч ва унинг парвариши ҳақида.....	349
Соч бўяш.....	354
Улама, вашм ва шу кабилар ҳаром.....	360
Қўнғироқлар.....	372
Бошқаларга ўхшаш ва қалбакилик ҳаром.....	374
Юзга уриш ва тамға босиш ҳаромдир.....	384
Уй жиҳозлари ҳақида.....	388
Сурат солиш ҳаромдир, фаришталарни манъ қиладир....	403
Хушбўйлик мустаҳабдир.....	421
Хулоса.....	427

Манбалар рўйхати.....	428
-----------------------	-----